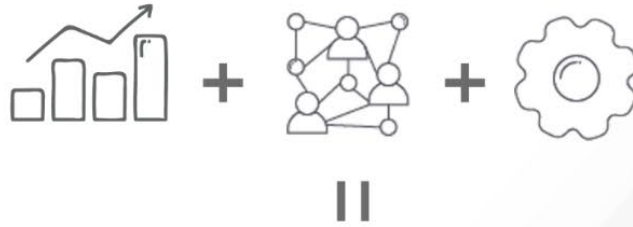

FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

EcoSoEn

ECONOMICS, SOCIAL AND ENGINEERING SCIENCES

SCIENTIFIC JOURNAL

YEAR 6, NR.3-4/2023

CHISINAU, 2023

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

||

E C O S O E N

ȘTIINȚE ECONOMICE, SOCIALE ȘI INGINEREȘTI

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

ANUL 6, NR.3-4/2023

CHISINAU, 2023

Printed version / Versiunea tipărită ISSN 2587-344X

Electronic version / Versiunea electronică E-ISSN 2587-425X

Scientific Journal / Revistă științifică

Free International University of Moldova / Universitatea Liberă Internațională din Moldova

EDITORIAL COMMITTEE / COMITETUL DE REDACȚIE

Editor publisher/ Director publicație:

GALBEN Ilian, PhD, associate professor, Rector, Free International University of Moldova

Executive Editors / Redactori executivi:

RUSNAC Svetlana, PhD, associate professor, Dean of the Faculty of Social and Educational Sciences, Free International University of Moldova, **ROBU Elena**, PhD, associate professor, Director of the Doctoral School, Free International University of Moldova, **BALAN Igor**, PhD, associate professor, Faculty of Economic Sciences and Information Technologies, Free International University of Moldova, **BLAGORAZUMNAIA Olga**, PhD, associate professor, Free International University of Moldova.

Editorial Board / Colegiul de redacție:

ARMITAGE Jack, PhD., Professor, Department of Accounting, University of Nebraska (USA), **ASIEIEVA Yuliia**, Doctor of Psychological Sciences, associate professor, Department of Language, Psychological and Pedagogical Training of Odessa National Economic University (Ukraine), **BÁLINT Ágnes**, PhD., University of Pécs, (Hungary), **BURLACU Natalia**, PhD, professor, **CAUNENCO Irina**, PhD, associate professor, Free International University of Moldova, **CHERNENKO Natalia**, Doctor of Pedagogical Sciences, university professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa (Ukraine), **CIOBANU Ceslav**, PhD., ex-Ambassador of Moldova to the USA, Coordinator of Economic Programs, Virginia State University (USA), **EVSIUKOVA Raisa**, PhD, associate professor, Free International University of Moldova, **GRIBINCEA Alexandru**, PhD, professor, Free International University of Moldova, **IONIȚĂ Veaceslav**, PhD, associate professor, **KAVUN Sergii**, Dr hab. (economic sciences), professor, Kharkiv University of Technology «STEP» (Ukraine), **KLIMENKO Irina**, PhD, Academician of the International Academy of Informatization, FSAEI of HPE "North Caucasus Federal University" (Russia), **KREINDLER Michael I.**, PhD., Karmiel College (Israel), **KRZYSZKOWSKI Jerzy**, PhD., Nicolaus Copernicus University of Torun (Poland), **LEAHU Tudor**, PhD, associate professor, Free International University of Moldova, **MISCOI Gheorghe**, Academician, PhD., Professor, Free International University of Moldova, **MOLDOVAN Vadim**, PhD., York College of the City University of New York (USA), **MURPHY Frances L.**, PhD., Eastern Illinois University (USA), **OHRIMENCO Serghei**, PhD., Professor, Academy of Economic Studies of Moldova, **PIVORIENE Jolanta**, PhD., Mykolas Romeris University (Lithuania), **RASA Subačienė**, PhD., Vilnius University (Lithuania), **REDLICH Alexander**, PhD., University of Hamburg, Institute for Psychology (Germany), **ROBU Viorel**, PhD, „Vasile Alecsandri” University of Bacau (Romania), **ROȘCA Petru**, PhD., Professor, Free International University of Moldova, **SANDU Antonio**, PhD., Professor, Stefan cel Mare University of Suceava, president of the LUMEN Association (Romania), **SENKO Elena**, Doctor of Economic Sciences, Professor, National University "Odessa Maritime Academy" (Ukraine), **ȘIȘIANU Sergiu**, PhD., Professor, Free International University of Moldova., **SPÎNU Ana**, PhD, associate professor, Free International University of Moldova, **STEVENS Kevin**, PhD., Director of the School of Accountancy and Management Information Systems, DePaul University (USA), **STRATAN Alexandru**, PhD., Professor, Rector, Academy of Economic Studies of Moldova, **TURLIUC Maria Nicoleta**, PhD, professor, Alexandru Ioan Cuza University of Iași (Romania), **VASIUTYNSKYI Vadym**, PsyD. (doctor habilitat of psychological sciences), professor, Institute for Social and Political Psychology, NAES of Ukraine (Ukraine).

Editors / Redactori:

MELENTIEVA Aliona, Master of Social Sciences, PhD student, Free International University of Moldova

GRAUR Elena, Master of Humanities, PhD student, Free International University of Moldova

*The volume was recommended for publishing by the Senate of Free International University of Moldova
(Verbal process No3, November, 29, 2023)*

The scientific articles are reviewed

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM (Proces-verbal nr.4 din 29 noiembrie 2023)

Articolele științifice sunt recenzate

ULIM, EcoSoEn, An.6, Nr.3-4/2023

Tiraj 100 ex. / Edition 100 copies

© ULIM, 2023

ADDRESS OF REDACTION/ ADRESA REDACȚIEI:

52 Vlaicu Parcalab street, Chisinau, MD-2012, Republic of Moldova, ULIM

E-mail: ecosoen.ulim@gmail.com

Web sait <https://ecosoen.ulim.md/>

The scientific journal is indexed in the following international databases / Revista științifică este indexată în următoarele baze de date internaționale: IBN, CEEOL, DOAJ, INDEX COPERNICUS, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Academia.edu

CONTENT

CUPRINS

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

GANGAN Svetlana, B URBULEA Rodica, GANGAN Iulian	6
CHALLENGES OF MARKETING ACTIVITIES FOR THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL POULTRY	
PROVOCĂRI ALE ACTIVITĂȚILOR DE MARKETING PENTRU DEZVOLTAREA AVICULTURII ECOLOGICE	
KLIMENKO Irina	13
METHODS OF MATHEMATICAL MODELING IN THE MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC PROCESSES: GAME THEORY	
МЕТОДЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ В УПРАВЛЕНИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ПРОЦЕССАМИ: ТЕОРИЯ ИГР	
ROBU Elena	19
ENHANCING DATA SECURITY AND PROTECTION IN MARKETING: A COMPARATIVE ANALYSIS OF GOLANG AND PHP APPROACHES	
БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИТА ДАННЫХ В МАРКЕТИНГЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ GOLANG И PHP	
BLAGORAZUMNAYA Olga, ISRAELI Milana	31
ECOSYSTEM ELEMENTS IN INNOVATIVE PEDAGOGY IN ISRAEL	
ЭЛЕМЕНТЫ ЭКОСИСТЕМЫ В ИННОВАЦИОННОЙ ПЕДАГОГИКЕ В ИЗРАИЛЕ	
BUZDUGAN Adriana, NEPOTU Lucia	39
YOUTH AND SUSTAINABLE CONSUMPTION: UNDERSTANDING AWARENESS AND ADOPTION TRENDS	
TINERETUL ȘI CONSUMUL SUSTENABIL: ÎNȚELEGEREA CONȘTIENȚĂRII ȘI TENDINȚELOR DE ADOPTARE	
FILIP Nelly, CHIRVAS Cristina	51
THE EVOLUTION OF DIASPORA INDIGENOUS THEORETICAL APPROACHES FROM THE PERSPECTIVE OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	
EVOLUȚIA ABORDĂRILOR TEORETICE AUTOHTONE ALE DIASPOREI DIN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII ECONOMICE A REPUBLICII MOLDOVA	

ȚÎMBALIUC Natalia	58
ORGANIZATIONAL RESILIENCE IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY	
REZILIENȚA ORGANIZAȚIONALĂ ÎN CONDIȚII DE INCERTITUDINE	
GUȘANU Corneliu	65
REGULATION OF HUMANITARIAN ASSISTANCE IN THE CONTEXT OF ARMED CONFLICTS: AN ECONOMIC PERSPECTIVE	
REGLEMENTAREA ASISTENȚEI UMANITARE ÎN CONTEXTUL CONFLICTELOR ARMATE: O PERSPECTIVĂ ECONOMICĂ	
1.2. SOCIAL SCIENCES	
1.2. ȘTIINȚE SOCIALE	
TUFEANU Magda, ROBU Viorel	72
SOCIAL REPRESENTATION OF ACADEMIC UNDERACHIEVEMENT AMONG PRIMARY SCHOOL STUDENTS: A TEACHERS' PERSPECTIVE	
REPREZENTAREA SOCIALĂ A SUBREALIZĂRII ȘCOLARE ÎN RÂNDUL ELEVILOR DE CICLU PRIMAR: PERSPECTIVA CADRELOR DIDACTICE	
ASIEIEVA Yuliia, KOVALSKA Natalia, VOZNYI Denis, KORZHENKO Viktoriia	83
SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF DEVIANT BEHAVIOR OF ADOLESCENTS	
СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ	
CIUBOTARU Natalia	95
DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL HEARING THROUGH PLAY IN PRESCHOOLERS WITH HEARING DISABILITIES	
DINAMICA DEZVOLTĂRII AUZULUI EMOȚIONAL PRIN JOC LA PREȘCOLARII CU DIZABILITĂȚI AUDITIVE	
SAVCA Lucia, NANDOR Nemes Madoxa	101
THE TRAINING OF SOCIAL COMPETENCE IN AGGRESSIVE PREADOLESCENTS	
FORMAREA COMPETENȚEI SOCIALE LA PREADOLESCENȚII AGRESIVI	
BULBOACĂ Gabriel	113
THE INCLUSION OF LGBTQIA+ UNIVERSITY STUDENTS ON CAMPUS: SOME PRACTICAL ASPECTS	
INCLUZIUNEA STUDENȚILOR DIN COMUNITATEA LGBTQIA+ ÎN CAMPUSUL UNIVERSITAR: ASPECTE PRACTICE	
GUȚUL ALIONA	11919

THE EXPERIMENTAL PROGRAM "DEVELOPING SOCIAL INTELLIGENCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS"

PROGRAMULUI EXPERIMENTAL „DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI SOCIALE LA ȘCOLARII DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR”

ROTARU Silvia

12727

SOCIO-PSYCHOLOGICAL CONTENT ANALYSIS OF EGO-DEFENSE MECHANISMS IN A PERSONAL MYTH OF A STUDENT, FUTURE TRANSLATOR

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТЕНТ АНАЛИЗ МЕХАНИЗМОВ ЭГО-ЗАЩИТ В ЛИЧНОМ МИФЕ СТУДЕНТОВ ПЕРЕВОДЧИКОВ

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.01>

UDC: 338.43, 658.8

JEL Classification: M31, Q13

CHALLENGES OF MARKETING ACTIVITIES FOR THE DEVELOPMENT OF
ECOLOGICAL POULTRY

PROVOCĂRI ALE ACTIVITĂȚILOR DE MARKETING PENTRU DEZVOLTAREA
AVICULTURII ECOLOGICE

*GANGAN Svetlana, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Technical University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0003-4146-6440)*

*BURBULEA¹ Rodica, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Technical University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0003-4462-6534)*

*GANGAN Iulian, Ph.D student,
Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău
(ORCID 0009-0007-6985-1064)*

*GANGAN Svetlana, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău
(ORCID 0000-0003-4146-6440)*

*BURBULEA Rodica, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău
(ORCID 0000-0003-4462-6534)*

*GANGAN Iulian, student, ciclul III,
Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău
(ORCID 0009-0007-6985-1064)*

Annotation: Agriculture is currently receiving special attention in all countries of the world, regardless of the level of economic development. In the contemporary world, the most economically developed countries are also the largest producers and exporters of agricultural products. The Republic of Moldova has a unanimously recognized agricultural potential, located at the level of ensuring the agricultural production necessary for a large population. Due to the varied relief, the hydrological and climatic regime, the structure of the agricultural production is very varied and complete, most of the plants and species of domestic animals can be cultivated and grown.

The role and place of Moldovan agriculture at national and European level cannot be determined without knowing the stages in the various social and economic systems. The current level of development is the direct consequence of these stages. Poultry farming, as a field of animal husbandry - the branch of agriculture, is the science that deals with the development of methods for raising, feeding, maintaining and

¹ burbulea2000@mail.ru

improving species and breeds of birds for economic purposes. It is a branch of animal husbandry, constituting, in addition to egg production, an important means of increasing meat production, which faced the greatest challenge, on which depended survival and adaptation to new economic conditions, increasing productivity, efficiency, of profitability at parameters comparable to those in the European Union and worldwide.

Adnotare: Agricultura primește în prezent o atenție deosebită în toate țările lumii, indiferent de nivelul de dezvoltare economică. În lumea contemporană, țările cele mai dezvoltate economic sunt și cei mai mari producători și exportatori de produse agricole. Republica Moldova dispune de un potențial agricol unanim recunoscut, situat la nivelul asigurării producției agricole necesare unei populații numeroase. Datorită reliefului variat, regimului hidrologic și climatic, structura producției agricole este foarte variată și completă, majoritatea plantelor și speciilor de animale domestice pot fi cultivate și cultivate.

Rolul și locul agriculturii moldovenești la nivel național și european nu pot fi determinate fără cunoașterea etapelor din diferitele sisteme sociale și economice. Nivelul actual de dezvoltare este consecința directă a acestor etape. Avicultura, ca domeniu al zootehniei - ramura agriculturii, este știința care se ocupă cu dezvoltarea metodelor de creștere, hrănire, întreținere și ameliorare a speciilor și raselor de păsări în scop economic. Este o ramură a zootehniei, constituind, pe lângă producția de ouă, un mijloc important de creștere a producției de carne, care s-a confruntat cu cea mai mare provocare, de care depindea supraviețuirea și adaptarea la noile condiții economice, creșterea productivității, eficienței, a rentabilității la parametri comparabile cu cele din Uniunea Europeană și din întreaga lume.

Keywords: the consumer, the poultry sector, import, export, investments.

Cuvinte-cheie: consumator, sector avicol, import, export, investiții.

Introducere

Agricultura se bucură în prezent de o deosebită atenție în toate țările lumii, indiferent de nivelul de dezvoltare economică. În lumea contemporană țările cele mai dezvoltate din punct de vedere economic sunt și cele mai mari producătoare și exportatoare de produse agricole. Republica Moldova are un potențial agricol unanim recunoscut, situat la nivelul asigurării producției agricole necesare pentru o populație numeroasă. Datorită reliefului variat, regimului hidrologic și climatic, structura producției agricole este foarte variată și completă, se pot cultiva și crește majoritatea plantelor și speciilor de animale domestice. Rolul și locul agriculturii moldovenești la nivel național și european nu poate fi determinat fără cunoașterea etapelor parcurse în diferitele sisteme sociale și economice. Nivelul actual de dezvoltare este consecința nemijlocită a acestor etape. Avicultura, ca domeniu al zootehniei – ramura a agriculturii, este știința care se ocupă cu elaborarea metodelor privitoare la creșterea, hrănirea, întreținerea și îmbunătățirea speciilor și raselor de păsări în scopuri economice. Este o ramură a zootehniei, constituind, pe lângă producția de ouă, un mijloc important de creștere a producției de carne, care a avut de înfruntat cea mai mare provocare, de care a depins supraviețuirea și adaptarea la noile condiții economice, creșterea productivității, eficienței, a rentabilității la parametri comparabili cu cei din Uniunea Europeana și pe plan mondial.

Material și metodă

Pentru realizarea cercetărilor autorii au apelat la informația primară, cumulată de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare cu referire la dezvoltarea sectorului zootehnic, nemijlocit a domeniului avicol, informația oficială propusă de Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova, informația publicată pe site-ul oficial al FAO. Cercetările s-au realizat prin utilizarea metodelor: **cantitativă**, calitativă, **inductivă**, **analitică**, monografică, comparativă.

Rezultate și discuții

În cadrul ramurii zootehnice a agriculturii, sectorul avicol a făcut față celei mai mari provocări, fiind astfel restructurat din temelii ca formă de proprietate, re tehnologizat masiv ca urmare a uzurii morale și tehnologice moștenite, modernizat și extins din mers conform reglementărilor și standardelor UE privind calitatea producțiilor avicole și măsurilor de bunăstare a animalelor adoptate

în ultimii ani, asigurând în același timp un nivel al producției relativ constant pe piața internă și reușind să recâștige mare parte din piețele de export și să acceseze alte piețe noi din Uniunea Europeană sau pe terțe piețe.

Avantajele acestei ramuri a zootehniei, rezultate din caracteristicile biologice și fiziologice ale păsărilor, particularităților de reproducție și de creștere a acestora, viteza de înlocuire a generațiilor, greutatea corporală, randamentul de sacrificare, viteza de creștere, precum și particularitățile geoclimatice, structura producției vegetale, tradițiile de consum ale populației, evoluția în creștere a cererii de carne de pasăre la nivel mondial pe fonul exploziei demografice fără precedent, sunt extrem de favorabile creșterii și exploatării păsărilor, obținerii unei producții avicole extrem de diverse și de cea mai bună calitate, cu rezultate economice foarte avantajoase pe termen mediu și lung.

Cu toate acestea, sectorul avicol a avut de înfruntat cea mai mare provocare, de care a depins supraviețuirea și adaptarea la noile condiții economice, creșterea productivității, eficienței, a rentabilității la parametri comparabili cu cei din Uniunea Europeană și pe plan mondial. În acest context și având în vedere evoluția rapidă tehnologiilor de creștere și exploatare a păsărilor la nivel european și mondial și evoluția pieței și a consumului de carne de pasăre, acest sector a necesitat și necesită un mare volum de investiții, diferența între succes și insucces a firmelor avicole din Moldova fiind dată și de posibilitatea accesării unor surse de finanțare avantajoase, sau prezenței capitalului investițional propriu. Deși privat, sectorul avicol autohton se confruntă cu o acută decapitalizare mai ales în ce privește realizarea producției, reprezentate fie de modificarea ofertei, inclusiv din importuri, fie din modificarea comportamentului de consum.

Sectorul avicol prezintă o importanță strategică în dezvoltarea economiei naționale, deoarece are ca destinație – satisfacerea necesităților populației în produse alimentare și asigurarea întreprinderilor de procesare cu materie primă. Carnea de pasăre ocupă o pondere semnificativă în structura sortimentală a unităților comerciale. Acest lucru se datorează apariției unei cereri mai mari din partea consumatorilor pentru acest gen de produse, în condițiile în care aceștia sunt tot mai interesați în a avea o alimentație corectă.

Datorită valorii nutritive, a însușirilor gustative și cantității în care este solicitată și consumată, pe plan mondial carnea deține o pondere importantă în relațiile comerciale dintre state. Alimentația științifică, în condițiile unei civilizații moderne, acordă cărnii și preparatelor din carne un rol deosebit în structura zilnică a rației. Ca atare, consumul de carne reprezintă un indicator al standardului de viață, în statisticile întocmite de economiști și sociologi.

Teoretizând noțiunea „carne” autorii consideră că aceasta poate fi definită ca „țesuturile, nervii, vasele de sânge, ganglionii limfatici, care susțin musculatura striată și este menită să satisfacă necesități fiziologice și economice”. Se are în vedere, că carnea implică anumite aspecte, care influențează gradul de satisfacție al consumatorului, dar și profitabilitatea întreprinderii prin stabilirea unor prețuri în funcție și de costuri, și de cerere. În acest sens, este de menționat, că aici se respectă principiile marketingului, adică se urmărește dubla satisfacție: și consumatorul, satisfăcând necesitățile fiziologice, dar și producătorul prin satisfacerea necesităților financiare.

Începând cu anii 1960 și până în anii 1980 în Moldova avicultura s-a dezvoltat în cadrul economiei de stat. Au fost construite complexe de creștere a păsărilor cu regim închis de producere, s-a dezvoltat sistemul de achiziționare a producției de carne și ouă. Paralel cu aceasta s-a dezvoltat și industria prelucrătoare de carne, inclusiv de pasăre, care a înregistrat cote înalte la comercializate. La începutul anului 1990 efectivul de păsări era de circa 14 milioane de capete în sectorul de stat (fabrici avicole de stat).

Tranziția Republicii Moldova la economia de piață și privatizarea întreprinderilor de stat, au provocat tulburări în subramura avicolă, ca de fapt și alte subramuri ale ramurii zootehnice, care au intrat în impas. O parte din fabricile avicole de stat și-au sistat activitatea și, ulterior, au fost lichidate sau dezmembrate prin proceduri de insolvență sau privatizare. Una dintre cauzele de bază a acestor situații a fost în primul rând lipsa pieței de desfacere, și în al doilea rând insuficiența de furaje

concentrate necesare pentru rația alimentară a păsărilor, în al treilea rând, o bună parte din utilajul fabricilor avicole din acea perioadă erau uzate moral, iar cerințele consumatorilor din țările vecine, în special a celor din țările partenere europene, erau destul de ridicate, iar majoritatea întreprinderilor avicole nu au reușit să satisfacă aceste cerințe din lipsa resurselor necesare dezvoltării.

Analizând informația oferită de FAO pe site-ul <http://www.fao.org/faostat/en/#data/TP> pentru obținerea unei tone de carne de găină în anul 2014 se sacrificau 664 pui, iar în anul 2018 acest indicator s-a majorat până la 784 de păsări sau cu 120 de găini mai mult. Această situație ne este demonstrată de către cel de-al treilea indicator al tabelului – greutatea carcanei. În anul 2014 greutatea medie a carcanei unui pui a constituit 1,5 kg, iar în anul 2020 – 1,27kg. Reducerea carcanei cu circa 230 de grame în ultimii ani a influențat și nivelul producției globale de carne de găină semnificativ la nivel național. Pierderile cantitative de carne în anul 2020 a constituit 1030 de tone. Reducerea greutății medii a carcanei în ultimii ani se explică prin tendințele crescătorilor de găini de a reduce numărul zilelor furajate a unei găini/pui la creștere și îngrășare cu scopul de a micșora durata procesului tehnologic în scopul unui număr mai mare a rotației resurselor financiare. În asemenea condiții piața de carne de pui autohtonă în anii 2021- 2022 este cu carcane mai mici după greutate decât în comparație cu anii 2014 – 2015.

Evident, din punct de vedere al consumatorului, aceasta nici cum nu influențează benefic asupra calității cărnii. Consumatorul caută informația și despre calitatea hranei, și despre condițiile de creștere, și tehnologiile de sacrificare și păstrare etc.

Dezvoltarea sectorului de carne în Republica Moldova este influențat și de comerțul exterior cu produsele respective. Carnea de pasăre din Republica Moldova nu se exportă din două motive:

1) lipsa certificărilor internaționale referitor la standardizare, calitate și inofensivitate a produsului;

2) cererea stabilă la producția de carne de pasăre pe piața internă.

Cercetările realizate demonstrează că producția de carne de pasăre pe piețele mondiale se reduce în dinamică. Aceasta este o bună ocazie pentru producătorii de carne de pasăre să realizeze cercetări insistente de piață pentru a găsi tehnologii moderne de creștere a păsărilor, producere și comercializare a cărnii de pasăre. Totodată, este de menționat, că reducerea cantității de carne de pasăre importată în prezent este și meritul producătorilor autohtoni, care au și majorat semnificativ și în aspect cantitativ, dar și calitativ producția de carne .

La importul de carne de curcan în lista țărilor sunt Belgia, Polonia, România, Franța și Germania. În acest grup în comparație cu cel al cărnii de pui apar România, Franța și Germania. Cele mai mari cantități se importă din Polonia și Belgia. Prin urmare, principalele țări partenere în importul de carne de pasăre sunt Ucraina, Polonia și Belgia pentru toate segmentele de produse de carne. Producția obținută în entitățile din țară și cantitatea importului de carne reprezintă cantitatea consumului de carne de pasăre în Republica Moldova. Consumul de carne de pasăre include carnea în stare proaspătă răcită, carnea congelată, cea procesată în mezeluri și comercializată prin centre specializate. Calculele analizelor noastre demonstrează că nivelul de autoaprovizionare cu producție de carne autohtonă este la 74-76% în funcție de perioadă. În anul 2018, de exemplu, acest indicator a ajuns la nivelul de 76%, ceea ce înseamnă că dintr-un kilogram de carne de pasăre, doar 760 de grame sunt obținute din păsări crescute în fermele și entitățile din țară. În acest sens, producerea cărnii de pasăre în Republica Moldova, deține o serie de rezerve ce trebuie identificate. Reieșind din faptul că, sectorul asociativ din acest domeniu este neobservat, iar majoritatea producătorilor din acest domeniu nu sunt asociați în organizații , prin care ar putea fi auziți mai bine decât de unii singuri aceasta devine o problemă în funcționarea mecanismului economic al sectorului.

Producția de carne importată din Ucraina este scutită de taxele vamale, astfel aceasta devine mai ieftină decât cea autohtonă. Crescătorii de păsări din Republica Moldova propun să fie micșorată valoarea ratei reale de achitare a TVA până la 40% pentru crescătorii de păsări pentru carne, care

livrează pe teritoriul țării producția proprie în formă naturală, sacrificată sau masă vie. Partea rămasă de 60% acumulată și înregistrată să rămână la dispoziția agentului economic.

Productivitatea cărnii de pui în Republica Moldova este sub nivelul principalelor țări producătoare din lume. Spre exemplu, în comparație cu Argentina este de 2,2 ori mai mic, față de Brazilia de 1,83 ori, iar față de Federația Rusă de 1,4 ori mai mic. Conform acestui indicator există rezerve semnificative pentru sporirea productivității unui pui la producția de carne. Ritmul de creștere a indicatorului productivității este în scădere.

Un product important pentru vitalitatea umană sunt și ouăle. Producția de ouă în lume crește constant, fiind susținută de cererea mare de alimente și de numărul populației în creștere. Ouăle de găină sunt o sursă unică de proteine ușor digerabile, cu o gamă completă de aminoacizi esențiali și alte substanțe benefice. Cu doar un ou pe zi, o persoană acoperă până la 15% din necesarul zilnic de proteine.

În prezent, în lume există un deficit de proteine dietetice, care probabil va persista și în următoarele decenii. Deficitul total de proteine de pe planetă este estimat la 17-28 de milioane de tone pe an. Din cei 7 miliarde de oameni pe glob, aproximativ jumătate suferă de lipsa ei. În Africa de Nord și Asia, unde problema disponibilității proteice este deosebit de acută, ouăle de pui sunt foarte solicitate. și în cazul factorilor religioși, ouăle devin un substituent demn al cărnii pentru consumul uman. Orice respingere sau lipsa cărnii contribuie la sporirea cererii de ouă.

Conform prognozelor ONU, consumul global de ouă va crește de la 68,1 milioane tone în 2019, la 69,9 milioane tone în 2020 și 71,9 milioane tone în 2021. Mai mult, Asia va consuma cele mai multe ouă – aproape jumătate din producția mondială. Conform rezultatelor anului 2019, consumul din această regiune a atins 42,16 milioane tone, în 2020 a crescut până la 43,77 milioane tone, în 2021 – la 45,40 milioane tone.

La nivel mondial anual se produc între 1 732 926 și 1 843 817 milioane ouă anual. Cel mai mare producător de ouă în lume este China. Anual producția de ouă chineză ajunge la 458 448 milioane ouă. În structura producției mondiale, cea chineză are o pondere de 24,86%, circa ¼. Următoarele nouă din grupul țărilor – lider la producția de ouă sunt devansate semnificativ față de prima țară. Al doilea în acest grup este SUA, cu o producție de 109 192,1 milioane ouă, ceea ce constituie doar a cincea parte din producția chineză. Ponderea producției de ouă din SUA în volumul producției mondiale constituie 5,92%. Urmează așa țări ca India, Mexic, Brazilia, Federația Rusă, Japonia, Indonezia, Turcia și Ucraina. Ponderea producției a acestor țări în cea mondială variază între 0,8 – 5,2%. Din aceste cercetări constatăm că, în grupul celor mai mari producători de ouă de găină la nivel mondial se regăsesc majoritatea din grupul celor mai mari producători mondiale de carne de pasăre, cu excepția Iranului și Argentinei care a fost preluat de Turcia și Ucraina.

În Republica Moldova activează 60 exploatații zootehnice pentru creșterea și întreținerea păsărilor, dintre acestea, cele mai reprezentative sunt: SRL „Floreni”; SRL „EXPALSA-IMP”; SRL „AVICOLA FARM MEAT”; SRL „Axedum”. Principalele piețe de export pentru carnea de pasăre sunt: Azerbaidjan, Polonia, Irak. În comerțul internațional ea se prezintă și sa cumpărător, dar s ca vânzător. Informația primită de la Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare denotă următoarea situație:

Tabelul 1. Starea actuală a exploatațiilor avicole din Republica Moldova pentru perioada 2020-2021 [elaborat de autori în baza informației MAIA]

Nr d/o	indicatori	perioada	Volumul, tone	Abateri anului 2021 față de 2020, %
1.	s-a produs	2020	49 700	87,7
		2021	43 600	
2.	s-a importat	2020	23 141,6	107,5
		2021	24 879,9	
3.	s-a exportat	2020	364,1	150,6
		2021	548,5	

În scopul promovării produselor ecologice autohtone, propunem a lansa un raft expozițional cu specificația ECO care ar reprezenta inițiativa de promovare a produselor ecologice din Republica Moldova, imagine – care va alinia produsele ecologice din Republica Moldova la tendințele economiei globale, atribuindu-i țării avantaje competitive regionale. De asemenea, misiunilor diplomatice din străinătate trebuie oferite produse ecologice cu valoare înaltă pentru suplinirea Raftului ECO-Moldova, misiunea căruia este de a servi drept carte de vizită a Republicii Moldova pentru oferta de produse ecologice, promovare pe noi piețe a producătorilor autohtoni și stabilirea contactelor directe și ulterior intrarea în lanțul de retail străin.

O bună metodă de informare și comunicare cu consumatorii sunt rețelele de socializare. Chiar dacă promovarea pe aceste rețele costă, pentru a-și promova produsele sale și imaginea propriei afaceri merită a majora bugetul promoțional. Cât privește fenomenul de social media, acesta deși este un fenomen relativ recent, devine o componentă din ce în ce mai importantă a marketingului și dezvoltării bazei de clienți. Percepția acestuia a avut o evoluție rapidă și nu mai este privit ca un moft la modă, ci a devenit o prezență flexibilă și bine gestionată de către „cei trei giganți” (Facebook, Twitter și Google+), fiind o necesitate pentru orice afacere care caută să obțină un loc atât pe piața tradițională, cât și cea digitală.

Referitor la atitudinea respondenților față de producătorii autohtoni de produse ecologice din carne de pasăre, putem menționa, că majoritatea nu fac nici o diferență între producătorii autohtoni de asemenea produse și cei din străinătate. Gama de produse oferite consumatorului fiind enormă, în prezent consumatorii, sunt preocupați de identificarea produselor autentice, deseori sunt confuzi în alegere. Prețul și caracteristicile de bază ale produsului nu sunt unicele elemente care stau la baza deciziei de cumpărare. El mai caută și indicația geografică, imaginea producătorului, gustul specific al produsului, legătura istorică cu locul de origine și altele sunt o alegere perfectă.

Modul în care consumatorii iau decizii de cumpărare este un mecanism foarte complex. Consumatorii folosesc spațiul virtual pentru a lua deciziile de cumpărare – începând de la YouTube și până la Facebook – și devine din ce în ce mai greu, mult mai greu decât înainte vreme, să-i încadrezi într-o categorie sau alta pe oamenii care cumpără anumite produse.

Concluzii

Cercetările realizate demonstrează că producția provenită din avicultură, fiind una de importanță vitală, pe piețele mondiale se reduce în dinamică. Aceasta este o bună ocazie pentru producătorii avicoli să realizeze cercetări insistente de piață pentru a găsi tehnologii moderne de creștere a păsărilor, producere, procesare și comercializare a produselor avicole ecologice, solicitate tot mai mult de consumatorii individuali și organizaționali.

În vederea dezvoltării pieței produselor avicole, noi am face unele recomandări cu orientare directă spre anumiți decidenți.

Recomandare pentru întreprinderile avicole: de intensificat folosirea comunicațiilor mobile și virtuale cu consumatorii efectivi și potențiali, în vederea educării consumului de produse ecologice. Apar noi indicatori de performanță cum ar fi „Like”-urile de pe Facebook, „click”-urile pe articole și așa mai departe, care, chiar dacă nu sunt totalmente relevanți, scot în evidență imaginea produsului și a producătorului; d e realizat măsurile de informare, convingere și reamintire pentru consumatorii efectivi și potențiali despre beneficiile consumului de carne de pasăre, inclusiv carne ecologică; de adaptat la tendințele economiei globale, atribuindu-i țării avantaje competitive regionale; misiunilor diplomatice din străinătate trebuie oferite produse ecologice, inclusiv carne și produse din carne de pasăre cu valoare înaltă pentru suplinirea Raftului ECO-Moldova, misiunea căruia este de a servi drept carte de vizită a Republicii Moldova pentru oferta de produse ecologice, promovare pe noi piețe a producătorilor autohtoni și stabilirea contactelor directe și ulterior intrarea în lanțul de retail străin.

Recomandare pentru viitorii crescători de găini să-și angajeze specialiști buni, pentru că există riscul ca păsările să se îmbolnăvească, iar acest lucru poate pune capăt afacerii în care s-a investit mai mulți ani.

Recomandare generală: pentru restructurarea și dezvoltarea pieței cărnii de pasăre se impun direcții de investiții în: echipamente de tăiere; modernizarea și chiar înlocuirea instalațiilor frigorifice în vederea alinierii depozitelor de stocare a cărnii și produselor din carne la normele Uniunii Europene; ambalaje, etichetare, promovare; suplینirea șeptelului de păsări cu cele mai rentabile rase; monitorizare și control la recepția păsărilor, tăiere, procesare, comercializare. Guvernul Republicii Moldova să intervină în micșorarea valorii ratei reale de achitare a TVA până la 40% pentru crescătorii de păsări pentru carne, care livrează pe teritoriul țării producția proprie în formă naturală, sacrificată sau masă vie. Partea rămasă de 60% acumulată și înregistrată să rămână la dispoziția agentului economic.

Bibliografie

1. Lista principalelor activități întreprinse de Misiunile Diplomatice ale Republicii Moldova în domeniul diplomației economice. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/img/docs/raporttrimestru-II-2016.pdf>;
2. GANGAN, S., DOGA, V., BIRCA, I. Tendințele dezvoltării marketingului online pentru susținerea afacerilor în Republica Moldova. În: Analele Institutului Național de Cercetări Economice. Ch.: INCE, ediția 10, 2020, p. 11-14, ISSN 1857-3630. ISBN 978-9975-4326-6-5. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/118401
3. GANGAN, S., GANGAN, I. Perspectivele marketingului holistic în epoca tendinței de aderare la Uniunea Europeană În: Materialele conferinței științifice „Perspectives and achievements within European Integration of Moldova” 30.09-02.10.2021. These activities are part of the Jean MONNET project EUAGRO (610667-Ppe-1-2019-1-Mdeppjmo-Proiect).
4. BURBULEA, R. Current trends in the organization of marketing activity in agro-food enterprises. In: Annals ULIM, Economy series, Vol. 13, 2013, 0.37 c.a. ISSN 1857-1468;
5. Legea nr.1031 din 08.06.2000 Reglementării de stat a activității comerciale externe. În: Monitorul Oficial, 21.09.2000, Nr. 119-120 art. 838. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=66729&lang=ro
6. Legea nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior. În: Monitorul Oficial, 19.08.2016, Nr. 265-276, art. 571. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112409&lang=ro

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.02>

UDC 519.87:330.04

JEL Classification: C15, C63, C70

METHODS OF MATHEMATICAL MODELING IN THE MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC PROCESSES: GAME THEORY

МЕТОДЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ В УПРАВЛЕНИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ПРОЦЕССАМИ: ТЕОРИЯ ИГР

*KLIMENKO² Irina, Ph.D of Technical Sciences, Associate Professor,
Leading Researcher
North Caucasus Federal University (Pyatigorsk Branch)
(ORCID 0000-0002-8524-6119)*

*КЛИМЕНКО Ирина, доктор технических наук, доцент,
ведущий научный сотрудник
Северо-Кавказский федеральный университет (Пятигорский филиал)
(ORCID 0000-0002-8524-6119)*

Annotation: *The possibility of using game theory in the practice of managing socio-economic processes is considered. Examples are given and the possibilities of integrating game theory as a complex of mathematical modeling methods into the daily practice of management are determined.*

Аннотация: *Рассматривается возможность использования теории игр в практике управления социально-экономическими процессами. Приведены примеры и определены возможности интеграции теории игр, как комплекса методов математического моделирования в повседневную практику менеджмента.*

Keywords: *the multifunctional nature of games, the normative aspect of game theory, the strategy of choice, winning, playing with nature.*

Ключевые слова: *полифункциональный характер игр, нормативный аспект теории игр, стратегия выбора, выигрыш, игра с природой.*

Введение

Современная система социально-экономических отношений в обществе имеет сложную структуру. Связи «общество-власть», «личность-общество», «власть-гражданин» имеют вероятностный характер. Такие особенности структуры сложной системы предъявляют особые требования к инструментальным средствам и методам исследования. Математическое, суть формальное, моделирование позволяет исследовать системы разной природы, в том числе и систему управления социально-экономическими процессами.

Игровое моделирование полифункционально и многоаспектно. Дескриптивный характер игры позволяет построить модель реальной ситуации, составить ее описание с целью проведения исследований типа контент анализа. Конструктивный аспект предполагает дальнейшее развитие, переход от описания к конструкции; на данном этапе исследователю интересно определить структуру игры, выполнить сравнительный анализ формы и содержания модели и объекта моделирования. Нормативный аспект игры определяет правила и нормы

² iskl@bk.ru

поведения участников игры, задает формат отношений, обеспечивающий игроку получение выигрыша.

Теория игр, как раздел исследования операций, рассматривает нормативный аспект игры, при этом игра с точки зрения этой теории позиционируется как математическая модель конфликтной ситуации. Следует отметить, что под конфликтной ситуацией в контексте теории игр предлагается понимать ситуацию с несовпадением интересов участников игры.

Цель настоящего исследования – анализ возможностей, которые предоставляет теория игр для повышения эффективности планирования и прогнозирования, управления рисками в процессе решения задач управления социально-экономическими процессами. Интерес к данной проблематике обусловлен развитием автоматизированных информационно-советующих и экспертных систем, сложностью задач эффективного планирования в современных условиях.

Актуальность исследования обусловлена множеством факторов, в том числе прогрессом в экономике и управлении инновациями; результатами, которые дают методы прикладной теории игр в управлении бизнесом; повышением требований к качеству управления, интенсивной интеграцией цифровых технологий в повседневную практику менеджмента и оперативного управления.

Материалы и методы исследования

Началом теоретических и прикладных исследований возможностей теории игр, как «чистой» науки для решения задач экономики справедливо считается монография Дж. фон Неймана и О. Моргенштерна «Теория игр и экономическое поведение» [1]. Изучение и сравнительный анализ исследований по прикладной теории игр, выполненный в процессе исследования, позволяет утверждать, что за 75 лет своего развития теория игр, как метод моделирования конкурентной экономики используется в реальной практике планирования и прогнозирования рационального поведения.

Результаты и обсуждения

Ключевые понятия теории игр – собственно игра, как модель конфликтной ситуации; игроки - участники игры; стратегии поведения игроков – комплекс действий, предпринимаемых игроком в процессе игры для достижения поставленной цели. Цель игры – получение максимально возможного выигрыша или минимизация проигрыша. Очевидно, что различные сочетания перечисленных объектов/факторов привело к появлению различных классов игр [2]. Так, число сторон - участников игры позволяет выделить игры парные и множественные, а отношения между ними могут моделироваться коалиционными и бескоалиционными играми. Отношение игроков к исходу игры моделируется антагонистическими и неантагонистическими играми: в антагонистической игре выигрыш одной стороны численно равен проигрышу другой.

Такое разнообразие классов обуславливает особенности теории игр, как математической теории: с одной стороны теория игр призвана дать рекомендации игроку по выбору оптимальной стратегии, принятию решения, обеспечивающего максимум полезности, с другой стороны, не определен универсальный критерий оптимальности для всего множества игр. Термин оптимальность, несмотря на кажущуюся субъективность, определяется вполне объективными и недвусмысленными математическими формулировками: выгодность, устойчивость, справедливость; при этом предлагается такая интерпретация терминов [3]:

- выгодность – максимизация выигрыша;
- устойчивость – это такое свойство стратегии игрока, которое означает, что при отклонении от выгодной стратегии выигрыш уменьшается;

- справедливость – это симметричность вхождения всех игроков в условия игры, наличие таких правил игры, которые предоставляют игрокам равные возможности для получения выигрыша.

Предлагается рассмотреть задачу обеспечения экономической безопасности хозяйствующего субъекта как пример ситуации с несовпадением интересов. Конфликтные ситуации, связанные с рисками, имеют разную природу и являются предметом отдельного исследования. В рамках данной статьи ограничимся разделением рисков на две группы: риски, связанные с бихевиоральным фактором, когда участники конфликтной ситуации – хозяйствующие субъекты, юридические и физические лица и риски определяются их поведением, выбранной стратегией принятия решения. Так, пример минимизации имущественного риска предприятия можно рассматривать как конечную парную игру с нулевой суммой, то есть такая игра, в которой цель игрока А (заемщика) – минимизация своего выигрыша, цель игрока В (финансового учреждения) – минимизация своего проигрыша- риска от неуплаты заемщиком долга и процентов по нему. При этом игра записывается в форме платежной матрицы, представленной в таблице, строки таблицы – это стратегии игрока А, столбцы – стратегии игрока В, на пересечении строк и столбцов записывается размер выигрыша (проигрыша) a_{ij} – выигрыш игрока А, если он пользуется стратегией A_i ; а игрок В – стратегией B_j .

Пример матричной игры с нулевой суммой.

Рассмотрим парную антагонистическую игру: пусть в паре «заемщик-кредитор» каждый из участников имеет возможность реализовать по три стратегии: для игрока А (заемщика) – это A_1 – поиск изъянов в договоре с целью его расторжения; A_2 - перепродажа долга третьему лицу; A_3 – банкротство. Для игрока В (кредитора): B_1 - тщательная предварительная проверка финансового состояния и наличия судебных дел заемщика; B_2 - психологическое воздействие и досудебное взыскание; B_3 - взыскание через суд.

Игра равновесная, справедливая и цель каждого игрока состоит в том, чтобы выбрать оптимальную стратегию. Платежная матрица для двух игроков, имеющих по три стратегии, представлена в таблице 1, на пересечении строк и столбцов числа, определяющие размер выигрыша игрока А (выигрыш представлен некоторыми условными единицами).

Таблица 1. Платежная матрица парной антагонистической игры «кредитный риск»
[разработано автором]

Стратегии заемщика → Стратегии кредитора ↓	A_1	A_2	A_3	Выигрыш заемщика a_{ij}
B_1	2	-3	4	-3
B_2	-3	4	-5	-5
B_3	4	-5	6	-5
Выигрыш кредитора b_{ij}	4	4	6	

Рекомендации по норме поведения в антагонистической игре предлагают игроку при выборе стратегии поведения ориентироваться на наихудший вариант развития событий после ответного хода противника. В данной ситуации заемщику рекомендуется выбрать стратегию A_1 -поиск изъянов в договоре с целью расторжения договора. Выигрыш игрока А в самых неблагоприятных условиях определяет нижнюю чистую цену игры: $\max \min \alpha_1 = -3$. Соответственно, для игрока В (кредитора): $\beta_1 = 4$, $\beta_2 = 4$, $\beta_3 = 6$; наименьший риск игрока В в самых неблагоприятных для него условиях составляет $\min \max \beta_j = \beta_1 = \beta_2 = 4$ и носит название верхней чистой цены игры $\beta_j = 4$, если $\alpha = \beta = \lambda$ – то эта чистая цена игры;

Чередование игроками стратегий поведения позволит обеспечить выигрыш выше нижней чистой цены, так как смешанная стратегия поведения, как пример гибкой изменчивой тактики обеспечивает не позволяет противнику априори получить сведения о предстоящем

ходе соперника. Выбор стратегии определяется системой предпочтения игрока, носит вероятностный характер, а исход игры оценивается как математическое ожидание выигрыша M .

Реальная практика управления социально-экономическими процессами позволяет утверждать, что зачастую вероятностный характер конфликтных ситуаций зависит не только от выбора конкретного субъекта управления, участника игры. Такие факторы, как инфляция, срывы поставок, ухудшение условий для предпринимательства и др. можно отнести к условно - объективным факторам, повышающим риски. Модели конфликтных ситуаций, в которых противником человека «выступает» объективная реальность, в теории игр получили название игра с природой [4]. В отличие от антагонистических игр природа, как участник игры не выбирает свое поведение осознанно, состояния природы определяются случайным образом. Оценка их влияния на выигрыш выполняется на основе статистики.

Пример 2. На конкурс выставлены четыре плана повышения экономической безопасности организации:

- 1) вариант первый – приоритетным направлением принято снижение производственных рисков;
- 2) вариант второй - акцент сделан на защиту от коммерческих рисков;
- 3) вариант третий предусматривает комплекс мероприятий по защите от транспортных рисков;
- 4) вариант четвертый имеет комплексный характер; в данном плане мероприятий все риски считаются равновероятными.

Эффективность каждого варианта плана определяется организационно-технологическими затратами на разработку и внедрение плановых мероприятий, на проведение внешнего и внутреннего аудита по результатам работы; степенью устойчивости плана к возможным изменениям условий в процессе реализации

Экспертная группа при анализе проектов плана выделила пять различных состояний природы, вероятность которых соответственно p_1, p_2, p_3, p_4, p_5 . Условия игры формулируются в виде матрицы $A(4 \times 5)$, представленной в таблице 2.

Таблица 2. Платежная матрица игры с природой «план снижения рисков»
[разработано автором]

Вероятные состояния природы Стратегии планирования	p_1	p_2	p_3	p_4	p_5	$\text{Min } a_{ij}$
A1	3	17	21	9	11	3
A2	13	4	5	12	7	4
A3	6	15	8	2	14	2
A4	18	10	1	16	19	1

Оптимальность стратегии планирования определяется по трем критериям: пессимистичный критерий Вальда – максиминный критерий, прогнозирующий выигрыш в наихудших для игрока условиях, оптимистичный (минимаксный) критерий Сэвиджа, прогнозирующий уровень риска в благоприятных условиях, критерий Гурвица, позволяющий задавать априори уровень оптимизма.

Для таблицы 2 максиминный критерий Вальда – критерий, который определяет размер максимального выигрыша игрока A в наихудших для него условиях, рекомендует в качестве оптимальной стратегию A2:

$$V_B = \max \min a_{ij} = \max \min \{3, 4, 2, 1\} = 4$$

Критерий Сэвиджа прогнозирует размер минимального риска в благоприятных условиях; для его применения необходимо построить матрицу риска R_{ij} , каждый элемент которой определяется как разность между максимальным выигрышем и выигрышем в данном состоянии:

$$R_{ij} = \max a_{ij} - a_{ij}$$

Матрица риска для таблицы 2 представлена в таблице 3.

Таблица 3. Матрица риска игры с природой «план снижения рисков»
[разработано автором]

Вероятные природы Риски планирования	состояния →	p1	p2	p3	p4	p5
A1	↓	18	4	0	12	10
A2		0	9	8	11	6
A3		9	0	7	13	1
A4		1	9	18	3	0
Max R_{ij}		18	9	18	13	10

Критерий минимального риска Сэвиджа рекомендует выбирать стратегии A2 и A4, дающие минимальное значение риска в самой неблагоприятной ситуации:

$$V_c = \min \max R_{ij} = \{18, 9, 18, 13, 10\} = 9$$

Для таблицы 2 критерий Гурвица рекомендует сделать выбор в пользу стратегии A1 $V_g = \max \{\mu \min a_{ij} + (1 - \mu) \max a_{ij}\} = \{12; 8,5; 8; 9,5\} = 12$

Здесь $0 < \mu < 1$ – уровень оптимизма, принят 0,5.

Анализ полученных рекомендаций показывает, что по двум критериям предпочтительнее стратегия A2.

Рассчитаем математическое ожидание выигрыша M_i , который можно получить при реализации каждой стратегии; состояния природы будем считать равновероятными и равными 1/5:

$$M_1 = 1/5 * (3+17+21+9+11) = 61/5$$

$$M_2 = 41/5$$

$$M_3 = 45/5$$

$$M_4 = 54/5$$

Проведенные расчеты показывают, что стратегия A2 может быть оценена как оптимальная с точки зрения минимизации рисков, стратегия A1 позволяет получить больший выигрыш, который связан с большим риском. Окончательное решение всегда остается за лицом, принимающим решение или группой экспертов.

Выводы

Научный подход к управлению социально-экономическими процессами, в основе которого лежат методы математического моделирования позволяет практикам эффективно решать задачи оперативного и стратегического уровня. Такие вызовы современного общества, как цифровизация всех сфер деятельности, повышение требований к качеству управления требуют от профессионалов в сфере экономики и менеджмента применения в повседневной практике методов, основанных на принципах системности. Личная практика автора показывает, что исследование операций, как системная основа процесса принятия решений в полной мере отвечает современным новеллам и позволяет повысить качество управления в современных, весьма непростых условиях.

Библиография

1. ДЖ. ФОН НЕЙМАН, МОРГЕНШТЕРН О. Теория игр и экономическое поведение Москва: Наука, 1970, 983 с.
2. ВЕНТЦЕЛЬ Е.С. Исследование операций: задачи, принципы, методология. Москва: Юстиция, 2018, 192 с.
3. МУЛЕН Э. Теория игр с примерами из математической экономики. Москва: Мир, 1985, 198 с.
4. КЛИМЕНКО И.С. Информационная безопасность и защита информации: модели и методы управления. Москва: ИНФРА-М, 2020, 180 с.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.03>

UDC: 339.138, 004.056

JEL Classification: M31, M38

ENHANCING DATA SECURITY AND PROTECTION IN MARKETING: A COMPARATIVE ANALYSIS OF GOLANG AND PHP APPROACHES

БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИТА ДАННЫХ В МАРКЕТИНГЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ GOLANG И PHP

*ROBU Elena³, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0002-3815-8976)*

*РОБУ Елена, доктор экономических наук, доцент,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID 0000-0002-3815-8976)*

Annotation: In the field of digital marketing, the safeguarding of customer data is not merely a compliance requirement but a cornerstone of consumer trust and business integrity. This paper presents a comparative analysis of two prominent backend technologies, Golang and PHP, in the context of data security and protection in marketing applications. We delve into the importance of data security in marketing, highlighting the potential risks and consequences of data breaches. The paper provides an overview of Golang and PHP, discussing their security features, performance, and scalability. Through this comparative lens, we aim to elucidate the strengths and limitations of each language in protecting sensitive marketing data. The purpose of this study is to offer a comprehensive understanding of how Golang and PHP can be optimized for secure marketing solutions, thereby contributing to the field's best practices and guiding developers in creating more secure applications.

Аннотация: В области цифрового маркетинга защита данных клиентов не просто требование соответствия, но и основа доверия потребителей и целостности бизнеса. Данная статья представляет сравнительный анализ двух известных технологий бэкенд-разработки, Golang и PHP, в контексте безопасности и защиты данных в маркетинговых приложениях. Мы рассматриваем важность безопасности данных в маркетинге, подчеркивая потенциальные риски и последствия утечек данных. В статье представлен обзор Golang и PHP, обсуждаются их функции безопасности, производительность и масштабируемость. Через призму этого сравнения мы стремимся выявить сильные и слабые стороны каждого языка в защите чувствительных маркетинговых данных. Целью данного исследования является предоставление всестороннего понимания того, как Golang и PHP могут быть оптимизированы для создания безопасных маркетинговых решений, тем самым внося вклад в лучшие практики отрасли и направляя разработчиков в создании более защищенных приложений.

Keywords: Data Security, Golang, PHP, Digital Marketing, Cybersecurity, Data Protection.

Ключевые слова: безопасность данных, Golang, PHP, цифровой маркетинг, кибербезопасность, защита данных.

Introduction

Data security in marketing is not just a technical requirement; it is a fundamental aspect that directly impacts customer trust and business sustainability. With the increasing amount of personal data being collected, marketers must ensure that the information is used responsibly and protected rigorously. Data breaches can lead to significant financial losses, legal consequences, and irreparable

³ erobu@ulim.md

damage to a brand's reputation. In the context of marketing, protecting data is also a matter of ethical practice, as it involves sensitive customer information that could include personal preferences, behaviors, and identifiers. Furthermore, regulations such as the General Data Protection Regulation (GDPR) [3] in the European Union and the California Consumer Privacy Act (CCPA) [2] in the United States impose strict obligations on businesses to manage consumer data securely, making data security a legal imperative as well.

The importance of data security in marketing cannot be overstated. In the digital age, marketing strategies are increasingly data-driven, relying on a vast array of customer information to target and personalize campaigns. This data often includes sensitive personal information, which can range from basic contact details to financial information, purchasing history, and even behavioral data collected through various tracking technologies. Here are several reasons why data security is crucial in marketing:

1. Trust is the foundation of any customer-business relationship. Customers share their personal information with the expectation that it will be protected. A breach of this trust can lead to a loss of customer confidence and, consequently, a loss of business.

2. Data breaches can cause significant damage to a brand's reputation. The news of a breach spreads quickly in the digital world, and the negative publicity can have long-lasting effects on a company's image.

3. With the introduction of stringent data protection regulations like the GDPR in Europe and the CCPA in California, businesses are legally obligated to handle customer data securely. Non-compliance can lead to heavy fines and legal action.

4. Data breaches can be costly. Beyond the immediate costs associated with addressing the breach, companies may face lawsuits, regulatory fines, and increased insurance premiums. There is also the potential loss of revenue from customers who take their business elsewhere.

5. Companies that demonstrate robust data security can differentiate themselves in a crowded market. Customers are more likely to engage with brands that they believe are safeguarding their personal information.

6. Businesses have an ethical obligation to protect the personal information they collect. This is particularly true as data collection methods become more sophisticated and less transparent.

7. The increasing sophistication of cyber threats means that businesses must continually evolve their security practices to protect against unauthorized access to customer data.

8. A data breach can disrupt business operations, leading to downtime and loss of productivity. Ensuring data security helps maintain operational continuity.

In summary, data security in marketing is essential for maintaining customer trust, complying with legal requirements, protecting the brand's reputation, avoiding financial losses, gaining a competitive edge, fulfilling ethical responsibilities, guarding against cyber threats, and ensuring operational continuity. As marketing becomes more data-centric, the need for robust data security measures becomes increasingly critical.

In the realm of backend development, two programming languages that have garnered significant attention for their distinct characteristics and capabilities are Golang (Go) and PHP. Both languages offer unique features for developing server-side applications and managing data, but they come from very different backgrounds and have different approaches to solving backend problems, including those related to data security in marketing.

Golang, or Go, is a statically typed, compiled programming language created at Google by Robert Griesemer, Rob Pike, and Ken Thompson. Officially released in 2009, Go was developed with the intention of being a modern language that simplifies the task of writing efficient and scalable server-side applications. It is known for its simplicity, as well as its support for concurrent programming, which allows it to handle multiple tasks simultaneously—an essential feature for modern web applications dealing with high volumes of traffic and data [4].

Go's performance is akin to that of C or C++, and it is particularly well-suited for building microservices, cloud services, and other large-scale, distributed systems. From a security standpoint, Go provides a robust standard library with built-in features to help prevent common vulnerabilities. Its strong type system, garbage collection, and emphasis on explicit error handling also contribute to reducing the risk of security flaws.

PHP, which stands for Hypertext Preprocessor, is a dynamic, interpreted scripting language that has been a cornerstone of web development since its creation by Rasmus Lerdorf in 1994. PHP is particularly noted for its ease of use and for being well-suited to web development, as it can be embedded directly into HTML code.

PHP powers a significant portion of the web, including major content management systems like WordPress, Drupal, and Joomla. Over the years, PHP has evolved, with the newer versions of PHP 7.x and 8.x offering significant improvements in performance, memory usage, and security. Despite its reputation for having security weaknesses, the language has matured, and with proper coding practices, it can be used to build secure web applications.

Both Golang and PHP are used to develop backend systems, but they cater to different types of projects and developer preferences. Golang is often chosen for its performance and efficiency in concurrent processing, while PHP is favored for its ease of use and strong community support. When it comes to data security in marketing, the choice between Golang and PHP may come down to specific use cases, performance requirements, and the existing infrastructure of the organization [8].

The purpose of this study is to conduct a comparative analysis of Golang and PHP in the context of data security and protection in marketing applications. This paper aims to identify and evaluate the inherent security features, performance, and scalability of both programming languages and to understand how these characteristics can influence the security posture of marketing applications.

Materials and methods of research

The study employs a comparative analysis methodology to evaluate the security features, performance, and scalability of Golang and PHP in the context of digital marketing. The research is designed to assess both qualitative and quantitative aspects of each language's ability to secure marketing data.

Data for this study was collected from a variety of sources, including:

1. Official documentation and release notes from the Golang and PHP development teams.
2. Peer-reviewed articles and conference papers on web security and programming languages.
3. Security advisories and vulnerability databases to identify known security flaws and their resolutions.
4. Case studies and white papers from digital marketing platforms that utilize Golang and PHP.

The following tools and technologies were used to analyze the security features and performance of Golang and PHP:

1. Static analysis tools to examine the source code for security vulnerabilities.
2. Performance benchmarking software to measure the execution speed and resource management of sample applications.
3. Security scanners and penetration testing tools to identify potential security weaknesses in Golang and PHP applications.

The languages were evaluated based on the following criteria:

1. Analysis of built-in functions and libraries designed for security, such as encryption, authentication, and secure communication protocols.
2. Testing how each language handles large volumes of secure transactions and data processing.
3. Assessing the ability of applications built with Golang and PHP to scale securely with increasing numbers of users and data volume.

4. Evaluating the extent of community support for security in each language, including the availability of security patches and the responsiveness of the community to emerging threats.
5. Reviewing how each language facilitates compliance with security standards and best practices in secure coding.

The study uses a mixed-methods approach, combining:

1. Descriptive analysis to detail the security features of Golang and PHP.
2. Content analysis of community forums, issue trackers, and developer surveys to gauge community support and the prevalence of security practices.
3. Comparative benchmarking to quantify performance differences in security-related tasks.

Results and considerations

In marketing, a wide range of data is collected to understand, engage, and retain customers. Some of this data is considered sensitive because it can be used to identify individuals and potentially expose them to various risks if it is not handled securely. Here are the types of sensitive data commonly handled in marketing:

1. **Personal Identifiable Information (PII)**

This includes any data that can be used to identify a specific individual. Examples are:

1. Full names.
2. Addresses (both physical and email).
3. Phone numbers.
4. Social security numbers.
5. Passport numbers.

2. **Financial Information:** Details that could be used for financial fraud are particularly sensitive, such as:

1. Credit card numbers.
2. Bank account details.
3. Income levels.
4. Purchase history and transaction records.

3. **Demographic Information:** While some demographic information may seem benign, in combination with other data, it can be quite revealing. This includes:

1. Age.
2. Gender.
3. Ethnicity.
4. Marital status.
5. Employment information.

4. **Behavioral Data:** Data that tracks the behavior of consumers can be sensitive, as it often reveals patterns and preferences:

1. Browsing history.
2. Search queries.
3. Purchase history.
4. Engagement with ads and marketing content.

5. **Location Data:** Information about an individual's past or current locations can be sensitive:

1. GPS data from mobile devices.
2. IP addresses.
3. Check-ins on social media.

6. **Health Information:** When marketing pertains to health-related services or products, the data collected can be particularly sensitive:

1. Health conditions or concerns.
2. Prescription information.

3. Health insurance details.

7. Biometric Data: Some marketing systems might use biometric data for identification and personalization, which is highly sensitive:

1. Fingerprints.
2. Facial recognition data.
3. Voiceprints.

Sensitive data in marketing is not limited to the information that directly identifies an individual. It also includes data that, when aggregated, can lead to the identification of a person or predict their behavior with a high degree of accuracy. The handling of this data is subject to strict data protection regulations, and marketers must ensure that they have robust security measures in place to protect this information from unauthorized access, misuse, or breaches.

Potential risks and consequences of data breaches for businesses and consumers

Data breaches pose significant risks and consequences for both businesses and consumers.

Here are some key points to consider:

For Businesses:

1. Companies can incur substantial financial losses due to the costs associated with resolving the breach, such as investigating the incident, implementing security measures, and compensating affected parties.
2. A data breach can seriously harm a company's reputation. Consumers may lose trust in the organization, leading to a decline in customer loyalty and potential negative publicity.
3. Depending on the jurisdiction, businesses may face legal consequences for failing to protect customer data adequately. This can result in fines, regulatory actions, and lawsuits.
4. Responding to a data breach can disrupt normal business operations. The time and resources spent on investigating the breach, notifying affected individuals, and implementing security improvements can affect day-to-day activities.
5. Beyond customer data, data breaches can lead to the theft of intellectual property, trade secrets, and other sensitive business information, which can have long-term consequences for a company's competitiveness.

For Consumers:

1. Stolen personal information can be used for identity theft, leading to financial loss, damage to credit scores, and difficulties in resolving fraudulent transactions.
2. Breached financial information, such as credit card details, can be exploited for fraudulent transactions, leaving consumers responsible for unauthorized charges.
3. The exposure of sensitive personal details can lead to a violation of privacy. This can be especially concerning when the breached information includes personal conversations, medical records, or other private data.
4. Cybercriminals may use the breached data to conduct targeted phishing attacks, tricking individuals into revealing further sensitive information or engaging in malicious activities.
5. Being a victim of a data breach can have emotional consequences, including stress, anxiety, and a sense of violation, as individuals grapple with the loss of control over their personal information.

Overall, data breaches have far-reaching implications, affecting not only the immediate financial and operational aspects of businesses but also the personal lives and security of the individuals whose data has been compromised. Implementing robust cybersecurity measures is crucial to mitigating these risks and protecting both businesses and consumers.

Regulatory and ethical considerations in data protection

Regulatory Considerations:

1. The GDPR is a comprehensive data protection regulation in the European Union (EU) that sets strict guidelines for the collection, processing, and storage of personal data. Organizations handling EU citizens' data must comply with GDPR, or they may face significant fines.
2. Enacted in California, this regulation grants consumers certain rights over their personal information, including the right to know what data is collected and how it's used. Similar privacy laws are emerging in other jurisdictions globally.
3. In the United States, HIPAA regulates the handling of healthcare-related data. Entities dealing with health information must adhere to strict standards to ensure confidentiality and security.
4. In Canada, PIPEDA outlines rules for the collection, use, and disclosure of personal information by private-sector organizations.
5. Many countries have their own versions of data protection acts, which outline the rules for handling personal information. These acts often include provisions for obtaining consent, ensuring data security, and providing individuals with access to their data.

Ethical Considerations:

1. Organizations should be transparent about how they collect, process, and use personal data. Clear and concise privacy policies should be communicated to users.
2. Obtaining informed consent from individuals before collecting their data is a fundamental ethical principle. Users should be aware of what data is being collected, for what purpose, and have the option to opt out.
3. Collecting only the necessary data for a specific purpose, also known as data minimization, is an ethical practice. Unnecessary data should not be collected or retained.
4. Implementing robust security measures to protect data from unauthorized access or breaches is both a legal requirement and an ethical responsibility.
5. Organizations should take responsibility for the data they collect and process. This includes having mechanisms in place to address breaches, providing individuals with access to their data, and ensuring compliance with applicable laws and regulations.
6. Ensuring that data processing practices are fair and do not lead to discrimination against individuals or groups based on their personal characteristics is an ethical imperative.
7. Respecting and upholding the rights of data subjects, such as the right to access, rectify, or erase their data, is both a legal obligation and an ethical consideration.

By adhering to both regulatory requirements and ethical principles, businesses can create a framework that not only protects them from legal consequences but also fosters trust with their users and demonstrates a commitment to responsible data handling.

Overview of Golang, focusing on its concurrency model, memory safety, and security features

Concurrency Model:

1. Go is renowned for its built-in support for concurrency. It features goroutines, lightweight threads managed by the Go runtime, which allows developers to efficiently handle concurrent tasks.
2. The language includes channels, a powerful mechanism for communication and synchronization between goroutines, making concurrent programming more straightforward.

Memory Safety:

1. Golang promotes memory safety through features like garbage collection, which automatically manages memory allocation and deallocation.
2. Its strong typing system and memory safety measures help prevent common programming errors like null pointer dereferences.

Security Features:

1. Go emphasizes simplicity and readability, reducing the likelihood of security vulnerabilities stemming from complex code.

2. Its standard library includes packages for secure cryptographic operations, enhancing the security of applications.

Overview of PHP, emphasizing its widespread use, ease of deployment, and recent improvements in security

Widespread Use:

1. PHP is a widely-used server-side scripting language that powers a significant portion of the web. Many popular content management systems (CMS) like WordPress, Joomla, and Drupal are built using PHP.
2. It is known for its ease of integration with databases, making it a preferred choice for web development.

Ease of Deployment:

1. PHP applications are relatively easy to deploy, often requiring just a web server with PHP support (such as Apache or Nginx) and a database server.
2. Many hosting providers offer PHP support by default, making it accessible to a broad range of developers.

Recent Improvements in Security:

1. Over the years, PHP has seen improvements in security. The PHP community actively addresses vulnerabilities and releases updates to enhance the language's security.
2. Features like the filter extension, which validates and sanitizes input data, contribute to building more secure applications.

Relevance of both languages in the development of secure marketing applications

Golang:

1. Golang's strong concurrency support makes it well-suited for developing high-performance, scalable applications, which can be advantageous for marketing applications with potentially high user loads.
2. Its memory safety features contribute to robustness, reducing the likelihood of common security vulnerabilities.

PHP:

1. PHP's widespread use and ease of deployment make it a practical choice for quickly developing and deploying marketing applications.
2. Recent security improvements in PHP, combined with proper coding practices, enhance the language's suitability for building secure applications.

Choosing the Right Language for Secure Marketing Applications:

1. The choice between Golang and PHP depends on factors such as the specific requirements of the marketing application, development team expertise, and performance considerations.
2. Golang may be preferred for applications requiring high concurrency and scalability, while PHP's ease of use and deployment make it a solid choice for projects with rapid development cycles.

In summary, both Golang and PHP offer unique strengths, and their relevance in developing secure marketing applications depends on the specific needs and priorities of the project.

Comparative analysis Golang and PHP in terms of security features such as encryption, authentication, and secure coding practices

Golang:

1. Golang provides a strong set of cryptographic libraries in its standard library, making it straightforward to implement encryption and secure communication protocols.
2. Golang supports various authentication mechanisms, and its standard library includes packages for implementing secure authentication protocols. Its simplicity and focus on clarity contribute to building secure authentication systems.

3. Golang encourages secure coding practices through its design principles, and its static typing system helps catch potential security issues at compile time. The language promotes simplicity and readability, reducing the likelihood of introducing vulnerabilities.

PHP:

1. PHP has robust support for encryption through libraries like OpenSSL. Developers can implement secure communication channels and handle encryption tasks effectively.
2. PHP supports various authentication methods, and frameworks like Laravel provide comprehensive authentication systems. However, the security of PHP applications heavily depends on the developer's implementation.
3. While PHP itself does not enforce strict secure coding practices, developers can follow best practices to write secure code. Frameworks like Symfony and Laravel include features and conventions that promote secure coding.

Performance in Handling Secure Transactions and Data Processing

Golang:

1. Golang is known for its strong performance, especially in handling concurrent tasks. Its efficient runtime and low-level features contribute to fast and responsive applications.
2. In the context of secure transactions and data processing, Golang's concurrency model allows it to handle multiple tasks simultaneously, making it suitable for scenarios where performance is crucial.

PHP:

1. PHP's performance has improved over the years, especially with the introduction of PHP 7 and later versions. However, it may not match the raw performance of Golang in terms of handling concurrent transactions.
2. For secure transactions and data processing, PHP is still capable, and its performance is often sufficient for many web applications.

Scalability of Golang and PHP Applications

Golang:

1. Golang is designed with scalability in mind, and its concurrency model facilitates the development of highly scalable applications. The language is well-suited for handling a growing number of users and increasing data loads.
2. Golang's performance benefits, efficient resource utilization, and built-in support for concurrent tasks contribute to its scalability.

PHP:

1. PHP applications can be scalable, but their scalability often depends on the architecture of the application and the developer's implementation.
2. With proper design, caching strategies, and optimization, PHP applications can scale to handle increased traffic and data. Frameworks like Laravel and Symfony offer features that aid in building scalable applications.

Golang and PHP both have strengths in security features, and their suitability depends on the specific requirements of the application.

Golang's performance and concurrency model make it well-suited for scenarios demanding high scalability and responsiveness.

PHP is widely used, easy to deploy, and with the right practices and frameworks, it can handle secure transactions and data processing effectively, though it may require additional considerations for extreme scalability requirements.

Case Studies: Golang in Marketing Applications:

1. Docker [1]

Docker, a containerization platform, utilizes Golang for its backend services. Docker's website, documentation, and various marketing applications are built using Golang.

Golang's strong concurrency model and emphasis on secure coding practices contribute to the robustness of Docker's backend, ensuring reliable and secure services for users.

2. Uber [9]

Uber has employed Golang in various components of its platform. For marketing purposes, Golang is used in building web services and backend systems that handle promotions, discounts, and user engagement features.

Golang's secure coding practices and efficient handling of concurrent tasks play a role in ensuring the security and performance of Uber's marketing-related functionalities.

Case Studies: PHP in Marketing Applications

1. WordPress [10]

WordPress, one of the most popular content management systems, is primarily built using PHP. Many marketing websites, blogs, and e-commerce platforms rely on WordPress for their online presence.

While the security of WordPress sites depends on factors like plugin usage and configurations, PHP itself continues to evolve, and recent versions focus on improving security features, such as enhanced filtering and validation functions.

2. Magento [6]

Magento, an e-commerce platform, extensively uses PHP for its backend. Many online stores and marketing-driven websites leverage Magento for their product catalogs, promotions, and transactions.

Magento, being PHP-based, implements various security measures. Regular updates, security patches, and the adherence to secure coding practices contribute to the platform's ability to handle sensitive customer data securely.

Real-world Scenarios Testing Security Features

Golang

Case Study - CockroachDB

1. CockroachDB, a distributed SQL database, is written in Golang. Its security features were tested in real-world scenarios to ensure data confidentiality and integrity in distributed environments.
2. Golang's built-in cryptographic libraries, secure coding practices, and concurrency model contributed to the development of a secure distributed database system.

PHP

Case Study - Facebook

1. Facebook, a platform with billions of users, relies on PHP for its backend infrastructure. The security features of PHP are crucial in protecting user data and preventing unauthorized access.
2. Facebook's security team, through continuous testing and collaboration with the PHP community, ensures that PHP is secure for handling massive amounts of user-generated content and personal information.

Both Golang and PHP have been successfully utilized in marketing applications, showcasing their strengths in different contexts.

Real-world scenarios, such as those seen in Docker, Uber, WordPress, and Magento, highlight the effectiveness of these languages in addressing the specific needs of marketing-related functionalities.

Security features of Golang and PHP have been tested in various high-profile cases, demonstrating the robustness of their respective ecosystems when it comes to protecting sensitive data and ensuring the integrity of marketing applications.

Table 1. Analysis of Strengths and Weaknesses of the Golang and PHP [compiled by the author based on the studied material]

	Golang	PHP
Strengths	<p>Golang's built-in support for concurrency with goroutines and channels enables efficient handling of concurrent tasks, making it suitable for high-performance applications.</p> <p>Golang's garbage collection and strong typing contribute to memory safety, reducing the risk of common programming errors.</p> <p>Golang's simplicity, readability, and cryptographic libraries contribute to secure coding practices and robust security features.</p>	<p>PHP's popularity and widespread use make it accessible and well-supported, with a large community and abundant resources.</p> <p>PHP applications are easy to deploy, requiring minimal setup, and many hosting providers support PHP by default.</p> <p>PHP has seen continuous improvements in security, especially with recent versions introducing enhanced filtering and validation functions.</p>
Weaknesses	<p>For developers transitioning from languages with different paradigms, Golang might have a learning curve due to its unique syntax and approach to certain programming concepts.</p> <p>Golang has fewer mature frameworks compared to some other languages, which might require developers to build more components from scratch.</p>	<p>PHP traditionally has limitations in handling concurrent tasks compared to languages like Golang. While improvements have been made, it may not match the raw performance in concurrent scenarios.</p> <p>Historical Security</p> <p>PHP has been criticized for security issues in the past, particularly related to poorly written code and vulnerabilities in third-party plugins or applications.</p>

Recommendations for Using Golang and PHP in Secure Marketing Applications

Golang:

1. **High-Performance Backend Services:** Use Golang for building high-performance backend services in marketing applications, especially when there is a need for efficient concurrency handling and scalability.
2. **Security-Critical Components:** Implement security-critical components, such as authentication and encryption processes, using Golang due to its strong security features and cryptographic libraries.
3. **Scalability Requirements:** Choose Golang when scalability is a primary concern, as its concurrency model and efficient resource utilization make it well-suited for handling growing user bases and increasing data loads.

PHP:

1. **Rapid Development and Prototyping:** Leverage PHP for rapid development and prototyping of marketing applications, especially when time-to-market is a critical factor.
2. **Web Frontends and Content Management:** Use PHP for web frontends, content management systems, and scenarios where widespread use, ease of deployment, and a large community are advantageous.
3. **Security Measures and Updates:** Ensure that the PHP version used is up-to-date to benefit from the latest security improvements. Regularly update dependencies, plugins, and third-party components to mitigate security risks associated with historical concerns.

Best Practices for Enhancing Data Security in Marketing using Golang and PHP

For Both Golang and PHP:

1. **Input Validation and Sanitization.** Validate and sanitize user inputs to prevent common security vulnerabilities like SQL injection and cross-site scripting (XSS).
2. **Authentication and Authorization.** Implement secure authentication mechanisms and ensure proper authorization to access sensitive data and functionalities.
3. **Encryption.** Utilize encryption for data in transit (HTTPS) and at rest. Both Golang and PHP have robust libraries for implementing secure encryption.
4. **Regular Security Audits.** Conduct regular security audits to identify and address potential vulnerabilities. Automated tools and manual code reviews can help in this regard.
5. **Update Dependencies.** Keep all dependencies, including frameworks and libraries, up-to-date to benefit from the latest security patches and improvements.

For Golang:

1. **Concurrency Best Practices.** Follow best practices for handling concurrency, such as effective use of channels, to ensure secure and efficient concurrent processing.
2. **Code Simplicity.** Embrace Golang's simplicity and readability. Write clean and simple code to reduce the likelihood of introducing security vulnerabilities.

For PHP:

1. **Framework Utilization.** Leverage PHP frameworks like Laravel or Symfony, which come with built-in security features and conventions that promote secure coding practices.
2. **Secure Configuration.** Ensure that PHP configurations are secure, disabling unnecessary functions and features that may pose security risks.
3. **Session Management.** Implement secure session management practices, including secure session storage and token-based authentication, to protect user sessions.

Collaboration between Developers and Marketers

1. **Clear Communication.** Facilitate clear communication between developers and marketers to align on security requirements, ensuring that security considerations are integrated into the development process.
2. **Security Training.** Provide security training to both developers and marketers to raise awareness about potential risks and best practices for maintaining data security.
3. **Incident Response Planning.** Develop an incident response plan to efficiently address and mitigate security incidents, involving both developers and marketers in the planning process.

By following these recommendations and best practices, developers and marketers can work together to build secure marketing applications that not only meet performance and usability requirements but also prioritize the protection of sensitive data. Regularly reassessing security measures and staying informed about emerging threats is crucial for maintaining the integrity and security of marketing applications over time.

Conclusions

Based on the analysis conducted, it is evident that Golang and PHP bring distinct strengths and considerations to the development of marketing applications.

In summary, Golang stands out for its robust concurrency model, memory safety, and security features. It is well-suited for high-performance backend services, particularly in scenarios requiring efficient concurrency handling and scalability. However, its learning curve and the relatively limited number of mature frameworks might pose challenges for developers.

On the other hand, PHP's widespread use, ease of deployment, and continuous improvements in security make it a go-to choice for rapid development and web frontends. Despite historical

concerns, PHP remains dominant in web development, and its frameworks contribute to enhancing security practices. However, traditional limitations in handling concurrent tasks persist.

For developers and marketers, clear communication and collaboration are key. Depending on the project requirements, Golang may be preferred for performance-critical applications, while PHP's accessibility and community support make it valuable for quick deployment.

Looking towards the future, Golang is expected to see increased adoption for high-performance applications, with ongoing developments in frameworks addressing current limitations. PHP, while remaining a dominant language, will likely continue to improve its security features to adapt to the evolving cybersecurity landscape.

In the dynamic realm of cybersecurity, both Golang and PHP can play pivotal roles in building secure marketing applications. It is crucial for developers and marketers to stay vigilant, follow best practices, and adapt to emerging threats for sustained success in the marketing industry.

Bibliography

1. Docker. Available at: <https://www.docker.com/>
2. European Union and the California Consumer Privacy Act. Available at: https://www.aosphere.com/aos/dp?gclid=EAIaIQobChMI56J6fu4ggMV5pmDBx2ahQjNEAAYASAAEgIzFvD_BwE
3. General Data Protection Regulation. Available at: <https://gdpr-info.eu/>
4. Golang. Available at: <https://go.dev/>
5. HILLS, M. Supporting PHP dynamic analysis in PHP. *AiR*. <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/2823363.2823373>
6. Magento. Available at: https://www.shopify.com/ppc/compare/magento?term=magento&adid=565751848029&campaignid=15439902719&utm_medium=cpc&utm_source=google&gclid=EAIaIQobChMIInt2_4_y4ggMVC5CDBx1yQkYEAAYASAAEgKhRPD_BwE&cmadid=516586848;cmadvertiserid=10730501;cmcampaignid=26990768;cmplacementid=324286430;cmcreativeid=163722649;cmsiteid=5500011
7. MILIND CHABBI, MURALI KRISHNA RAMANATHAN. A Study of Real-World Data Races in Golang. <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/3519939.3523720>
8. PHP. Available at: <https://www.php.net/>
9. The History of Uber. Available at: <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/111015/story-uber.asp>
10. WordPress. Available at: https://www.bluehost.com/wordpress/wordpress-hosting?utm_campaign=pmax_PPC&utm_source=googleads&utm_medium=genericsearch&channelid=P61C101S570N0B5578A2D4499E0000V315&siteID=46097236&gclid=EAIaIQobChMIvrDz1vy4ggMVdpeDBx3Ajw8iEAAYASAAEgJ4NvD_BwE&gclidsrc=aw.ds

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.04>

UDC: 378.1, 331.1

JEL Classification: I25, O35

ECOSYSTEM ELEMENTS IN INNOVATIVE PEDAGOGY IN ISRAEL

ЭЛЕМЕНТЫ ЭКОСИСТЕМЫ В ИННОВАЦИОННОЙ ПЕДАГОГИКЕ В ИЗРАИЛЕ

**BLAGORAZUMNAYA Olga⁴, PhD. of economic sciences, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0001-6791-5481)**

**ISRAELI Milana⁵, PhD. of economic sciences, Academic member,
Gordon Academic College, Haifa, Israel
(ORCID 0000-0002-3033-754X)**

**БЛАГОРАЗУМНАЯ Ольга, доктор экономических наук, доцент,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID 0000-0001-6791-5481)**

**ИЗРАЕЛИ Милана, доктор экономических наук,
Академический колледж Гордон, Хайфа, Израиль
(ORCID 0000-0002-3033-754X)**

Annotation: This article delves into the inventive strategies employed by Israel's education system to champion innovative pedagogy and how these strategies can lead to noteworthy advancements in the realm of teaching and learning. The authors emphasize the growing awareness of the necessity for forward-thinking approaches to education that can nurture creativity, critical thinking, and problem-solving abilities, preparing students to tackle the demands of the contemporary world. Israel has established itself as a global trailblazer in education innovation, largely due to its robust innovation ecosystem, rendering it an ideal subject for examining how innovative pedagogy can be cultivated through such an ecosystem. The Israeli Ministry of Education has introduced a variety of initiatives with the objective of promoting innovative pedagogy within schools. These initiatives encompass teacher professional development, funding for innovative projects, and the integration of digital technologies to enhance teaching and learning. Furthermore, research has demonstrated that the creation of an innovation ecosystem can wield a significant influence on the promotion of innovative pedagogy, leading to heightened student engagement, elevated academic accomplishments, and a greater sense of ownership in the learning process. The article concludes by advocating for teacher training in innovative pedagogies and a wider embrace of these educational approaches.

Аннотация: В этой статье рассматриваются стратегии решения изобретательских задач, используемые израильской системой образования для продвижения инновационной педагогики, а также то, как эти стратегии могут привести к заметным достижениям в сфере преподавания и обучения. Авторы подчеркивают растущее осознание необходимости дальновидных подходов к образованию, которые могут развивать творческие способности, критическое мышление и способности к решению проблем, готовя учащихся к решению требований современного мира. Израиль зарекомендовал себя как глобальный новатор в сфере образовательных инноваций, во многом благодаря своей мощной инновационной экосистеме, что делает его идеальным объектом для изучения того, как инновационная педагогика может развиваться посредством такой экосистемы. Министерство образования Израиля представило ряд инициатив с целью продвижения инновационной педагогики в школах. Эти инициативы включают профессиональное развитие учителей, финансирование инновационных проектов и интеграцию цифровых технологий для

⁴ blagorazumnaya@yandex.ru

⁵ milanaisraeli@gmail.com

улучшения преподавания и обучения. Кроме того, исследования показали, что создание инновационной экосистемы может оказать значительное влияние на продвижение инновационной педагогики, что приведет к повышению вовлеченности студентов, повышению академических достижений и большему чувству ответственности за процесс обучения. В заключение авторы статьи выступают за подготовку учителей в области инновационной педагогики и более широкое использование этих образовательных подходов.

Keywords: *ecosystem innovative pedagogy, innovative approaches, education, future-oriented pedagogy.*

Ключевые слова: *экосистема, инновационная педагогика, инновационные подходы, образование, ориентированная на будущее педагогика.*

Introduction

The ever-evolving developments across various domains worldwide have a direct impact on the realm of education. Adapting educational approach to align with forthcoming trends is crucial in nurturing students to become flexible, adaptable, self-reliant learners, and empowering them with the essential skills for success in a dynamic world. This article seeks to showcase efforts dedicated to advancing innovative teaching methods in Israel. These initiatives comprise contributions from within Israel's educational system as well as external entities, entrepreneurs, and external corporations.

The central focus of this article is to delve into how Israel's education system's pioneering strategies can foster innovative teaching methods. It seeks to investigate how a culture of innovation within the realm of education leads to substantial improvements in teaching and learning. The driving force behind this theme is the growing recognition of the imperative for inventive educational approaches that can effectively respond to the swiftly changing global landscape. Conventional educational models often fall short in equipping students for the complexities of the contemporary world, underscoring the increasing demand for fresh methods that can nurture creativity, critical thinking, and problem-solving skills.

The justification for this theme stems from Israel's emergence as a global frontrunner in education innovation, bolstered by its robust innovation ecosystem. By scrutinizing the Israeli experience, we can gain valuable insights into how an innovation ecosystem can propel innovative pedagogy and precipitate significant advancements in education. At its core, the problem to be addressed is the necessity for innovative education approaches capable of addressing the contemporary challenges. This article endeavors to examine the present status of innovation and inventive teaching strategies in Israel, shining a spotlight on some of the successful programs and methodologies that have been put into practice.

Materials and methods of research

There are many approaches and research methods that can be used to study the elements of an innovative teaching ecosystem. The authors used a mixed method to study the interactions between teaching practices and ecosystem elements. Data collection included both qualitative and quantitative methods. Semi-structured interviews were conducted with teachers from various educational institutions to obtain qualitative information about their innovative teaching practices. These interviews were transcribed and analyzed using thematic content analysis. The authors used case study methodology to delve deeper into specific pedagogical innovations at individual institutions. The case studies provided rich contextual information and detailed understanding of ecosystem influences on innovation pedagogy.

Results and considerations

In recent times, innovation has gained significant prominence within the field of education, and this attention is well-founded. Innovative pedagogy, characterized by teaching methods that prioritize creativity, critical thinking, and problem-solving, has demonstrated its ability to enhance student engagement, motivation, and academic performance. Israel has emerged as a pioneer in the development and implementation of inventive teaching strategies.

Israel boasts a flourishing ecosystem of innovation in education, with a particular emphasis on technology and entrepreneurship. This ecosystem encompasses a diverse array of participants, including startups, investors, government agencies, and academic institutions, all collaborating to foster innovation within the educational sphere. A pivotal aspect of this ecosystem revolves around the robust support for startups and entrepreneurs operating in the education sector. Israel hosts a substantial number of EdTech startups, which receive backing from various incubators and accelerators. These organizations provide invaluable guidance, financial support, and additional resources to aid entrepreneurs in bringing their concepts to fruition.

Another crucial element of Israel's innovation ecosystem is the strong partnership between the academic and industrial sectors. Israeli universities maintain robust connections with private enterprises, a collaboration that has significantly contributed to the cultivation of an innovative and entrepreneurial culture. Furthermore, many universities have established specialized research centers and programs that concentrate on EdTech and other inventive methods for education.

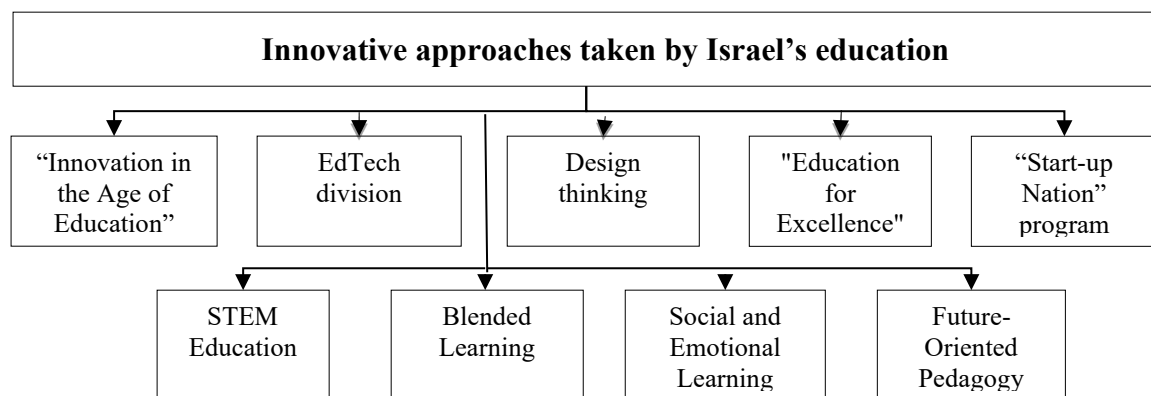

Figure 1. The initiatives that show innovative approaches taken by Israel's education system [elaborate based on 7]

In the accompanying figure, the authors have succinctly outlined the initiatives that illustrate the innovative approaches embraced by Israel's education system.

The Israeli government has played a pivotal role in nurturing the innovative education ecosystem. The authors investigated the mechanisms and actions in place in Israel to encourage educational programs and endeavors designed to address future challenges. Here is a list of the diverse projects that have been established in Israel with the objective of fostering inventive teaching methods:

The Israeli Ministry of Education has initiated a program titled "Education in the Age of Innovation" with the objective of advancing inventive teaching methods in schools. This program encompasses various endeavors, including professional development for educators, financial support for innovative projects, and the incorporation of digital technologies to facilitate teaching and learning. "Education in the Age of Innovation" is a comprehensive initiative in Israel aimed at reshaping the educational system by integrating innovative technologies and pedagogical approaches. Its primary goal is to equip students with the competencies and knowledge essential for thriving in an ever-evolving world. The program was launched through the collaborative efforts of Israel's

Ministry of Education and the National Digital Israel Initiative. It operates on the fundamental tenets of "future-oriented pedagogy," emphasizing critical thinking, creativity, collaboration, and communication skills. The program strives to enhance students' digital literacy, encourage innovation and entrepreneurship, and foster a culture of lifelong learning.

A pivotal component of this program is the utilization of cutting-edge technologies such as virtual and augmented reality, coding, and robotics, seamlessly integrated into the curriculum to amplify learning outcomes and boost student engagement. "Education in the Age of Innovation" has been implemented across schools throughout Israel, with several studies and reports highlighting its effectiveness. One study demonstrated that the program positively influenced teachers' attitudes towards technology integration and contributed to the enhancement of their pedagogical skills [2]. In sum, the "Education in the Age of Innovation" program signifies a notable shift towards a more innovative and forward-looking education system in Israel.

Another initiative, backed by the education system, is known as the EdTech division [4]. In the context of Israel's education, the EdTech division pertains to the incorporation of technology into the educational process to enhance the quality of learning. Its primary focus revolves around the creation and implementation of digital tools and solutions with the aim of improving teaching and learning outcomes, expanding educational access, and elevating the overall learning experience. The division collaborates closely with educational institutions, educators, and students to identify their requirements and devise inventive solutions to address the challenges they encounter. The leadership of the EdTech division in Israel rests with the Ministry of Education, which has established a variety of initiatives and programs designed to support the integration of technology in education [12]. These initiatives encompass the Digital Israel program, which seeks to equip every student with a digital device and internet access, and the Digital Leaders program, which trains educators to become experts in educational technology and provides them with continuous professional development.

Another educational approach extensively utilized in Israel, both among educational staff and in classrooms, is Design Thinking. Design thinking is a problem-solving methodology that centers around the needs of individuals and has been progressively integrated into education in recent years. Within the Israeli context, design thinking serves as an innovative method to stimulate creativity and innovation in education. Its application in education spans various domains, including curriculum development, teacher training, and the design of physical learning environments. For instance, in Israel, design thinking has been harnessed to devise novel teaching techniques, craft inventive learning spaces, and cultivate collaboration and teamwork among students [11].

One of the most triumphant initiatives within Israel's education system is the "Education for Excellence" program [2]. This program is designed to enhance academic performance and cultivate leadership abilities in students hailing from disadvantaged backgrounds. It extends additional support and resources to students, including tutoring, mentoring, and summer camps, with the aim of assisting them in achieving academic success.

Moreover, Israel has established multiple initiatives aimed at nurturing innovation and entrepreneurial spirit in students. For instance, the "Start-Up Nation" program offers financial support and resources to high school students interested in creating their tech startups [10]. The objective of this program is to instill an entrepreneurial mindset in students and provide them with valuable skills in both business and technology.

Israel places a strong emphasis on science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education, which has played a pivotal role in driving its innovative teaching methodologies. STEM education has been proven to equip students with the competencies required for the contemporary workforce, and Israel acknowledges the significance of this [5].

Another educational method that amalgamates conventional in-person classroom instruction with online learning activities is known as Blended Learning. Blended Learning is regarded as a means to enrich the educational experience for students and enhance their learning outcomes [8]. By

fusing traditional face-to-face teaching with online resources and tools, students can partake in a more personalized and adaptable learning journey tailored to their specific needs [9]. One of the primary advantages of Blended Learning in Israel is its capacity to overcome certain limitations associated with conventional classroom instruction, such as restricted class sizes and scheduling conflicts. With online learning integrated, students gain access to course materials at their own pace and on a schedule that suits them, all while retaining the opportunity to engage in discussions and interact with their peers and instructors during in-person class sessions.

Israel exemplifies Blended Learning through institutions like the Open University of Israel, which offers a diverse array of online courses and degree programs, and the virtual school under the purview of the Israeli Ministry of Education, providing K-12 students with online learning opportunities.

Nonetheless, there remains a pressing need for teacher training in technology utilization and for schools to allocate adequate resources to support this approach. The incorporation of technology in the classroom is a challenge confronted by many educational institutions globally.

To address the emotional well-being of students, Israel has introduced a program grounded in social-emotional learning (SEL). In recent times, Israel has made substantial efforts to develop SEL programs aimed at bolstering student welfare and mental health [6]. SEL programs are designed to impart skills like self-awareness, self-regulation, and empathy to students, enabling them to manage their emotions and cultivate positive relationships with others.

The potential advantages of SEL programs are considerable, as they can enhance academic performance, diminish behavioral issues, and encourage positive social conduct. Nonetheless, implementing SEL programs can pose challenges, given their requirement for substantial resources and teacher training.

Israel has also introduced numerous initiatives to stimulate innovation and entrepreneurship among students. For instance, the "Start-Up Nation" program extends funding and resources to high school students keen on establishing their tech start-ups. This program is geared towards nurturing an entrepreneurial mindset in students, equipping them with valuable skills in both business and technology. The cultivation of innovation and entrepreneurship stands as a pivotal element in promoting inventive pedagogy within Israel. By forging networks of organizations and individuals collaborating to encourage innovation and entrepreneurship, Israeli educators can play a crucial role in ensuring that their students are well-prepared to excel in the swiftly evolving 21st-century world.

An integral aspect of innovative pedagogy revolves around comprehending and applying the principles of future-oriented pedagogy. Future-oriented pedagogy represents an educational approach developed by the Experiments and Initiatives Research and Development (R&D) Division of the Israeli Ministry of Education. This method is rooted in the notion that education should ready students for the future, rather than solely delving into the past. It embodies a forward-looking perspective that underscores creativity, innovation, and problem-solving abilities.

The core tenets of future-oriented pedagogy encompass: personalization, collaboration, informalization, glocalization, adaptivity, and self-integration.

Personalization involves the tailoring of educational resources to align with the unique requirements, ambitions, and circumstances of the learner.

Collaboration entails the process in which individuals collaborate to attain a common objective, enhancing the effectiveness of learning and facilitating a better comprehension of the intricate and ever-changing reality.

Informalization pertains to the occurrence of human activities carried out outside the formal confines of organizations and institutions, giving rise to fresh opportunities for learning and action. However, the challenge lies in society's recognition of the knowledge, experience, skills, and accomplishments acquired through informal pursuits.

Glocalization represents the fusion of global and local skills, identity, and awareness within the learner, striking a harmonious equilibrium that enables them to function and thrive in both realms concurrently. By employing integrative, well-balanced, and resourceful local strategies, the disparities between the global and local dimensions can be alleviated. Implementing the concept of glocalization in education can empower learners to effectively navigate and excel in both the global and local spheres. It motivates them to find the optimal equilibrium point that suits the evolving reality while exposing them to broader geographical and cultural contexts, prompting them to tackle challenging conflicts. The modern era is marked by swift and intricate transformations that pose an unprecedented challenge for individuals, organizations, and nations striving to adapt.

The inherent value of the adaptivity principle lies in its capacity to shape and apply a desired future in response to the ever-changing reality, thereby preserving organizational or personal relevance. In the realm of education, adaptivity enhances the ability of learners and systems to adjust, act, and succeed in a dynamic reality. The capability to learn and teach in preparation for an uncertain and enigmatic future is a challenge that necessitates addressing two tiers of uncertainty stemming from the intricacies of modern reality and its volatility.

The self-integration principle, denoting comprehensive self-development, equips the learner to navigate the mutable reality by providing them with a personal compass and identity. Concentrating on acquiring pertinent personal attitudes and attributes that bolster effective adaptation, such as self-assurance, personal drive, and authenticity, proves more effective than focusing solely on the acquisition of generic skills.

These principles of future-oriented pedagogy align seamlessly with the innovative teaching approaches prevalent in Israel, which equally underscore the significance of personalized learning, collaboration, project-based learning, and technology-enhanced education. By integrating these principles into their instructional methods, Israeli educators can furnish students with the competencies and knowledge necessary to thrive in the swiftly evolving 21st-century world.

The innovation ecosystem in Israel has played a pivotal role in advancing innovative pedagogy within education. This innovation ecosystem encompasses a network of organizations and individuals collaborating to promote innovation and entrepreneurship. In the educational context, such an innovation ecosystem comprises educational institutions, universities, technology firms, and other entities working collectively to foster inventive teaching methodologies.

Despite the success of numerous innovative teaching strategies in Israel, there remain challenges to be addressed. One of the primary challenges is the educational achievement gap between students from varying socio-economic backgrounds. While programs like "Education for Excellence" have made significant strides in reducing this gap, there is still more work to be done to ensure that all students have equal access to high-quality education.

Another hurdle lies in the integration of technology within the classroom. Although many schools have embraced blended learning models, there remains a necessity for teacher training in technology utilization and for schools to allocate adequate resources to facilitate this approach.

Peering into the future, there exists substantial potential for further innovations in Israeli education. As the nation maintains its commitment to STEM education and invests in social and emotional learning, it's likely that new programs and methodologies will be developed to bolster these areas [3]. Moreover, in light of the significance underscored by the COVID-19 pandemic regarding remote learning, there are foreseeable opportunities for the enhancement and refinement of online learning tools and resources [1].

Innovation and inventive teaching strategies stand as pivotal catalysts in the evolution of contemporary educational systems. Israel has led the way in this domain, introducing successful programs and methodologies that have enriched student learning outcomes. While challenges persist, the potential for further innovation in Israeli education is substantial. As the nation continues to invest in STEM education, social and emotional learning, and technology within classrooms, one can

anticipate the emergence of fresh programs and approaches designed to support these areas, ultimately benefiting both students and the broader community.

As previously discussed, several key principles rooted in future-oriented pedagogy are integral in promoting innovative pedagogy. Among these principles, collaboration stands out as the most pivotal component within the innovation ecosystem.

Conclusions

Innovative pedagogy stands as a vital necessity in preparing students for the challenges posed by the 21st century. By constructing an innovation ecosystem within the realm of education, we can establish a nurturing framework that empowers both teachers and students to explore novel ideas and experiment with fresh teaching and learning methods. This, in turn, holds the potential to elevate student engagement, motivation, and academic accomplishments, fostering a culture of innovation that will yield lasting benefits for our schools and communities in the years ahead.

The Israeli Ministry of Education, the Israel Innovation Authority, and non-profit organizations have all played substantial roles in cultivating a culture of innovation in the sphere of education. Through the development of groundbreaking technologies, the adoption of design thinking frameworks, and the provision of resources and support for educators, Israel has risen as a global trailblazer in the field of education innovation. The triumph of Israel's innovation ecosystem serves as a valuable model for other nations striving to champion innovative pedagogy within their education systems. By investing in innovation and offering support to teachers and organizations dedicated to forging innovative teaching and learning approaches, countries can establish an innovation ecosystem that propels remarkable progress in education.

Challenges persist along the path to establishing an optimal innovative pedagogy. Nonetheless, extensive endeavors are underway in collaboration with educational institutions, governmental entities, entrepreneurs, and external corporations, all aimed at furnishing students with the skills essential for thriving and succeeding in an evolving reality.

To conclude, this article underscores the ongoing efforts directed at forging innovative pedagogy grounded in critical thinking tools, cutting-edge technologies, numerous programs, collaborations, and entrepreneurship. Israel remains in a developmental phase, with the innovative pedagogy sector still in the process of exploration and enhancement. Nevertheless, there exists a discernible eagerness and commitment to advance in this direction and deliver the most fitting response in accordance with forthcoming trends, chiefly through the vehicle of future-oriented pedagogy.

Bibliography

1. DONITSA-SCHMIDT S., RAMOT R. Opportunities and challenges: teacher education in Israel in the Covid-19 pandemic. In: [Journal of Education for Teaching](#), 2020, nr.46(4), p. 586-595. ISSN 0260-7476.
2. Educational Excellence Program. Israeli Ministry of Education. (Hebrew) <https://www.e4e.org.il/en/our-programs/educational-excellence-program/>
3. GILMORE K.M. The 2030 learning concept. The adult and mature character STEM education with an interdisciplinary approach. State of Israel Ministry of Education Science Division. 2021. <https://meyda.education.gov.il/files/Pop/0files/mada-technology/yesodi/stem-education.pdf>
4. Israel Innovation Authority. EdTech. 2020. <https://innovationisrael.org.il/en>
5. LE B., LAWRIE G. A., WANG J. T. Student self-perception on digital literacy in STEM blended learning environments. In: *Journal of Science Education and Technology*, 2022, nr.31(3), p. 303-321. ISSN 10590145.
6. LEIBOSHOR G. SEL – Social Emotional Learning. Avni Rosha Institute. 2021. (Hebrew) <https://avneyrosha.org.il/resourcecenter/Pages/SocialEmotionalLearning.aspx>
7. MORGENSHTERN O., PINTO I., VEGERHOF, A., HOFFMAN T. Future-Oriented Pedagogy. Trends, Principles, Implications and Applications. 2018. https://meyda.education.gov.il/files/Nisuyim/eng_fop2summary.pdf

8. PERACH S., ALEXANDRON G. A Blended-Learning Program for Implementing a Rigorous Machine-Learning Curriculum in High-Schools. In: Proceedings of the Ninth ACM Conference on Learning@Scale, 2022, June, p. 267-270. <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/3491140.3528291>
9. SERAFIM-SILVA S. et al. Evolution of Blended Learning and its Prospects in Management Education. In: International Journal of Professional Bussines Review, 2022, nr.7(1), p. 01-24. ISSN 2525-3654.
10. Start-Up Nation program. Israeli Ministry of Education. <https://edstart.education.gov.il/about-us/>
11. TEREZI E. Innovation through design thinking. 2013. <https://www.penzagroup.com/book7d/> (Hebrew)
12. TUBIN D., MIODUSER D., NACHMIAS R. et al. Domains and Levels of Pedagogical Innovation in Schools Using ICT: Ten Innovative Schools in Israel. In: Education and Information Technologies. 2003, nr. 8, p. 127–145. ISSN 13602357.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.05>

UDC: 316.34, 358.31

JEL Classification: E2, Q10

YOUTH AND SUSTAINABLE CONSUMPTION: UNDERSTANDING AWARENESS AND ADOPTION TRENDS

TINERETUL ȘI CONSUMUL SUSTENABIL: ÎNȚELEGEREA CONȘTIENTIZĂRII ȘI TENDINȚELOR DE ADOPTARE

BUZDUGAN Adriana⁶, Ph.D of economic sciences, Associate Professor, Moldova State University, Chisinau (ORCID 0000-0002-1551-7964)

NEPOTU Lucia⁷, PhD Student, Assistant Professor, Moldova State University, Chisinau (ORCID 0000-0001-5306-7346)

BUZDUGAN Adriana, doctor în științe economice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău (ORCID 0000-0002-1551-7964)

NEPOTU Lucia, student, ciclul III, asistent universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău (ORCID 0000-0001-5306-7346)

Annotation: Purpose of the article: The article's goal is to examine young adults' awareness and adoption of sustainable consumption practises.

Methodology: A national-level online survey of young adults aged 18 to 30 was used for the study. The survey included 20 questions about respondents' awareness, preferences, and sustainable consumption practises. Data was gathered and analysed in order to assess the level of awareness and adoption of sustainable consumption practises, as well as to validate hypotheses related to these factors.

Conclusions: The findings show that the majority of young participants are aware of environmental issues and eager to adopt sustainable consumption habits. There were, however, significant differences in their behaviour, which could be influenced by factors such as age and educational level. Education and awareness campaigns, as well as providing diverse options and promoting flexitarian diets, can all help to encourage young adults to live a more sustainable lifestyle.

Originality: From a national viewpoint, this study provides an important addition by providing current and representative data on the level of knowledge and implementation of sustainable consumption practises among young adults. It also gives practical suggestions for encouraging more responsible consumption within this age group, which has important environmental effects.

Adnotare: Scopul articolului: Scopul articolului este de a examina conștientizarea și adoptarea practicilor de consum durabil de către tinerii adulți.

Metodologie: Pentru acest studiu s-a folosit un sondaj online la nivel național, adresat tinerilor adulți cu vârste cuprinse între 18 și 30 de ani. Sondajul a inclus 20 de întrebări referitoare la conștientizarea, preferințele și practicile de consum durabil ale respondenților. Datele au fost colectate și analizate pentru a evalua nivelul de conștientizare și adoptare a practicilor de consum durabil, precum și pentru a valida ipotezele legate de aceste factori.

Concluzii: Rezultatele arată că majoritatea tinerilor participanți sunt conștienți de problemele de mediu și dornici să adopte obiceiuri de consum durabil. Cu toate acestea, au existat diferențe semnificative în

⁶ adriana.buzdugan@usm.md

⁷ lucia.nepotu@usm.md

comportamentul lor, care pot fi influențate de factori precum vârsta și nivelul de educație. Campaniile de educație și conștientizare, precum și furnizarea de opțiuni diverse și promovarea dietelor flexitariene, pot contribui la încurajarea tinerilor adulți să ducă un stil de viață mai sustenabil.

Originalitate: Dintr-o perspectivă națională, acest studiu adaugă o contribuție importantă prin furnizarea de date actuale și reprezentative cu privire la nivelul de cunoștințe și implementare a practicilor de consum durabil printre tinerii adulți. De asemenea, oferă sugestii practice pentru promovarea unui consum mai responsabil în rândul acestei categorii de vârstă, având efecte semnificative asupra mediului înconjurător.

Keywords: Sustainable consumption, Young, Awareness, Adoption, Survey, Education, Environmental issues, Lifestyle, Consumer behavior, Sustainability.

Cuvinte-cheie: consum durabil, tineri, conștientizare, adoptare, sondaj, educație, probleme de mediu, stil de viață, comportamentul consumatorului, sustenabilitate.

Introduction

In competitive markets, brands must do more than just be aware of trends. It is imperative that they can identify and monitor emerging trends and gain an understanding of the broader context underlying them. To lead the market, not to lag behind, brands must identify changes in consumer values, needs, and desires before they become established trends.

In addition to their impact on expenditures, consumer trends affect how people use and talk about goods and services. Companies can capitalize on ideas that inspire product innovation and content creation by staying at the forefront of emerging trends, so they can get ahead in the market and discover new ways to differentiate their brands and services. The customer's lifestyle is an essential part of consumer behaviour, according to the World Health Organisation (WHO), "Lifestyle is a set of personal habits and choices that reflect an individual's values, attitudes, preferences, and behaviors, impacting their physical, mental, and social health [9, p.16]."

Comparative analysis of various definitions of lifestyle from different sources provides a broad and complex understanding of the concept. These definitions have commonalities and differences in approaching lifestyle. The main features of lifestyle are:

- Reflection of Individual Values and Preferences.
- The way of organizing daily life, meaning how people structure their daily life, activities, and interpersonal relationships.
- Influence on Health - WHO emphasizes the impact of lifestyle on physical, mental, and social health.
- Cultural and Social Characteristics - the influence of cultural and social factors on lifestyle.

Being familiar with the lifestyle of youth helps us better understand what motivates them, what they like, and what interests them. This is essential for creating goods, services, and initiatives that cater to their specific needs. The lifestyle of youth can reveal new market opportunities. Companies can create products and services that align with their lifestyle by understanding how they organize their lives and their habits. When it comes to brands that understand and reflect the lifestyle of youth, they are sensitive to authenticity. By understanding this, goods can interact better with youth and establish lasting connections with them.

Materials and methods of research

Purpose of the article. The article's goal is to examine young adults' awareness and adoption of sustainable consumption practises.

Methodology. A national-level online survey of young adults aged 18 to 30 was used for the study. The survey included 20 questions about respondents' awareness, preferences, and sustainable consumption practises. Data was gathered and analysed in order to assess the level of awareness and adoption of sustainable consumption practises, as well as to validate hypotheses related to these factors.

Results and considerations

Factors such as technology, cultural and social changes have a rapid impact on the lifestyle of youth [2, p.3]. Companies that understand these changes are better equipped to invent and adapt to new trends more quickly. Understanding youth culture is crucial for developing government policies, educational programmes, and social activities that cater to this age group's needs and goals. Understanding the lives of today's teenagers is critical for developing effective marketing and communication strategies. Understanding adolescent lifestyle is essential for developing goods, services, and marketing approaches that fit their wants and preferences. This not only helps businesses gain market share but also helps understand and promote this significant demographic group. To research this, a quantitative study was conducted with the aim of evaluating and identifying trends in the consumer behavior and sustainable lifestyle of youth, with a special focus on sustainability and environmental responsibility [7, p.421]. The questionnaire was structured with twenty questions, the answers to which were very helpful in understanding how youth influence the environment through their consumption choices and lifestyle. Respondents were assured of anonymity, and all data provided was collected and used only for research purposes. To achieve the stated purpose and ensure the research's efficiency, a series of hypotheses were established to help the authors study the possible relationships and outcomes between youth consumption behavior and sustainable lifestyle. The possible hypotheses are as follows:

Hypothesis 1 (H1): Youth are aware of environmental issues and are willing to adopt sustainable consumption practices.

Hypothesis 2 (H2): Due to their awareness of the environmental impact, youth use public transportation and other sustainable modes of transportation more often.

Hypothesis 3 (H3): Youth are more inclined to buy local or organic items and recycle on a regular basis, lowering water and energy use at home.

Hypothesis 4 (H4): Young people who have decreased or eliminated their usage of animal products are more likely to advocate for sustainable consumption practises in other areas of their lives.

H5: Youth participation in environmental events or volunteer activities raises awareness and adoption of sustainable consumption practises.

Hypothesis 6 (H6): Youth who are more aware of sustainable consumption practises are more likely to make environmentally friendly choices and avoid things that are harmful to the environment.

Hypothesis 7 (H7): There is a positive correlation between awareness of environmental issues and participation in environmental awareness and protection campaigns.

Hypothesis 8 (H8): For youth, product quality and price are more important than product sustainability.

Hypothesis 9 (H9): Participation in efforts to reduce the use of single-use plastic products significantly affects the adoption of other sustainable consumption practices.

The authors conducted a detailed analysis of the demographic data collected through the questionnaire to gain a better understanding of how youth consume and adopt more environmentally friendly lifestyles. Age, gender, and participants' residential area are key elements of this research. To build a sample profile and provide the necessary context for interpreting the results, the demographic data provided by respondents is essential. The results show that our sample has a significant age distribution. Our research includes a significant proportion of youth aged 18-24, as the majority of participants (73%) are from this age group. Furthermore, it is important to note that approximately 11% of respondents are under 18, and 16% are between 25 and 34. Regarding gender, participants were more likely to be female, with 71% being women and 29% men. We find that 66% of respondents live in urban areas and 34% in rural areas. This distribution demonstrates the

geographic diversity in our sample and allows us to assess possible differences between urban and rural environments regarding consumption behavior and sustainable lifestyles.

Based on age, gender, and residential area, these demographic data will provide essential context for interpreting research results and offer a better understanding of how youth relate to sustainability and the environment. A detailed analysis of responses and other important variables will provide more insight into how youth consume food and adopt sustainable lifestyles. Our study specifically examined the initial question in the questionnaire (Do you possess knowledge about environmental and sustainability concerns?) in order to evaluate the comprehension of environmental and sustainability matters among young individuals. The responses to this inquiry provide a distinct depiction of the participants' level of comprehension and concerns on environmental matters. 83% of respondents indicated their awareness of sustainability and environmental problems. This substantial proportion suggests that young people possess a greater understanding of the influence of human actions on the environment. Merely 3% of the individuals surveyed expressed apathy towards environmental and sustainability matters. The primary factors contributing to this decline in proportion are the accessibility of information and the initiatives aimed at raising social consciousness. When queried about their knowledge of environmental and sustainability concerns, 14% of respondents expressed uncertainty. Members of this group may have been aware of these problems but did not completely understand them or had doubts about their importance. Research indicates that a significant proportion of young individuals has knowledge about environmental and sustainability issues, demonstrating a positive inclination towards ecological awareness. Education, access to the internet, and environmental campaigns can lead to this awareness. However, education and awareness programs can be developed to improve awareness levels, as a significant portion of respondents is unsure of their level of awareness.

Next, the research will examine how awareness of environmental and sustainability issues influences the consumption behavior and lifestyle choices of youth. This will help us better understand how youth awareness, education, and sustainable consumption practices are interconnected. In this research, we asked participants how often they use public transportation or a bicycle instead of their personal vehicle. The results show that young people use various modes of transportation. Compared to personal cars, about 40% of respondents stated that they use public transportation or bicycles "very often." This figure indicates that many young people prefer more eco-friendly and sustainable means of transportation. 35% of respondents said they use public transportation or bicycles "quite often." This suggests that a significant number of respondents are trying to regularly choose more sustainable options but not exclusively. However, approximately 22% of those who responded said they use these modes of transportation "rarely," stating a preference for personal cars regularly. Only 3% of respondents mentioned that they never use public transportation or bicycles instead of their personal vehicles. This analysis highlights the significant diversity in the transportation behavior of young people. A substantial portion opts for sustainable modes of transportation, while others continue to rely on their personal cars. These findings can have a significant impact on transportation legislation, sustainability education, and young people's efforts to find more eco-friendly transportation methods.

Recycling is a crucial component of sustainable consumption practices [8, p.170]. In this study, young people were asked how often they recycle waste in their homes. Approximately 25% of respondents said they always recycle waste in their households. This is a positive figure as it demonstrates a high level of awareness and engagement in environmental protection. 38% of participants stated that they usually recycle waste. This is a significant percentage, indicating that the majority of young people have adopted recycling habits in their daily lives. Nearly 31% of those who responded said they rarely recycle waste. This might be due to factors such as a lack of accessible recycling facilities or a low awareness of the importance of recycling. About 8% of young people mentioned that they never recycle waste at home. These individuals may not be aware of the

importance of recycling or may not have access to recycling services. These findings show that young people have various attitudes and behaviors regarding recycling. Increasing public awareness and educating people about the benefits of recycling can play a significant role in encouraging more young people to recycle. Additionally, creating recycling infrastructure is essential, as well as raising awareness among those who rarely or never recycle about the importance of recycling and environmental protection.

This aspect of the research underscores the ongoing importance of encouraging young people to adopt sustainable consumption behaviors and identifies ways in which these individuals could be more engaged in environmental protection. The replies to the inquiry "Do you possess a tendency to diminish the quantity of water and energy consumed within your residence?" reflect the extent of understanding and engagement of young individuals in minimising resource consumption within their families, specifically pertaining to water and energy [3, p.535]. Around 33% of the respondents reported that they regularly reduce the quantity of water and energy consumed in their households. This represents a significant percentage, suggesting a strong level of engagement in sustainable consumption practises. Approximately 58% of participants indicated that they sometimes restrict the quantity of water and energy they consume in their households. This group demonstrates an awareness of the importance of restricting intake. There is a potential to promote more regular utilisation of this habit. Approximately 9% of respondents indicated a lack of commitment in minimising water and energy use in their households. This suggests that individuals may lack awareness or disregard the issues related to sustainable consumption.

The results indicate that young people who participated in the survey have a significant level of awareness regarding the importance of reducing water and energy consumption in their households. While some young people are willing to do this occasionally or regularly, the majority do so. This may be a sign of transitioning to a more sustainable lifestyle. The research can serve as a basis for educational and awareness campaigns that encourage more sustainable household practices for young people who have not yet adopted this practice. This could include providing information about the benefits of reducing resource consumption, such as financial savings and reducing carbon footprint. In this analysis, we focus on responses to the question "Do you consume organic or locally sourced products?" and how the interviewed young people approach their consumption habits related to these products. Regularly, 48% of young people interviewed reported consuming local or organic products. This is a significant proportion, indicating a higher concern for the quality and origin of food products. 51% of respondents said they occasionally or frequently consume local or organic products. Although they do not consume these products regularly, this group demonstrates a willingness to adopt more sustainable and environmentally responsible products. However, only a small percentage of respondents mentioned that they never consume local or organic products. This low number suggests that the majority of young people interviewed are willing to purchase these types of goods at least occasionally.

These statistics show that young people are more aware of and interested in local and organic products, which are often considered more environmentally sustainable and healthier. However, there may be a need for more education and awareness to encourage people to purchase these products regularly. Increasing sustainable consumption behavior among young people could be stimulated by promoting the benefits of these products and facilitating access to them. This analysis provides an insight into how young people currently consume local or organic products. It could serve as a basis for creating plans and solutions to support more responsible and sustainable consumption.

Next, we will examine the responses that participants provided regarding reducing or completely eliminating their consumption of meat and animal products for environmental reasons. With many countries and organizations recognizing the significant impact of the meat industry on the environment, it is essential to understand how young people are changing their dietary habits in response to environmental concerns [5, p.153]. Approximately 2% of those polled said they had fully

stopped eating meat and animal products for environmental concerns. This low proportion implies that a limited number of young people have taken substantial steps to decrease their environmental effect through eating choices. 31% of those who responded said they have reduced their consumption of meat and animal products for environmental reasons. This result suggests that young people have experienced a significant shift in their dietary habits and are more concerned about reducing the environmental impact of their diet. However, for these reasons, 67% of the people who responded stated that they haven't changed their diet. This suggests an opportunity to further educate young individuals about the environmental effects of meat production and alternative options.

Overall, these findings demonstrate that young people have significantly altered how they consume meat and animal products. However, it's essential to emphasize that while most young people haven't completely given up meat, they have shown a significant willingness to reduce the amount of meat they consume. This indicates that young people may be interested in more sustainable food options. Furthermore, ongoing education and awareness may play a crucial role in encouraging individuals to adopt a more environmentally responsible lifestyle.

We analyzed responses to the question "How often do you make clothing or textile purchases?" to understand the purchasing habits of the participants in a study on the sustainable consumption behavior and lifestyle of young people. The results are as follows: Approximately 8% of respondents stated that they frequently buy clothing or textile items. This group of respondents stands out due to their frequent clothing purchases. Approximately 53% of those who responded mentioned that they frequently buy clothing or textile items. This suggests that the vast majority of young people actively participate in the apparel purchasing process. Almost 38% of respondents stated that they do not frequently buy clothing or textiles. This might suggest that this group prefers to buy clothing less frequently or take a more sustainable approach to improving their wardrobe.

Only a small percentage of those who responded to the survey said that they never buy clothing or textile products. This is a fairly tiny number, yet it shows that most young people buy apparel in some form. According to this study, the majority of young people buy apparel and textiles on a regular or irregular basis. However, it is crucial to highlight that there are substantial variances in the degree to which these practises are followed. To promote more sustainable clothing consumption behavior, it may be useful to offer additional options and information that encourage and educate young people about the benefits of purchasing second-hand clothing or recycling, such as resource savings and reduced environmental impact [6, p.309]. Within this analysis, we focus on how the sustainable consumption behaviors of young people are influenced by their participation or lack of participation in environmental events or volunteering activities.

With the exception of a small ten percent, the majority of respondents frequently participate in environmental events or volunteer activities. This group of young people has the potential to have a significant impact on other young individuals, in addition to being the most active in promoting sustainability. 65% of those who responded have participated in such actions or events on an occasional basis. This indicates that people are more concerned and aware of environmental issues, but it may also indicate that people need to be more involved or have more accessibility to such opportunities. 25% of those who responded have never participated in environmental events or activities. This may indicate that people are not interested or aware of such opportunities. Frequent participation in volunteer activities or environmental events shows a significant commitment to sustainability and is likely to lead to more responsible consumption practices.

Occasional participation demonstrates increased awareness and can be viewed as an intermediate step toward more sustainable behavior. The lack of participation in such activities does not necessarily indicate a lack of awareness; rather, it can be seen as an opportunity to educate and involve young people more in environmental issues. This analysis shows that encouraging and facilitating volunteer activities and environmental events could play a significant role in encouraging young people to adopt more sustainable consumption behaviors. Moreover, it is important to examine

the factors behind the non-participation of certain young individuals in these activities and devise tactics to enhance their accessibility and relevance for this demographic. This study will focus on responses to the inquiry on the assessments of young individuals regarding their comprehension of sustainable consumption practises and their impact on the environment. This question is critical for understanding young people's awareness and knowledge of environmental and sustainability concerns. One-third of young people (30%) say they are well-informed about sustainable consumption practises and their environmental consequences. This represents a significant percentage, indicating that a substantial amount of young individuals has a strong belief in their understanding of sustainability. Approximately 61% of the surveyed youth indicated that their degree of awareness regarding sustainable consumption practises and their environmental repercussions was moderate. This may indicate a level of environmental awareness or a heightened desire to learn and further understand the subject. 9% of respondents stated that they knew nothing about sustainable consumption and its impact on the environment. This minority group believes they have very little knowledge. This result may indicate the need for education and awareness among young people on these important matters.

Finally, the findings show that the majority of young people in our sample have a moderate awareness of sustainable consumption practices and their environmental effects. However, a significant minority feels the need to improve their knowledge in this area. This underscores the importance of continuing education and awareness efforts to increase young people's awareness and inspire more responsible consumption behaviors.

This analysis focuses on responses to the question "Have you participated in campaigns or movements for climate change awareness or environmental protection?" and provides insight into young people's engagement in awareness actions related to climate change and environmental protection. A tiny percentage of young people (8%) actively participated in environmental awareness or climate change actions or campaigns. These young people are clearly committed to sustainability and regularly participate in public awareness campaigns. Approximately 40% of young people said they do not regularly participate in awareness activities or campaigns. Individuals in this group may occasionally participate in such activities or aim to become more involved in the future. 52% of the youth in the sample had no prior engagement in environmental or climate change projects or campaigns. This suggests that most individuals are neither actively engaged in these activities or are unaware of them, creating an opportunity for education and raising awareness. This group include persons who engage in these behaviours sporadically or have intentions of increasing their involvement in the future. This indicates that it is crucial for young individuals to possess a heightened understanding of the significance of environmental preservation and the ways in which they may contribute.

The group that indicated infrequent participation in such campaigns may have an opportunity to become more actively engaged in awareness activities. Methods for informing and motivating them to join these movements could be considered. The group that demonstrated frequent participation in such campaigns is a valuable resource for promoting positive environmental changes. These young people can be leaders in sustainability promotion and can participate in broader awareness projects and actions [1, p.766]. This analysis presents the behavior of young people regarding climate change awareness and environmental protection, suggesting significant opportunities to increase awareness and involvement in this population. In our study on the consumption behavior of young people and sustainable lifestyles, we examined in detail the various factors that influence their decisions to purchase goods or services. Specifically, we looked at four main factors: Cost, quality, sustainability, and reputation. The results provide insight into the relative importance of each factor in the decision-making process.

Certainly, one of the most significant factors influencing the purchasing decisions of young people is the price. This conclusion is not surprising, as young people often face financial challenges

and have limited budgets. Therefore, obtaining goods or services at a reasonable price is essential. The results show that eighty percent of respondents stated that price plays a significant role in their decisions. Young people considered the quality of products or services to be very important. Nearly ninety percent of those who responded emphasized that quality is an essential factor in their product choices. This indicates that young people are willing to spend on quality, even in the face of financial difficulties. They continue to pay attention to this aspect. A remarkable aspect of this analysis is that sustainability was considered less important to young people when making purchasing decisions. Only twenty percent of respondents indicated that sustainability significantly influences their buying choices. This could indicate that, despite increased environmental concerns, many young people still do not prioritize sustainability when selecting products or services. Only 25% of young individuals who replied said the brand had a big influence on their purchase decisions, indicating that brands have a substantial influence on the younger population. This might imply that brand reputation and recognition are more important to a subset of young individuals. In contrast, other consumers are more interested in other factors, such as price and quality.

In conclusion, this analysis demonstrated that, when young people make purchasing decisions, price and quality are the most important factors, while brand and sustainability are less critical. However, it's important to note that preferences can vary from individual to individual, and marketing strategies and sustainability education could impact how young people consume in the future. In this analysis, we focus on responses to the question that explores young people's opinions about single-use plastic items, such as straws and bags. Based on the data collected, we can see how aware young people are of the harmful effects of these products on the environment. 81% of young people stated that they have partially given up single-use plastic items. This might imply that people are becoming more conscious of the negative environmental impacts of these items. Despite the reduced proportion, ten percent of respondents have said that they have fully stopped using single-use plastic goods. This might imply that these young individuals are more devoted to adopting environmentally friendly consumption practises. Nine percent of respondents indicated they have never stopped using single-use plastic goods. This population may require more education about the negative consequences of single-use plastic and sustainable alternatives.

The data indicate that a significant proportion of young individuals have a tendency to decrease or abandon the usage of disposable plastic items. This can indicate a heightened consciousness of environmental concerns and a willingness to contribute to the mitigation of plastic contamination. However, research and educational efforts may be needed to help those who have not given up these products to better understand their impact and available alternatives. This study examined how young people inform themselves about sustainability and environmental issues. The participants' replies to the question "How do you typically acquire information regarding environmental and sustainability matters?" exhibited notable discrepancies in preferences. The overwhelming majority of young individuals in the sample, namely 95%, said that they utilise the internet and social media as a means to acquire knowledge about environmental and sustainability matters. This result underscores the significant power and impact that online platforms have in disseminating environmental and sustainability-related information. Young people have the opportunity to regularly expand their knowledge and connect with communities interested in these topics, thanks to easy access to resources, news, blogs, forums, and social networks. Only four percent of survey respondents said they obtain information from conventional sources such as news and media. This low percentage indicates that traditional communication channels like television, radio, and newspapers are no longer a significant source of information about sustainability and the environment for this age group. However, the impact of these traditional methods of information dissemination should not be underestimated among other age groups or social demographics. Additionally, only one percent of respondents said they learned through courses or seminars. This

implies that traditional schooling is not the most efficient method for educating young individuals about environmental and sustainability concerns.

Ultimately, the primary means by which young individuals get knowledge on environmental and sustainability matters is mostly governed by the internet and social media. This signifies a substantial change in the way individuals access and absorb information, as the online realm has emerged as the main conduit for knowledge and consciousness. This underscores the significance of internet platforms in advancing environmental messaging and persuading young individuals to engage in sustainable practises.

This research will scrutinise the outcomes and ramifications of the replies to the questionnaire titled "How significant do you perceive a sustainable lifestyle to be for the future of the planet?" The objective of this inquiry was to evaluate the significance of adopting a sustainable lifestyle in safeguarding the environment and ensuring the long-term viability of the planet. Elevated consciousness of the significance of adopting a sustainable lifestyle: The findings indicate that the participants possess a high level of consciousness regarding the significance of adopting a sustainable lifestyle. Out of the respondents, 99% (with 71% considering it extremely essential and 28% considering it significant) agree that adopting such a lifestyle is crucial or highly crucial for the future of the world. This suggests that the younger generation is cognizant of the environmental issues at hand and is enthusiastic about taking action to establish a more sustainable future.

The question "Have you made significant changes in your lifestyle to be more sustainable? (e.g., minimalism, giving up long-haul flights, etc.)" aimed to ascertain if respondents had implemented substantial modifications to their way of life in order to enhance their environmental sustainability [4, p.308]. The data obtained allows us to make significant inferences on the extent of knowledge and involvement of young individuals in sustainable lifestyles.

Approximately 13% of those who responded said they have made several significant changes in their lifestyle to be more sustainable. This may include adopting a simpler lifestyle, avoiding long-haul flights, and other habits that reduce their environmental impact. Approximately 66% of respondents stated that they have made major changes in their lifestyle to become more sustainable. This indicates that the majority of young people understand the importance of adopting more environmentally responsible behaviors. Approximately 21% of those who responded said they have not made any significant changes in their lifestyle to align with sustainability standards. This category may include individuals who have not yet been aware or motivated to make such changes.

The results of this question show a wide range of thoughts and actions among young people regarding sustainability. Despite a large portion of participants making at least some significant changes toward a more sustainable lifestyle, a significant portion has not made these changes. This finding can be useful for creating awareness and educational campaigns to encourage young people to adopt sustainable consumption practices and make positive changes in their lives.

In the questionnaire, young people were asked about the habits or actions they believe could help encourage more sustainable consumption among themselves and their peers. The wide range of ideas and suggestions presented in responses could be considered when creating plans to promote responsible consumption. We will then analyze these responses and group them into different relevant categories:

- I. Education and Awareness:
 1. Information sessions and seminars for young people.
 2. Sustainability and environmental education in schools.
 3. Creating and promoting games or mobile applications for learning about sustainability.
- II. Promoting Sustainable Products:
 1. Promoting sustainable products over unsustainable ones.
- III. Recycling and Waste Reduction:
 1. Recycling waste and efficient resource use.

2. Reducing water and energy consumption.
 3. Sorting waste.
- IV. Community Engagement and Volunteering:
1. Involvement in volunteering and local environmental projects.
 2. Promoting sustainable consumption campaigns at the community level.
 3. Engaging young people in educational programs and environmental actions.
- V. Shifting Mindset and Awareness of Consequences:
1. Shifting mindset and thinking long-term.
 2. Raising awareness of the negative effects of certain actions on lifestyle and the environment.
- VI. Personal Examples and Behavior Models:
1. Involving parents, teachers, and community leaders as models of sustainable behavior.
 2. Using visual representations of negative environmental consequences.
- VII. Reducing Single-Use Products:
1. Reducing the use of plastic bags and other single-use products.
 2. Using reusable products.
- VIII. Incentives and Rewards:
1. Motivating young people with rewards for sustainable actions.
- IX. Other Suggestions:
1. Other suggestions including reducing meat consumption, promoting a healthy lifestyle, and encouraging recycling.

It's important to note that the wide range of perspectives indicates that implementing a multifactorial approach may be necessary to encourage young people to adopt more sustainable consumption habits. Education and awareness remain the primary focus, but community involvement, behavior models, and waste reduction initiatives play important roles. Organizations, governments, and educational institutions can use these recommendations to inspire young people to adopt sustainable consumption behavior. This will protect the environment and raise awareness of climate change.

Based on the obtained results and formulated hypotheses, we can draw the following conclusions validating the hypotheses with survey results:

Hypothesis 1 (H1): The survey results confirm that the majority of participating young people are attentive to environmental issues and willing to adopt sustainable consumption practices. This demonstrates significant potential to promote sustainability in this age group.

Hypothesis 2 (H2): It was found that a large portion of young people use public transportation and other modes of transport. The results support the hypothesis that young people are aware of the environmental impact and use public transportation and other transportation methods more frequently.

Hypothesis 3 (H3): According to the data, many young people buy local or organic products and regularly recycle, thus reducing water and energy consumption in households. This supports the idea that individuals who are sustainability-conscious adopt these practices.

Hypothesis 4 (H4): The results show a link between promoting sustainable consumption practices in other areas of life and partial or complete abandonment of animal-derived products. This supports the idea that young people who adopt these practices are more likely to address other aspects of sustainability.

Hypothesis 5 (H5): Young people's participation in environmental events and volunteering is linked to increased awareness and the adoption of sustainable consumption practices. This supports the idea that such events create greater awareness.

Hypothesis 6 (H6): The hypothesis is supported by data showing that young people who are aware of sustainable consumption practices make more environmentally friendly choices and avoid products that have a negative impact on the environment.

Hypothesis 7 (H7): This finding substantiates the idea that there exists a direct and favourable relationship between individuals' level of environmental consciousness and their engagement in environmental awareness and conservation initiatives.

Hypothesis 8 (H8): The findings indicate that young individuals prioritise the sustainability of items over their quality and price. This suggests that although individuals recognise the significance of sustainability, their purchase decisions are influenced more strongly by other considerations.

Hypothesis 9 (H9): Involvement in efforts to reduce the use of single-use plastic products seems to significantly influence the adoption of other sustainable consumption practices. This suggests that such efforts can have a positive impact on the behavior of young people.

Overall, the results confirm that young people are aware of environmental issues and are inclined to adopt sustainable consumption practices, but there is variability in their behavior. Additional education and awareness, as well as engagement efforts, can contribute to strengthening their commitment to a more sustainable lifestyle.

Conclusions

The research results highlight several essential *general conclusions*:

The survey results indicate that the majority of young people who participated in the survey are aware of environmental and sustainability issues. This serves as a solid foundation for encouraging this age group to adopt sustainable consumption habits.

There are many things that can be done to reduce the amount of water and energy consumed in households. About one-third of respondents do it frequently, and most do it occasionally. However, approximately nine percent of respondents have never used this practice.

Education and awareness campaigns are essential to increase engagement levels and motivate young people to regularly adopt sustainable consumption practices. These campaigns should focus on the benefits of reducing resource consumption and provide useful information.

Depending on age groups and education levels, there are significant differences. This is demonstrated by the detailed data analysis. It appears that older individuals and those with higher levels of education are more willing to implement sustainable consumption methods in their households. Awareness strategies should be tailored to address these differences.

It is encouraging that a large number of participants consider a sustainable lifestyle essential. This high level of awareness about sustainability and its importance lays the groundwork for the creation and promotion of sustainable consumption practices. A strong sense of importance can help with education and awareness of ways to contribute to a more environmentally friendly future.

Although most participants consider a sustainable lifestyle important or very important, it is important to note that there will always be differences in opinions. This underscores the importance of communication and further education, especially for participants who indicated that sustainability is "unimportant."

In general, these findings show that young people are aware and concerned about sustainability. The significant increase in the importance of this topic for the planet's future can be achieved through the promotion of sustainable consumption practices and continued education. As young people play an essential role in building a more environmentally responsible future, it is crucial to continue supporting and encouraging the adoption of a sustainable lifestyle.

To build a more sustainable future, it is essential to consider the recommendations presented in this study and transform them into concrete actions to help young people adopt more responsible consumption behavior. The main *recommendations* include:

Encouraging young people to understand the importance of reducing water and energy consumption in households. Such campaigns should provide useful information in addition to highlighting the financial and ecological benefits of these practices.

Incorporating environmental and sustainability education into school and university curricula to increase awareness and engagement among young people on these subjects.

Promoting the creation and accessibility of sustainable products and services, helping young people make responsible consumption decisions.

Implementing resource consumption monitoring systems in households to provide feedback and emphasize how well the reduction of consumption has succeeded.

Promoting collaboration between the public and private sectors by involving the public sector, non-governmental organizations, and the private sector in efforts to promote sustainable consumption, building partnerships and joint initiatives.

Bibliography

1. DABIJA D.-C., BEJAN BRÎNDUȘA MARIANA. Sustainable Strategies of International Retailers in Attracting Young Consumers (Generation Z). In: Fifth BASIQ International Conference on New Trends in Sustainable Business and Consumption. Bari, Italy, 30 May-1 June 2019. p.763-770.
2. JACKSON T. Motivating Sustainable Consumption: A Review of Evidence on Consumer Behaviour and Behavioural Change. A Report to the Sustainable Development Research Network, 2005, 170 p. Available at: https://www.researchgate.net/publication/242600751_Motivating_Sustainable_Consumption
3. MCKENZIE-MOHR D. Fostering Sustainable Behavior through Community-Based Social Marketing. In: *American Psychologist*, 55(5), p.531-537.
4. PETRESCU M., KARA AYCAN. Consumer aspirations and subjective well-being. In: *Journal of International Consumer Marketing*, nr. 5(30), 2018, p. 304-316.
5. SPANGENBERG J. H., LOREK S., & REISCH L. A sustainable lifestyle: A new and 'necessary' vision? In: *Sustainable Development*, 2000, 18(3), p.152-167.
6. STEG L., & VLEK C. Encouraging pro-environmental behavior: An integrative review and research agenda. In: *Journal of Environmental Psychology*, 2009, 29(3), p.309-317.
7. STERN P. C. New Environmental Theories: Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior. In: *Journal of Social Issues*, 2000, 56(3), p. 407-424.
8. VERMEIR I., & VERBEKE W. Sustainable Food Consumption: Exploring the Consumer "Attitude-Behavioral Intention" Gap. In: *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 2006, 19(2), p. 169-194.
9. WHO: Health Promotion Glossary, 1998. 36 p.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.06>

UDC: 314.17

JEL Classification: F22, F63

**THE EVOLUTION OF DIASPORA INDIGENOUS THEORETICAL APPROACHES
FROM THE PERSPECTIVE OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC
OF MOLDOVA**

**EVOLUȚIA ABORDĂRILOR TEORETICE AUTOHTONE ALE DIASPOREI DIN
PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII ECONOMICE A REPUBLICII MOLDOVA**

*FILIP Nelly⁸, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0009-0000-3498-8924)*

*CHIRVAS Cristina⁹, Ph.D student,
Academy of Economic Studies of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0003-4121-2301)*

*FILIP Nelly, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID 0009-0000-3498-8924)*

*CHIRVAS Cristina, student, ciclul III,
Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău
(ORCID 0000-0003-4121-2301)*

Annotation: *Diaspora permanently contributes to the development of the country from which it comes, considering that it represents a link between societies, which promotes the heritage and values of the country of origin, supports the local community through various decentralized and international cooperation activities, and participates intensively in the development process sustainable with expertise in various fields, economic, human, intellectual capital and vast experience accumulated in the destination country.*

Unlike the international studies that approach the concept of "diaspora" and that have evolved over time from classic models to its contemporary approaches, in the local specialized literature the studies on the diaspora are quite recent and have mainly taken shape in the last 20-25 years, as a result of the intensification of the migration of citizens of the Republic of Moldova.

Thus, the article aims to identify what is the specificity of the theoretical approaches regarding the diaspora in the economic research carried out in the Republic of Moldova, to present an analysis of the most valuable study initiatives on the diaspora-economic development segment and to distinguish the trends by which the academic environment from country tends to strengthen the study process of this field.

Adnotare: *Diaspora contribuie permanent la dezvoltarea țării din care provine, având în vedere că reprezintă un liant între societăți, care promovează patrimoniul și valorile țării de origine, susține comunitatea locală prin diverse activități de cooperare descentralizată și internațională, și participă intens la procesul de dezvoltare sustenabilă cu expertiză în diverse domenii, precum capitalul economic, uman, intelectual și la o vastă experiență acumulată în țara de destinație.*

Spre deosebire de studiile internaționale ce abordează conceptul de „diaspora” și care au evoluat în decursul timpului de la modelele clasice, la abordările contemporane ale acestuia, în literatura de specialitate autohtonă, studiile cu privire la diasporă sunt destul de recente și s-au prefigurat, cu preponderență, în ultimii 20-25 de ani, ca o consecință a intensificării migrației cetățenilor Republicii Moldova.

⁸ nfilip@mail.ru

⁹ cristinachirvas@yahoo.com

Astfel, articolul își propune să identifice specificul abordărilor teoretice raportate la diasporă în cercetările economice efectuate în Republica Moldova, să prezinte o analiză a celor mai valoroase inițiative de studiu pe segmentul diasporă-dezvoltare economică și să distingă tendințele prin care mediul academic din țară tinde să consolideze procesul de studiu al acestui domeniu.

Keywords: diaspora, economic development, countries of origin, migration, research

Cuvinte-cheie: diasporă, dezvoltare economică, țări de origine, migrație, cercetare

Introducere

Formarea diasporei Republicii Moldova constituie rezultatul unui proces migrator îndelungat al cetățenilor moldoveni în diverse spații geografice și în anumite perioade de timp. În opinia noastră, una dintre cele mai importante condiții ce necesită a să fie îndeplinită pentru implicarea eficientă a diasporei în dezvoltarea economică a țărilor de origine, vizează deținerea informațiilor complexe și complete raportate la diasporă. În prezent, Republica Moldova se află în etapa în care implementează diverse acțiuni (sondaje, cartografieri, interviuri), pentru a dispune de date exhaustive cu privire la diaspora sa și pentru identificarea posibilităților de valorificare a potențialului acesteia de a contribui la dezvoltarea economică a țării. Prin urmare, considerăm valoroasă orice inițiativă științifică de obținere a unor informații în domeniu, iar urmare a analizei celor mai reprezentative studii realizate în Republica Moldova pe segmentul diasporă-dezvoltare economică, ne propunem ca scop să identificăm specificul autohton al abordărilor teoretice referitoare la diasporă și la modul în care au evoluat acestea în decursul timpului.

Conform studiilor lui D. Lozovanu, din punct de vedere cronologic, primul exod al moldovenilor este cunoscut în anii '60 ai sec. al XIX-lea, fiind orientat către regiunea de nord-vest a Caucazului. Un alt val migrator determinat de criza economică, în special în domeniul agricol, s-a derulat la sfârșitul sec. XIX, începutul sec. XX, având ca principală destinație diferite regiuni ale Imperiului Țarist Rus. În perioada sovietică, atunci când R.S.S.M., practic, a înregistrat cea mai mare densitate a populației dintre toate republicile sovietice, numărul moldovenilor plecați din țară s-a majorat de la 62 de mii în 1959, la 173 de mii în 1989, datorită emigrării forței de muncă din țară spre alte regiuni ale URSS [5].

Plecările comportau caracter individual și erau condiționate de faptul că, în perioada sovietică, posibilitățile de a emigra în alte state din afara URSS erau destul de reduse. Conform aceluiași studii, acea migrație în masă a moldovenilor către alte țări din cadrul URSS nu a evoluat până la etapa de formare a diasporelor. De asemenea, nu a fost realizată nici stabilirea conexiunilor între diverse comunități de moldoveni aflate în diferite republici sovietice sau între comunitățile din alte țări și Moldova sovietică. Populația de moldoveni din Ucraina, Rusia sau Kazahstan nu era, în vreun fel, identificată drept diasporă, în contextul în care, practic, migrația se producea în limitele unei singure țări [7].

O caracteristică specifică migranților din Moldova a constat în faptul că, spre deosebire de migranții altor republici, rata de revenire a populației în țară, după ani de muncă în alte regiuni, a fost destul de semnificativă. Acest fapt a fost explicat prin prevalența populației rurale tradiționale din țara noastră, determinată de un puternic atașament față de patrie. Același sentiment predominant de atașament și apartenență îl regăsim și în prezent la cetățenii Republicii Moldova stabiliți peste hotare, ceea ce consolidează nu doar legătura dintre compatrioți în țările lor de destinație, dar și legătura comunităților cu Republica Moldova.

Cu toate acestea, nu am remarcat publicații sau studii economice realizate în Moldova în perioada sovietică care au acordat o atenție deosebită fenomenului migrației.

Odată cu proclamarea Independenței Republicii Moldova, în anul 1991, procesul migrator a devenit din ce în ce mai accentuat. Dacă, în perioada 1989-1991, raportul dintre emigrație și imigrație a fost cvasi-constant, atunci, în 1994, numărul emigranților era dublu față de numărul imigranților. Acest an a constituit punctul de cotitură, în care migrația se conturează din ce în ce mai clar în special

din cauza problemelor economice din țară tot mai evidente [5]. Deși mult timp emigrația a fost considerată o pierdere importantă pentru Republica Moldova (ca și pentru toate țările de origine, de altfel), treptat, experiența pozitivă a numeroase țări de origine a demonstrat că reprezentanții diasporei dețin un rol important de agenți de transformare a migrației în oportunitate pentru țările de origine. Astfel, argumentele privind implicarea diasporei în agenda de dezvoltare a comunităților/țărilor de origine devin tot mai frecvente și evidente.

Conform datelor Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, numărul emigranților din Republica Moldova a constituit, în anul 2019, cifra de 1 013, 4 mii. Dacă raportăm numărul emigranților la numărul populației, Republica Moldova ocupă locul unsprezece din lume. Fără îndoială, diaspora este un factor-cheie în dezvoltarea economică a unei țări, în care peste un sfert din numărul total al populației sale (25,1 %) locuiește în străinătate, fie permanent, fie temporar [6; 11].

Conform datelor Băncii Mondiale, remitențele recepționate au constituit, în anul 2020, 1,9 mld. USD sau 15,8 % din PIB-ul Republicii Moldova, fiind unul dintre cele mai importante fluxuri financiare intrate în țară. Cu toate acestea, Republica Moldova încă nu dispune de suficientă experiență în consolidarea capacităților „diasporei clasice” (a persoanelor care au emigrat definitiv peste hotarele Republicii Moldova) sau a noilor reprezentanți ai diasporei care s-au orientat către alte țări de destinație după anii 1990. Valorificarea potențialului acestora, prin implicare în diverse activități și programe, ar contribui la dezvoltarea țării de origine datorită diverselor competențe profesionale sau resurse financiare deținute [2; 11].

Material și metodă

La baza prezentei cercetări stă o analiză cantitativă și calitativă a celor mai reprezentative studii realizate în Republica Moldova, care se raportează la fenomenul diasporă-dezvoltare economică. Analiza a prefigurat studierea aprofundată, critică și constructivă a literaturii de specialitate, a studiilor și rapoartelor de cercetare, a articolelor științifice, a paginilor web ale diverselor autorități și organizații naționale specializate în domeniul economic, statistic sau al diasporei, a prezentărilor din cadrul manifestațiilor științifice, conferințelor și congreselor, a informațiilor disponibile în spațiul public.

Cu referire la metodele asociate cercetării științifice, la realizarea articolului, s-a recurs la cercetarea descriptivă, pentru a oferi, din perspectiva dezvoltării economice, o imagine detaliată asupra studiilor realizate în Republica Moldova în domeniul diasporei; comparația, în vederea identificării viziunii cu privire la migrație și diasporă redată în cadrul fiecărei lucrări analizate; metoda istorică și logică, având scopul înțelegerii contextuale a abordărilor cu privire la diasporă și determinării modului în care a evoluat, în decursul timpului viziunea cercetătorilor autohtoni asupra conceptului de diasporă.

Rezultate și discuții

Spre deosebire de diasporele deja consacrate, precum cele evreiești sau armeniești, diaspora Republicii Moldova comportă, încă, un caracter fragil și fragmentat, deoarece asociațiile diasporei optează pentru organizarea în grupuri tradiționale înființate în bază geografică, în grupuri de inițiativă, în funcție de activitatea profesională/studii, în scop caritabil etc. Un grup de inițiativă din diasporă reprezintă, conform studiului „Cartografierea asociațiilor din diaspora” – „*un grup de inițiativă care a consolidat mai mulți băștinași și/sau cetățeni ai Republicii Moldova în jurul unor evenimente, activități*”. Asociațiile din diasporă reprezintă – „*organizație înregistrată oficial, care are un statut juridic, indiferent dacă acesta este în țara-gazdă sau/și în RM*” [12, p.10]. Conform datelor prezentate în Strategia „Diaspora-2025”, diaspora Republicii Moldova dispune de 250 de asociații dispersate în peste 35 de țări. Numărul membrilor asociațiilor diferă de la un caz la altul, însă, în medie, conțin aproximativ 40 de persoane. Ponderele migraților moldoveni implicați în asociații diasporale ar fi de aproximativ 0,5 la sută [11].

Abordările diasporei din Republica Moldova, în literatura de specialitate au un parcurs similar dezvoltării diasporei ca structură. Așa cum a și fost firesc în cazul statelor cu o experiență migratorie relativ recentă, în literatura științifică din Republica Moldova, au apărut, inițial, diverse cercetări cu privire la migrație și migranți, prin care, ulterior, s-a fundamentat abordarea raportată la procesul de formare a diasporei.

Uneori, în literatura de specialitate, regăsim și abordări în care grupuri mai restrânse de migranți moldoveni sunt asociați cu diaspora moldovenească. Este vorba anume de acea categorie de migranți care au plecat din țară în căutarea unor condiții mai bune de muncă și care, la rândul lor, pot forma asociații de cetățeni fie pentru soluționarea mai eficientă a anumitor probleme, fie, pur și simplu, pentru menținerea legăturilor spirituale cu alți conaționali. De altfel, în concepția sa clasică, diaspora este acea structură ce are, în principal, rolul de conservare și promovare a identității naționale [8].

Prima inițiativă de cartografiere a diasporei moldovenești o constituie studiul „Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova” 2005-2010, elaborat la inițiativa Organizației Internaționale a Migrației (OIM). Acesta a cuprins o analiză detaliată a datelor statistice ce țin de migrație în perioada 2005-2010. Biroul Migrație și Azil al Ministerului Afacerilor Interne a elaborat o serie de Rapoarte analitice cu titlul „Profilul Migrațional Extins (PME) al RM”, ce cuprinde informația despre migrația internațională a populației, reflectând situația ei din perioadele 2007-2012, 2008-2013, 2009-2014. Un studiu similar a fost realizat pentru perioada 2014-2018.

Treptat, în Republica Moldova, se conturează interesul față de potențialul cetățenilor plecați peste hotare, astfel, în anul 2007, este lansat studiul „Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova” (R. Schwartz), în care se încearcă identificarea oportunităților, care ar putea facilita eforturile de constituire a unei legături mai puternice între CMH și Moldova. Deja este utilizată noțiunea de *comunități* atunci, când se face referință la persoanele migrante. În acest fel, observăm asocierea treptată a migranților moldoveni în comunități coagulate, cu apartenență și interese comune. Printre subiectele abordate, studiul cuprinde și o apreciere a problemelor comunităților moldovenești, care însă considerăm că nu este reprezentativă pentru întreaga diasporă a Republicii Moldova, dat fiind faptul că se bazează, preponderent, pe experiența comunităților de cetățeni moldoveni din Rusia. Din punctul de vedere al aspectului economic, studiul cuprinde doar o scurtă analiză a remitențelor, care se rezumă la aprecierea modului în care acestea sunt utilizate în Republica Moldova, în baza unor discuții purtate cu anumiți migranți.

În anul 2010, apare studiul „Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova” elaborat de către Centrul de Analiză și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice (CIVIS) și Agenția Internațională pentru Informație din Țara de Origine (IASCI). Studiul pornește încă din start de la premisa conform căreia migrația reprezintă, pentru Republica Moldova, o resursă pentru dezvoltare prin prisma transferurilor bănești remise în țară, a mijloacelor financiare economisite sau investite de către migranți, însă în același timp, constituie o resursă insuficient valorificată, subestimată sau chiar ignorată de autoritățile Republicii Moldova. Astfel, în cadrul studiului, sunt analizate modalitatea de transformare a migrației în dezvoltare, rolul migranților din perspectiva resurselor disponibile pentru dezvoltare, condițiile locale și oportunitățile de afaceri, veniturile din migrație și oportunitățile de valorificare a intențiilor migranților de a reveni în țara lor de origine. Cu toate că, în acest studiu, autorii se raportează, deja, la termenul de *diasporă* a Republicii Moldova, la acel moment, maturitatea diasporei este apreciată ca fiind la o etapă rudimentară [1].

Strategia „Moldova 2020”, aprobată în anul 2012, a reprezentat primul document al Republicii Moldova ce a integrat aspecte ce țin de migrație și dezvoltare în documentele naționale de politici. De exemplu, strategia menționează modelul de creștere economică a Republicii Moldova bazat pe consum și pe remitențe și accentuează faptul că fără realizarea unor acțiuni concrete în vederea asigurării unor condiții adecvate de muncă și de trai în Republica Moldova, reîntregirea familiilor de migranți se va produce în afara hotarelor țării, moment care va declanșa declinul volumului de

remitențe recepționat. Astfel, se prefigurează oficial necesitatea susținerii mediului de afaceri din Republica Moldova și a direcționării optime a remitențelor în scopul dezvoltării economice [4].

În anul 2013, a fost publicată prima ediție din ciclul de studii „Cartografierea diasporei moldovenești”, în care sunt examinate profilurile sociodemografice și economice ale migranților moldoveni și ale reprezentanților diasporei moldovenești din Federația Rusă, ale problemelor adaptării lor în Rusia, ale planurilor lor de viață personale și familiale, ale perspectivelor de investiții în economia Republicii Moldova și cea a Federației Ruse. Edițiile sunt coordonate de Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova în cadrul proiectului UE-OIM, finanțate prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat (ENPI), „Susținerea implementării componentei de migrație și dezvoltare a Parteneriatului de mobilitate UE-Moldova” și cu suportul conceptual al Băncii Mondiale și cofinanțarea din partea Fondului Fiduciar ONU pentru Dezvoltarea Durabilă Socială și a Mediului (TFESSD) [9]. În același an, este publicată a doua ediție a studiului. De această dată, este redată „Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii”. Cercetarea relevă, în calitate de factori motivați ai migrației, diferențele dintre bunăstarea populației și salarizarea forței de muncă în Republica Moldova -n țările cercetate. Autorul următorului studiu din seria dată, menționează că „*formarea și dezvoltarea diasporei moldovenești se produce diferit în funcție de țară, de aceea, studiul unui atare fenomen este relevant din perspectiva analizei comparative*” [7, p.11]. Astfel, apare cea de-a treia ediție „Cartografierea diasporei moldovenești din Germania, Marea Britanie, Israel, Italia, Portugalia și Rusia”, ce analizează procesul de constituire și funcționare a diasporei moldovenești, dezvoltarea politicilor de colaborare cu diaspora, creșterea efectelor pozitive și minimalizarea efectelor negative ale migrației [7]. Deși studiile respective se încadrează în anumite limite geografice, considerăm că ele au contribuit la aprofundarea cercetărilor asupra modului prin care poate fi sporit gradul de implicare a diasporei în dezvoltarea țărilor de origine și poate fi încurajată investirea resurselor financiare acumulate de diasporă, faptul pentru care reprezintă un suport teoretic solid, inclusiv pentru cercetările actuale.

În opinia noastră, în perioada în care, în Republica Moldova, lipsea o abordare cuprinzătoare și sistemică a fenomenului, iar Strategia „Moldova 2020” nu era suficient de clară cu privire la felul în care urma să fie valorificată emigrația și veniturile emigranților sau la felul în care putea fi maximizat impactul pozitiv al acestora asupra dezvoltării țării și minimizat impactul negativ al exodului de populație, unul dintre cele mai importante studii ce au reflectat potențialul economic al migranților pentru dezvoltarea Republicii Moldova l-a constitui cel intitulat „Opțiuni privind valorificarea remitențelor și economiilor emigranților pentru dezvoltarea Republicii Moldova”.

Studiul realizat de Expert-Grup a vizat actualizarea datelor ce țin de migranți și veniturile acestora, explorarea opțiunilor fezabile de maximizare a impactului veniturilor emigranților asupra dezvoltării țării și elaborarea unor recomandări privind instrumentele concrete de politici care ar putea fi utilizate în acest scop. Spre deosebire de alte studii din domeniul migrației și dezvoltării ce vizează sporirea nivelului de educație financiară și antreprenorială a migranților și beneficiarilor de remitențe, fortificarea încrederii populației în instituțiile financiare și elaborarea unui cadru de reglementare menit să stimuleze antreprenorialul, lucrarea dată se bazează pe studiul instrumentelor de regularizare a emigrației, care sunt orientate spre îmbunătățirea mediului regulator și investițional general în țara de baștină [10]. Cu toate că acest studiu a fost realizat în urmă cu 10 ani, majoritatea instrumentelor propuse să fie implementate în Republica Moldova în scopul atragerii remitențelor spre dezvoltare, sunt, în opinia noastră, actuale și în prezent (de exemplu, menținerea unui canal activ de comunicare între Republica Moldova și diasporă și implicarea membrilor diasporei în procesul decizional al țării de origine, promovarea și popularizarea accesului la metodele formale de remitere a mijloacelor bănești, extinderea infrastructurii de prestare a serviciilor de remiteri de bani, implementarea posibilităților de transfer rapid prin intermediul dispozitivelor mobile, reducerea comisioanelor de transfer a mijloacelor bănești, creșterea ratei de bancarizare etc.).

În anul 2014, este publicat studiul „Inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Republica Moldova”, care constituie o cercetare valoroasă, din viziunea și perspectiva încercării de a identifica, prin intermediul unui sondaj amplu, domeniile și mijloacele prin care părțile interesate din Republica Moldova ar putea identifica și valorifica, într-un mod eficient, aspectele pozitive ale migrației [13]. Apreciem că rezultatele acestui sondaj pot fi utilizate, în prezent, în scopul comparării modului în care au evoluat, în decursul timpului, percepția și comportamentul comunităților de migranți originari din Republica Moldova vis-a-vis de unele perspective ale implicării în dezvoltarea economică.

În cadrul proiectului „Consolidarea cadrului instituțional al Republicii Moldova în domeniul migrației și dezvoltării”, implementat de către Cancelaria de Stat, prin intermediul Biroului pentru Relații cu Diaspora, a fost realizat unul dintre cele mai recente studii sociologice „Cartografierea asociațiilor din diasporă”. Studiul a fost realizat pe baza chestionarelor completate de reprezentanți ai diasporei din peste 35 de țări și a fost inițiat pornind de la necesitatea reactualizării datelor disponibile cu privire la membrii diasporei și a evaluării activității asociațiilor diasporei în scopul identificării problemelor, dar și a posibilităților de contribuire a acestora la dezvoltarea Republicii Moldova [12].

Cu toate că, în Republica Moldova, apar publicații cu referire la diasporă din ce în ce mai frecvent, în opinia noastră, acestea sunt printre cele mai importante studii realizate în țară pe segmentul migrație-diasporă-dezvoltare economică. Unele dintre ele, nu numai că au constituit o importantă resursă informațională în elaborarea Strategiei „Diaspora-2025”, dar rezidă și într-un fundament teoretic valoros pentru continuarea și aprofundarea studiilor raportate la diaspora Republicii Moldova. Acumularea și analiza diverselor date ce țin de diaspora moldovenească, de cele mai multe ori, se realizează în vederea suportului Guvernului Republicii Moldova în dezvoltarea politicilor de gestionare a migrației și a relației cu diaspora, prin sporirea gradului de implicare a membrilor diasporei și încurajarea investițiilor de capital social și financiar acumulate de aceștia în străinătate.

Studierea diasporei constituie un subiect actual și de interes pentru Republica Moldova – un tânăr stat democratic, care a înregistrat valori masive de migrațiune, în ultimii 20-25 de ani, fapt pentru care, în decursul timpului, mereu a fost necesară analiza procesului de constituire și funcționare a diasporei moldovenești, dezvoltarea continuă a politicilor de colaborare cu diaspora, identificarea posibilităților de creștere a efectelor financiare pozitive și de minimalizare a efectelor negative. În consecință, subiectul comunităților de moldoveni și al diasporei prezintă interes nu doar din punct de vedere politic, dar și științific. Alte contribuții, valoroase și originale, la formarea, evoluția și contribuția diasporei moldovenești sub diverse aspecte, le regăsim la cercetători autohtoni, precum: D. Cheianu-Andrei, A. Roșca, E. Deleu, V. Varzari, D. Duscic, V. Moraru, D. Lozovanu, S. Porcescu, D. Roșca, C. Matei, N. Vlădicescu, D. Cucuș etc.

Referindu-ne la tendințele, prin care mediul academic din țară tinde să extindă și să consolideze procesul de studiu al diasporei, menționăm că, pe lângă numărul și complexitatea cercetărilor cu referire la diasporă, în Republica Moldova, sunt organizate, din ce în ce mai frecvent, manifestații științifice, conferințe, mese rotunde, ateliere de lucru, seminare, concursuri ce au drept subiect diaspora și opțiunile de valorificare a potențialului său. În continuare, nominalizăm unele exemple recente:

- 1) Conferința „Migrație, diasporă, dezvoltare: Noi oportunități și perspective”, Academia de Științe, Chișinău, 2016 (coordonator: V. Moraru);
- 2) Conferința științifică internațională „Diasporele lumii contemporane: contextul regional și potențialul pentru dezvoltarea sustenabilă a țării de origine”, Organizația Internațională a Migrației, Chișinău, 2017 (coordonator: R. Rusu);

- 3) Atelier de lucru „Cooperation opportunities within Horizon 2020: Research-Development Institutes and Scientific Diaspora”, Eastern Partnership+, Chişinău, 2018 (coordonator: L. Romanciuc);
- 4) Conferinţa internaţională „Comunităţi etnice şi diaspora în timp şi spaţiu”, Universitatea Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, 2019 (coordonator: D. Lozovanu);
- 5) Conferinţa internaţională ştiinţifico-practică „Fundamentarea relaţiilor trilaterale: diaspora - mediul academic - mediul de afaceri”, Academia de Studii Economice a Moldovei, Chişinău, 2019 (coordonator: L. Dodu-Gugea);
- 6) Seminarul ştiinţific „Diaspora: Aspecte geografice, socio-economice şi juridice”, Institutul de Ecologie şi Geografie, Chişinău, 2020 (coordonator: D. Lozovanu);
- 7) Iniţiativa de creare a reţelei diasporei ştiinţifice medicale a Republicii Moldova „DIAMED.MD”, Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemiţanu”, Chişinău, 2021;
- 8) Atelierul de lucru „Regândirea managementului migraţiei: experienţa europeană şi naţională”, Academia de Studii Economice din Moldova cu suportul financiar al programului Erasmus+ al Uniunii Europene, Chişinău, 2021 (coordonator: M. Hachi) şi altele.

Concluzii

Diversificarea posibilităţilor de migrare şi stabilire legală în alte state, disponibilitatea resurselor informaţionale oficiale, accesibilitatea tot mai variată a posibilităţilor de transport, extinderea oportunităţilor de angajare peste hotare, surmontarea barierelor lingvistice, accesul la internet şi reţele sociale, inclusiv cunoaşterea diverselor istorii de succes de integrare în ţările de destinaţie a altor conaţionali, va încuraja, în continuare, procesul de emigrare din Republica Moldova a persoanelor, din ce în ce mai tinere, instruite şi apte de muncă. Din acest considerent, perspectiva economică a diasporei este atât de actuală pentru ţara noastră şi deţine un loc aparte în literatura ştiinţifică autohtonă.

Deşi studiile şi evenimentele menţionate anterior reprezintă repere teoretice şi practice valoroase în parcursul ştiinţific al cercetătorilor din domeniul diasporei, remarcăm faptul că, totuşi, în literatura economică autohtonă, subiectul diasporei dispune încă de un potenţial de cercetare nevalorificat sau cercetat insuficient şi fragmentat. De exemplu, în perioada 2010-2020, interval marcat, în Republica Moldova, de un proces migrator în continuă expansiune şi consolidare, numărul tezelor de doctor sau doctor habilitat din domeniul economic susţinute, care au vizat în vreun fel migraţia sau efectele acesteia, a fost destul de redus – mai exact doar patru [3]. Menţionăm că niciuna dintre tezele susţinute în această perioadă nu abordează expres subiectul diasporei, ceea ce, în opinia noastră, reprezintă un indicator al unui areal ştiinţific explorat insuficient.

În acelaşi timp, disponibilitatea încă redusă a datelor cu privire la diaspora Republicii Moldova şi dinamismul schimbărilor, ce intervin permanent în structura sa, constituie, pe de o parte, limite ce ţin de studierea diasporei, iar pe de altă parte – factori ce determină potenţiale direcţii de cercetare capabile să genereze informaţii şi concluzii noi, menite să contribuie la consolidarea interdependenţei dintre diasporă şi dezvoltarea economică a ţărilor de origine şi la aplicarea unor politici menite să asigure gestionarea eficientă a potenţialului economic al diasporei în zonele în care aspiraţiile acesteia şi necesităţile populaţiei locale se intersectează.

Bibliografie

1. Consolidarea legăturii dintre migraţie şi dezvoltare în Moldova. Chişinău: CIVIS, IASCI, 2010. 57 p.
2. Data. The World Bank Group. Disponibil: <https://data.worldbank.org/indicator/>
3. HĂBĂŞESCU, S., IAROVAIA, A., STUDZINSCHI, S. Teze din domeniul economiei susţinute în perioada 2010-2020. Chişinău: ASEM, 2021. DOI: 10.5281/zenodo.5776244.

4. Lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, Nr.166 din 11 iulie 2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 245-247. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=345635>
5. LOZOVANU, D. Comunități etnice și diaspora în timp și spațiu. Chișinău, 2019. ISBN 978-9975-108-89-8. https://ibn.idsi.md/ro/collection_view/688
6. MĂCIUCĂ, O. Implicarea diasporei în dezvoltarea locală: Ghid operațional bazat pe experiența Republicii Moldova. Chișinău: PNUD Moldova, 2019. 529 p.
7. MOȘNEAGA, V. Cartografierea diasporei moldovenești din Germania, Marea Britanie, Israel, Italia, Portugalia și Rusia. Chișinău: OIM, Misiunea în Moldova, 2017. ISBN 978-9975-4469-9-0.
8. MOȘNEAGA, V. Migrație și dezvoltare: Aspecte politico-juridice. Chișinău: OIM, Misiunea în Moldova, 2017. ISBN 978-9975-89-075-5.
9. MUKOMEL, V., CHEIANU-ANDREI, D. Moldoveni în Federația Rusă: profilul socioeconomic și provocările de politici. Chișinău: OIM, Misiunea în Moldova, 2013. 116 p.
10. PROHNIȚCHI, V., LUPUȘOR, A. Opțiuni privind valorificarea remitențelor și economiilor emigranților pentru dezvoltarea Republicii Moldova [online]. Chișinău: PNUD Moldova, 2013. Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/studiul_privind_optiunile_remitentelor_in_republica_moldova_rom.pdf
11. Strategia Națională „Diaspora-2025”, aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 200 din 26.02.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 49-54/ art. nr.230. https://brd.gov.md/sites/default/files/sn_diaspora_2025_web.pdf
12. VLĂDICESCU, N. Cartografierea asociațiilor din diasporă. Chișinău: Biroul pentru Relații cu Diaspora, 2021. Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/studiu_sociologic_cartografierea_asociatiilor_din_diaspora.pdf
13. ZWAGER, N. și alții. Inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Moldova. Chișinău: NEXUS Moldova, 2014. Disponibil: <http://civis.md/Archive/IASCI-CIVIS%20Migratie%20si%20desvoltare%20in%20Moldova%20studiu%20de%20piata%202014.pdf>

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.14>

UDC: 334.72, 65.01

JEL Classification: D81, Q01

ORGANIZATIONAL RESILIENCE IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

REZILIENȚA ORGANIZAȚIONALĂ ÎN CONDIȚII DE INCERTITUDINE

**ȚÎMBALIUC Natalia, PhD., Associate Professor,
Academy of Economic Studies of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0001-6961-3233)**

**ȚÎMBALIUC Natalia, doctor, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău
(ORCID 0000-0001-6961-3233)**

Annotation: Today, the external environment is becoming increasingly turbulent and uncertain, marked by unpredictable political, economic, social and environmental changes. Adapting to these changes and overcoming the crises associated with unexpected disruptions has become an important challenge for both individuals and organisations. Resilience, meaning the ability to adapt and recover from crises, is becoming a necessary skill for all levels of a community: personal, organisational and societal. Organisational development through resilience is of particular interest to those managers and leaders who aim not only to ensure the survival of the organisation they lead under risk, but also to improve operations, strengthen teams, recover from crises and increase adaptability through agile management.

Adnotare: În prezent, mediul extern devine tot mai turbulent și incert, marcat de schimbări imprevizibile la nivel politic, economic, social și de mediu. Adaptarea la aceste schimbări și depășirea crizelor asociate cu perturbările neașteptate au devenit un imperativ atât la nivel individual, cât și pentru organizații. Reziliența, însemnând capacitatea de adaptare și revenire la normal în urma depășirii crizelor, devine o abilitate necesară pentru toate nivelurile unei comunități: personal, organizațional și societal. Dezvoltarea organizațională prin reziliență prezintă un interes sporit pentru acei manageri și lideri care își propun nu doar supraviețuirea organizației pe care o conduc în condiții de risc, ci și îmbunătățirea activităților, fortificarea echipelor, rezistența la crize și creșterea flexibilității printr-un management agil.

Keywords: organizational resilience, uncertainty, strategic adaptability, agile leadership, resilience, risk conditions, disruption, crisis.

Cuvinte-cheie: reziliență organizațională, incertitudine, adaptabilitate strategică, conducere agilă, rezistență, condiții de risc, perturbări, criză.

Introducere

Reziliența este un subiect cunoscut în lumea afacerilor. Există o multitudine de cercetări academice privind valorificarea rezilienței în fața amenințărilor tot mai mari din mediul de afaceri. Cu toate acestea, "reziliența organizațională" este un termen relativ nou care indică un principiu mult mai larg al rezilienței ca motor de valoare pentru o organizație. Reziliența organizațională implică mai mult decât simpla capacitate de a supraviețui, deși acest lucru este vital. Ea permite întreprinderilor să valorifice experiența și să profite de oportunități pentru a prospera în lumea dinamică și interconectată de astăzi. Reziliența organizațională este manifestarea faptului că excelența devine un obicei. Obligația profesională a unui lider de afaceri trebuie să fie aceea de a se asigura că organizația pe care o conduce are performanțe bune în mod constant și de a o fortifica pentru viitor. Pentru a realiza acest lucru, ei trebuie să se asigure că organizația pe care o conduc este rezilientă.

Fiecare organizație se confruntă cu un peisaj de risc unic, iar gândirea de reziliență trebuie să cuprindă și învățarea. Obținerea unor rezultate dezirabile pe fondul tensiunilor necesită creativitate și

inovare, adică competențe care rezultă din abilitatea de a valorifica resursele interne și externe și autoritatea de a aborda problemele aflate la limita haosului [6]. Este important de menționat că, având în vedere proprietățile de dezvoltare ale rezilienței, capacitatea de a se adapta în mod constant, de a improviza și chiar de a modela schimbarea nu poate izvorî decât din potențialul latent la nivel individual, de grup și organizațional, cultivat de-a lungul unei experiențe anterioare. Pe măsură ce organizațiile se bazează pe experiențele din trecut pentru a-și extinde repertoriile comportamentale prin noi competențe, gama de acțiuni posibile pe care le pot întreprinde pentru a face față pericolelor crește în amploare și profunzime [10]. Ele nu sunt lipsite de erori, însă erorile nu le dezactivează - ele devin organizații cu un grad ridicat de fiabilitate care se concentrează în permanență asupra performanței.

Material și metodă

Articolul dat a fost elaborat prin utilizarea mai multor metode de cercetare precum: metoda de analiză și sinteză a literaturii în domeniul cercetat, inducția și deducția logică, abstracția științifică, metoda comparativă etc. Autorul a investigat sursele teoretice în domeniu și a scos în evidență relevanța și caracterul interdisciplinar al studiului. Metodologia cercetării s-a bazat pe: principiile generale ale analizei complexe a surselor bibliografice, metode de analiză a datelor, metode de prognoză etc. Metodele grafice au fost utilizate, cu scopul facilitării vizualizării și interpretării datelor. Ca suport informațional a servit literatura de specialitate din domeniul managementului. În abordarea teoretică, bazată pe discuția despre literatura curentă, autorul a consultat diverse surse din domeniu economic, de management, ale științelor sociale și de mediu, în special conducerea agilă, managementul crizelor, dezvoltarea organizațională.

Rezultate și discuții

Conceptul de reziliență organizațională

A acționa în ciuda incertitudinii a fost o preocupare definitorie pentru afacerile moderne, chiar și în perioade de stabilitate și continuitate macroeconomică. Răspunsurile potențiale la ceea ce se considera a fi evenimente unice în viață chiar și cu o generație în urmă sunt astăzi integrate în majoritatea scenariilor strategice. Adoptarea acestei reformulări fundamentale înseamnă că trebuie să avem previziunea și capacitatea de a ne confrunța direct cu incertitudinea și de a o integra în procesul de luare a deciziilor și în strategia globală a companiei. Din punct de vedere istoric, riscul a fost adesea gestionat în cadrul unor procese și funcții specifice. Criza mondială a demonstrat multor manageri că trebuie să creeze o abordare mult mai amplă și mai integrată la nivelul tuturor funcțiilor și departamentelor care, în trecut, nu au colaborat îndeaproape. Acest lucru a forțat organizațiile să perceapă reziliența într-un mod mai holistic.

Reziliența organizațională este abilitatea unei organizații de a anticipa, de a se pregăti, de a răspunde și de a se adapta la schimbări progresive și la perturbări bruște pentru a supraviețui și a prospera [1]. Reziliența organizațională merge dincolo de gestionarea riscurilor, către o viziune mai holistică a succesului afacerii. O organizație rezilientă se adaptează la un mediu schimbător pentru a rămâne aptă pe termen lung. Este, de asemenea, o organizație care învață din experiențele proprii și ale altora pentru a trece testul timpului.

Conceptul de reziliență poate fi aplicat la diferite niveluri: personal, organizațional, societal; iar dezvoltarea rezilienței la nivelele superioare se poate realiza doar prin parcurgerea etapelor precedente. Figura 1 ilustrează cele patru etape de dezvoltarea a rezilienței la diferite nivele.

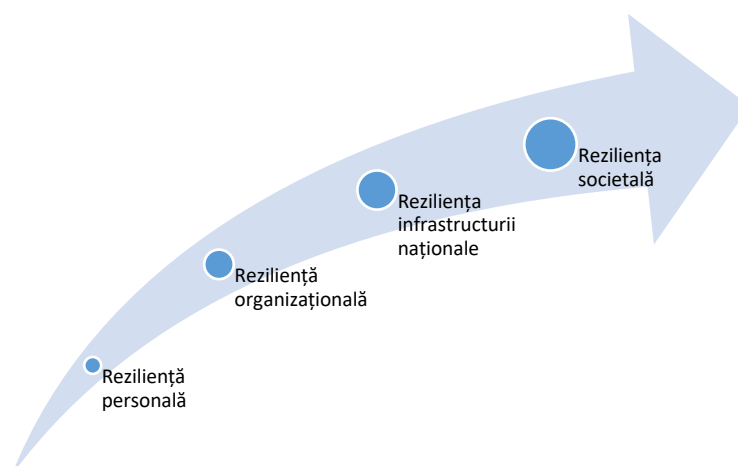

Figura 1. Etapele rezilienței
Sursa: elaborat de autor în baza [9]

Reziliența personală sau individuală reprezintă abilitatea unei persoane de a-și reveni după o criză sau eveniment neașteptat, precum și de a se adapta la circumstanțe nefavorabile și de a obține succes în pofida mediului turbulent sau incert.

La nivel organizațional, reziliența se manifestă ca abilitatea de a răspunde factorilor mediului extern într-un mod agil. Flexibilitatea și adaptarea la cerințele schimbătoare ale clienților este o altă caracteristică a rezilienței organizaționale. Nu în ultimul rând, contează modul în care organizația învață din experiențele dificile din trecut și le încorporează în strategiile de previziune pe viitor.

La nivelul infrastructurii naționale, este important ca asemenea elemente cruciale precum piața, sisteme de distribuție, organisme de reglementare și alte sectoare ale economiei să fie flexibile, prompte la schimbare și, astfel, reziliente.

Reziliența societală sau macro-reziliența este o consecință a dezvoltării cu succes a rezilienței la celelate trei nivele și se preocupă de reziliența sistemică a societății ca un organism integru și include reziliența la nivel guvernamental, serviciilor publice, interdependențe și comunicare în cadrul societății etc.

Conducerea prin reziliență

Reziliența a fost definită în termeni simpli ca fiind capacitatea unui sistem de a-și reveni după perturbări și, prin învățarea din aceste situații, de a crește capacitatea de adaptare a sistemului pentru a face față surprizelor [4, 12], încorporând astfel răspunsuri reactive și proactive la incertitudine [7]. O mare parte din ceea ce s-a scris despre reziliență are ca scop descrierea caracteristicilor generale ale organizațiilor care permit reziliența, cum ar fi necesitatea de a monitoriza, anticipa, răspunde și învăța în mod continuu [3] sau de a gestiona compromisurile în fața unor limite de sistem. Liderii joacă un rol-cheie în a ajuta indivizii și echipele să facă față acestor cerințe complexe privind comportamentul adaptiv, în timp ce ei înșiși trebuie să construiască și să utilizeze, de asemenea, un portofoliu de stiluri de conducere care să corespundă diferitelor situații.

Din perspectiva propusă de a permite reziliența prin trecerea adaptivă de la un mod de funcționare la altul, se pot desprinde trei cerințe fundamentale de conducere. Prima este capacitatea **liderilor** de a fi ei înșiși **adaptivi**, adică de a-și transforma propriul rol și comportamente în funcție de cerințele de stabilitate și flexibilitate cu care se confruntă echipele lor. Repertoriul lor de comportamente trebuie să se extindă de la promovarea stabilității prin reguli și direcții personale, la împărțirea responsabilității de conducere și renunțarea la control atunci când este necesară o flexibilitate ridicată, până la a deveni doar un alt membru al echipei în timpul învățării informale și al schimbului de cunoștințe. În plus, ei trebuie să fie capabili să sesizeze schimbările în ceea ce

privește cerințele și să se pregătească pe ei înșiși și echipa pentru a trece de la un mod de funcționare la altul.

A doua cerință este de a proiecta mecanisme organizaționale care să sprijine **adaptabilitatea individuală și a echipei**. În primul rând, aceasta se referă la structurile și standardele instituite, care, de obicei, sunt menite să promoveze stabilitatea. Trebuie să se aibă mare grijă, totuși, ca stabilitatea creată să nu ducă la rigiditate. În cazul regulilor, de exemplu, ar trebui să se ia în considerare și includerea unor reguli care să permită flexibilitatea. Acestea ar putea fi reguli privind obiectivele sau procesele, care specifică doar anumite obiective sau priorități generale.

A treia cerință se referă la rolul liderilor în stabilirea **culturii organizaționale**. Dincolo de construirea unei culturi conștiente sau informate, care este în general considerată o bază pentru reziliență [11], ar trebui luat în considerare și utilizat cu înțelepciune rolul fundamental al culturii ca forță stabilizatoare puternică, care ajută la coordonarea acțiunilor și la integrarea proceselor de lucru în modurile descentralizate și flexibile de operare. În ceea ce privește natura particulară a culturilor care sunt benefice pentru reziliență, un aspect crucial este respectul pentru viabilitatea diferitelor perspective asupra problemelor și a soluțiilor acestora. O astfel de cultură de apreciere interdisciplinară se află în centrul aducerii tuturor cunoștințelor din organizații pentru a găsi cele mai eficiente modalități de promovare a siguranței [2].

Continuumul de îmbunătățire a rezilienței organizaționale

Diferite organizații se află în diferite stadii ale dezvoltării rezilienței organizaționale. După cum sugerează figura 2, unele organizații vor considera măsurile de reziliență organizațională ca fiind un "rău necesar", adoptându-le poate cu reticență ca răspuns la obligațiile de reglementare sau la cerințele licitațiilor din lanțul de aprovizionare. Un astfel de angajament slab va livra probabil recompense dezamăgitoare în ceea ce privește îmbunătățirea performanței.

La capătul opus al continuumului rezilienței se află acele companii care sunt angajate în totalitate în reziliența organizațională, care se confruntă cu schimbări culturale, îmbunătățirea continuă a performanței și creșterea durabilă. Cheia succesului o reprezintă un impuls de sus în jos din partea celor mai mulți lideri de afaceri din cadrul organizației. Cel mai important este că organizațiile trebuie să depună eforturi pentru cele mai bune practici, ceea ce implică o combinație între conducerea superioară și implicarea angajaților, pentru a obține rezultate maxime.

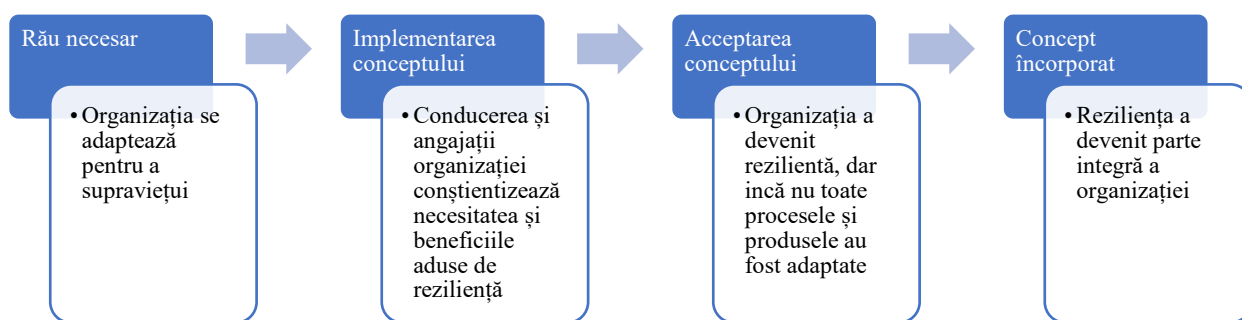

Figura 2. Continuumul rezilienței

Sursa: elaborat de autor în baza [5]

Beneficiile rezilienței

Deși există întotdeauna un element important de prevenire și reducere a riscurilor în cadrul rezilienței organizaționale, aceasta se concentrează în egală măsură pe îmbunătățirea activității. Nu este o strategie defensivă, ci un facilitator strategic pozitiv și orientat spre viitor, deoarece organizațiile robuste și reziliente sunt flexibile și proactive, observând, anticipând, creând și profitând de noi oportunități.

Există trei beneficii clare în materie de conducere agilă și guvernanta solidă obținute în urma dezvoltării rezilienței organizaționale, reprezentate mai jos, în figura 3.

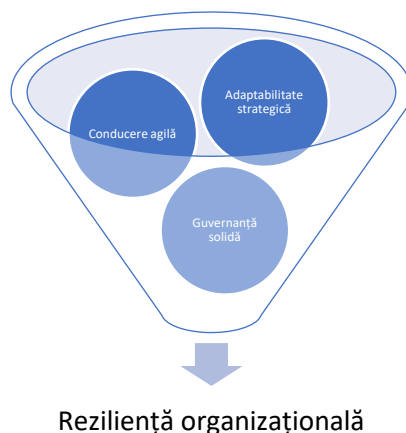

Figura 3. Beneficiile rezilienței organizaționale
Sursa: elaborat de autor în baza [5]

1. *Adaptabilitatea strategică* - este capacitatea de a face față circumstanțelor schimbătoare într-o lume dinamică și interconectată, fidelă unui scop comun. Schimbarea condițiilor de piață a influențat companiile să se îndepărteze de activitatea lor de bază inițială, dar numai unele au reușit să facă acest lucru cu succes, în timp ce altele au eșuat. Informațiile eficiente și de încredere au oferit acestor companii previziunea pentru a vedea când este necesară o schimbare și adaptabilitatea strategică pentru a putea face la timp mișcări majore de intrare sau de ieșire de pe piețele cheie.

2. *Conducerea agilă* - înseamnă asumarea unor riscuri măsurate cu încredere și reacția rapidă și adecvată atât la oportunități, cât și la amenințări. Liderii agili recunosc faptul că, la un moment dat, organizația pe care o conduc se poate clătina sub presiunea schimbărilor din piață, fie că acestea apar treptat sau în mod imprevizibil. Liderii de succes își dau seama când lucrurile merg bine și că vremurile bune nu durează la nesfârșit. Ei insistă asupra unui proces constant de reînnoire prin "distrugere creativă" - deseori renunțând la lucrurile care funcționează pe termen scurt pentru a inova și a se îmbunătăți pe termen lung. Dacă performanța echipei sau a afacerii se clatină, nu înseamnă neapărat că organizația nu este rezistentă.

3. *Guvernanta solidă* - poate fi definită ca responsabilitate în toate structurile și ierarhiile organizaționale, bazată pe o cultură a încrederii, transparenței și inovării. Aceasta este sistemul prin care companiile sunt dirijate și controlate pentru a rămâne fidele viziunii și valorilor lor. Guvernanta necesită o supraveghere riguroasă a conducerii unei societăți, asigurându-se că activitatea este desfășurată în mod competent, cu integritate și ținând seama în mod corespunzător de interesele tuturor părților interesate. Buna guvernanta este, prin urmare, o combinație de reglementări, structură, bune practici și competențe ale conducerii companiei.

Concluzii

Organizațiile trebuie să fie reziliente dacă vor să supraviețuiască și să se dezvolte în vremuri turbulente. Învățarea din experiență, investițiile în leadership și cultură, rețele și pregătirea pentru schimbare le pot ajuta să treacă de la negare și paralizie la acceptare și soluții practice. Capacitatea unei entități sau a unui sistem de a se menține și de a se reînnoi în prezența factorilor de stres este de o importanță capitală. Reziliența are o istorie îndelungată; în ultima vreme, a fost folosită în contextul comunităților, deci al organizațiilor, unde este definită din ce în ce mai mult în termeni activi, nu pasivi, pentru a conota eforturile deliberate de a face față - poate chiar de a prospera în fața greutăților.

Pentru comunități și organizații, reziliența trebuie să însemne cu siguranță mai mult decât simpla supraviețuire.

Conceptul de reziliență organizațională a luat amploare din cauza necesității de a gestiona incertitudinea și ambiguitatea în societățile moderne și în economiile lor, toate complexe și din ce în ce mai interconectate [8]. În cazul în care granițele sistemelor, altădată izolate, se rup sau se uzează, aplicarea conceptului de reziliență la organizații este vitală pentru a asigura bunăstarea socială și prosperitatea economică durabilă în secolul XXI. Datorită relației sale strânse cu domenii precum gestionarea riscului de întreprindere și gestionarea continuității activității, reziliența organizațională este considerată în prezent un rezultat - și o preocupare fundamentală - al guvernantei corporative.

Bibliografie

1. GROTE G. Leadership in Resilient Organizations, Springer Briefs, 2018, Germany. ISBN 978-3-030-03189-3
2. GROTE G. Understanding and assessing safety culture through the lens of organizational management of uncertainty, Safety Science, vol 45, Elsevier, 2007. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/journal/safety-science/vol/45/issue/6>
3. HOLLNAGEL E., PARIS J., WREATHALL J. J. Resilience Engineering in Practice: A Guidebook, 2011, England. ISBN 978-1-4724-2074-9
4. ILMOLA L. Organizational resilience how do you know if your organization is resilient or not? IRGC resilience guide on resilience, EPFL International Risk Governance Center, 2016. ISBN 978-2-9701188-0-0
5. KERR H. Organizational Resilience: Harnessing Experience, Embracing Opportunity, BSI Group, 2015, disponibil online <https://www.bsigroup.com/LocalFiles/en-US/Whitepapers/Organizational-Resilience/BSI-whitepaper-harnessing-experience-embracing-opportunity.pdf>
6. MITCHELL M. Building Resilient Organizations: Toward Joy and Durable Power in a Time of Crisis, noiembrie 2022. Disponibil: <https://nonprofitquarterly.org/building-resilient-organizations-toward-joy-and-durable-power-in-a-time-of-crisis/>
7. PETERSEN K. A., SCHULMAN P. R. Drift, adaptation, resilience and reliability: toward an empirical clarification, Safety Science, vol 117, Elsevier, 2016. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0925753516300108?via%3Dihub>
8. PINHEIRO R., FRIGOTTO M. L. Towards Resilient Organizations and Societies. A Cross-Sectoral and Multi-Disciplinary Perspective, Palgrave Macmillan, 2022, Italy. ISBN 978-3-030-82072-5
9. RUYS S. The Resilient Organization – How to thrive in the face of uncertainty, Deloitte 2021. Disponibil: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ca/Documents/risk/ca-en-risk-advisory-the-resilient-organization.pdf>
10. SERRAT O. On Resilient Organizations, Knowledge Solutions, 2013, Philippines. ISBN 978-981-10-0983-9
11. WEICK K. E., SUTCLIFFE K. M. Managing the Unexpected: Resilient Performance in an Age of Uncertainty, Canada, 2007. ISBN 978-0-7879-9649-9
12. WOODS D. D. Four concepts for resilience and the implications for the future of resilience engineering, Reliability engineering and system safety, vol 141, Elsevier, 2015, Portugal. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0951832015000848?via%3Dihub3>.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.15>

UDC: 327.56, 327.78

JEL Classification: H84, F35

REGULATION OF HUMANITARIAN ASSISTANCE IN THE CONTEXT OF ARMED CONFLICTS: AN ECONOMIC PERSPECTIVE

REGLEMENTAREA ASISTENȚEI UMANITARE ÎN CONTEXTUL CONFLICTELOR ARMATE: O PERSPECTIVĂ ECONOMICĂ

*GUȘANU Corneliu, PhD candidate,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0009-0003-6458-0841)*

*GUȘANU Corneliu, student, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID 0009-0003-6458-0841)*

***Annotation:** In a global context marked by the increasing occurrence of armed conflicts, the role of humanitarian assistance becomes increasingly crucial. This article explores how the regulations of humanitarian assistance are integrated and influenced by economic sciences, providing a contemporary perspective on this complex subject.*

***Adnotare:** Într-un context global marcat de creșterea conflictelor armate, rolul asistenței umanitare devine din ce în ce mai crucial. Acest articol explorează modul în care reglementările asistenței umanitare sunt integrate și influențate de științele economice, oferind o perspectivă contemporană asupra acestui subiect complex.*

***Keywords:** humanitarian assistance, armed conflicts, economic perspective, regulation, international law, conflict zones, economic impact, policy integration, aid efficiency, international relations.*

***Cuvinte-cheie:** asistență umanitară, conflicte armate, perspectivă economică, reglementare, drept internațional, zone de conflict, impact economic, integrare politică, eficiența ajutorului, relații internaționale.*

Introducere

Asistența umanitară în contextul conflictelor armate reprezintă un element crucial în eforturile internaționale de a atenua suferința umană cauzată de război. Această asistență se manifestă prin furnizarea de ajutoare esențiale precum alimente, adăpost, îngrijire medicală și protecție, având ca scop principal salvarea vieților, atenuarea suferinței și menținerea demnității umane în cele mai dificile situații. Conflictelor armate adesea dislocă comunitățile, distrug infrastructura și perturbă accesul la servicii esențiale, creând astfel nevoi umanitare acute și complexe.

Importanța abordării economice în domeniul asistenței umanitare

Alocarea eficientă a resurselor. În contextul limitării resurselor, o abordare economică ajută la identificarea celor mai eficiente metode de alocare a acestora. Asigurarea că ajutorul ajunge la cei mai vulnerabili într-un mod cost-eficient este esențială.

1. **Evaluarea impactului economic al conflictelor.** Conflictelor armate pot avea efecte devastatoare asupra economiilor locale, reducând producția, distrugând infrastructura și afectând comerțul. Înțelegerea acestor impacturi este crucială pentru planificarea și implementarea eficientă a asistenței.
2. **Sustenabilitatea financiară.** Finanțarea asistenței umanitare necesită o gestionare prudentă a resurselor. O abordare economică implică analizarea surselor de finanțare și a modului în care acestea pot fi utilizate în mod durabil.

3. **Interacțiunea cu actorii economici.** Colaborarea cu sectorul privat și cu instituțiile financiare internaționale poate îmbunătăți capacitatea de livrare a ajutorului. Înțelegerea economiei de piață și a strategiilor economice este vitală în acest proces.
4. **Analiza cost-beneficiu.** Deciziile în domeniul umanitar ar trebui să ia în considerare raportul dintre costurile intervențiilor și beneficiile aduse beneficiarilor, garantând astfel că resursele sunt utilizate în cel mai eficient mod posibil.
5. **Adaptarea la schimbările economice.** Conflictele pot determina schimbări economice rapide și imprevizibile. O perspectivă economică flexibilă și adaptabilă este esențială pentru a răspunde eficient nevoilor în schimbare.

Integrarea unei perspective economice în abordarea asistenței umanitare în conflictele armate este esențială pentru maximizarea impactului ajutorului și pentru asigurarea unei reacții eficiente și durabile la crizele umanitare. Aceasta implică o înțelegere aprofundată a economiei și o abilitate de a se adapta la dinamica schimbătoare a situațiilor de conflict.

Material și metodă

În elaborarea articolului s-a adoptat o abordare structurată, conformă cu rigorile metodologice ale cercetării științifice. Procesul a inclus următoarele etape cheie:

1. Cercetarea preliminară a constituit fundamentul acestui demers. Autor a efectuat o analiză exhaustivă a literaturii de specialitate, acoperind studii academice, rapoarte ale organizațiilor internaționale, precum și articole din sfera economică. Această fază a permis identificarea unor tendințe esențiale și a conturat baza teoretică a articolului.

2. Articolul a fost structurat într-un mod care să faciliteze o prezentare logică și coerentă a informațiilor. Introducerea stabilește contextul general și relevanța temei. A urmat o expunere detaliată a cadrului teoretic și a normelor internaționale care guvernează asistența umanitară în conflicte. Analiza economică a inclus evaluarea impactului asistenței umanitare, cu accent pe aspecte precum eficiența ajutorului și interacțiunea cu economiile locale. Studiile de caz au exemplificat argumentele prezentate. Provocările identificate și soluțiile propuse au fost de asemenea discutate, culminând cu concluzii care subliniază semnificația integrării perspectivei economice.

3. Selectarea platformelor de publicare a fost realizată cu grijă, ținând cont de profilul și interesul audienței țintă.

Această metodologie a asigurat o analiză exhaustivă și bine structurată a temei, contribuind la o înțelegere profundă a implicațiilor economice ale asistenței umanitare în contextul conflictelor armate.

Rezultate și discuții

Istoric și contextul actual

Asistența umanitară în contextul conflictelor armate a evoluat semnificativ de-a lungul timpului, adaptându-se la provocările și cerințele fiecărei ere.

Tabelul 1. Evoluția asistenței umanitare în contextul conflictelor armate [elaborat de autor în baza materialului studiat]

Evoluția istorică	Situația actuală
Perioada pre-modernă. Înainte de secolul al XIX-lea, asistența umanitară era adesea sporadică și nereglementată, limitându-se la eforturile individuale sau ale unor grupuri religioase.	Conflictul din Siria. Începând din 2011, conflictul sirian a provocat o criză umanitară de proporții, cu milioane de refugiați și o nevoie acută de ajutor. Asistența internațională s-a concentrat pe furnizarea de adăpost, alimente și îngrijiri medicale, dar accesul în zonele de conflict rămâne dificil.

Evoluția istorică	Situația actuală
Secolul al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea. Perioada modernă a asistenței umanitare a început cu fondarea Crucii Roșii Internaționale în 1863. Aceasta a reprezentat un moment pivotal în organizarea și sistematizarea ajutorului în timpul conflictelor armate.	Războiul din Yemen. De la escaladarea conflictului în 2015, Yemenul se confruntă cu una dintre cele mai grave crize umanitare din lume. Blocadele și dificultățile logistice au îngreunat distribuția ajutoarelor, în ciuda eforturilor internaționale.
După al Doilea Război Mondial. Crearea Națiunilor Unite și a altor organizații internaționale a marcat o expansiune semnificativă a asistenței umanitare, însoțită de o mai mare coordonare internațională și reglementări mai stricte.	Conflictul din Ucraina. Începând cu 2014, conflictul din Ucraina a determinat o mare nevoie de asistență umanitară. Provocările includ gestionarea fluxurilor de refugiați, oferirea de ajutor celor rămași în zonele de conflict și reconstrucția infrastructurii distruse.
Sfârșitul secolului al XX-lea - începutul secolului al XXI-lea. A apărut un accent sporit pe drepturile omului și pe nevoia de a proteja civilii în zonele de conflict, ducând la dezvoltarea de noi strategii și abordări în asistența umanitară.	

Aceste exemple evidențiază dinamica în continuă schimbare a asistenței umanitare în conflictele armate, precum și nevoia de adaptare la contexte geopolitice și sociale variate. Provocările contemporane necesită o coordonare internațională mai eficientă, strategii inovatoare și o abordare holistică care să integreze aspectele economice, sociale și de securitate.

Impactul economic al conflictelor armate asupra regiunilor afectate

Conflictelor armate aduc cu sine un impact economic semnificativ asupra regiunilor afectate, cu efecte de lungă durată și adesea devastatoare.

1. **Distrugerea infrastructurii.** Conflictul armat duce la distrugerea infrastructurii esențiale, precum drumuri, spitale, școli și instalații industriale. Reconstrucția acestora necesită investiții masive și timp îndelungat.
2. **Pierderi economice directe.** Economia locală suferă datorită opririi sau reducerii producției, comerțului și serviciilor. Întreruperile în activitățile economice pot duce la scăderea PIB-ului și la creșterea șomajului.
3. **Dezlocuirea populației.** Conflictelor armate deseori forțează populația să se refugieze, ceea ce duce la pierderea forței de muncă și la creșterea presiunii asupra regiunilor gazdă.
4. **Impactul asupra agriculturii.** Războaiele pot afecta grav agricultura, limitând accesul la terenuri fertile și resurse de irigare, ceea ce duce la insecuritate alimentară.
5. **Costuri de securitate și militare.** Resursele care ar putea fi utilizate pentru dezvoltare sunt adesea redirecționate către cheltuieli militare și de securitate.

Costurile asistenței umanitare și sursele de finanțare

1. Costurile asistenței umanitare pot fi substanțiale, incluzând aprovizionarea cu alimente, adăpost, îngrijire medicală, și reconstrucție. Sursele de finanțare variază:
2. Ajutor Internațional, care include fonduri de la guverne străine, organizații internaționale (ONU, UE, etc.) și ONG-uri.
3. Ajutor privat, care include donații de la companii, fundații și indivizi.
4. Finanțări mixte - programe care combină resurse guvernamentale și private.

Provocări economice în furnizarea eficientă a asistenței

1. **Inflația.** Inflația crescută în zonele de conflict poate eroda valoarea ajutoarelor monetare și crește costurile bunurilor și serviciilor.
2. **Accesul la resurse.** blocadele, distrugerea infrastructurii și insecuritatea pot limita accesul la resurse esențiale pentru asistența umanitară.
3. **Distribuția ajutoarelor.** Logistica distribuirii ajutoarelor în zone nesigure sau greu accesibile reprezintă o provocare majoră. De asemenea, este esențială asigurarea că ajutorul ajunge la cei mai vulnerabili și nu este interceptat sau utilizat în mod incorect.
4. **Dependența de ajutor.** Existența unei dependențe pe termen lung de ajutor umanitar poate inhiba dezvoltarea economică autohtonă și reconstrucția post-conflict.

Pentru a aborda aceste provocări, este esențială o coordonare eficientă între actorii umanitari, adaptabilitatea la condițiile locale și o abordare holistică care să includă atât asistența imediată, cât și planuri de dezvoltare pe termen lung.

Reglementări și politici internaționale

Asistența umanitară reprezintă un domeniu complex și esențial în cadrul relațiilor internaționale, fiind reglementată printr-o serie de convenții și acorduri internaționale. Cele mai notabile dintre acestea sunt Convențiile de la Geneva și rolul Organizației Națiunilor Unite (ONU) în coordonarea și implementarea ajutorului umanitar.

Convențiile de la Geneva și protocoalele adiționale

Convențiile de la Geneva, împreună cu Protocoalele Adiționale, formează baza juridică a dreptului internațional umanitar. Acestea au fost stabilite pentru a proteja victimele războaielor și conflictelor armate, inclusiv civili, prizonieri de război, răniți și persoane strămutate. Prin reglementarea modului în care trebuie tratate aceste grupuri în timpul conflictelor, Convențiile de la Geneva au un impact direct asupra modului în care asistența umanitară este furnizată în zonele de conflict.

Rolul Organizației Națiunilor Unite

ONU, prin agențiile sale specializate precum Programul Alimentar Mondial (PAM), Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) și Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR), joacă un rol crucial în coordonarea asistenței umanitare la nivel global. Aceste entități facilitează colaborarea între statele membre și organizațiile non-guvernamentale pentru a răspunde eficient la crize umanitare. ONU, de asemenea, promovează respectarea drepturilor omului și a normelor umanitare internaționale în cadrul acestor operațiuni.

Impactul asistenței umanitare asupra economiei locale și internaționale

Asistența umanitară are un impact semnificativ atât asupra economiilor locale, cât și asupra celor internaționale. În zonele afectate de conflicte sau dezastre, ajutorul umanitar poate fi o sursă vitală de relief și poate ajuta la stabilizarea situațiilor economice precare. Furnizarea de alimente, apă, adăpost și servicii medicale contribuie la menținerea și recuperarea comunităților locale.

Pe plan internațional, asistența umanitară poate influența relațiile dintre țări și poate avea un rol în politica externă. Fondurile alocate pentru asistență umanitară reprezintă o parte importantă a bugetelor multor țări dezvoltate și pot avea efecte economice semnificative, atât în termeni de costuri, cât și de beneficii.

Reglementările internaționale privind asistența umanitară, în special Convențiile de la Geneva și activitățile ONU, sunt esențiale pentru a asigura o abordare coordonată și eficientă în răspunsul la crize umanitare. Impactul acestor reglementări se extinde de la protecția și asistența oferită victimelor conflictelor și dezastrelor, până la influențarea dinamicilor economice atât la nivel local, cât și global.

Analiza eficienței diferitelor abordări economice în gestionarea asistenței umanitare poate fi ilustrată prin studii de caz specifice. Aceste studii evidențiază modul în care diferite strategii influențează eficacitatea asistenței umanitare și impactul său asupra economiilor locale.

1. Asistența umanitară directă vs. ajutorul monetar

Studiu de caz: ajutorul alimentar în Etiopia vs. Transferuri Monetare în Kenya

În Etiopia, programele tradiționale de asistență umanitară au inclus distribuția directă de alimente pentru a combate foametea și malnutriția. Acest tip de ajutor, deși vital, adesea nu ține cont de preferințele locale și poate afecta negativ piața locală.

În contrast, în Kenya, programele de transferuri monetare au permis beneficiarilor să achiziționeze alimente și bunuri conform nevoilor și preferințelor lor. Acest lucru a stimulat economiile locale și a sprijinit piața internă.

2. Asistența bazată pe proiecte vs. dezvoltarea capacității locale

Studiu de caz: reconstrucția post-tsunami în Sri Lanka vs. dezvoltarea capacităților în Nepal

După tsunamiul din 2004, în Sri Lanka, majoritatea asistenței umanitare a fost canalizată prin proiecte de reconstrucție. Deși acestea au fost eficiente în reconstruirea infrastructurii, au avut un impact limitat asupra dezvoltării pe termen lung a capacităților locale.

În Nepal, după cutremurul din 2015, s-a pus un accent mai mare pe dezvoltarea capacităților locale, incluzând formarea profesională și sprijinirea micilor afaceri. Aceasta a dus la o mai mare durabilitate și reziliență economică pe termen lung.

3. Asistența de urgență vs. intervenții pe termen lung

Studiu de caz: răspunsul la Ebola în Liberia vs. programe de sănătate pe termen lung în Rwanda

În Liberia, în timpul epidemiei de Ebola, asistența umanitară s-a concentrat pe intervenții de urgență, inclusiv asistență medicală și izolare. Deși acest lucru a fost crucial pentru gestionarea imediată a crizei, a avut un impact limitat asupra sistemului de sănătate pe termen lung.

Rwanda, în schimb, a investit în programe de sănătate pe termen lung, concentrându-se pe prevenție și acces la îngrijiri primare, ceea ce a dus la îmbunătățirea generală a sănătății publice și a rezilienței economice.

Analiza comparativă

Eficiența ajutorului alimentar direct versus transferurile monetare depinde de contextul local, cu transferurile monetare adesea având un impact pozitiv mai mare asupra economiilor locale.

Asistența bazată pe proiecte versus dezvoltarea capacităților locale arată că, deși proiectele pot avea un impact imediat, dezvoltarea capacităților locale oferă beneficii pe termen lung și susține autonomia economică.

Comparând asistența de urgență cu intervențiile pe termen lung, este evident că, deși asistența de urgență este vitală, investițiile pe termen lung în infrastructură și servicii publice conduc la rezultate mai durabile.

Aceste studii de caz subliniază importanța adaptării strategiilor de asistență umanitară la contextele specifice și nevoile pe termen lung ale comunităților afectate. Înțelegerea și aplicarea acestor lecții poate duce la o gestionare mai eficientă și durabilă a asistenței umanitare la nivel global.

Reglementarea economică a asistenței umanitare se confruntă cu multiple provocări, atât în prezent cât și în viitor. Aceste provocări sunt diverse și complexe, necesitând adesea inovații și schimbări semnificative pentru a îmbunătăți eficiența și eficacitatea asistenței.

Tabelul 2. Provocări și perspective de viitor [elaborat de autor în baza materialului studiat]

Provocări curente și viitoare	Potențiale inovații și schimbări
<p>Sustenabilitatea financiară. Asistența umanitară depinde în mare măsură de finanțarea de la guverne, organizații internaționale și donatori privați. Această</p>	<p>Tehnologii digitale și inovații. Utilizarea tehnologiei blockchain pentru a asigura transparența și a urmări distribuirea ajutoarelor, precum și utilizarea inteligenței artificiale pentru</p>

Provocări curente și viitoare	Potențiale inovații și schimbări
dependență poate conduce la incertitudini financiare, mai ales în contextul crizelor economice globale sau al schimbării priorităților politice.	a analiza date și a anticipa nevoile în situații de criză, pot revoluționa modul în care este gestionată asistența umanitară.
Răspunsul la crize multiple. În fața unor crize simultane - cum ar fi conflictele armate, dezastrele naturale și pandemiile - capacitatea de a răspunde în mod eficient este adesea întinsă la limită. Gestionarea resurselor în aceste situații devine extrem de complicată.	Parteneriate public-private mai eficiente. Colaborarea mai strânsă între sectorul privat și organizațiile umanitare poate oferi noi surse de finanțare, precum și expertiză în logistică și managementul lanțului de aprovizionare.
Adaptarea la schimbările climatice. Schimbările climatice prezintă provocări semnificative pentru asistența umanitară, cu un număr crescând de dezastre naturale și crize de mediu care necesită intervenții rapide și eficiente.	Abordări bazate pe comunitate. Încurajarea participării comunităților locale în planificarea și implementarea asistenței umanitare poate duce la soluții mai adaptate nevoilor specifice și la un impact mai durabil.
Asigurarea coordonării și colaborării. Coordonarea eficientă între diversele agenții, ONG-uri și guverne implicite în asistența umanitară rămâne o provocare majoră, afectând distribuirea resurselor și eficiența intervențiilor.	Flexibilitate și adaptabilitate. Dezvoltarea unor sisteme mai flexibile și adaptabile care pot răspunde rapid la schimbările de circumstanțe și la nevoile emergente.
Îmbunătățirea responsabilității și transparenței. Asigurarea că fondurile și resursele sunt utilizate în mod eficient și că ajung la cei mai vulnerabili este crucială. Problemele de corupție și lipsa de transparență pot submina eforturile umanitare.	Integrarea sustenabilității în asistență. Focalizarea pe soluții sustenabile pe termen lung, care nu doar răspund la crize imediate, dar și contribuie la reziliența și dezvoltarea comunităților afectate.

Provocările curente și viitoare în reglementarea economică a asistenței umanitare sunt numeroase și complexe. Cu toate acestea, prin inovații tehnologice, colaborări mai strânse între diferiți actori, abordări bazate pe comunitate și un accent pe sustenabilitate și adaptabilitate, se pot face pași semnificativi către îmbunătățirea eficienței.

Concluzii

În contextul actual, reglementarea economică a asistenței umanitare se confruntă cu provocări semnificative. Acestea includ sustenabilitatea financiară, capacitatea de a răspunde la crize multiple, necesitatea adaptării la schimbările climatice, eficientizarea coordonării între diferite agenții și organizații, precum și asigurarea responsabilității și transparenței în utilizarea resurselor. Aceste provocări necesită abordări inovative și adaptări strategice pentru a îmbunătăți eficiența și impactul asistenței umanitare.

Printre soluțiile propuse se numără adoptarea tehnologiilor digitale, cum ar fi blockchain și inteligența artificială, care pot oferi o mai mare transparență și eficiență în distribuirea ajutoarelor. Parteneriatele între sectorul public și cel privat reprezintă, de asemenea, o modalitate promițătoare de a accesa resurse suplimentare și expertiză. Abordările centrate pe comunitate pot asigura că asistența

este relevantă și durabilă, în timp ce flexibilitatea și adaptabilitatea sunt esențiale în răspunsul la situații dinamice și în schimbare. Sustenabilitatea pe termen lung este crucială pentru reziliența comunităților afectate.

În zonele de conflict, integrarea perspectivelor economice în gestionarea asistenței umanitare este deosebit de importantă. Dinamica economică a acestor regiuni este adesea grav afectată, cu resurse limitate și infrastructuri deteriorate. Prin înțelegerea contextului economic local, asistența umanitară poate fi direcționată mai eficient și adaptată pentru a maximiza impactul. Acest lucru nu doar că satisface nevoile imediate, dar poate și sprijini reconstrucția economică și dezvoltarea pe termen lung, stimulând economiile locale și creând oportunități de muncă. De asemenea, concentrarea pe dezvoltarea capacităților și sustenabilitate economică poate reduce dependența pe termen lung a comunităților de ajutor extern. Înțelegerea și abordarea cauzelor economice ale conflictelor pot contribui la prevenirea acestora pe termen lung și la construirea unei păci durabile.

Astfel, integrarea perspectivelor economice în gestionarea asistenței umanitare este esențială pentru un răspuns eficient, sustenabil și adaptat la nevoile specifice ale zonelor afectate de conflicte armate. Aceasta nu doar sprijină recuperarea imediată, ci și promovează reziliența și dezvoltarea pe termen lung a comunităților afectate, contribuind astfel la un impact mai profund și mai durabil al asistenței umanitare.

Bibliografie

1. BARNETT M. *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*. Cornell University Press, 2011, 249 p. Available at: https://warwick.ac.uk/fac/arts/history/students/modules/hi995/syllabus/humanitarianism/barnett_-_empire_of_humanity_ch1-ch3.pdf
2. BETTS A., ORCHARD PH. *Implementation and World Politics: How International Norms Change Practice*. Oxford University Press, 2014, 352 p.
3. COLLIER P. *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can Be Done About It*. Oxford University Press, 2007, 209 p. Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/00223433080450010803>
4. DONINI A. *The Golden Fleece: Manipulation and Independence in Humanitarian Action*. Kumarian Press, 2012, 356 p.
5. FAST L. *Aid in Danger: The Perils and Promise of Humanitarianism*. University of Pennsylvania Press, 2014. Available at: https://www.researchgate.net/publication/289664398_Aid_in_danger_The_perils_and_promise_of_humanitarianism
6. HARVEY P., LIND J. *Dependency and Humanitarian Relief: A Critical Analysis*. HPG Report 19, Overseas Development Institute, 2005. Available at: <https://www.files.ethz.ch/isn/25956/hpgreport19.pdf>
7. BINDER M. *Humanitarian Crises and the International Politics of Selectivity*. In: *Human Rights Review* 10(3):327-348. DOI:10.1007/s12142-009-0121-7. Available at: https://www.researchgate.net/publication/225393622_Humanitarian_Crises_and_the_International_Politics_of_Selectivity
8. KEEN D. *Complex Emergencies*. Polity Press, 2008, 221p.
9. SLIM H. *Doing the Right Thing: Relief Agencies, Moral Dilemmas and Moral Responsibility in Political Emergencies and War*. Oxfam GB, 1997.
10. TERRY F. *Condemned to Repeat? The Paradox of Humanitarian Action*. Cornell University Press, 2002.

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.07>

UDC: 316.454.3

**SOCIAL REPRESENTATION OF ACADEMIC UNDERACHIEVEMENT AMONG
PRIMARY SCHOOL STUDENTS: A TEACHERS' PERSPECTIVE**

**REPREZENTAREA SOCIALĂ A SUBREALIZĂRII ȘCOLARE ÎN RÂNDUL ELEVILOR
DE CICLU PRIMAR: PERSPECTIVA CADRELOR DIDACTICE**

*TUFEANU Magda¹⁰, PhD, university lecturer,
Technical University "Gheorghe Asachi", Iași, Romania
(ORCID 0009-0002-6325-5855)*

*ROBU Viorel¹¹, Ph.D, university lecturer,
"Vasile Alecsandri" University of Bacău, Romania
(ORCID 0000-0002-2882-6475)*

*TUFEANU Magda, doctor în psihologie, lector universitar,
Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi”, Iași, România
(ORCID 0009-0002-6325-5855)*

*ROBU Viorel, doctor în psihologie, lector universitar,
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România
(ORCID 0000-0002-2882-6475)*

Annotation: Successful school adjustment is a key factor for the developmental trajectory of children and adolescents. Today's global society is characterized by rapid economic, social and cultural changes. Therefore, academic underachievement is a risk factor that can negatively impact the transition from childhood to adulthood. This study examines the social representation that teachers have of academic underachievement among primary school students. The participants ($N = 81$; average length of service = 15.4 years) completed a standardized task based on the free association technique. The universe of associations was structured using lexical-semantic analysis, as well as prototypical analysis. The results indicate a clustering of associations along two dimensions regarding the causes and consequences of academic underachievement. The findings are analyzed with reference to practical measures that can be adopted to prevent and reduce academic underachievement.

Adnotare: Succesul adaptării școlare este un factor cheie pentru traiectoria dezvoltării copiilor și a adolescenților. Societatea globală actuală se caracterizează prin schimbări economice, sociale și culturale alerte. Din acest motiv, subrealizarea școlară este un factor de risc care poate impacta negativ tranziția de la copilărie la vârsta adultă. Acest studiu examinează reprezentarea socială pe care dascălii o au în legătură cu subrealizarea școlară în rândul elevilor de ciclu primar. Participanții ($N = 81$; vechimea medie în munca didactică = 15.4 ani) au completat o sarcină standardizată bazată pe tehnica asociațiilor libere. Universul evocărilor a fost structurat utilizându-se analiza lexico-semantică, precum și analiza categoriilor prototipice. Rezultatele indică gruparea asociațiilor în două dimensiuni referitoare la cauzele și consecințele subrealizării școlare. Constatările sunt analizate prin raportarea la măsurile practice care pot fi adoptate pentru prevenirea și reducerea subrealizării școlare.

¹⁰ tufeanumagda@yahoo.com

¹¹ robu.viorel@ub.ro

Keywords: *academic underachievement, social representation, primary school students, free associations, prototypical analysis.*

Cuvinte-cheie: *subrealizare școlară, reprezentare socială, elevi de ciclul primar, asociații libere, analiză prototipică.*

Introducere

Școlăritatea primară reprezintă o sarcină cheie a dezvoltării unui copil, deoarece continuă și aduce un plus de valoare fluxului achizițiilor de bază obținute prin participarea la activitățile desfășurate în grădiniță. Acum este introdusă o parte semnificativă din conținuturile care contribuie la dezvoltarea proceselor cognitiv-intelectuale și la consolidarea abilităților (practice, emoționale, sociale etc.) care sunt necesare pentru tranziția la vârsta adolescenței și pentru pregătirea în vederea asumării rolurilor specifice vârstei adulte. În acest context, mulți dintre copiii de vârstă școlară mică și părinții acestora, resimt o presiune mare în direcția acumulării cunoștințelor prevăzute în documentele curriculare cadru și operaționale, respectiv în ceea ce privește atingerea obiectivelor educative și a potențialului de dezvoltare, specifice claselor primare.

Studiile evidențiază faptul că, la vârstele timpurii, adaptarea școlară realizată cu succes reprezintă un factor crucial pentru dezvoltarea individului uman în următoarele etape, adică pubertatea, adolescența și vârsta adultă. Cercetătorii, respectiv practicienii din domeniul serviciilor de asistență psihologică și educativă, subliniază importanța pe care o au cunoașterea și gestionarea corectă a provocărilor asociate perioadelor de tranziție cărora un copil trebuie să le facă față mai ales în primii ani de școală. De aceea, considerăm că școlăritatea mică este esențială pentru predicția stabilității și a calității traiectoriei creșterii și a dezvoltării unui copil. Din nefericire, sunt numeroase situațiile în care elevi cu potențial cognitiv-intelectual bun obțin rezultate școlare slabe (sub așteptările părinților și ale cadrelor didactice). Fenomenul este cunoscut sub denumirea de subrealizare în domeniul școlar și a captat de peste o jumătate de secol atenția cercetătorilor din domenii precum psihologia dezvoltării sau psihologia educației.

Realizarea în domeniul școlar reprezintă gradul în care un elev stăpânește deprinderile, abilitățile, precum și cunoștințele teoretice și practice la disciplinele pe care le studiază [10], fiind reflectată de notele școlare obținute și de rezultatele la teste standardizate de achiziții. Spre deosebire, subrealizarea școlară rezidă într-un decalaj între ceea ce este un elev din prisma rezultatelor evidențiate și ce ar fi putut fi din prisma potențialului său. De multe ori, identificarea elevilor cu potențial cognitiv și intelectual bun este realizată târziu, în momentul în care aceștia ajung în situația eșecului școlar sau încep să întâmpine dificultăți severe în activitățile instructiv-educative [9].

În cea mai cunoscută definiție a subrealizării în domeniul școlar, S. Reis și D. B. McCoach [12, p. 157] apreciază că: „Subrealizații în domeniul școlar sunt elevi care prezintă o discrepanță severă între nivelul așteptat al realizării în domeniul școlar (așa cum este măsurat prin testele standardizate de achiziții sau prin probele care vizează abilitățile cognitive sau intelectuale) și nivelul actual al realizării școlare (măsurat prin notele obținute de elev sau prin evaluările profesorilor)”, atenționând asupra faptului că acest dezacord nu trebuie să fie rezultatul direct al unei dizabilități de învățare diagnosticate. G. A. Masari [9, p. 52] semnalează că subrealizarea în domeniul școlar desemnează „...neatingerea nivelului optim de performanță de către elevii cu aptitudini înalte datorită condițiilor nefavorabile din mediul educațional, familial și social...”, acești elevi fiind „prizonierii circumstanțelor”. A. R. Laurențiu și A. I. Clinciu [8] oferă o definiție operațională a subrealizării școlare, prin raportarea performanței (media notelor pe un an școlar) la întregul spectru posibil al nivelurilor aptitudinii cognitive generale (inteligenței). În funcție de valorile standardizate ale raportului dintre nivelul inteligenței generale și cel al performanțelor școlare, putem întâlni trei situații [cf. 8]: a) subrealizare în domeniul școlar/ randament negativ (performanțele școlare ale elevului sunt situate sub nivelul capacității intelectuale generale); b) realizare/ randament școlar optim (performanțele școlare sunt pe măsura aptitudinii intelectuale generale a elevului); c) suprarealizare /randament școlar pozitiv (performanțele sunt superioare nivelului inteligenței generale a elevului).

Definițiile nu sunt exhaustive. De exemplu, subrealizarea se poate manifesta la nivelul întregii activități școlare sau doar la anumite materii, sau mai sunt situații când elevi cu un nivel bun al aptitudinilor cognitiv-intelectuale nu obțin rezultate școlare notabile, dar excelează în anumite domenii extracurriculare [9]. Așadar, definirea subrealizării strict pe baza succesului în domeniul școlar poate conduce la interpretări limitate sau chiar eronate.

Nu se poate izola un singur factor sau un număr limitat de factori care determină apariția fenomenului de subrealizare școlară. Numeroase cercetări concluzionează că factorii care explică subrealizarea școlară în rândul copiilor și a adolescenților pot fi separați în variabile individuale, caracteristici ale mediului familial, variabile sociale și culturale, respectiv dimensiuni referitoare la mediul școlar [1, 6, 7, 9, 12, 13]. Cauzele subrealizării școlare sunt diverse și trebuie analizate prin raportare la particularitățile traseului de viață al fiecărui copil, precum și la factorii adversi care au impact în dezvoltarea acestuia. Este vorba despre combinații de factori individuali, familiali, sociali și școlari, a căror cunoaștere este necesară pentru elaborarea și aplicarea în practică a măsurilor recuperatorii și de preventive care urmăresc reducerea riscurilor în ceea ce privește școlaritatea copiilor vulnerabili.

Fenomenul indezirabil al subrealizării școlare are multiple consecințe, atât pe termen scurt (subrealizarea la una dintre disciplinele de studiu), cât și pe termen lung (subrealizarea cronică). Efectele pot fi analizate la mai multe niveluri [14]: a) la nivel individual (traseul educativ, cariera profesională și adaptarea la sarcinile sociale); b) la nivelul sistemului educațional (copiii și adolescenții subrealizați în plan școlar necesită resurse suplimentare ce conduc la creșterea costurilor materiale asociate intervenției pentru redresarea performanțelor școlare); c) la nivel societal (deficitul economic pe care îl produce o forță de muncă slab calificată).

Un corp consistent de studii empirice permite creionarea profilului caracteristicilor elevilor aflați în riscul subrealizării școlare. Acestea includ [14]: a) atitudinea negativă față de mediul școlar și învățatură, percepția negativă față de activitățile școlare și alte programe instructiv-formative realizate în școală; b) frecvența mai ridicată a angajării în comportamente perturbatoare manifestate în clasă sau școală; c) nivelul scăzut al motivației și al implicării în sarcinile școlare sau extrașcolare; d) nivelul deficitar al competențelor pentru auto-reglare în procesul învățării; e) stilurile de învățare defectuoase; f) tendința de a atribui succesul talentului înnăscut sau inspirației și eșecul hazardului sau destinului, adică externalitatea din punctul de vedere al locului controlului; g) teama de eșec școlar; h) neîncrederea în propriile abilități și competențe (inclusiv în domeniul școlar), imaginea de sine negativă, sentimentele autodevalorizante sau de inferioritate; i) nivelul redus al motivației pentru identificarea, dezvoltarea și valorificarea propriului potențial; j) nivelul scăzut al curiozității în plan intelectual; k) nivelul slab al orientării spre valorizarea competiției și a succesului școlar; l) nivelul mai scăzut al expectanțelor privind obținerea succesului școlar în viitor; m) deficiențe în ceea ce privește competențele sociale și emoționale; n) dificultăți în ceea ce privește adaptarea în relațiile sociale; exprimate prin ostilitate și agresivitate față de ceilalți, atitudine rebelă sau manipulatorie, lipsa asertivității, neîncredere, comportamente antisociale.

Cadrele didactice din învățământul primar au abilitatea de a sesiza factorii de risc care pot interveni în evoluția unui copil în timpul școlarității mici și capacitatea de a aplica măsurile individualizate care se impun pentru valorificarea potențialului de care copiii dispun, în vederea atingerii scopurilor educative. Practic, învățătorii joacă un rol cheie în organizarea și modelarea procesului instructiv-formativ, în acord cu particularitățile clasei de elevi în ansamblul ei, cu particularitățile copiilor a căror dezvoltare o gestionează din punct de vedere educativ și cu indicatorii de performanță așteptați. Din acest motiv, considerăm că investigarea percepției pe care dascălii care predau în învățământul primar o au despre cauzele, dinamica și consecințele fenomenelor indezirabile reprezentate de subrealizarea școlară și eșecul la învățatură poate crea bazele pentru o mai bună focalizare a programelor formative destinate înzestrării cadrelor didactice cu setul de competențe de care au nevoie pentru a-i sprijini pe elevi să-și atingă maximal potențialul de care dispun.

Cercetarea exploratorie ale cărei rezultate vor fi analizate în acest articol vizează să evidențieze modul în care cadrele didactice își reprezintă fenomenul subrealizării școlare. Scopul urmărit a fost *delimitarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a subrealizării școlare în rândul elevilor de ciclu primar* din perspectiva unui eșantion de învățători și profesori pentru învățământul primar. Rezultatele obținute pot să ofere o hartă a dimensiunilor subrealizării școlare în rândul elevilor de ciclu primar, precum și direcții pentru posibile măsuri macrostructurale (la nivelul sistemului de învățământ și al procesului instructiv-educativ desfășurat în școli), respectiv individuale care pot fi adoptate pentru prevenirea subrealizării și a eșecului la vârsta școlară mică.

Material și metodă

Participanți și procedură. Universul reprezentării sociale a subrealizării școlare a fost investigat prin administrarea unui protocol standardizat unui număr de 81 de cadre didactice care desfășurau activități instructiv-educative în sistemul de învățământ primar din România. Dintre participanți, 33 erau încadrați pe postul de învățător și 48 pe cel de profesor pentru învățământul primar. Respondenții au fost recrutați utilizându-se eșantionarea de conveniență realizată în cinci instituții de învățământ preuniversitar din Județul Bacău (dintre care două sunt situate în rețeaua din mediul rural și trei în mediul urban), respectiv în populația de studenți la programul de studii universitare de licență *Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar Universitatea/PIPP* ($n = 8$) și populația de masteranzi la programul de studii universitare de master *Strategii Inovative în Educație/SIE* ($n = 51$) organizate în cadrul Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău. Patruzeci și șapte dintre cadrele didactice chestionate activau în școli primare/gimnaziale situate în rețeaua de învățământ din mediul rural, în timp ce 34 în unități școlare situate în mediul urban (Municipiile Bacău, Focșani, Piatra Neamț, respectiv orașul Comănești din Județul Bacău).

Toți participanții au fost de sex feminin, cu vârste cuprinse între 24 și 66 ani ($m = 42.7$; mediana = 42; $s = 9.9$). Distribuția respondenților în funcție de ultimele studii pe care le absolviseră s-a prezentat, după cum urmează: școală normală/liceu pedagogic – 6, școală postliceală pedagogică – 4, colegiul universitar de institutori-educatori-învățători – 3, studii universitare de licență specializate (programul PIPP) – 32, studii universitare de licență alt program decât PIPP – 23, master în domeniul științelor educației sau într-un alt domeniu – 11, studii universitare de conversie profesională (programul PIPP) – 2. În momentul colectării datelor, dascălii care au fost chestionați aveau o vechime totală în munca didactică cuprinsă între un an și 44 ani ($m = 15.4$; mediana = 12; $s = 12.2$). Distribuția participanților în funcție de gradul didactic pe care îl dețineau s-a prezentat, după cum urmează: fără definitivat – 19.8 %, cu definitivat – 17.3 %, gradul didactic II – 18.5 %, gradul didactic I – 44.4 %.

Au fost recrutați și au răspuns la protocol toți învățătorii/profesorii pentru învățământul primar care și-au exprimat verbal acordul de a participa la cercetare. Răspunsurile au fost anonime, pentru a se încuraja sinceritatea. Colectarea datelor a fost realizată în perioada ianuarie-martie 2023.

Instrumentul pentru colectarea datelor. Pentru culegerea datelor cu privire la reprezentarea socială pe care dascălii din învățământul primar o au despre fenomenul subrealizării școlare în rândul elevilor și realizarea prelucrărilor de profunzime, au fost utilizate: metoda asociațiilor libere [4], analiza lexico-semantică, respectiv analiza categoriilor prototipice [15]. Cadrele didactice care au participat la cercetare au completat un chestionar standardizat care a inclus zece itemi repartizați în două secțiuni. În vederea delimitării universului reprezentării sociale a subrealizării școlare în rândul elevilor de ciclu primar, participanții au avut de completat următoarele trei sarcini: a) evocarea a cinci cuvinte pe care le reperau prima dată în minte atunci când auzeau termenul-inductor „subrealizarea școlară”; participanții au fost instruiți să aibă grijă ca niciunul dintre cuvintele pe care urmau să le evoce să nu reprezinte o formă semantică sau morfologică a unui alt cuvânt asociat cuvântului-stimul referitor la subrealizarea școlară (de exemplu, *eșec școlar* – *repetenție* sau *aptitudini* – *abilități*); b) a doua sarcină le-a solicitat cadrelor didactice să se gândească din nou la expresia-stimul „subrealizarea

școlară” și să indice care era, după părerea lor, cel mai important cuvânt pe care îl considerau esențial pentru a înțelege ce anume înseamnă subrealizarea școlară; acest cuvânt trebuia selectat dintre cele cinci care fuseseră asociate termenului-inductor; în dreptul acestui cuvânt, cadrele didactice trebuiau să noteze cifra 1, apoi să procedeze similar în vederea ierarhizării celorlalte patru cuvinte pe care le asociaseră termenului-inductor „subrealizarea școlară”; c) a treia sarcină le-a solicitat cadrelor didactice să se gândească din nou la fiecare dintre cele cinci cuvinte pe care le asociaseră cuvântului-stimul „subrealizarea școlară” și, pentru fiecare cuvânt în parte, să stabilească o conotație prin notarea semnului „+” dacă respectivul cuvânt avea o semnificație pozitivă (plăcută, dezirabilă), a semnului „-” dacă respectivul cuvânt avea o semnificație negativă, respectiv a cifrei „0” dacă respectivul cuvânt avea o semnificație neutră.

Metode și procedee pentru analiza cantitativă a datelor. În vederea omogenizării din punct de vedere lexico-semantic și a diferențierii asociațiilor care fuseseră evocate mai frecvent de către dascăli, a fost realizată o minuțioasă analiză de conținut a răspunsurilor pe care aceștia le-au oferit la sarcina prin care li s-a solicitat evocarea liberă de asociații pornind de la expresia-stimul „subrealizare școlară”. Acest demers a furnizat 41 de asociații diferite, pe care participanții le-au realizat. S-a constatat o relativă varietate a construcțiilor mentale în jurul cărora se poate cristaliza universul reprezentării sociale pe care învățătorii și profesorii pentru învățământul primar o au despre subrealizarea școlară. În continuare, au fost reținute pentru prelucrările de profunzime doar asociațiile care au înregistrat o frecvență a evocărilor $\geq 15\%$ din totalul participanților la cercetare ($f_a \geq 12$). De asemenea, frecvența minimă de apariție a asociațiilor eligibile pentru a fi incluse în nucleul central al reprezentării subrealizării școlare a fost fixată la 25% ($f_a \geq 20$) din numărul total al cadrelor didactice care au răspuns la protocolul standardizat. În analiza de profunzime (cantitativă), s-a ținut cont și de importanța pe care dascălii au atribuit-o fiecăreia dintre asociațiile pe care le-au evocat. Drept limită de departajare pentru rangul mediu al importanței acordate asociațiilor, a fost stabilită valoarea egală cu 3 pe scala de notare a rangurilor (de la 1 la 5), această valoare ocupând poziția mediană.

Procedura de prelucrare cantitativă a evocărilor pe care cadrele didactice le-au realizat prin metoda asociațiilor libere pornindu-se de la termenul-inductor „subrealizarea școlară” a urmărit sugestiile lui P. Vergès [15] cu privire la analiza categoriilor prototipice/analiza structurală, respectiv modalitățile în care această tehnică poate fi aplicată în practică pentru delimitarea nucleului central al reprezentării unui „obiect social”. Analiza categoriilor prototipice presupune evaluarea și diferențierea din punct de vedere lexico-semantic a asociațiilor evocate pornindu-se de la un termen-inductor. Într-o a doua etapă, se procedează la cuantificarea frecvenței apariției diversilor termeni în universul reprezentării „obiectului social” pe care îl avem în vedere, respectiv a importanței pe care acești termeni o au în producția evocărilor. Abordarea termenilor asociați prin luarea în considerare simultan a celor doi indicatori cantitativi permite o mai bună evidențiere a conținutului și structurii reprezentării pe care un „obiect social” o are în mentalul colectiv [15]. În funcție de frecvența apariției în protocoalele cu răspunsuri, precum și de rangul mediu al importanței, asociațiile evocate pornindu-se de la termenul-inductor „subrealizare școlară” au fost repartizate într-un tabel cu dublă intrare. În acest tabel, compartimentul din stânga-sus a inclus asociațiile care au făcut parte din conținutul nucleului central. Acestor elemente le-a corespuns o $f_a \geq 20$ și un rang mediu al importanței ≤ 3 . Celelalte compartimente au reunit asociații care au reprezentat elemente intermediare, după cum urmează: a) prima zonă periferică (compartimentul II) – $f_a \geq 20$ și rangul mediu al importanței > 3 ; b) zona contrastantă (compartimentul III) – $12 \leq f_a < 20$ și rangul mediu al importanței ≤ 3 ; c) a doua zonă periferică (compartimentul IV) – $12 \leq f_a < 20$ și rangul mediu al importanței > 3 .

Pentru evaluarea polarității globale a reprezentării sociale pe care dascălii o au cu privire la subrealizarea școlară în rândul elevilor de ciclu primar, a fost utilizat indicatorul propus de către A. S. de Rosa [5]. Următoarele repere pot fi utilizate pentru interpretarea indicatorului polarității din punct de vedere calitativ: $[-1; -0.04]$ – polaritate negativă (majoritatea asociațiilor sunt conotate

negativ); (- 0.04; + 0.04) – polaritate neutră (asociațiile sunt conotate, în egală măsură, pozitiv sau negativ); [+ 0.04; + 1] – polaritate pozitivă (majoritatea asociațiilor sunt conotate pozitiv).

Rezultate și discuții

Numărul teoretic al asociațiilor pe care respondenții ar fi trebuit să le producă este egal cu 405 (81 de cadre didactice \times 5 asociații/*per* respondent). Numărul efectiv al asociațiilor evocate a fost egal cu 375, deoarece unii dintre respondenți au generat doar patru sau trei asociații. Indicatorii pe care i-am urmărit în prelucrările și analizele calitative și cantitative au fost termenii asociați expresiei-stimul „subrealizare școlară”, frecvența apariției lor în protocoalele cu răspunsuri, valoarea medie a rangului importanței fiecăreia dintre asociații (aceasta putea fi cuprinsă între 1 și 5, valori apropiate de 1 semnificând o importanță ridicată), respectiv frecvențele conotațiilor pe care respondenții le-au atribuit termenilor evocați.

Numărul asociațiilor conotate pozitiv a fost egal cu 77 (20.5 % din numărul total), iar cel al asociațiilor conotate negativ cu 243 (64.8 % din total). Valoarea indicatorului polarității a fost egală cu - 0.44. Acest rezultat previzibil reflectă tendința cadrelor didactice care au fost chestionate de a reflecta o reprezentare negativă cu privire la subrealizarea școlară în rândul elevilor de ciclu primar. Este de notat faptul că mai mult de 60 % dintre asociațiile evocate au fost conotate negativ, în timp ce 14.6 % s-au evidențiat printr-o valență neutră. Mai ales atunci când sunt evaluați obiectiv și corect, iar așteptările din partea părinților și a cadrelor didactice sunt mari, elevii care nu-și ating potențialul individual pe parcursul traseului școlarității reprezintă un real motiv de îngrijorare. Astfel de situații de subrealizare școlară în rândul elevilor (mai ales cei care sunt capabili din punct de vedere cognitiv-intelectual) ridică problema investițiilor „proaste” (care nu țin cont de impactul pe termen lung) pe care sistemul de învățământ și societatea românească le fac.

Omogenizarea numărului total de asociații din punct de vedere lexico-semantic a condus la decelarea a 41 asociații pe care participanții la cercetare le-au generat pornind de la expresia-stimul „subrealizare școlară”. Unele dintre acestea (și anume *abandon școlar*, *capacități cognitive-intelectuale reduse/dificultăți de învățare*, *deficiențe ale sistemului de învățământ*, *dezinteres/indiferență*, respectiv *mediul familial/de învățare nefavorabil*) s-au remarcat atât prin frecvențe ridicate ale apariției ($f_a \geq 20$), cât și prin importanța mare (valori medii ale rangului ≤ 3). Altele (și anume *eșec școlar/insucces*, *inadaptare*, *influența pozitivă din partea familiei*, respectiv *sărăcie/situație economică precară*) s-au evidențiat prin importanța mare, însă prin frecvențe scăzute ale apariției în universul evocărilor pe care dascălii le-au realizat pornind de la termenul-inductor „subrealizare școlară”. A treia categorie a inclus o singură asociație (*strategii și politici educaționale resuscitante/schimbări*) caracterizată prin frecvența ridicată a apariției, însă prin importanța scăzută. Din ultima categorie, a făcut parte o altă asociație (și anume *probleme emoționale și comportamentale ale elevilor*) care a înregistrat atât o frecvență scăzută a apariției, cât și o importanță redusă.

Tabelul 1 include 11 asociații din totalul celor pe care participanții la cercetare le-au evocat pornind de la expresia-stimul „subrealizare școlară”. Acestea au depășit pragul minim (egal cu 15 % din totalul participanților la cercetare) pentru includerea în universul reprezentării subrealizării școlare în rândul elevilor de ciclu primar.

Se poate constata că termenii pe care dascălii i-au asociat frecvent expresiei „subrealizare școlară” au fost: *abandon școlar* și *capacități cognitive-intelectuale reduse/dificultăți de învățare* (25.9 %), *deficiențe ale sistemului de învățământ* (35.8 %), *dezinteres/indiferență* (43.2 %), *eșec școlar/insucces*, *influența pozitivă din partea familiei* și *sărăcie/situație economică precară* (18.5 %), *inadaptare* (14.8 %), *mediu familial/de învățare nefavorabil* (30.8 %), *strategii și politici educaționale resuscitante/schimbări* (24.6 %), respectiv *probleme emoționale și comportamentale ale elevilor* (17.2 %). Totuși, atunci când, în analiza cantitativă, pe lângă criteriul referitor la frecvența apariției în evocări ($f_a \geq 20$), s-a ținut cont de valoarea medie a rangului importanței pe care dascălii

au atribuit-o fiecăruia dintre termenii evocați, numărul asociațiilor candidate pentru a face parte din nucleul central al reprezentării subrealizării școlare s-a restrâns la cinci.

Tabelul 1. Asociațiile reținute pentru prelucrările de profunzime [elaborat de autori]

Nr. crt.	Asociații	f_a	Rang mediu importanță	Conotație		
				-	neutră	+
1.	Dezinteres, indiferență	35	3.00	32	3	-
2.	Deficiențe ale sistemului de învățământ	29	3.00	19	10	-
3.	Mediu familial/de învățare nefavorabil	25	2.56	19	6	-
4.	Abandon școlar	21	2.90	18	3	-
5.	Capacități cognitiv-intelectuale reduse, dificultăți de învățare	21	2.85	18	3	21
6.	Strategii și politici educaționale resuscitante, schimbări	20	3.10	-	4	16
7.	Eșec școlar, insucces	15	2.80	15	1	-
8.	Influența pozitivă din partea familiei	15	2.00	-	-	15
9.	Sărăcie, situație economică precară	15	3.00	12	3	-
10.	Probleme emoționale și comportamentale ale elevilor (de exemplu: ADHD, timiditate etc.)	14	3.28	9	5	-
11.	Inadaptare	12	2.41	10	2	-

Notă: f_a – frecvență apariție asociații. Cuvintele situate deasupra liniei colorate cu gri au fost considerate în grupa candidatelor pentru nucleul central al reprezentării sociale a subrealizării școlare

Acestea au inclus (Tabelul 2): *abandon școlar, capacități cognitive-intelectuale reduse/dificultăți de învățare, deficiențe ale sistemului de învățământ, dezinteres/indiferență, mediu familial/de învățare nefavorabil.*

Tabelul 2. Conținutul și structura reprezentării sociale a subrealizării școlare în rândul elevilor de ciclu primar [elaborat de autori]

f_a	Rang mediu importanță atribuită asociațiilor			
	importanță mare (rang mediu ≤ 3)		importanță scăzută (rang mediu > 3)	
$f_a \geq 20$	CADRANUL I – nucleul central			
	Dezinteres, indiferență	35	3.00	CADRANUL II – prima zonă periferică Strategii și politici educaționale resuscitante/schimbări
	Deficiențe ale sistemului de învățământ	29	3.00	
	Mediu familial/de învățare nefavorabil	25	2.56	
	Abandon școlar	21	2.90	
	Capacități cognitiv-intelectuale reduse, dificultăți de învățare	21	2.85	
20	3.10			
$12 \leq f_a < 20$	CADRANUL III – elemente periferice contrastante			
	Eșec școlar/insucces	15	2.80	CADRANUL IV – a doua zonă periferică Probleme emoționale și comportamentale ale elevilor (ex: ADHD, timiditate etc.)
	Influența pozitivă din partea familiei	15	2.00	
	Sărăcie/situație economică precară	15	3.00	
	Inadaptare	12	2.41	
14	3.28			

Notă: f_a – frecvență apariție asociații

Asociația referitoare la *mediul familial/de învățare nefavorabil* s-a evidențiat prin cea mai mare importanță pe care dascălii chestionați i-au atribuit-o. Aceasta a fost conotată negativ de peste trei sferturi dintre cadrele didactice care au inclus-o în evocările pe care le-au realizat. Rezultatele la care ne-am referit semnifică tendința dascăliilor de a conștientiza că mediul familial contraproductiv reprezintă un factor care poate contribui la creșterea riscului pentru evoluția unui elev de vârstă școlară mică sub nivelul potențialului cognitiv-intelectual pe care îl are sau pentru eșecul școlar (uneori sever).

Alte două asociații (și anume *strategii și politici educaționale resuscitante/schimbări*, respectiv *probleme emoționale și comportamentale ale elevilor*) s-au evidențiat prin importanța scăzută, deși frecvența apariției în evocările cadrelor didactice a fost cel puțin egală cu 15 %. De notat și o altă asociație (*influența pozitivă din partea familiei*) care a înregistrat o frecvență a apariției mai scăzută (18.5 % din totalul respondenților), însă cea mai mare importanță (valoarea medie a rangului = 2.00). Toate cadrele didactice au conotat pozitiv această asociație. Rezultatul sugerează importanța pe care climatul familial suportiv și efortul constant din partea părinților o au în prevenirea subrealizării sau a eșecului școlar în rândul elevilor de ciclu primar.

Analiza asociațiilor care au apărut mai frecvent în evocările pe care dascălii le-au realizat pornind de la termenul-inductor „subrealizare școlară” a sugerat gruparea lor în următoarele două dimensiuni (Figura 1):

1. dimensiunea referitoare la *cauzele subrealizării școlare*, dintre care o parte țin de elevi (de exemplu: subdezvoltarea cognitiv-intelectuală, nivelul scăzut al motivației pentru școală, mediul familial negativ, condițiile nefavorabile învățării etc.) și o alta se referă la deficiențele sistemului de învățământ (de exemplu, strategiile și politicile educaționale neracordate la evoluțiile socio-economice și culturale actuale);
2. dimensiunea referitoare la *posibilele consecințe ale subrealizării școlare*, dintre care cea care suscită îngrijorarea cel mai mult este abandonul prematur al traseului educativ obligatoriu (acesta îl pregătește pe copil pentru o mai bună adaptare la solicitările specifice următoarelor etape ale dezvoltării).

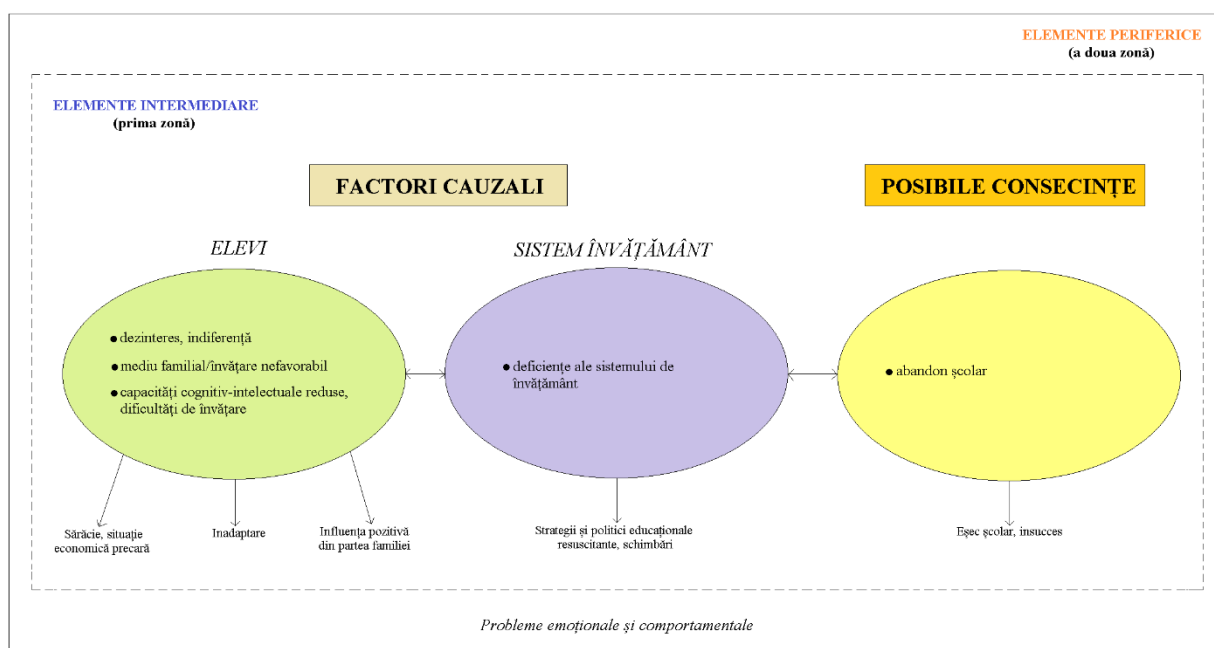

Figura 1. Tabloul sintetic al reprezentării sociale a subrealizării școlare în eșantionul cadrelor didactice care au participat la studiu [elaborată de autori]

Încă de la debutul școlarității mici, copiii se diferențiază prin baza economică și culturală din familie, caracteristicile cognitive, afective și sociale care compun profilul individual, precum și prin oportunitățile de creștere de care au beneficiat în perioadele antepreșcolară și preșcolară. Pe lângă problemele în ceea ce privește organizarea procesului instructiv-educativ și climatul școlar nefavorabil, ceilalți factori negativi care impactează „nișa dezvoltării” fiecărui copil pot explica dificultățile de adaptare la sarcinile școlarității.

Cercetătorii din domeniul psihologiei dezvoltării evidențiază rolul esențial pe care ereditatea, mediul fizic, familial și socio-cultural, respectiv educația îl au în modelarea experiențelor de învățare la vârstele timpurii [11]. Bagajul experiențial prilejuit de socializarea primară în mediul familial și de climatul psiho-socio-educativ din clasa de elevi/școală facilitează reziliența copiilor în fața provocărilor specifice vârstei, precum și adaptarea pozitivă la evenimentele de viață adverse [2, 3]. Un alt factor de risc este discordanța dintre oferta sistemului educativ și nevoile reale pe care actualele generații de copii le au pe linia creșterii și a dezvoltării într-o societate ale cărei marcaje socio-economice și culturale sunt într-o continuă schimbare.

Subrealizarea în domeniul școlar se evidențiază printr-o etiologie complexă, în care factorii individuali, familiari, școlari și socio-culturali se împletesc într-o dinamică particulară fiecăruia dintre cazurile de copii care nu-și ating potențialul pe parcursul școlarității [14]. Această constatare s-a reflectat în asociațiile pe care dascălii care au participat la cercetarea noastră le-au evocat pornind de la expresia-stimul „subrealizare școlară”. Participanții au tras un semnal de alarmă evidențiind în răspunsurile lor factorii de bază care jalonează traseul dezvoltării unui copil. Răspunsurile au reflectat nu doar situația subrealizării în rândul copiilor dotați din punct de vedere cognitiv-intelectual, ci și problema mai generală a cauzelor eșecului școlar.

Cercetarea pe care am realizat-o sugerează necesitatea intensificării parteneriatului dintre școală și familie pentru cunoașterea vulnerabilităților individuale ale elevilor, precum și adoptarea în timp util a măsurilor recuperatorii sau preventive care se impun pentru ameliorarea *status*-ului școlar al elevilor care prezintă riscul subrealizării/eșecului. De asemenea, rezultatele pe care le-am obținut arată că dascălii sunt conștienți de limitele sistemului de învățământ românesc care trebuie redimensionat pentru a răspunde mai bine spectrului larg al nevoilor psiho-educative ale generațiilor actuale de copii și tineri. Relevanța practică a rezultatelor pe care le-am obținut trebuie raportată la necesitatea intensificării intervențiilor formative adresate părinților, astfel încât aceștia să înțeleagă mai bine particularitățile psiho-educative ale copiilor pe care îi cresc și educă și să ajute școala în eforturile orientate spre diminuarea vulnerabilităților copiilor aflați în riscul subrealizării în raport cu propriul lor potențial și cu solicitările societății globale.

Concluzii

1. Problemele pe care unii dintre elevi le întâmpină în ceea ce privește adaptarea la sarcinile școlarității se pot concretiza în diverse atitudini și/sau comportamente indezirabile pentru productivitatea unui sistem educativ, precum absenteismul, violența și *bullying*-ul în mediul școlar, diminuarea angajamentului în activitățile școlare, subrealizarea în raport cu propriul potențial etc. Subrealizarea școlară, asupra căreia ne-am focalizat atenția în prezentul articol, reprezintă un fenomen psihosocial care merită o atenție deosebită, deoarece poate să producă efecte de-a lungul întregii vieți.

2. Există motive practice și economice pentru care cercetătorii și profesioniștii din domeniul educației sunt din ce în ce mai interesați de problematica subrealizării școlare în rândul elevilor care au potențial cognitiv-intelectual și resursele necesare pentru a obține succesul pe parcursul școlarității și de a se realiza din punct de vedere profesional și social. Succesul adaptării elevilor la sarcinile școlarității depinde de o combinație de variabile individuale și sociale, care include deprinderile, abilitățile, competențele, structurile motivaționale, climatul familial, calitatea mediului școlar, caracteristicile rețelei sociale formată din convârșnicii și adulții semnificativi, respectiv calitatea

activităților instructiv-formative în care elevii se angajează. Prin urmare, interacțiunea dintre toate aceste variabile poate explica atât diferențele individuale în planul adaptării elevilor la cerințele traseului educativ, cât și problemele (de exemplu, subrealizarea sau eșecul școlar) pe care le întâmpină sistemele educative din diferite țări.

3. Mai ales în rândul elevilor cu potențial cognitiv ridicat, subrealizarea școlară este un fenomen indezirabil din punct de vedere economic și o problemă substanțială pe care o întâmpină sistemele educative din diverse țări ale lumii. Atât înțelegerea dimensiunilor și a formelor de manifestare, cât și identificarea cauzelor și a celor mai eficiente metode de prevenire/diminuare a efectelor negative ale subrealizării școlare constituie probleme conceptuale și practice, cărora specialiștii trebuie să le caute răspunsuri.

4. Cercetarea pe care am realizat-o și-a focalizat atenția pe modul în care învățătorii și profesorii pentru învățământul primar își reprezintă subrealizarea școlară în rândul elevilor de vârstă mică. Perspectiva pe care dascălii o au cu privire la rezultatele elevilor situate sub așteptările părinților și ale managerilor din sistemul de învățământ este foarte importantă pentru demersul orientat spre elaborarea și implementarea măsurilor eficiente care urmăresc prevenirea eșecului școlar și a altor factori de risc care pot decurge din aceasta (de exemplu, abandonul prematur al traseului educativ).

5. Sistematizarea lexico-semantică și cantitativă a răspunsurilor pe care participanții la cercetarea realizată le-au oferit la protocolul administrat ne-a condus la următoarele constatări: a) cadrele didactice au asociat cel mai frecvent subrealizarea școlară în rândul elevilor din ciclul primar cu nivelul scăzut al motivației pentru învățare, capacitățile cognitiv-intelectuale deficitare și dificultățile de învățare, mediul familial nefavorabil, precum și cu deficiențele sistemului de învățământ, respectiv ineficiența strategiilor și a politicilor educative; b) dascălii au asociat subrealizarea (probabil referindu-se la cea cronicizată) cu riscul abandonului traseului educativ, care plasează elevul în situația subrealizării din punct de vedere profesional și social, cu repercusiuni pe termen lung; c) la polul opus în ceea ce privește frecvența apariției în universul evocărilor, subrealizarea școlară a fost asociată sporadic și cu problemele emoționale și/sau comportamentale pe care unii dintre elevi (mai ales cei cu cerințe educative speciale) le întâmpină; d) elementele de conținut care au rezultat din analiza răspunsurilor la sarcina bazată pe asociații libere au reflectat mai ales cauzele subrealizării școlare; în viziunea dascălilor chestionați, acestea țin atât de elevi, cât și de sistemul de învățământ.

6. Rezultatele pe care le-am obținut sugerează direcțiile în care trebuie orientată atenția managerilor școlari, a dascălilor și a părinților, în vederea reducerii riscului pentru subrealizarea elevilor și eșecul școlar sever. Deși literatura de specialitate analizează numeroase strategii ale intervenției necesare pentru reducerea incidenței subrealizării în domeniul școlar, până în prezent, nu există un panaceu pentru rezolvarea problemelor pe care copiii și adolescenții subrealizați din punct de vedere școlar le întâmpină. Măsurile trebuie să accentueze asupra întăririi colaborării dintre părinți și școală, în vederea prevenirii dificultăților de adaptare în rândul elevilor. De asemenea, intervențiile trebuie să se focalizeze pe stimularea interesului elevilor pentru participarea la activitățile școlare prin creșterea atractivității conținuturilor predate și a activităților instructiv-formative desfășurate în clasele de elevi. O altă direcție este reprezentată de eforturile preventive orientate spre controlul factorilor negativi care pot împiedica procesul educativ desfășurat în școlile din România.

Bibliografie

1. BAKER J. A., BRIDGER R., EVANS K. *Models of underachievement among gifted preadolescents: The role of personal, family, and school factors*. În: *Gifted Child Quarterly*, 1998, vol. 42, nr. 1, p. 5-15. ISSN (print) 0016-9862, ISSN (online) 1934-9041. doi: [10.1177/001698629804200102](https://doi.org/10.1177/001698629804200102).
2. BARANKIN T., KHANLOU N. *Growing Up Resilient: Ways to Build Resilience in Children and Youth*. Toronto, CA: Centre for Addiction and Mental Health, 2007, 97 p. ISBN 978-088-86-8504-9.

3. COHEN J. Creating a positive school climate: A foundation for resilience. În: GOLDSTEIN S., BROOKS R. B. (Eds.), *Handbook of Resilience in Children*. New York, NY: Springer, 2013, p. 411-423. ISBN 978-146-14-3660-7.
4. CURELARU M. (Coord.), *Reprezentările sociale. Teorie și metode*. Iași: Editura „Erota”, 2001. ISBN 973-854-753-9.
5. De ROSA A. S. “The associative network”: A technique for detecting structure, contents, polarity and stereotyping indexes of the semantic fields. În: *European Review of Applied Psychology*, 2002, vol. 52, nr. 3-4, p. 181-200. ISSN (print) 1162-9088, ISSN (online) 1878-3457.
6. HOOVER-SCHULTZ B. (2005). *Gifted underachievement. Oxymoron or educational enigma?* În: *Gifted Child Today*, vol. 28, nr. 2, p. 46-49. ISSN (print) 1076-2175, ISSN (online) 2162-951X. doi: [10.4219/gct-2005-171](https://doi.org/10.4219/gct-2005-171).
7. LAU K.-L., CHAN D. W. *Motivational characteristics of underachievers in Hong Kong*. În: *Educational Psychology*, 2001, vol. 21, nr. 4, p. 417-430. ISSN (print) 1469-5820, ISSN (online) 0144-3410. doi: [10.1080/01443410120090803](https://doi.org/10.1080/01443410120090803).
8. LAURENȚIU A. R., CLINCIU A. I. Personalitate, inteligență, interese și randament școlar. În: STAN A. (Coord.), *Standarde și exigențe ale psihologiei aplicate*. Iași: Casa Editorială „Demiurg”, 2006, p. 114-122. ISBN: 973-760-371-0.
9. MASARI G. *Calitatea contextului social și dezvoltarea aptitudinală a adolescenților subrealizați școlar*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2006, 306 p. ISBN 978-973-30-1625-0.
10. McCOY J. D., TWYMAN T., KETTERLIN-GELLER L. R., TINDAL G. Academic achievement. În: LEE S. W. (Ed.), *Encyclopedia of School Psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc., 2005, p. 8-12. ISBN 076-193-080-9.
11. PAPALIA, D. E., WENDKOS OLDS, S., DUSKIN FELDMAN, R. D. *Human Development* (11th ed.). New York, NY: McGraw-Hill, 2009, 832 p. ISBN 978-007-33-7016-3.
12. REIS S., McCOACH D. *The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go?* În: *Gifted Child Quarterly*, 2000, vol. 44, nr. 3, p. 152-170. ISSN (print) 0016-9862, ISSN (online) 1934-9041. doi: [10.1177/0016986200044003](https://doi.org/10.1177/0016986200044003).
13. SIEGLE D., McCOACH D. B. Issues related to the underachievement of gifted students. În: MacFARLANE B., STAMBAUCH T. (Eds.), *Emergent Themes and Trends in Gifted Education*. Waco, TX: Prufrock Press, 2009, p. 195-206.
14. TUFEANU, M. *Subrealizarea școlară. Incursiune teoretică și aplicativă*. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2018, 155 p. ISBN 978-606-97-7032-0.
15. VERGÈS P. *L'évocation de l'argent: une méthode pour la définition du noyau central de la représentation*. În: *Bulletin de Psychologie*, 1992, vol. 45, nr. 405, p. 203-209. ISSN (print) 0007-4403, ISSN (online) 1968-3766.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.08>

UDC: 316.454.2

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF DEVIANT BEHAVIOR OF ADOLESCENTS

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

ASIEIEVA Yuliia¹², MD of Psychological Sciences, Academician of National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine, Assistant Professor, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine (ORCID 0000-0003-3086-3993)

KOVALSKA Natalia, Ph.D of Philological Sciences, Assistant Professor, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine (ORCID 0000-0003-1837-4708)

VOZNYI Denis, Ph.D of Medical Sciences, senior lecturer Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine (ORCID 0000-0002-2712-5861)

KORZHENKO Viktoriia, master's student in psychological, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine

АСЕЕВА Юлия, доктор психологических наук, академик НАН ВО Украины, доцент, Одесский национальный экономический университет, Одесса, Украина (ORCID 0000-0003-3086-3993)

КОВАЛЬСКАЯ Наталья, кандидат филологических наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Одесса, Украина (ORCID 0000-0003-1837-4708)

ВОЗНИЙ Денис, кандидат медицинских наук, старший преподаватель, Одесский национальный экономический университет, Одесса, Украина (ORCID 0000-0002-2712-5861)

КОРЖЕНКО Виктория, магистр психологии, Одесский национальный экономический университет, Одесса, Украина

Annotation: Analyzing the latest statistical data, it is possible to state an increase in the rates of administrative and criminal violations associated with aggressive behavior (bullying, cyberbullying) among young people; an increase in the number of young people with non-chemical and chemical addictions is also being monitored. All this actualizes the need for scientific and experimental research into the socio-psychological factors that determine deviant behavior among the younger generation, which has practically transferred its life processes to cyberspace. Based on the results of our own psychodiagnostic research, it was found that adolescents from single-parent families tend to focus on the general opinion of the group and need the support and approval of others. This category of adolescents also exhibits a high level of aggressiveness, increased frustration, significant situational anxiety and pessimism towards their own future.

Аннотация: Анализируя последние статистические данные, возможно констатировать повышение показателей административных и уголовных нарушений, связанных с агрессивным поведением (буллинг, кибербуллинг) среди молодежи, также отслеживается повышение числа лиц молодого возраста с нехимическими и химическими зависимостями. Все это актуализирует

¹² dgylia.as@gmail.com

потребность в научно-экспериментальном исследовании социально-психологических факторов детерминирующих девиантное поведение среди молодого поколения, которое практически перевело свой процесс жизнедеятельности в киберпространство. По результатам проведенного собственного психодиагностического исследования установлено, что подростки из неполных семей проявляют склонность ориентироваться на общее мнение группы, нуждаются в поддержке и одобрении окружающих. У этой категории подростков также наблюдается высокий уровень агрессивности, повышенная фрустрация, значительная ситуативная тревожность и пессимизм по отношению к собственному будущему.

Keywords: *deviations, deviant behavior, addictions, deviation, aggressiveness, anxiety, teenagers*

Ключевые слова: *девиации, девиантное поведение, аддикции, отклонение, агрессивность, тревожность, подростки.*

Введение

Влияние глобальных экономических, политических и социокультурных изменений в последние годы имеет негативные тенденции в отношении психологического состояния человека, особенно чувствительной группой является молодое поколение, это предопределяет необходимость в экспериментальном исследовании реагирования молодежи на изменения в социальной жизни особенно в области проявления девиаций. Современные тенденции изменения в общественных нормах, кризис в духовной, социальной и материальной сферах жизнедеятельности человека и общества в целом привели к существенным изменениям в мировоззрении, социальной ориентации, профессиональном самоопределении молодежи. Неопределенность государственной политики в развитии общества, утрата идеалов, неоптимистическое восприятие жизни, отчуждение от устоявшихся в прошлом устоев и норм морали, отсутствие семейной поддержки, недостаточное внимание государства к жизнеобеспечению и развитию молодого поколения постепенно приводит к увеличению проявлений девиантных и аддиктивных форм поведения в подростковой среде. О таких негативных изменениях свидетельствуют статистические данные указывающие на тенденцию повышения административных и уголовных нарушений совершаемых несовершеннолетними лицами. Выявление все большего числа лиц с нехимическими и химическими зависимостями среди молодого поколения вызывают беспокойство общественности, прежде всего, потому что они сопровождаются негативными последствиями – биологической, генетической и социальной деградацией личности, усиливают дезинтеграцию подрастающего поколения в общество.

Таким образом, объективными основаниями для актуализации изучения девиантного поведения подростков является рост количества и многообразие деструктивных форм девиаций; омоложение и феминизация субъектов девиации; сравнение криминальной активности малолетних правонарушителей с преступностью взрослых; сохранение негативных тенденций в социальной, экономической, духовной областях общества, что позволяет делать прогнозы дальнейшего роста отклонений, а также то, что меры государства, реализация профилактических программ не обеспечивают снижение социальных патологий.

Учитывая это, наиболее актуальными и социально значимыми задачами на сегодняшний день является разработка профилактических программ, направленных на снижение роста и профилактику подростковой девиации и аддикций, для это следует проводить экспериментальные исследования, направленные на всестороннее исследование психологических и социальных особенностей подростков, выявление биологических, социальных и психологических детерминант девиации и аддикций современного молодого поколения.

Несмотря на то, что обозначенная в рамках данного исследования проблематика была предметом исследования многих ученых, среди которых: А. Андреева, С. Белоусова,

Т. Герасимов, Г.Я. Илинский, И. Гурвич, А. Макаренко, Л. Мищик, М. Русакова, (социальные и психологические аспекты девиантного поведения), К. Аудмайер, Ю. Асеева, А. Ефимова, Н. Наумова (проблематика буллинга), А. Бандура, Р. Уолтерс (подростковая агрессия), А. Баранов, З. Белоусова, Л. Мищик, Л. Шнейдер, А. Цильмак (проявление девиаций в подростковой субкультуре), Е. Григорьева, Т. Гуртко, Н. Дружинина, Л. Слюсар, О. Суворова, Д. Тамонова, (вопросы воспитания в неполных семьях), А. Асмолов, Ю. Асеева, Л. Журавлева, О. Каминская, Н. Крымова, В. Лоскутова, Т. Исакова, В. Посохова, А. Чебыкин (интернет-зависимое поведение подростков), К. Аймедов, Л. Бунина, Ю. Ганга, М. Данилова, Н. Коптева, Н. Терещук, Л. Федоренко, Г. Чайка (игровая зависимость) и ряда других исследователей [1, 2, 4-10, 13-20]. Актуальна сейчас потребность в формировании нового социального дискурса, отражающего основные особенности и тенденции, причины и факторы подростковой девиации, а также стратегию профилактической работы в современном трансформируемом обществе.

Цель исследования – выявить социально-психологические факторы девиантного поведения подростков.

Задачи исследования:

1. Проанализировать научно-теоретические концепции девиации.
2. Рассмотреть предпосылки возникновения девиантного поведения подростков.
3. Экспериментальным путем выявить социально-психологические факторы девиантного поведения подростков.

Материалы и методы исследования

Для выполнения поставленных задач исследования были выбраны следующие методы: теоретический анализ (историографический, сравнительный, моделирование); обзорно-аналитические; диагностические (тестирование, обобщение независимых характеристик, беседы); психодиагностический эксперимент; методы математико-статистической обработки эмпирических данных (факторный анализ, корреляционный анализ по К. Пирсону) Для обработки данных была использована статистическая программа – Statistical Package for the Social Sciences 21.0).

В комплекс психодиагностического материала вошли: многофакторный личностный опросник Р. Кеттелла (14 PF), опросник исследования уровня агрессивности А. Басса-А. Дарки; шкала тревоги Ч. Д. Спилбергера-Ю. Л. Ханина (State-Trait Anxiety Inventory, STAI) [10, 14].

Выборка исследования: 126 человек (53 человека мужского пола, 73 человека женского пола) в возрасте 14-16 лет.

Результаты и обсуждения

Девиантное поведение чаще всего рассматривают как поведение индивида или группы, не соответствующей общепринятым нормам, в результате чего эти нормы нарушаются [4, 6, 8]. Термин «девиация» в социологии в широком смысле подразумевает какие-либо поступки или действия, не соответствующие неписаным или писаным нормам. Этим термином чаще всего обозначают сферу нравственных пороков, отступление от принципов, норм морали и права [7, 9, 10].

С психолого-педагогической точки зрения девиации или отклонения в поведении рассматриваются как флуктуации в природе, мутации, являющиеся универсальной формой, способом изменчивости, адаптации. Основой такого поведения, ведущего к изменению жизненных ориентиров, является неограниченное многообразие в психофизических, социокультурных, духовно-нравственных сферах жизни людей [11, 15].

Психологии рассматривают девиантное поведение как попытку уйти от общества, от повседневных жизненных невзгод и проблем, преодолеть состояние неуверенности и напряжения через определенные компенсаторные формы [10].

Формированию девиантного поведения подростков способствует незрелость их личности, не дающая возможности в полной мере испытывать уважение к себе, самостоятельно преодолевать проблемы, находить конструктивные решения и добиваться успеха в жизни. Крайняя неустойчивость интересов, зависимость от мнений и точек зрения окружающих людей, высокая степень восприимчивости к негативному социальному опыту взаимодействия с окружающими – все это свидетельствует о незавершенности первичной социализации подростков, что также приводит к увеличению риска возникновения девиаций.

Девиантное поведение как следствие неудачного процесса социализации личности приводит к тому, что в результате нарушения процессов идентификации и индивидуализации человека такой индивид легко впадает в состояние «социальной дезорганизации», когда культурные нормы, ценности и социальные взаимоотношения отсутствуют, слабеют или противоречат друг другу [5, 8, 12, 14, 17].

А. Чайковская отмечает, что специфичность подросткового возраста проявляется в период перехода от зависимого детства к самостоятельной взрослости и характеризуется незавершенностью личностного и физического развития. Это становится причиной поступков и поведения (чаще всего противоречащих общественным нормам), способствующих, по мнению подростка, самоутверждению [15].

Говоря о причинах девиантного поведения, следует понимать, что поведение личности определяется сочетанием как эндогенных, так и экзогенных факторов, которые раскрываются чаще всего в трех основных концепциях: биологической, социальной и психологической.

Рассматривая биологическую природу девиантного поведения, следует упомянуть труды криминалиста – Чезаро Ломброзо, который выделил фенотипические признаки лиц склонных к криминальному поведению такие, как скошенный лоб, выступающая нижняя челюсть, низкая чувствительность к боли. В результате генетических исследований У. Пирса [10], сделаны выводы, что наличие излишней Y-хромосомы у мужчин определяет их склонность к уголовному поведению (посреди заключенных такая аномалия проявляется в 15 раз чаще, чем обычно). В то же время критики данного подхода отмечают, что девиантность носителей излишней Y-хромосомы может быть следствием не хромосомной аномалии, а связанных с ней индивидуальных особенностей, таких как высокий рост, быстрое созревание, низкий интеллект [6, 8, 10]. Среди других биологических детерминант девиантного поведения называют влияние гормонов (в частности, тестостерона). Даббс и Моррис на примере 4 тыс. ветеранов войны пришли к выводу о наличии связи между уровнем тестостерона и склонностью к антиобщественному поведению [3, 6].

Другими биологическими факторами девиантного поведения могут быть повреждения головного мозга (особенно лобных частиц), органические заболевания мозга, определенные свойства нервной системы. Как отмечает Н. Знаковская, причиной появления девиаций в поведении и развитии ребенка может выступать недостаточное развитие функциональных систем мозга, отвечающих за обеспечение развития высших психических функций (минимальные мозговые дисфункции, синдром дефицита внимания, синдром гиперактивности) [7].

По данным близнецовых исследований А. Торгерсена, из пяти компонентов синдрома тяжелого темперамента в 6 лет три имеют высокую генетическую составляющую: слабая реакция, высокая интенсивность реакций, низкая ритмичность. В то время как плохая адаптивность определяется преимущественно общесемейной средой, а негативное настроение – индивидуальной средой (хотя влияние наследственности также констатируется) [14, 19, 20].

Впервые социологическое объяснение девиантности было предложено в теории «аномии», разработанной Эмилем Дюркгеймом в классическом исследовании сущности самоубийств. Автор подчеркнул, что определенные социумом правила играют ведущую роль в регуляции жизни человека, а социальные нормы влияют на его поведение. Однако во времена политических кризисов, радикальных социальных изменений накопленный жизненный опыт перестает отвечать идеалам и социальным нормам. Чувство разочарованности, дезориентированности, растерянности приводит к увеличению уровня депрессивности, суицидальных склонностей, «нарушения коллективного порядка» и т.д. Любые отклонения от нормы формируют и развивают девиантное поведение. И, в первую очередь, от этого страдает самая пластичная часть социума – подростки и несовершеннолетние [6, 10, 17]. Последователь Э. Дюркгейма – Р. Мертон рассматривал «аномию», как разрушение механизмов регулирования личных желаний, что заставляет индивида стремиться к большему, чем он может достичь в рамках установленной социальной структуры. Он подчеркивает, что аномия проистекает не из свободы выбора, а из неспособности многих индивидов следовать нормам, которые они полностью принимают.

Анализируя социологические исследования последних лет, В.И. Певец отмечает, что во время реформ у молодежи нашей страны произошли значительные изменения ценностных ориентаций, нивелировалась роль таких понятий, как: «дисциплина», «исполнение долга», «самообладание», «бесполезность», «самоотверженность» и увеличилась ценность понятий «свобода от авторитетов», «признание личности», «автономия», «самореализация», «личная неприкосновенность» [5, 8, 9, 11].

Психологический подход, обычно использовавшийся в анализе уголовного поведения, рассматривает девиантное поведение как связанное с внутриличностными конфликтами, деструкцией и саморазрушением личности, блокированием личностного роста, а также состояниями умственных дефектов, дегенеративности, слабоумия и психопатии [4, 6, 14].

Сторонники взглядов Зигмунда Фрейда природу девиаций рассматривают наряду с другими формами отклонений в поведении – неврозами, сексуальными расстройствами, навязчивыми состояниями, разными формами социальной дезадаптации личности, отличающейся высоким уровнем тревожности, агрессивности, ригидности, комплексом неполноценности. Поэтому особое внимание в этом вопросе уделяется природе агрессивности, которая в работах психоаналитиков выступает первопричиной преступлений.

Причинами противоправных поступков могут быть такие качества личности, как: алчность, жестокость, хитрость, завистливость, лживость, которые могут спровоцировать возникновение девиантного и делинквентного поведения.

Устойчивым в психологической и медицинской литературе есть и понятие «акцентуаций характера», обозначающие поступки и реакции личности не болезненного происхождения. Обычно причиной акцентуаций может быть отрицательное воспитательное влияние родителей [13].

Рассмотрев подходы к трактовке девиантного поведения (биологическое, психологическое, социологическое) следует отметить, что абсолютно все теории несут в себе определенные несовершенства. Однако, социологический подход к изучению девиантного поведения является центральным, и концепции свойственные ему, безусловно, являются главными при междисциплинарном подходе к изучению девиантного поведения.

Таким образом, девиантные формы поведения, основанные на индивидуально-психологических стереотипах, напрямую зависят от большого спектра внешних факторов и условий.

Стоит отметить, что отечественные и зарубежные ученые отдали ключевую роль семейному воспитанию, поскольку именно семья влияет на формирование как социально значимых качеств личности, так и свойственных ей оценочных критериев. Семейное

воспитание и взаимоотношения близких оказывают гораздо более сильное влияние на подростка, чем школа и общество в целом. Структурные изменения в семье или нарушение ее эффективного функционирования имеют низкий воспитательный уровень, становятся предпосылкой для отклонений в поведении подростков. Урбанизация жизни и связанные с ней нервные перегрузки, потребность разрядиться, трансформируются в потребность проявить себя в малой группе, нередко в поступках асоциальной направленности, под влиянием спиртного или наркотиков.

Желание отличаться новизной, оригинальностью поведения, лидерством и престижностью, стремление отстаивать собственные интересы, добиваться признания – черты, присущие подростковому возрасту, которые на сегодняшний день утратили свою престижность среди молодого поколения.

Следует отметить, что стремление подростка к приключениям, желание признания, испытание границ дозволенного, по мнению взрослого, не является стандартным. Однако самим подростком такое поведение определяется как «нормальная ситуация», отражающая его поисковую активность и желание расширить границы собственного опыта. Учитывая это, отметим, что нарушения поведения могут возникнуть в результате подросткового кризиса – кризиса идентичности.

Проанализировав некоторые существующие концептуальные подходы к девиантному поведению, можно выделить три группы факторов, способствующих его формированию. Первую группу составляют факторы, обусловленные негативными отношениями в семье; вторую – низкий уровень взаимодействия с педагогами, школьными психологами и сотрудниками социальных служб; третью – те, которые способствуют формированию отклонений в поведении, то есть условия в социальной микро- и макросреде.

В рамках нашего психодиагностического исследования мы проанализируем группу факторов, появление которых обусловлено социально-психологическими компонентами. В исследовании приняли участие 126 человек (53 человека мужского пола, 73 человека женского пола) в возрасте 14-16 лет.

Психодиагностический инструментарий включил методики направленные на выявление уровня тревожности и индивидуально-психологических особенностей подростков: Многофакторный личностный опросник Р. Кеттелла (14 PF), Опросник исследования уровня агрессивности А. Басса-А. Дарки; Шкала тревоги Ч. Д. Спилбергера-Ю. Л. Ханина (State-Trait Anxiety Inventory, STAI)

Исследование индивидуально-психологических особенностей проводилось с помощью многофакторного личностного опросника Р. Кеттелла согласно результатам которого ярко прослеживается различие между данными, полученными в ходе нашего опытно-экспериментального исследования, и соответствующими данному возрасту нормативами. Наибольшие отклонения от показателя нормы у ребят наблюдаются по факторам: самодостаточность/склонность к чувству вины (O), где средний показатель (далее СП) составил 9,20%; доминантность/ конформность (E) – СП 8,50%; сургенция/дисургенция (F) – 10,20%; степень принятия моральных норм (G) – 9,20%; степень эмоциональной стойкости (C) – 9,40%; степень групповой зависимости (Q2) – 9,00%. Такие результаты свидетельствуют о том, что опрошенные нами парни-подростки покладисты, навязчивы в поведении, не любят самостоятельно принимать решения и склонны легко раздражаться. Также для них характерно избегание правил и не приложения усилий при решении задач внутри группы.

По сравнению с парнями у девушек наибольшие отклонения замечены по факторам: реализм-сенситивность (I) – 13,00%; степень внутреннего напряжения (Q4) – 11,90%; степень самоконтроля (Q3) – 10,50%. По другим факторам были получены одинаковые показатели: сургенция/дисургенция (F) и робость/смелость (H) – по 10,20%; самодостаточность/склонность к чувству вины (O) и степень принятия моральных норм (G) –

до 9,20%. Учитывая полученные результаты, можно предположить, что девушки, не подвержены самовыражению, избегают личных контактов, им свойственно чувство вины, они эгоистичны, честолюбивы и поверхностны. У большинства респонденток снижена мотивация деятельности, кроме того, они отличаются низким волевым контролем, избегают выполнения социальных требований.

В результате исследования основных видов агрессии с помощью опросника исследования уровня агрессивности А. Басса-А. Дарки, выявлены достоверно значимые отличия по среднему значению в выборке мужского пола. Наибольшее расхождение в соответствии с нормативом наблюдается по шкалам: «раздражение», где средний балл составляет 73,30% при нормативе 36,00%; «подозрительность» – 81,08% и «индекс враждебности» – 79,20%. На примере девушек было обнаружено, что у них достаточно высокий уровень физической агрессии 67,60% при нормативе 52,00%, чувство вины – 75,70%, доминирующей выступает шкала обиды – 78,10%.

Таким образом, можно сделать вывод, что ребята не подвержены проявлениям физической агрессии в поведении. Им свойственна подозрительность, недоверие людям, вспыльчивость и грубость, зависть и ненависть. Сравнив степень выраженности и направленности агрессии у парней, видно, что общий уровень агрессии несколько выше нормы. В свою очередь девушки продемонстрировали более высокий уровень физической агрессии, чувство вины и обиды. При этом следует отметить, что уровень чувства обиды значительно выше, чем все изучаемые виды агрессии, полученные по результатам опроса. Также, девушки обладают высокой эмоциональной чувствительностью, что имеет непосредственную связь с уязвимостью. Неприятие, игнорирование и эмоциональное отклонение приводит к зарождению у подростка чувства ненужности и неуверенности в себе. Он находится в постоянном ожидании отрицательных оценок со стороны окружающих.

Характеристики эмоционального состояния респондентов, полученные с помощью опросника тревожности Ч. Д. Спилберга-Ю. Л. Ханина (State-Trait Anxiety Inventory, STAI), свидетельствуют, что у юношей в большей степени наблюдается ситуативная тревожность, где средний показатель составляет 56,60%, у девушек – 59,40%. Высокие результаты по этой шкале были выявлены у 55,00% респондентов мужского пола, в то время как среди девушек высокие показатели наблюдались у 57,00%. По шкале личностная тревожность высокие показатели получены только у 27,00% мальчиков и средний показатель составил 46,40 балла. У девушек средний результат по этой шкале составляет 51,30%, а повышенный уровень личностной тревожности прослеживается у 32,00% респонденток.

Проведение корреляционного анализа (К. Пирсона) позволило выявить много значимых связей, поэтому за средний показатель была взята величина ($r = 0,5$). В целом показатели коэффициента корреляции варьируются от $-0,5$ до $0,7$ при $0,01$. Были раскрыты многочисленные корреляции между данными шкалы «Раздражение» с показателями «Физическая агрессия» ($r = 0,571$), «Вербальная агрессия» ($r = 0,776$), «Косвенная агрессия» ($r = 0,536$), «Негативизм» ($r = 0,5$). Следовательно, можно сделать вывод, что раздражение, то есть готовность к проявлению негативных чувств, при малейшем возбуждении (вспыльчивость, грубость) может стать причиной проявления представленных видов агрессии.

Показатели шкалы «Негативизм» коррелируют с показателями шкалы «Вербальная агрессия» ($r = 0,551$), «Косвенная агрессия» ($r = 0,605$). Из этого следует, что негативизм – оппозиционная манера в поведении от пассивного сопротивления к активной борьбе против установленных обычаев и законов – может проявляться посредством вербальной и косвенной агрессии.

Коэффициент шкалы «Подозрение» показал положительную связь с «Физической агрессией» ($r = 0,558$), «Вербальной агрессией» ($r = 0,659$), «Непрямой агрессией» ($r = 0,654$), «Негативизмом» ($r = 0,558$), «Раздражением» ($r = 0,749$). Все это еще раз доказывает, что

респонденты с высокими показателями шкалы «Подозрение» убеждены, что другие люди планируют навредить им.

На рис. 1 представлена корреляционная плеяда полученных связей между изучаемыми показателями.

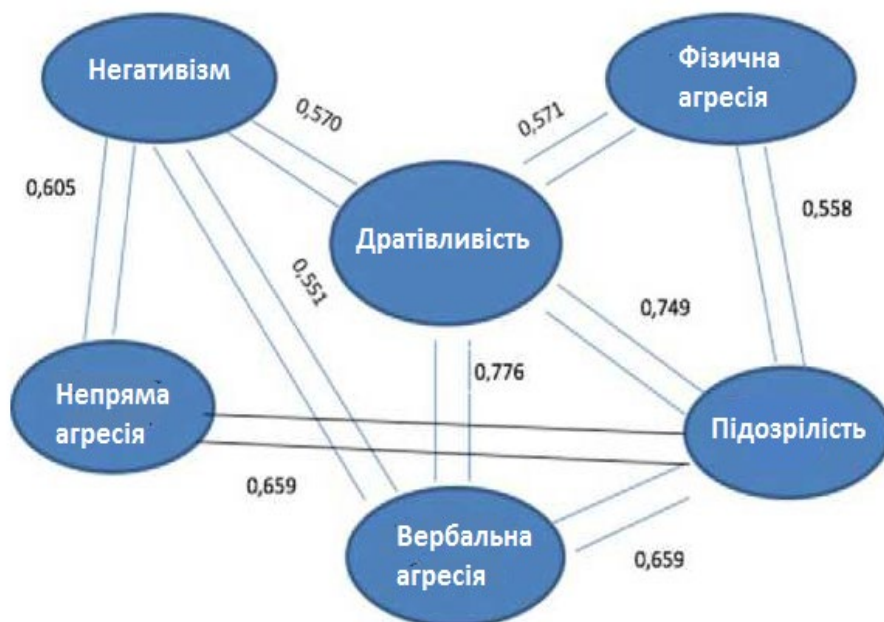

Рисунок 1. Корреляционная плеяда 1

Рассмотрение второй группы характеристик показало следующие корреляционные связи. Показатели по шкале «Флегматичность/возбудимость» отрицательно коррелируют со шкалой «Степень эмоциональной стойкости» ($r = -0,501$). Из этого следует, что высокие значения одной переменной соединены с низкими значениями другой, и наоборот. Например, у людей с высокой тревожностью, как правило, низкая самооценка.

Показатели шкалы «Степень принятия моральных норм» коррелируют со шкалами «Флегматичность/возбудимость» ($r = 0,597$), обратная связь прослеживается с показателями «Пассивность/доминантность» ($r = -0,589$), «Осторожность/легкомыслие» ($r = -0,537$). Высокий показатель по фактору «Осторожность/легкомыслие» прямо противоположно коррелирует с показателем по шкале «Степени принятия моральных норм».

На фактор «Степень групповой зависимости» влияют показатели шкалы «Осторожность/легкомыслие» ($r = 0,518$). Высокие оценки по последнему фактору свидетельствуют об импульсивности, активности и болтливости испытуемого. Такие личности легко переключаются с одной деятельности на другую, являются прекрасными лидерами, не зависящими от группы.

Обратная корреляция прослеживается между показателями шкал «Степень внутреннего напряжения» и «Степень эмоциональной стойкости» ($r = -0,614$). Первый фактор также положительно коррелирует с показателями шкал «Флегматичность/возбудимость» ($r = 0,506$), «Пассивность/доминантность» ($r = 0,527$). Высокие показатели по шкале «Степень внутреннего напряжения» свидетельствуют о низком пороге фрустрации, который связан с высокой возбудимостью. Наглядно связи представлены на рис. 2, где отражен факторный анализ, проведенный нами с применением метода выделения главного компонента, для определения значимости измеряемых характеристик для характеристики психоэмоционального состояния подростков. Были выделены группы величин, которые

являются основными причинами большинства корреляций. В результате система выделила 7 основных факторов: фактор 1: флегматичность – возбудимость; фактор 2: степень принятия нравственных норм; фактор 3: осторожность – легкомыслие; фактор 4: пассивность – доминантность; фактор 5: степень групповой зависимости; фактор 6: степень внутреннего толка; Фактор 7: степень эмоциональной стойкости. В общем, среди основных наиболее значимых характеристик психоэмоционального состояния детей можно выделить тревожность, агрессивность, возбужденность и напряженность.

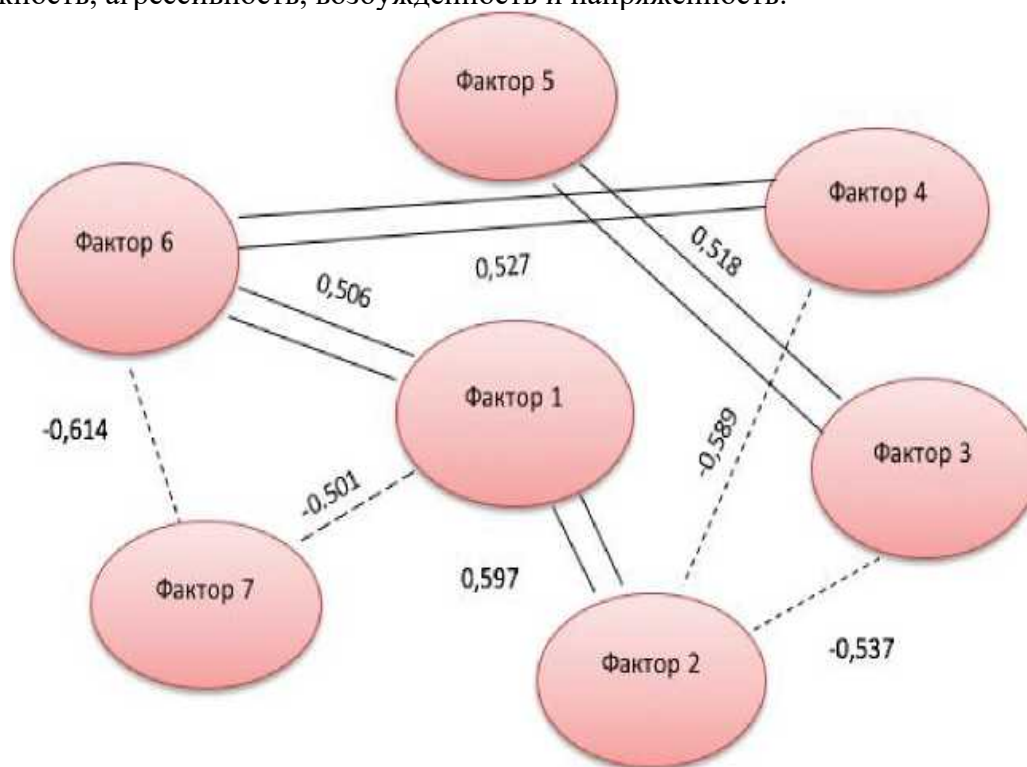

Рисунок 2. Корреляционная плеяда 2

По результатам проведённого нами факторного анализа личностные характеристики распределились следующим образом:

1. Первый фактор, который условно мы обозначили как «Агрессивность», включил в себя индекс агрессивности (0,850), виды агрессии: физическая (0,766), вербальная (0,697), раздражение (0,647), подозрительность (0,642), а также характеристики, как: степень эмоциональной стойкости (-0,700), флегматичность/возбудимость (0,705), осторожность/легкомыслие (0,709) и ситуативная тревожность. Низкие показатели по шкале «Степень эмоциональной стойкости» свидетельствуют о раздражительности, эмоциональной возбудимости, вспыльчивости подростка. Подросток, обладающий подобными личностными характеристиками, способен к агрессивным действиям в отношении другого человека. Все эти характеристики личностных черт могут обуславливать преступное поведение, которое может сформироваться в процессе жизнедеятельности человека.

2. Второй фактор – это характеристики, относящиеся к личностным характеристикам детей: флегматичность/возбудимость, доминантность/конформность, самоуверенность/склонность к чувству вины. Было выделено такие шкалы, как: негативизм, подозрительность, оскорбление, враждебность, робость/смелость. Подростки, имеющие низкие показатели по шкале «Трусость/смелость», обычно застенчивы, сдержанны, робки, стремятся держаться в тени. У них может появиться подсознательное чувство вины, собственной неполноценности. Можно предположить, что на фоне застенчивости у подростков возникает ощущение недоверия, подозрительности, враждебности другим людям.

3. Третий фактор – «Гендерный» – указывает на то, что ситуативная и личностная тревожность, степень групповой зависимости могут зависеть от гендерной принадлежности. Чем выше у человека тревожность, тем сильнее у него ощущается потребность в принадлежности к группе.

4. Четвертый фактор – «Критический» – включает чувство вины и возраст. При отсутствии похвалы от родителей, при неизменном осуждении, критике у ребенка развивается комплекс неполноценности, чувства самообвинения, самокритики, вины.

5. Пятый фактор можно назвать «Реактивным». Он включает в себя чувство обиды и возраст. В подростковом возрасте обостряются отрицательные реакции личности, растет уязвимость, конфликтность, уязвимость.

Следовательно, результаты факторного анализа показали значимость выбранных для анализа характеристик.

Выводы

Осуществляя исследования социально-психологических факторов, определяющих девиантное поведение подростков, мы установили, что с психолого-педагогической точки зрения девиации или отклонения в поведении рассматриваются как флуктуации в природе, мутации, являющиеся универсальной формой, способом изменчивости, адаптации. Подчеркнуто, что девиантному поведению подростков способствует их личностная незрелость, не позволяющая им в полной мере испытывать самоуважение, самостоятельно преодолевать проблемы, находить конструктивные решения и добиваться успеха в жизни. Крайняя неустойчивость интересов, зависимость от мнений и точек зрения окружающих людей, высокая степень восприимчивости к негативному социальному опыту взаимодействия с окружающими характеризуют незавершенность первичной социализации подростков, что также обуславливает высокий риск девиации.

В состав социально-психологических факторов, обуславливающих девиантное поведение, можно отнести:

1) факторы, обусловленные негативными отношениями в семье: конфликтный характер родительно-детских отношений; неблагоприятный социально-психологический климат в семье; ориентированность подростка на авторитетного члена семьи, имеющего уголовный опыт; недостатки воспитания, блокирующие потребности подростка в самореализации; эмоциональное отвержение, отстраненность родителей от проявлений тревожности и других глубоких переживаний ребенка;

2) факторы, обусловленные низким уровнем взаимодействия с педагогами, школьными психологами, сотрудниками социальных служб: недостаточная психологическая компетентность субъектов образования в сфере профилактики девиантного и делинквентного поведения несовершеннолетних; отсутствие комплексного подхода к профилактике отрицательных психических состояний в индивидуальной работе с проблемными подростками;

3) условия социальной микро- и макросреды. Одним из наиболее существенных параметров социальной детерминации девиантного поведения является процесс формирования Я-концепции личности несовершеннолетнего, отягощенный деформацией представлений о собственных статусно-ролевых диспозициях, психологических ролях, смещения вектора стереотипов и установок (включая моральные). Как следствие, постепенно меняется характер восприятия и соблюдения принятых в обществе нравственных и правовых норм.

Обобщая данные нашего психодиагностического исследования, было установлено, что подростки из неполных семей склонны ориентироваться на групповое мнение, нуждаются в поддержке, одобрении со стороны окружающих, у подростков из неполных семей отмечается

высокая агрессивность, более высокий уровень фрустрации, большая ситуативная тревожность, пессимизм относительно личного будущего, ребята-подростки из неполных семей отличаются пониженным интересом к обучению и отсутствием мотивации к получению знаний, девушки-подростки из неполных семей склонны активно выражать негативные эмоции с возможным проявлением физической агрессии, неблагоприятная атмосфера в семье влияет на психоэмоциональное состояние детей, в результате чего у них формируется повышенная тревожность.

Рассмотрение разнообразных факторов, выступающих детерминантами девиантного поведения, дает возможность прийти к выводу о необходимости комплексного рассмотрения девиации как сложного социального явления, в борьбе с которым нужна интеграция взаимодополняющих теоретических подходов, использование мировоззренческих и междисциплинарных методик, что позволит реализовать программы профилактики девиантного поведения.

В целях достижения максимальной эффективности комплексная профилактика девиантного и делинквентного поведения подростков в образовательной среде должна включать следующие направления: квалифицированная психологическая помощь несовершеннолетним, попавшим в сложные жизненные обстоятельства; выявление и включение в зону особого внимания социально дезадаптированной молодежи; мониторинг социально-педагогической ситуации развития ребенка; разработка программы индивидуально психолого-педагогического сопровождения проблемных детей; развитие навыков социально-коммуникативной компетентности (саморегуляции и самоорганизации в конфликтных ситуациях, преодоление последствий психологических травм); организация допрофессиональной подготовки учащихся в рамках образовательных учреждений.

Таким образом, с целью предупреждения развития девиаций важна разработка программ по профилактике и предупреждению девиантного поведения.

Бібліографія

1. АЙМЕДОВ К. В., ЛОБАСЮК А.Б., БОДЕЛАН М. И. Исследование структурности индивидуально-типологических особенностей личности у больных алкоголизмом и лудоманией. Психиатрия, неврология и медицинская психология 2018. № 1 (9). С. 38-42
2. АЙМЕДОВ К.В., КОРОШНИЧЕНКО Д.М., МЕЛЬНИК В. О., Особистісно-психологічні чинники формування Інтернет-залежності. Науково-практичний журнал «Вісник морської медицини». 2015. № 4 (69). С. 46-52.
3. АНДРУСИШИН А. Аналіз особливостей розвитку девиантної поведінки підлітків. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254389>.
4. АСЕСВА Ю.О. Актуальні питання впливу Інтернету на суїцидальну поведінку підлітків. Journal of Education, Health and Sport. 2017;7(2):850-858. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3783628>
5. АСЕСВА Ю.О. Девиантність як проблема соціалізації. В: Мат. всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців, «Соціалізація молоді в умовах розбудови демократичної правової держави». Одеса: Одеський юридичний інститут ХНУВС, 2007. С.17-20.
6. ГЕРАСИМОВ Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девиантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 420 с.
7. КЛЕЙБЕРГ Ю.А. Девиантология: хрестоматия. СПб.: Речь, 2007.
8. ЗНАКОВСЬКА Н.М. Проблеми девиантної поведінки в сучасному українському молодіжному середовищі. В: Соціологія, 2014, № 6 (110), С. 90-95.
9. ЗОБЕНЬКО Н. Деякі аспекти дослідження проблеми девиантної поведінки неповнолітніх. В: Рідна школа, 2012, №3, С. 36-40.
10. КІКАЛІШВІЛІ М.В. Девиантна поведінка: поняття та ознаки. В: Вісник Академії адвокатури України, 2011, № 3(22), С. 109-122.

11. ЛАБКОВСКАЯ Е.Б. Юридическая психология: Теории девиантного поведения: Учебн. пособие. СПб., 2000.
12. БАКЛИЦЬКА О. П та ін. Психодіагностика. Психологічний практикум: навчальний посібник. Львів: СПОЛОМ, 2015. 464 с.
13. СПИВАК В.І. Особливості надання соціально-психологічної допомоги дітям та підліткам, що зазнали насилля. В: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна, 2009, Вип. 13, С. 232-239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2009_13_34.
14. ТЕСЛЕНКО А.Р. Зв'язок схильності до девіантної поведінки з акцентуаціями характеру у підлітків. Київ, 2023. 72 с.
15. ХРИСТУК О.Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.
16. ЧАЙКОВСЬКА О.М. Складові системи чинників девіантної поведінки підлітків. В: Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології, 2015, Вип. 28, С. 627–637.
17. ЧЕБИКІН О. Я. Вплив комп'ютерної діяльності на емоційну сферу студентів. Наука і освіта. 2015. № 3. С. 126–134.
18. ЯРЬШЕВА А. А. Несформированность идентичности как детерминанта склонности к аддиктивному поведению старших школьников : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Кемер. гос. ун-т. Новосибирск. 2012. 233 с.
19. ASIEIEVA Yu. O., Psycho-emotional characteristics cyber-addiction of adolescent- youngster *Georgian Medical News* V. 2 (311) 2021 P.121-125 URL: <https://www.geomednews.com/ru/v311-february-2021>
20. GOKMEN A. Psychological Maltreatment and Digital Addiction. Multifaceted Approach to Digital Addiction and Its Treatment. 2019. P. 138-155.
21. JACOB T., JOHNSON S.L., OTT P.J., TARTER R.E. Family influences on alcohol and other substance use. Source book on substance abuse. 1999, P. 165-174.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.09>

UDC: 159.98

DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL HEARING THROUGH PLAY IN PRESCHOOLERS WITH HEARING DISABILITIES

DINAMICA DEZVOLTĂRII AUZULUI EMOȚIONAL PRIN JOC LA PREȘCOLARII CU DIZABILITĂȚI AUDITIVE

CIUBOTARU Natalia¹³,
*university assistant, Department of Psychopedagogy and Special Psychopedagogy
Faculty of Psychology and Special Psychopedagogy
"Ion Creangă" State Pedagogical University from Chisinau
(ORCID 0000-0001-5733-1802)*

CIUBOTARU Natalia,
*asistent universitar, Catedra Psihopedagogie și Psihopedagogie Specială
Facultatea Psihologie și Psihopedagogie Specială
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău
(ORCID 0000-0001-5733-1802)*

Annotation: The article represents the summary of a study in which we present the results of the control experiment in the framework of research on the development of emotional hearing in children with hearing disabilities. The current trends regarding the methods of therapeutic intervention in complex psychopedagogical assistance, the use of games as a form of fundamental learning are described. The given study presents the main elements of the training program carried out and the results obtained by children with hearing disabilities in the control experiment that allowed us to demonstrate a positive dynamic of the results received due to the effectiveness of the psycho-pedagogical interventions developed and implemented within the research.

Adnotare: Articolul reprezintă rezumatul unui studiu în care prezentăm rezultatele experimentului de control în cadrul cercetării dezvoltării auzului emoțional la copiii cu dizabilități auditive. Sunt descrise tendințele actuale privind metodele de intervenție terapeutică în asistența complexă psihopedagogică, utilizarea jocului ca formă de învățare fundamentală. În studiul dat sunt prezentate elementele principale a programului formativ realizat și rezultatele obținute de copiii cu dizabilități auditive în cadrul experimentului de control care ne-au permis să demonstrăm o dinamică pozitivă a rezultatelor primite datorită eficienței intervențiilor psihopedagogice elaborate și implementate în cadrul cercetării.

Keywords: emotional hearing, play, hearing impaired preschoolers, auditory perception, visual perception, empathy relationship, verbal potential.

Cuvinte-cheie: auz emoțional, joc, preșcolari cu dizabilitate auditivă, percepție auditivă, percepție vizuală, relația de empatie, potențialul verbal.

Introducere

Actualitatea temei. Rămân a fi puțin cunoscute metodele de intervenție terapeutică ce ar permite dezvoltarea auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive. Toate acestea necesită forme noi de activitate și orientează investigațiile psiho-pedagogice spre determinarea unor tehnici eficiente, capabile să valorifice potențialul verbal al copiilor cu dizabilități auditive. Dificultățile ce le întâmpină copiii în abordarea comunicării în perioada preșcolarității favorizează utilizarea jocului ca formă de învățare fundamentală. Jocul contribuie la optimizarea raportului acțiune-auz emoțional-

¹³ ciubotaru.natalia@upsc.md

limbaj, altfel spus prin joc contribuim la dezvoltarea auzului emoțional și astfel vom mări vocabularul activ și pasiv pentru recunoașterea emoțiilor în limbaj la preșcolarii cu dizabilități auditive.

Scopul cercetării: constă în evidențierea dinamicii dezvoltării auzului emoțional prin joc la preșcolarii de 5-7 ani cu dizabilități auditive.

Ipoteza propusă: eficacitatea procesului de dezvoltare a auzului emoțional depinde de implementarea activităților de joc la copiii preșcolari cu dizabilități auditive.

Problema dezvoltării auzului emoțional la copii cu dizabilități auditive are o importanță deosebită datorită faptului că procesul de reglementare internă a comportamentului și activității este asigurat în mare măsură de componenta emoțională a activității umane. Dezvoltarea auzului emoțional constă în procesul schimbării continue a acumulării totalității proprietăților emoționale din limbajul vorbitorului și este considerată o componentă importantă în structura dezvoltării personale și a succesului social [10].

În studiile din domeniul surdopsihologiei identificăm date despre problemele de recunoaștere a emoțiilor cu ajutorul auzului emoțional și de exprimare a stărilor emoționale prin comunicare emoțională (V.P. Morozov, V. Petșak, M. E. Hvațev, S. N. Șabalin, N.G. Lagovski).

Material și metodă

Vârsta preșcolară este perioada celei mai intense dezvoltări a copiilor, prin urmare eficiența activităților cu un copil cu dizabilități auditive depinde de funcționarea normală și de interacțiunea diferitelor sisteme analitice, dintre care cel mai important este dezvoltarea percepției auditive. Datorită percepției auditive, se dezvoltă limbajul și gândirea, iar ideile copilului despre lumea înconjurătoare se dezvoltă intens. Cunoașterea obiectelor și a fenomenelor este strâns legată de percepția sunetelor ca proprietăți ale obiectelor. O opinie similară a fost împărtășită de cercetători autohtoni și străini, cum ar fi C. Bodorin [1], L.S. Vâgotski [9], M.M. Nudeliman [11], L. A. Golovciț, ș.a.

Disfuncția auditivă profundă condiționează un șir de particularități psihofiziologice cum ar fi: redresarea funcționalității structurilor senzoriale, subdezvoltarea proceselor de cunoaștere, a subdezvoltării limbajului și a elementelor suprasedimentale ale acestuia și, mai cu seamă a nedevelopării auzului emoțional. Această situație a determinat orientarea activității de cercetare către rezolvarea problemelor legate de dezvoltarea auzului emoțional și stimularea comunicării la copiii cu dizabilități auditive, ceea ce condiționează eficiența integrării lor sociale. În rezultatul cercetării noastre a apărut o necesitate majoră de elaborare a unui program psihopedagogic constituit din jocuri destinate recunoașterii și exprimării adecvate a unei varietăți de emoții.

Cercetătoarea S. Cemortan menționează că jocul este activitatea care se afirmă prima în ontogeneză și devine dominantă la vârsta copilăriei [2]. O altă definiție din Dicționarul de psihologie, Larousse consemnează că jocul e activitatea fizică sau mintală, fără finalitate utilă, căreia i te dedici cu plăcere. El reprezintă crearea unei situații artificiale, pentru rezolvarea căreia se recurge la reproducerea comportamentului maturilor [7].

Jocul – este activitate fundamentală la vârsta preșcolară și se realizează fără nici un scop, ca plăcere gratuită. Însă, estimează C.Păunescu și I.Mușu, pe măsură ce jocul organizează și dezvoltă cogniția, el își pierde din ponderea elementelor stricte ale cunoașterii și devine o formă, o relație obiectuală cu motivația lucidă și promovează învățarea, iar după vârsta de șase ani jocul îndeplinește funcțiile învățării [5].

Pe parcursul jocului:

- se dezvoltă trebuința copilului de a relaționa cu mediul înconjurător;
- are loc determinarea motivației către activitate;
- are loc cunoașterea relațiilor de ierarhizare socială;
- se dezvoltă activitatea simbolică;
- copiii achiziționează normele moral-etice;

- prin joc sunt formate și consolidate conduitele fundamentale pentru muncă.

Elementele structurale ale jocului sunt: determinarea subiectului și a conținutului, utilizarea obiectelor substituente, preluarea unui rol [4].

Jocurile didactice destinate dezvoltării auzului emotional și educării limbajului contribuie, în mare măsură, la dezvoltarea acuității auditive și a auzului fonematic. Ele solicită perceperea corectă a sunetelor, descifrarea compoziției sonore sau semnalarea prezenței sau absenței unui anumit sunet într-un cuvânt. Relevând legătura dintre joc și limbajul copilului, Jean Piaget a pus în evidență aportul jocului la dezvoltarea intelectuală a preșcolarului. De aceea, el susține că "toate metodele active de educare a copiilor mici să furnizeze acestora un material corespunzător pentru că, jucându-se, ei să reușească să asimileze realitățile intelectuale care, fără aceasta, rămân exterioare inteligenței copilului" [6].

După conținutul său jocul cu subiect pe rol al copiilor surzi este asemănător cu jocul semenilor săi auzitori. Dar, luând în considerație că percepția lumii înconjurătoare are loc în condițiile deficitului auditiv, activitatea de joc prezintă și unele caracteristici deosebite. Jocul preșcolarilor surzi se reține un timp mai îndelungat la etapa obiectual-procesuală. El rămâne a fi monoton și simplu după conținut. În lipsa unor activități speciale, orientate spre lărgirea experienței sale sociale, nu se definește nici aspectul motivațional al jocului. La neauzitori prevalează jocurile uzuale, ce reflectă doar unele relații practic-aplicative. Copiii surzi nu reușesc să releve independent esențialul și își focalizează atenția asupra unor evenimente secundare. Spre exemplu, jocul „*de-a magazinul*” se întrerupe în cazul când se termină sacoșele pentru cumpărături [1].

Deseori, pe parcursul jocului la surzi poate fi observată o detaliere exagerată, prin care se substituie parțial subiectul. Acest lucru se întâmplă din cauza că copilul este incapabil de a percepe relațiile sociale ascunse.

Uneori subiectul jocului se reduce la o singură activitate. Deseori sunt prezente imitări mecanice ale realității înconjurătoare. Copiii reproduc aceleași activități, replici, roluri, condiții în care a parcurs jocul anterior.

Activitatea de joc apare doar în situația, când copilul e în stare să substituie un obiect prin altul și o activitate prin alta. Jocul poartă un caracter simbolic. Nu e neapărat ca obiectele - substituente să prezinte asemănare cu obiectele reale. Ele trebuie să ofere posibilitate de a manipula cu ele la fel ca și cu obiectele reale. Copiii surzi întâmpină dificultăți când apare necesitatea de a substitui un obiect sau o emoție. Ei acceptă denumirea formală a obiectului, de exemplu, „*lingură*” în loc de „*creion*”, dar nu vor activa în corespundere cu noua sa funcție.

G.Vîgodskaia consideră că copiii trebuie învățați să substituie obiectele și pe parcursul acestei activități trebuie luați în considerație următorii factori:

- pot fi substituite doar obiectele bine cunoscute de către copil (până când copilul nu cunoaște denumirea obiectului și destinația sa funcțională – el nu poate fi substituit prin altul);
- substituirea poate fi efectuată mai ușor printr-un obiect necunoscut decât prin unul cunoscut;
- obiectele substituite trebuie să posede un șir de calități asemănătoare cu obiectul de bază și să poată fi funcțional adaptat.

La auzitori în timpul jocului are loc o reducere treptată a activității deoarece ea este înlocuită parțial prin comunicare verbală. Așa, pregătind mâncare pentru păpuși, după două-trei manipulări copilul spune „*De acum am pregătit*”. La neauzitori – invers, pe parcurs jocul devine tot mai detaliat (taie minuțios produsele, amestecă, răcorește mâncarea...). Acest lucru este condiționat de deficitul percepției auditive, de subdezvoltarea limbajului verbal și, prin urmare, prin incapacitatea de a generaliza materialul dat [8].

Preluarea unui rol presupune identificarea funcțională și relațională cu personajul ales. Deoarece la neauzitor nu este dezvoltată imaginația, el nu reușește să simtă și să se identifice cu rolul preferat.

În așa mod, constituirea tuturor elementelor structurale ale jocului la copiii surzi manifestă particularități. Specificul jocului conduce la reținerea în reglarea voluntară a comportamentului, dificultăți la trecerea la nivelul intuitiv-plastic al gândirii, dificultăți în analiza activității proprii și a motivației, subdezvoltarea imaginației creative. După părerea lui L.Vîgotski, toate aceste particularități pot fi explicate prin subdezvoltarea limbajului verbal și a auzului emoțional. Subdezvoltarea funcției generalizatorii a cuvântului complică procesul de abstractizare și de creare a unei situații de joc imaginativ [9].

În condiții educative speciale subiectul jocului la copiii cu dizabilitate auditivă severă devine tot mai complex și se diversifică. Pe parcursul jocului crește necesitatea în comunicare, se îmbogățește vocabularul copiilor, se dezvoltă auzul emoțional și sfera emoțional-volitivă și se facilitează stabilirea relațiilor interpersonale, se învață normele moral-etice, iar cuvântul devine reglator al comportamentului: pe parcursul jocului se constituie mecanismele psihologice ale comportamentului – controlul și autocontrolul, aprecierea și autoaprecierea. În joc se formează un sistem în care motivele sociale obțin o forță stimulantă mult mai notorie în comparație cu interesul personal sau interesul față de latura procesuală externă a activității [3].

În experimentul de control al cercetării am arătat prin aspect comparativ, că capacitatea de a recunoaște emoțiile în limbajul vorbitorului (auzul emoțional) poate fi îmbunătățită prin aplicarea jocurilor – activitate fundamentală la vârsta preșcolară și este determinată în mare măsură prin practica comunicării. În conformitate cu aceasta, putem vorbi despre posibilitatea dezvoltării active a auzului emoțional, al cărui conținut determină în cele din urmă gradul de adecvare a reflectării realității obiective.

Pentru a determina eficacitatea rezultatului privind dezvoltarea auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive și pentru a obține concluzii obiective despre eficacitatea experimentului formativ, a fost efectuat experimentul de control folosind unele din probele psihodiagnostice aplicate în etapa de constatare. În continuare prezentăm doar câteva din ele:

Tehnica "Relația emoțiilor cu percepția auditivă" (Izotova E.I.)

Proba "Ghici din ce poveste este eroul" (Алексеева М.М., Яшина В.И.)

Metoda „Starea emoțională” (С.Д. Забражная)

Scopul experimentului de control a fost determinarea eficienței aplicării jocului în **dezvoltarea auzului emoțional** la copiii cu dizabilități auditive de vârstă preșcolară și compararea rezultatelor obținute în urma retestării cu rezultatele experimentului de constatare.

Eșantionul de cercetare a fost alcătuit din 30 preșcolari cu dizabilitate auditivă de vârstă 5-7 ani.

Rezultate și discuții

Tehnica "Relația emoțiilor cu percepția auditivă" (Izotova E.I.)

Scopul acestei probe a fost determinarea diferențelor la preșcolarii de 5-7 ani cu dizabilitate auditivă a percepției informațiilor emoționale în două modalități de prezentare (vizuală și auditivă).

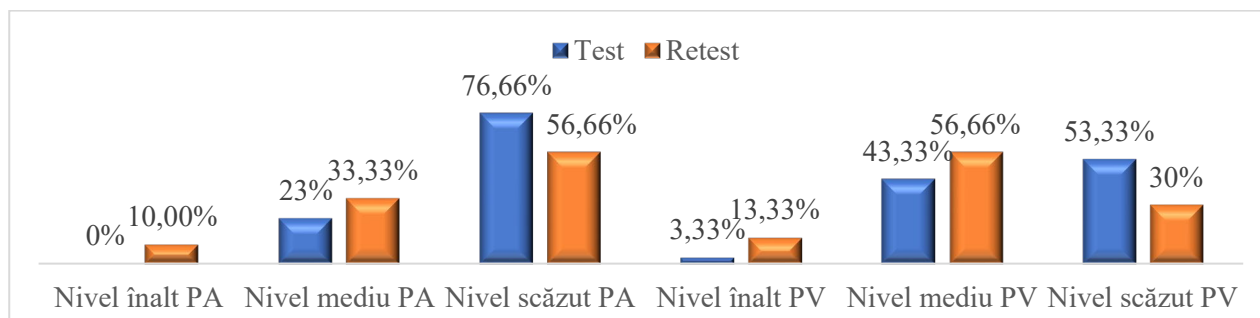

Figura 1. Identificarea la preșcolarii de 5-7 ani a percepției informațiilor emoționale în două modalități de prezentare (vizuală și auditivă) la copiii cu DA. Aspect comparativ (test, re-test)

Analizând rezultatele obținute și reprezentate în figura 1, observăm că indicatorul mediu la percepția auditivă (PA) a celor patru emoții diferite (furie, tristețe, bucurie, frică) al nivelului înalt este în creștere cu 10%, la nivelul mediu, rezultatul este la fel reprezentativ în creștere cu 13,33% și la nivelul scăzut s-a redus cu 20%.

La percepția vizuală (PV) indicatorul mediu a celor patru emoții (furie, tristețe, bucurie, frică), reprezentate prin fotografii cu expresii faciale diferite ce reprezentau emoțiile menționate nivelului înalt este în creștere cu 10%, la nivelul mediu, rezultatul este la fel reprezentativ în creștere cu 10,33% și la nivelul scăzut s-a redus cu 20,33%.

De aici, putem observa valori cu diferențe semnificative ale eficienței recunoașterii emoțiilor atât de cale vizuală, cât și pe cea auditivă, obținute pentru toți subiecții, pentru fiecare dintre cele două modalități de prezentare.

În scopul determinării valorilor diferențiale ale nivelului de recunoaștere a poveștilor și eroilor, a caracterului relațiilor empatice reciproce dintre personaje și aprecierea acțiunilor lor, rezultatele sunt redată în următoarea probă psihodiagnostică aplicată "Ghici din ce poveste este eroul" (Алексева М.М., Яшина В.И.).

Prezentarea grafică a datelor în funcție de nivelul de cunoaștere a poveștilor, numirea eroilor și relația de empatie dintre aceștia la copiii cu dizabilitate auditivă sunt reflectate în figura 2.

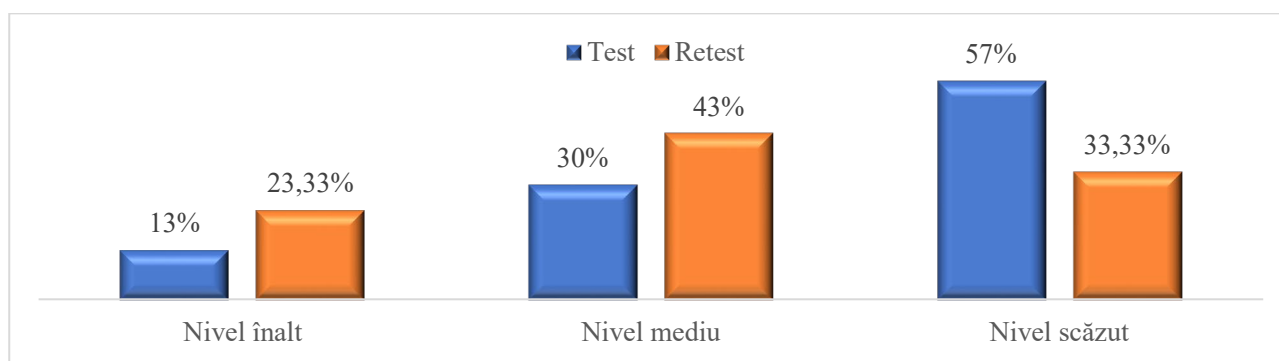

Figura 2. Determinarea nivelului de cunoaștere a poveștilor, numirea eroilor și relația de empatie dintre aceștia per copil cu dizabilitate auditivă. Aspect comparativ (test, re-test)

La cercetarea aptitudinii de a identifica emoțiile și stările personajelor din poveștile audiate, nivelul de cunoaștere a poveștilor, numirea eroilor și relația empatică dintre aceștia, în baza materialului expus și răspunsul la întrebările adresate în timpul conversației s-a constatat o diferență în scădere a aspectului comparativ și demonstrează la nivelul redus indicele de 23,67%, ceea ce de fapt este un rezultat pozitiv, deoarece a scăzut numărul copiilor clasați pe nivelul scăzut. Nivelul mediu, rezultatul este reprezentativ în creștere cu 13% și la nivelul înalt indicatorul mediu a crescut cu 10,33%.

În acest context deosebit de efective sunt jocurile care au un impact pozitiv asupra dezvoltării percepției și înțelegerii stărilor emoționale a personajului din imagine; asupra sentimentului de empatie; a specificului răspunsurilor emoționale - expresiilor faciale, privire, postură, gesturi, comportamentului motor; asupra reacțiilor și manifestărilor verbale a copilului cu DA în ansamblu.

În continuare, un alt obiectiv stabilit în această cercetare a fost determinarea sentimentului de empatie (identificare afectivă), precum și specificul manifestării reacțiilor emoționale ale copilului (reacția comportamentului motor, reacția verbală) și stabilirea valorilor diferențiale obținute la proba „Starea emoțională” (С.Д. Забрамная) la preșcolarii cu dizabilitate auditivă.

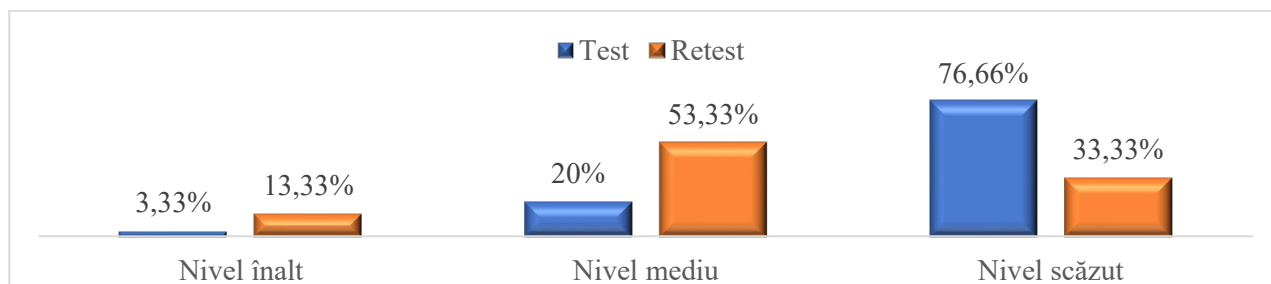

Figura 3. Investigarea sentimentul de empatie (identificare afectivă), precum și specificul manifestării reacțiilor emoționale ale copilului cu DA. Aspect comparativ (test, re-test)

Analizând rezultatele prezentate în figura 3, observăm că în investigarea sentimentul de empatie (identificare afectivă), precum și specificul manifestării reacțiilor emoționale ale copilului cu DA, remarcăm rezultate pozitive la toate cele 4 criterii de evaluare. Indicatorul mediu al nivelului înalt este în creștere cu 10%, la nivelul mediu, rezultatul este la fel reprezentativ în creștere cu 33,33% și la nivelul scăzut s-a redus cu 43,33%. Observațiile noastre arată că activitățile ludice au schimbat spre bine reacțiile emoționale și sentimentul de empatie la copiii cu DA.

Concluzii

Generalizând rezultatele finale obținute, putem conchide că la grupul experimental nivelul indicilor obținuți se caracterizează prin superioritatea valorilor, ceea ce ne permite să menționăm eficacitatea metodologiei implementate de noi, care vizează conceptul interdisciplinar al programului propus și va determina în continuare direcțiile principale în corectarea și dezvoltarea auzului emoțional a copiilor din acest grup. Studiul a demonstrat ipoteza propusă: eficacitatea procesului de dezvoltare a auzului emoțional depinde de implementarea activităților de joc la copiii preșcolari cu dizabilități auditive.

Bibliografie

- BODORIN, C. Surdopsihologia. Ed. Valinex, Chișinău, 2009. ISBN 978-9975-9948-7-3.
- CEMORTAN, S. Educația copiilor pentru jocuri. Ghid metodologic pentru cadrele didactice din instituțiile preșcolare și clasele primare pentru părinți. Chișinău: Stelpart, 2008. ISBN 978-9975-9866-4-9.
- CIUBOTARU, N., BODORIN C. Psihopedagogia persoanelor cu dizabilități auditive. Tipogr. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2020. 161 p. ISBN 978-9975-46-491-8.
- ELKONIN, D. Psihologia jocului. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1980. 335 p.
- PĂUNESCU, C., MUȘU, I. Terapia educațională integrată. Ed. Pro Humanitate. București, 1999. ISBN 973-97313-1-7.
- PIAGET, J., INHELDER B. Psihologia copilului. Ch.: Cartier, 2005. 160 pag. ISBN 9975-79-368-1.
- SILLAMY, N. Dicționar de psihologie Larousse. Univers encyclopedic. București, 1998. ISBN 973-9243-25-8.
- ВЫГОДСКАЯ, Г.Л. Руководство сюжетно-ролевыми играми глухих дошкольников. М., 1975. ББК 74.3
- ВЫГОТСКИЙ, Л.С. Собрание сочинений: в 6 т. – Т. 6: Учение об эмоциях. М.: Педагогика, 1984. 397 с. ББК 88 В92.
- МОРОЗОВ В.П. Язык эмоций и эмоциональный слух. Избранные труды – Институт психологии Российской Академии Наук, 2017. ISBN 978-5-9270-0346-4
- НУДЕЛЬМАН, М.М. Особенности психического развития глухого ребенка: учебное пособие для студентов-заочников педагогических институтов. В.А. Синяк, М.М. Нудельман; ред. Ю.В. Меньшов. М.: Просвещение, 1975. 109 с. ББК 88.8 я73 + 74.52 я73

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.10>

UDC: 316.612

THE TRAINING OF SOCIAL COMPETENCE IN AGGRESSIVE PREADOLESCENTS

FORMAREA COMPETENȚEI SOCIALE LA PREADOLESCENȚII AGRESIVI

SAVCA Lucia¹⁴,
associate professor, PhD., Institute of Criminal Sciences and Applied Criminology
(ORCID 0000-0001-6858-0011)

NANDOR Nemes Madoxa, PhD student,
"Ion Creangă" State Pedagogical University,
psychologist Brasov
(ORCID 0000-0001-9286-9130)

SAVCA Lucia,
doctor, conferențiar universitar, Institutul de științe penale și criminologie aplicată
(ORCID 0000-0001-6858-0011)

NANDOR Nemes Madoxa, student, ciclul III,
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă",
psiholog, Brașov
(ORCID 0000-0001-9286-9130)

Annotation: Puberty is a period of crisis, which consists of rapid radical bio-psycho-social transformations, which can negatively influence pubertal behavior. In adverse conditions, characterized by high levels of domestic conflict, a reduced level of communication, emotional aggression or neglect have a negative impact on the minor's relationship with others. In the given study, we reflected the content of the training program for social competence (CS), created by us, which included the CASEL model, but also effective techniques from different therapies. 28 preadolescents participated in the formative group: 14 students in GE and 14 students in GC. 13 sessions lasting 90 min were held once a week. Retest analysis with the Wilcoxon rank test was performed with a Bonferroni correction applied, resulting in an observed significance level of $p < 0.05$ for all comparisons at the level of the social skills variable, and a Bonferroni correction applied, resulting in an observed significance level of $p < 0.05$ for all comparisons at the level of the total aggression variable for GE students.

Adnotare: Vârsta pubertară este o perioadă de criză, care constă în transformări bio-psiho-sociale radicale rapide, ce poate influența negativ comportamentul puberului. În condiții nefavorabile, caracterizat prin niveluri ridicate de conflict domestic, un nivel redus de comunicare, agresiuni emoționale sau neglijență au un impact negativ asupra relaționării minorului cu ceilalți. În studiul dat am reflectat conținutul programului formative de formare a competenței sociale (CS), alcătuit de noi, care a inclus modelul CASEL, dar și tehnici eficiente din diferite terapii. În grupul formativ au participat 28 preadolescenți: 14 elevi în GE și 14 elevi în GC. Au fost desfășurate 13 ședințe cu durata de 90 min., o dată pe săptămână. Analiza retest cu testul de rang Wilcoxon a fost efectuată cu o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p < 0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei competențe sociale și o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p < 0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei agresivitate totală pentru elevii din GE.

Keywords: preadolescents aggressive behavior, social skills, educational program.

Cuvinte-cheie: preadolescent, comportament agresiv, competențe sociale, program formativ.

¹⁴ luciasavca@mail.ru

Introducere

În divizarea perioadelor de vârstă după E. Albu găsim: *stadiul pubertății* (10–14 ani), dominat de o intensă creștere, de accentuare a dimorfismului sexual, cu o gamă largă de rezonanțe în dezvoltarea psihică, de dezvoltarea considerabilă a sociabilității (mai ales pe orizontală). [1, p. 65].

Vârsta pubertară este o perioadă de criză, care constă în transformări bio-psiho-sociale radicale rapide [14, p38-39]. În această perioadă de vârstă se acutizează relațiile, în special, cu adulții, dar și cu semenii. Unele acțiuni sau întreg comportamentul puberului vine în contradicție cu exigențele adultului, ceea ce creează conflicte de diferit ordin, comportament opozant, agresiv. Aceste relații difectuoase sunt condiționate și de un șir de cauze obiective și subiective, ca:

- a) transformările anatomo-fiziologice ce au loc în ritm rapid în organismul puberului;
- b) sentimentul maturizării sexuale și al maturității;
- c) poziția socială spre care aspiră preadolescentul;
- d) atitudinea ambiguă a adulților față de preadolescenți: în unele situații consideră că este prea mare, în altele se interzice, că este prea mic;
- e) dificultățile în relațiile cu persoanele de sex opus;
- f) prezența maximalismului în soluționarea problemelor.

Transformările anatomo-fiziologice sunt destul de sensibile pentru preadolescent. Într-o perioadă scurtă de timp se remarcă creșterea rapidă a oaselor tubulare, pe când cutia toracică, rămâne în dezvoltare, ceea ce crează un disconfort pentru puber. Musculatura scheletară se dezvoltă mai lent ca sistemul osos. Aceste transformări generează dureri în articulații și musculatură, disconfort, dureri în regiunea inimii, oboseală, cefalee, irascibilitate, agresiune neîntemeiată.

În perioada pubertară se intensifică activitatea glandelor cu secreție internă. Apar caracteristici sexuale secundare. În baza dezvoltării fizice și sexuale, a sentimentului maturizării preadolescentul are tendința de a se considera matur și cere cu insistență de la adulți respectarea demnității, râvnește spre lărgirea drepturilor sale. Atitudinea negativă a adultului față de preadolescent prin neglijarea trebuințelor lui, dezvoltă comportamentul agresiv la această vârstă și acutizează criza de vârstă.

În viziunea lui Л.С. Выготский, sensul oricărei crize de vârstă constă în schimbarea trăirii interne, adică a atitudinii față de mediu, a nevoii și tendinței de afirmare, care formează caracterul și comportamentul copilului [17].

Comportamentul agresiv se educă la copil sub influența mediului ambiental sau în urma unor tulburări psihice. [2,10,11,12,15]. În contextul familial, un mediu negativ caracterizat prin niveluri ridicate de conflict domestic, un nivel redus de comunicare, agresiuni emoționale sau neglijență și lipsa sprijinului parental au un impact negativ asupra dezvoltării abilităților sociale ale copiilor.

O soluție în prevenirea și diminuarea comportamentului agresiv și altor tulburări de conduită, îmbunătățirea relațiilor cu ceilalți ar fi, în viziunea noastră, formarea competenței sociale (CS) la preadolescenți. Nevoia de formare a CS este resimțită de copiii respinși, izolați, cu sentimentul singurătății, cu sentimentul de inferioritate, preadolescenții timizi, conformiști, care nu au prieteni. Copii cu un comportament agresiv de mici sunt respinși, neglijăți în colectiv nu numai de semenii, dar și de adulți. Fiind agresiv, puberul suferă de anxietate socială, stăpânite de temeri și blocaje, este nonasertiv, are un nivel scăzut al stimei de sine, manifestă atitudini negative și sunt suspicioși în relațiile cu ceilalți.

Vygotsky L.S. subliniază importanța interacțiunii sociale în dezvoltarea abilităților sociale. În teoria sa socioculturală el a subliniat importanța interacțiunii sociale în dezvoltarea abilităților cognitive și sociale [18]. Mai mulți cercetători au remarcat că CS constituie o abilitate socială deosebită, necesară în educația copiilor [16, 4]. Argyle, consideră că dezvoltarea Competențelor sociale ar contribui la recuperarea, comportamentului copiilor incorigibili sau incontrollabili, [16].

Definirea conceptului Majoritatea cercetătorilor Guilford Joy Paul (1959), M. Argyle (1998), S. Ghelcea (1998), M. Caluschi (2001), O. Gavril (2002), M. Constantinescu (2004) au remarcat că conceptul de *competență socială* se referă la *capacitatea* unei persoane de a *relaționa într-un mod*

adevrat cu alte persoane, a avea capacitatea de a coopera și colabora în cadrul unui grup, precum și de a se face plăcut de ceilalți [3, 4, 5, 6, 9].

M. Argyle (1969), remarcă că competența socială se referă la "patern-uri de comportamente în plan social ale indivizilor care îi fac capabili să producă efecte dorite asupra celorlalți indivizi" [16].

P. Iluț constată că competența socială este o „dimensiune fundamentală a succesului”, deoarece inițiind și practicând afaceri, individul vine mereu în contact cu noi situații și persoane, facilitând astfel sprijinul din partea familiei, prietenilor și colegilor [7, p.116]

Goleman susține că competența socială este o dimensiune a inteligenței emoționale [6]. Contribuțiile lui Daniel Goleman la studiul inteligenței emoționale și al competenței sociale au avut un impact semnificativ asupra psihologiei și educației și au ajutat la creșterea înțelegerii noastre asupra modului în care emoțiile joacă un rol critic în interacțiunile sociale și construirea relațiilor. [5,6]

M. Argyle (1998), a relevat **componentele competenței sociale ca:** asertivitatea, gratificația și sprijinul, comunicarea nonverbală, comunicarea verbală, empatia, cooperarea și atenția acordată celorlalți, prezentarea de sine, abilități de rezolvare a conflictelor. [13].

Asertivitatea, ca parte componentă a competenței sociale, presupune comportamentul și comunicarea asertivă A fi asertiv, desemnează afirmarea de sine, prin diminuarea anxietății, a fricilor sociale, stăpânirea agresivității, abilitatea de a-și modifica comportamentul conform normelor anturajului și să obțină o mai bună cooperare cu acesta. O persoană asertivă își exprimă cu ușurință punctul de vedere și interesele, fără anxietate și fără să le nege pe ale altora.

Lazarus A. (1973) mai include în asertivitate următoarele componente:

- a) refuzul cererilor, (a spune **Nu** când situația o cere);
- b) a înainta cereri ca un favor și formularea de cereri;
- c) exprimarea sentimentelor pozitive și negative;
- d) inițiere, continuare și încheiere a unei conversații;
- e) a avea putere de convingere;
- f) curajul de a afirma și susține propriul punct de vedere, de a apăra propriile drepturi;
- g) asumarea responsabilităților;
- h) stima de sine și dorința de afirmare.

Acest comportament ajută să câștigi respectul celorlalți, dar și respectul de sine.

Gratificația și sprijinul ca și componentă a CS exprimă prietenia și atracția personală. Susținerea celorlalți într-o situație sau relație, mărirea atracției celuilalt pentru ego și creșterea cât mai mare a influenței, atunci când sprijinul este în acord cu comportamentul dorit. Gratificația poate fi un gest, un cuvânt destinat pentru a satisface dorințele sau necesitățile altuia. Sprijinul constă în susținerea celuilalt într-o relație sau situație. Sprijinul se exprimă prin elogiul, aprobarea, acceptarea, consimțământul, încurajarea, simpatia, surâs, înclinarea capului, atingere, ton. Recompensa poate lua și forma ajutorului, cadoului, invitației, sfatului sau informației.

Comunicarea nonverbală, constă în transmiterea mesajului informational fără cuvinte sau simboluri care le înlocuiesc (diferitele expresii ale feței, în special surâsul, privirea intensă, apropiere mai mare, voce mai puternică, mai ascuțită, mai expresivă, mai multe gesturi îndreptate spre ceilalți, mai puține gesturi îndreptate spre sine) prezintă un interes deosebit, precum se consideră că peste 50% din informație se percepe prin intermediul limbajului nonverbal.

Mesajul nonverbal este cel mai apropiat de realitatea eminentului și este cel căruia i se acordă de către interlocutor atenția cea mai mare. Comunicarea nonverbală include în sine diverse aspecte: de la un gest adresat unui prieten, semnalând dorința de a comunica cu el, bucuria că îl vedeți sau îndemnul să se apropie. Comunicarea nonverbală se utilizează adesea inconștient. Ea se exprimă prin: contactul vizual, mimică, gesturi, postură. În comunicarea nonverbală se comunică mai mult decât

ceea ce se comunică verbal. Adesea, de la comunicarea nonverbală percepem cu mult mai mult decât ceea ce se comunică verbal.

Comunicarea verbală este specific umană. Prin comunicarea verbală se transmit mesaje prin cuvinte, care includ elemente de structură, de actualitate, interes și motivație pentru ascultător, elemente de feed-back, claritate și coerență internă etc.. Comunicarea verbală orală interacționează cu elementele vocale care se exprimă prin caracteristicile vocii după sex, complexție, vârstă: diapazonul vocii, tonalitatea, ritmul și debitul vocii, intonație, particularitățile de pronunție, și mijloace extralingvistice: pauzele, tempoul vorbirii. Ele însoțesc cuvântul și vorbirea în general, au semnificații comunicative aparte. Comunicând, dorim să fim ascultați, înțeleși, acceptați, să obținem răspuns la întrebări, informații noi. Dacă aceste expectații ale noastre nu sunt satisfăcute de la comunicare, atunci, posibil, să avem aversiune față de ea.

Empatie, cooperarea și atenția acordată celorlalți. Empatia este modul de cunoaștere intuitivă a unui altul, care se bazează pe capacitatea de a împătași și chiar de a resimți sentimentele unui altul [8, p. 114].

După cum remarcă mai mulți cercetători, dezvoltarea empatiei este un factor protector pentru comportamentele antisociale și agresive, Considerând efectul de mediere pe care empatia îl are asupra abilităților sociale și care inhibă participarea la acte agresive împotriva celorlalți, natura și calitatea relațiilor cu părinții pot avea un impact direct asupra comportamentului în cadrul școlar, ca urmare a influenței sale asupra dezvoltării răspunsului empatic. [5, 9, 14].

Prezentarea de sine, este important pentru asigurarea respectului de sine, dar și pentru a-i învăța pe alții cum să se comporte față de noi. Această componentă include un ansamblu de comportamente prin care vizăm influențarea manierei prin care suntem văzuți de ceilalți. Ea implică: imaginea de sine, respectul de sine.

Prezentarea de sine este comportamentul care vizează influențarea manierei în care suntem percepuți de ceilalți. Identitatea, rolul și statusul fiecărui individ sunt negociate și acceptate într-o anumită măsură de către ceilalți. Dezvăluirea informațiilor personale este, în general, progresivă, reciprocă și indispensabilă oricărei relații, fiind un semn de încredere.

Cunoașterea și rezolvare a conflictelor – include capacitatea persoanei de a rezolva conflictele. Conflictul este o parte componentă a vieții noastre și semnifică orice neînțelegere, tensiune, ciocnire de interese, dezacord, antagonism, ceartă, diferend, discuție (violentă), război, contradicție între ideile, interesele, sentimentele diferitelor persoane. Conflictul apare în procesul interacțiunii reciproce a indivizilor, astfel el există atât timp, cât există omul. Conflictul este un fenomen social normal. Factorilor biologici, psihologici, sociali etc., le este propriu de a provoca multiple situații conflictuale între indivizi.

Conflictul îndeplinește funcțiile negative și pozitive în procesul dezvoltării sociale, contribuie la mișcarea progresivă în viața socială, contribuie la promovarea valorilor și normelor sociale.

Modelul CASEL al competenței sociale și emoționale, actualizat în anul 2020 propune un cadru structurat, care include următoarele cinci seturi interdependente de competențe cognitive, afective și comportamentale: autoconștientizarea, managementul personal, conștientizarea socială, abilitățile de relaționare și comunicare, luarea deciziilor [18]

Autoconștientizarea reprezintă „abilitatea de a înțelege emoțiile, gândurile și valorile personale și influența acestora asupra comportamentului, indiferent de context. Exemplele au în vedere: integrarea identității personale și sociale, identificarea emoțiilor personale, experimentarea autoeficacității, a avea o mentalitate de creștere etc.”.

Managementul personal se referă la „abilitățile de a gestiona în mod eficient propriile emoții, gânduri și comportamente, în diferite situații și de a îndeplini scopuri și aspirații. Exemplele au în vedere: managementul propriilor emoții, identificarea și utilizarea strategiilor de management al stresului, demonstrarea autodisciplinii și motivației personale, stabilirea unor scopuri individuale și colective”.

Conștientizarea socială se referă la „abilitățile de a înțelege punctele de vedere ale altor persoane și de a empatiza cu acestea, inclusiv ale persoanelor aparținând unor medii, culturi și context diferite. Exemplele au în vedere: înțelegerea perspectivelor altor persoane, recunoașterea punctelor tari ale altor persoane, demonstrarea empatiei și compasiunii, arătarea preocupării pentru sentimentele altor persoane, înțelegerea și exprimarea gratitudinii etc.”.

Abilitățile de relaționare vizează „abilitățile de a stabili și menține relații sănătoase și de susținere, de a naviga eficient în medii diverse de persoane și grupuri. Exemplele au în vedere: comunicarea eficientă, construirea unor relații pozitive, demonstrarea competenței culturale, exersarea muncii în echipă și rezolvarea de probleme în mod colaborativ”

Luarea deciziilor în mod responsabil se referă la „abilitățile de a face alegeri atente și constructive asupra comportamentului personal și interacțiunilor sociale în diferite situații. Exemplele au în vedere: identificarea de soluții pentru problemele personale și sociale, emiterea unor judecăți pe baza analizei informațiilor, datelor și faptelor, anticiparea și evaluarea consecințelor propriilor acțiuni”.

Cele cinci competențe de bază ale modelului CASEL pot fi predate în modalități variate și în diferite spații, oferind elevilor tehnici de comunicare eficientă, relaționare satisfăcătoare cu semenii, comportamente sociale pozitive, mai puține dificultăți de comportament, mai puțin stres emoțional, rezultate la teste și note mai bune

Procesul de dezvoltare al competenței sociale are loc pe parcursul întregii vieți, dar cel mai activ se realizează în anii de copilărie și școală, adică în perioada de învățare. Studiarea și formarea CS la preadolescenți este extrem de necesară pentru a ameliora relațiile dintre adult și preadolescent, dar și pentru a preveni comportamentul agresiv, extremist și antisocial. Utilizarea competenței sociale adecvate, acumularea și automatizarea anumitor abilități în rezolvarea conflictelor, este efectul acesteia asupra mediului imediat apropiat.

Material și metodă

Scopul cercetării rezidă în verificarea eficienței programului de intervenție psihologică de formare a competenței sociale la preadolescenți și diminuarea comportamentelor agresive.

Ipoteza cercetării: admitem că intervenția formativă va avea un efect de elevare a competențelor sociale și reducerea nivelului dimensiunilor *agresivității* ale preadolescenților din GE,

Programul de intervenție psihologică formativ, elaborat de noi, este un proces complex, care include ședințe individuale și de grup cu preadolescenții selectați în GE și consilierea familiei lor (unul sau ambii părinți). În materialul reflectat în articol am reflectat un fragment din lucru în grup cu elevii. Programul formativ prevede dezvoltarea componentelor competenței sociale la preadolescenți după modelul CASEL: autoconștientizarea, managementul personal, conștientizarea socială abilități de relaționare și comunicare, luarea deciziilor, dar se bazează și pe conceptele dezvoltate de **Goldstein** și conține o structură cu patru componente definitorii: *exemplificarea, jocul de rol, consolidarea, integrarea*. Programul urmează pașii modelului Dodge și exercițiile corespunzătoare, având drept obiective ale programului de intervenție social-cognitivă:

- reducerea problemelor de comportament în diverse situații relaționale;
- îmbunătățirea abilităților cognitive sociale;
- creșterea autocontrolului,
- reducerea comportamentului impulsiv.

Învățarea socială și emoțională (SEL) este definită de către CASEL (the Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning) drept „procesul prin care copiii și adulții dobândesc și aplică în mod eficient cunoștințe, abilități și atitudini necesare pentru a înțelege și gestiona emoții, a stabili și îndeplini obiective pozitive, a simți și manifesta empatie față de ceilalți, a stabili și menține relații interpersonale pozitive a lua decizii responsabile”. Modelul CASEL propune dezvoltarea abilităților SEL în cinci domenii.

Tabelul 1. Domeniile de dezvoltare a componentelor CS

Domeniu SEL	Definiții	Exemple și linkuri la prezentări video ale domeniilor SEL https://casel.org
Autoconștientizarea	Atitudinea de a recunoaște emoțiile, gândurile și valorile personale și influența acestora asupra comportamentului	Identificarea emoțiilor Identificare de sine Recunoașterea punctelor forte Încregerea în sine Autoidentificarea
Managementul personal	Abilitatea de a regla în mod eficient propriile emoții, gânduri și comportamente în diferite situații	Controlul impulsurilor Gestionarea stresului Autodisciplină Automotivare Stabilirea obiectivelor Abilități organizatorice
Conștientizarea socială	Abilități de a înțelege punctul de vedere ale altor persoane, inclusiv ale persoanelor aparținând unor medii și culturi diferite	A avea o privire de ansamblu/în perspectivă Empatie Aprecierea diversității Respect față de alții
Abilități de relaționare și comunicare	Abilitatea de a stabili și a menține relații sănătoase și satisfăcătoare cu diverse persoane și grupuri	Comunicarea Angajarea socială Construirea relațiilor Lucrul în echipă
Luarea deciziilor	Abilități de a face alegeri constructive și corecte în comportamentul personal și în interacțiunile sociale bazate pe standarde estice, preocupări privind siguranța, norme sociale, evaluarea realistă a consecințelor, starea de bine personală și a altora	Identificarea problemelor Analiza de situații Rezolvarea problemelor Evaluarea Reflecția Responsabilitatea din punct de vedere etic

În cercetarea data am ținut cont de domeniile componentele CS propuse de CASEL, dar în cazul nostru contingentul de minori implicat în program posedă și un comportament agresiv, de aceea la dezvoltarea componentelor competenței sociale au fost utilizate mai multe tehnici eficiente din: terapia cognitiv-comportamentală, terapia rațional emotivă și comportamentală, terapia prin povești, antrenamentul autogen, meloterapia, spre exemplu:

a) înțelegerea propriilor stări, emoții, dezvoltarea încrederii în sine, (selectarea expresiei feței după starea interioară, chestionarul SAN); conștientizarea de sine a inclus autocunoașterea la fiecare ședință, prin aplicarea diferitor probe: SAN, crearea autoportretului, selectarea trăsăturilor de caracter actuale și de perspectivă, aprecierea activităților în care reușești mai bine; jocuri interactive: relevare a două, celor mai pozitive trăsături de caracter pe care o posedă și una negativă, influența de grup și încurajarea în înlăturarea trăsăturilor de caracter negative; evidențierea propriilor abilități și stare emoțională, precum și conștientizarea modului în care acești factori pot influența propria performanță;

b) relaxarea și sugestia, cu afirmații pozitive, ex: Mă simt bine, dispoziția mea este bună. Sunt calm în orice condiții. Liniștea și calmitatea mă ajută să iau decizii corecte; meloterapia (fundal de muzică clasică stimulatorie și relaxantă: W. Mozart, Johann S. Bach, L. Beethoven)

c) jocul de rol cu analiza situației de comunicare asertivă și tehnici de toleranță față de alte opinii, folosind fraze de tipul: "Aveți perfectă dreptatea dar eu consider ...". "Mă iertați dar eu ,,", "Eu nu vreau să mă laud, dar consider că eu... "); etc. Prin metode educaționale minorii se învață să folosească adresări decente, acumulează un vocabular expresiv și literar. Să exprime laconic propriile dorințe sau refuz de la unele acțiuni, să se retragă din situațiile neplăcute, fără să jignească pe cineva.

d) terapia rațional emotivă și comportamentală a fost utilizată pentru a ajuta minorul să-și schimbe punctul de vedere disfuncțional, am exersat perspectiva relației dintre planificare, efort și rezultate;

e) terapia prin povești am utilizat la dezvoltarea managementului personal, dezvoltarea empatiei, luarea deciziilor corecte.

Metode și procedura cercetării

Eșantionul experimental formativ este alcătuit din **28 preadolescenți** care au marcat la experimentul de constatare un nivel înalt de agresivitate și nivel scăzut al competenței sociale. Eșantionul formativ a fost divizat în grupul experimental (**GE**) **14** preadolescenți și **14** subiecți în grupul de control (**GC**).

În cadrul experimentului formativ am înaintat **ipoteza generală**: intervenția psihologică formativă orientată la formarea componentelor competenței sociale va contribui la diminuarea comportamentului agresiv la preadolescenți.

Instrumentele utilizate În experimentul formativ la re-test au fost utilizate aceleași **instrumente** din cadrul studiului constatativ: chestionarul agresivității Bass-Pery (BPCA) [17], chestionarul competenței sociale CCSE [18]. Toate analizele au fost făcute cu ajutorul programului SPSS, versiunea 23. Ca urmare a eșantionului relativ redus (14 subiecți), am utilizat testele de natură non-parametrică, după cum urmează:

- Testul omnibus Friedman pentru eșantioane perechi, utilizat în testarea diferențelor intragrup în funcție de momentul evaluării
- Analiza post-hoc pentru măsurători repetate cu ajutorul testelor de rang Wilcoxon
- Evaluarea magnitudinii efectului intervenției pe baza valorii testului Kendall

Experimentul formativ s-a desfășurat pe parcursul a 13 săptămâni cu frecvența o dată pe săptămână. Ședințele cu elevii au fost desfășurate în grup.

Rezultate și discuții

Preadolescenții selectați pentru experimental formativ din GE și GC au marcat valorilor ridicate ale comportamentului agresiv evaluate cu BPCA, pe o scală de la 1 la 5. Astfel, pentru dimensiunile agresivității se observă scoruri apropiate de valoarea maximă mai ales pentru subscalele *Furie* și *Agresivitate Verbală*. Pentru CCSE (scală de la 1 la 6), dimensiunea *Decizie responsabilă* deține mediile cele mai reduse atât pentru preadolescenții din GE ($M=2.14$) cât și cei din GC ($M=4.53$). Pe parcursul aplicării programului de intervenție psihologică chestionarul agresivității Bass-Pery (BPCA) și chestionarul competenței sociale CCSE retestul a fost repetat de 3 ori.

Tabelul 2. Rezultatele post-hoc și omnibus pentru diferențele nivelului de competențe sociale în funcție de momentul evaluării

		Kendall W	Chi-Pătratic	Nivel semnificație	T2 - T1	T3 - T2	T3 - T1
Conștient de sine	Experimental	0.438	12.275	0.002	-1.170	-2.801**	-2.787**
	Control	0.186	5.2	0.074	-1.667	-1.414	-1.000
Conștient social	Experimental	0.22	6.163	0.046	-1.038	-2.550**	-1.665
	Control	0.057	1.6	0.449	0.000	-1.000	-1.000
Management personal	Experimental	0.8	22.392	0	-3.108**	-2.288*	-3.316**
	Control	0.1	2.8	0.247	-1.633	-1.069	-3.378

		Kenda ll W	Chi- Pătratic	Nivel semnif icație	T2 - T1	T3 - T2	T3 - T1
Management ul relațiilor	Experimental	0.733	20.52	0	-2.759**	-2.089*	-3.208**
	Control	0.052	1.462	0.482	-1.414	-.962	-1.496
Decizie responsabilă	Experimental	0.902	25.245	0	-3.355**	-2.697**	-3.322**
	Control	0.103	2.889	0.236	-1.561	-1.890	-.351
Competențe sociale totale	Experimental	0.968	27.111	0	-3.069**	-3.306**	-3.313**
	Control	0.189	5.292	0.071	-1.854	-2.588*	-.109

* Semnificativ la un nivel de încredere de 95% (p<0.05)
** Semnificativ la un nivel de încredere de 99% (p<0.01)

Conștient de sine - Conform ipotezei că intervenția formativă va avea un efect pozitiv asupra competențelor sociale, în mod specific în cazul dimensiunii *Conștient de sine*, asupra preadolescenților din GE s-a confirmat că există o diferență în funcție de timpul evaluării. Prin testul non-parametric Friedman pentru eșantioane perechi a fost identificată o diferență semnificativă statistic în funcție de momentul testării din timpul intervenției de formare, $\chi^2(2)=12.275$, $p=0.002$. Analiza post-hoc cu teste Wilcoxon de rang a fost efectuată cu o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p<0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei *Conștient de sine*. Nivelurile mediane ale participanților din GE pentru subscala competențelor sociale testată în cele trei momente ale experimentului au fost de 3.6 (T1), 3.8 (T2) și, respectiv, 4 (T3). A fost identificată o creștere nesemnificativă între prima și a doua evaluare (T2-T1 $Z=-1.170$, $p=0.242$), dar semnificativă între a doua și a treia (T3-T2 $Z=-2.801$, $p=0.005$) și între prima și ultima evaluare (T3-T1 $Z=-2.787$, $p=0.005$). A fost observat un efect moderat al intervenției asupra participanților din GE cu o valoare Kendall $W=0.438$. O modificare relativ redusă ($\chi^2(2)=5.2$, $p=0.074$) a fost observată și pentru GC, pentru care diferența dintre mediane apare între prima evaluare și următoarele două (T2-T1 $Z=-1.667$, $p=0.096$; T3-T1 $Z=-1.000$, $p=0.317$), dar nu și între a doua și a treia evaluare (T3-T2 $Z=-1.414$, $p=0.157$). Efectul timpului asupra GC pentru dimensiunea *Conștient de sine* este pozitivă dar foarte redusă, cu o valoare Kendall $W=0.186$.

Conform testului omnibus Friedman pentru eșantioane perechi la dimensiunea *Conștient social* a fost identificată o diferență semnificativă statistic în funcție de momentul testării din timpul intervenției de formare, $\chi^2(2)=6.163$, $p=0.046$. Nivelurile mediane ale participanților din GE pentru subscala competenței sociale testată în cele trei momente ale experimentului au fost de 3.9 (T1), 3.7 (T2) și, respectiv, 4.1 (T3). Conform testului Wilcoxon, a fost identificată o modificare nesemnificativă între prima și a doua evaluare (T2-T1 $Z=-1.038$, $p=0.299$), semnificativă pentru doua și a treia (T3-T2 $Z=-2.550$ $p=0.011$). dar nu și între prima și ultima evaluare (T3-T1 $Z=-1.665$, $p=0.096$). A fost observat un efect mic al intervenției asupra participanților din GE cu o valoare Kendall $W=0.22$. Pentru preadolescenții din GC nu se observă vreo modificare a acestei dimensiuni ($\chi^2(2)=1.6$, $p=0.449$), cu diferențe dintre mediane nesemnificative și o magnitudine extrem de redusă, cu o valoare Kendall $W=0.057$.

Management personal, ale preadolescenților din GE s-a confirmat că există o creștere dependentă de timpul evaluării. Prin testul non-parametric Friedman pentru eșantioane perechi a fost identificată o diferență semnificativă statistic în funcție de momentul testării din timpul intervenției de formare, $\chi^2(2)=22.392$, $p=0.000$. Analiza post-hoc cu teste Wilcoxon de rang a fost efectuată cu o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p<0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei SelfManage.1: Management personal pentru GE. Nivelurile mediane ale participanților din GE pentru subscala competenței sociale testată în cele trei momente ale experimentului au fost de 2.6 (T1), 3 (T2) și, respectiv, 3.1 (T3). A fost identificată o creștere

semnificativă între prima și a doua evaluare (T2-T1 $Z = -3.108$, $p = 0.002$), a doua și a treia (T3-T2 $Z = -2.288$, $p = 0.022$) și desigur și între prima și ultima evaluare (T3-T1 $Z = -3.316$, $p = 0.001$). A fost observat un efect de mare magnitudine al intervenției asupra participanților din GE cu o valoare Kendall $W = 0.8$. Pentru preadolescenții din GC nu se observă o modificare a acestei dimensiuni ($\chi^2(2) = 2.8$, $p = 0.247$), cu diferențe dintre mediane ne semnificative (T2-T1 $Z = -1.633$, $p = 0.102$; T3-T1 $Z = -0.378$, $p = 0.705$; T3-T2 $Z = -1.069$, $p = 0.285$). Efectul timpului asupra GC pentru dimensiunea Management personal este pozitivă dar extrem de redusă, cu o valoare Kendall $W = 0.1$.

Managementul relațiilor s-a confirmat că există o creștere dependentă de momentul evaluării. Prin testul omnibus Friedman pentru eșantioane perechi a fost identificată o diferență semnificativă statistic în funcție de momentul testării din timpul intervenției de formare, $\chi^2(2) = 20.52$, $p = 0.000$. Analiza post-hoc cu teste Wilcoxon de rang a fost efectuată cu o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p < 0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei Managementul relațiilor pentru GE. Nivelurile mediane ale participanților din GE pentru subscala competenței sociale testată în cele trei momente ale experimentului au fost de 3.5 (T1), 3.9 (T2) și, respectiv, 4 (T3). A fost identificată o creștere semnificativă între prima și a doua evaluare (T2-T1 $Z = -2.759$, $p = 0.006$), a doua și a treia (T3-T2 $Z = -2.089$, $p = 0.037$) și prima și ultima evaluare (T3-T1 $Z = -3.208$, $p = 0.001$). A fost observat un efect mare al intervenției asupra participanților din GE cu o valoare Kendall $W = 0.733$. Pentru preadolescenții din GC nuse observă o modificare a acestei dimensiuni ($\chi^2(2) = 1.462$, Kendall $W = 0.052$, $p = 0.482$), cu diferențe dintre mediane ne semnificative (T2-T1 $Z = -1.414b$, $p = 0.157$; T3-T1 $Z = -1.496b$, $p = 0.135$; T3-T2 $Z = -0.962b$, $p = 0.336$).

Decizie responsabilă - ale preadolescenților din GE s-a confirmat că există o creștere dependentă de timpul evaluării. Prin testul non-parametric Friedman pentru eșantioane perechi a fost identificată o diferență semnificativă statistic în funcție de momentul testării din timpul intervenției de formare, $\chi^2(2) = 25.245$, $p = 0.000$. Analiza post-hoc cu teste Wilcoxon de rang a fost efectuată cu o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p < 0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei Decizie responsabilă pentru GE. Nivelurile mediane ale participanților din GE pentru subscala competenței sociale testată în cele trei momente ale experimentului au fost de 2.2 (T1), 2.8 (T2) și, respectiv, 2.9 (T3). A fost identificată o creștere semnificativă între prima și a doua evaluare (T2-T1 $Z = -3.355$, $p = 0.001$), a doua și a treia (T3-T2 $Z = -2.697$, $p = 0.007$) și desigur și între prima și ultima evaluare (T3-T1 $Z = -3.322$, $p = 0.001$). A fost observat un efect cu magnitudine foarte mare al intervenției asupra participanților din GE cu o valoare Kendall $W = 0.902$. Pentru preadolescenții din GC nu se observă o modificare a acestei dimensiuni ($\chi^2(2) = 2.889$, $p = 0.236$), cu diferențe dintre mediane ne semnificative (T2-T1 $Z = -1.561$, $p = 0.119$; T3-T1 $Z = -0.351$, $p = 0.725$; T3-T2 $Z = -1.890$, $p = 0.059$). Efectul timpului asupra GC pentru variabila Decizie responsabilă este pozitivă dar extrem de redusă, cu o valoare Kendall $W = 0.103$.

Conform ipotezei, că intervenția terapeutică formativă va avea un efect de elevare a competențelor sociale ale preadolescenților din GE, s-a confirmat. Rezultatele interpretării statistice au relevat o creștere dependentă de timpul evaluării. Prin testul omnibus a fost identificată o diferență semnificativă statistic în funcție de momentul testării din timpul intervenției de formare, $\chi^2(2) = 27.111$, $p = 0.000$. Analiza post-hoc cu teste Wilcoxon de rang a fost efectuată cu o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p < 0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei Competențe sociale totale pentru GE. Nivelurile mediane ale participanților din GE pentru subscala competenței sociale testată în cele trei momente ale experimentului au fost de 3.14 (T1), 3.42 (T2) și, respectiv, 3.64 (T3). A fost identificată o creștere semnificativă între prima și a doua evaluare (T2-T1 $Z = -3.069$, $p = 0.002$), a doua și a treia (T3-T2 $Z = -3.306$, $p = 0.001$) și desigur și între prima și ultima evaluare (T3-T1 $Z = -3.313$, $p = 0.001$). A fost observat un efect de mare magnitudine al intervenției asupra participanților din GE cu o valoare Kendall $W = 0.968$. Pentru preadolescenții din GC nu se observă o modificare a acestei dimensiuni ($\chi^2(2) = 5.292$, Kendall $W = 0.189$, $p = 0.071$).

Dezvoltarea competențelor sociale ale preadolescenților din GE a fost confirmată, iar următoarea arie devine pivotală în lucrarea de față: confirmarea efectului pe care intervenția de dezvoltare a competențelor sociale o are asupra agresivității preadolescenților. Rezultatele testelor non-parametrice la retest se regăsesc detaliate în tabelul de mai jos și reprezintă modificarea dimensiunilor agresivității autoevaluate cu ajutorul BPCA.

Tabelul 3. Rezultatele analizei post-hoc și omnibus pentru diferențele nivelului de agresivitate în funcție de momentul evaluării

		Kendall W	Chi- Pătratic	Nivel semnificație	T2 - T1	T3 - T2	T3 - T1
Agresivitate fizică	Experimental	0.846	23.698	0	-3.228**	- 3.055* *	- 3.192**
	Control	0.255	7.143	0.028	-1.983*	0	-1.983*
Agresivitate verbală	Experimental	0.691	19.358	0	-2.886**	- 2.386* *	- 3.325**
	Control	0.107	3	0.223	-0.905	-1.414	-1.667
Furie	Experimental	0.983	27.527	0	-3.335**	- 3.213* *	- 3.347**
	Control	0.054	1.52	0.468	-0.816	-1.633	-0.586
Ostilitate	Experimental	0.858	24.038	0	-3.346**	- 2.883* *	- 3.204**
	Control	0.064	1.8	0.407	-1.311	-1.633	-0.144
Agresivitate totală	Experimental	1	28	0	-3.308**	- 3.298* *	- 3.298**
	Control	0.161	4.512	0.105	-0.813	-2.232	-1.663

* Semnificativ la un nivel de încredere de 95% (p<0.05)
** Semnificativ la un nivel de încredere de 99% (p<0.01)

Ipozeza conform căreia intervenția formativă are un efect pozitiv, de reducere a nivelului de *Agresivitate totală*, asupra preadolescenților din GE s-a confirmat. Rezultatele de la retest indică o diferență în funcție de timpul evaluării. Conform testului omnibus Friedman există o diferență semnificativă statistic în funcție de momentul testării din timpul intervenției de formare pentru GE, $\chi^2(2)=28$, $p=0.000$. Analiza post-hoc cu teste Wilcoxon de rang a fost efectuată cu o corecție Bonferroni aplicată, rezultând un nivel de semnificație observat $p<0.05$ pentru toate comparațiile de la nivelul variabilei *Agresivitate totală*. Nivelurile mediane ale participanților din GE pentru subscala agresivității testată în cele trei momente ale experimentului au fost de 4.293 (T1), 4.052 (T2) și, respectiv, 3.724 (T3). A fost identificată o reducere semnificativă între prima și a doua evaluare (T2-T1 $Z=-3.308$, $p=0.001$), a doua și a treia (T3-T2 $Z=-3.298$, $p=0.001$) și desigur și între prima și ultima evaluare (T3-T1 $Z=-3.298$, $p=0.001$). A fost observat un efect mare al intervenției asupra participanților din GE cu o valoare Kendall $W=1$. Pentru grupul de control, trecerea timpului nu a avut un efect semnificativ asupra reducerii nivelului de Agresivitate ($\chi^2(2)=4.512$, $p=0.105$), cu o valoare a magnitudinii extrem de redusă (Kendall $W=0.161$).

Pentru toate dimensiunile agresivității evaluate cu ajutorul chestionarului Buss-Perry au fost observate scăderi ale nivelurilor în cazul preadolescenților din GE. Traectoria celor două grupuri poate fi urmărită cu ușurință din figura 1.

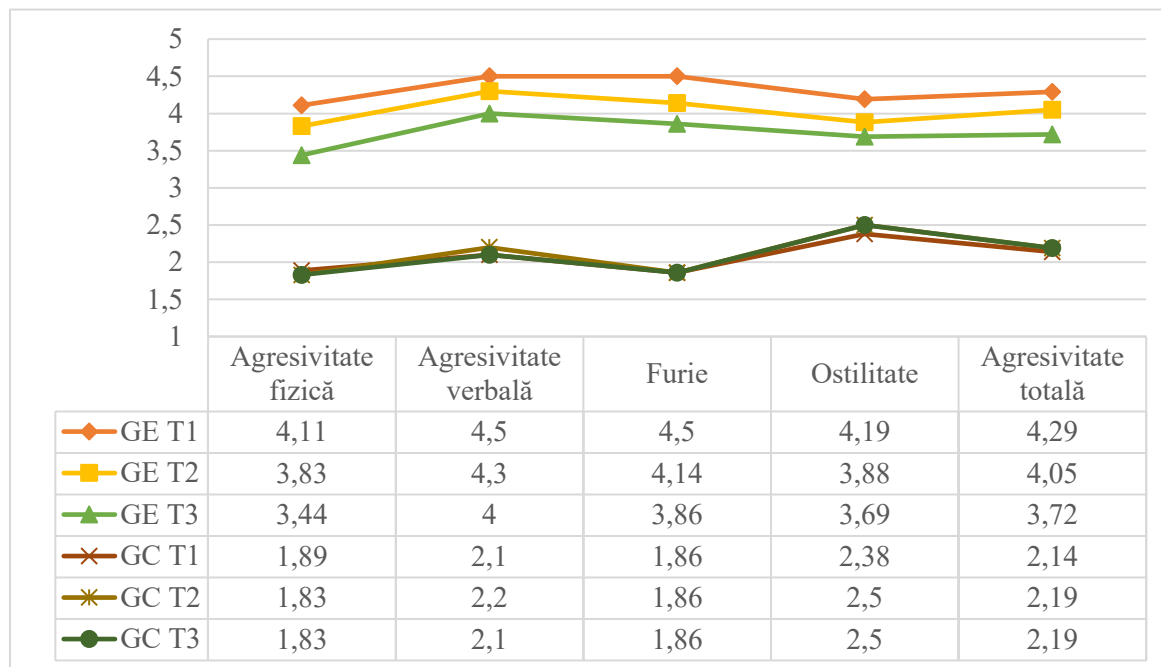

Figura 1. Nivelurile dimensiunilor agresivității evaluate cu BPCA pentru GE și GC, la retest în cele trei intervale de timp

Formarea/dezvoltarea competenței sociale după programul elaborate de noi a demonstrat eficacitatea lui prin compararea rezultatele care indică o diminuare a comportamentului agresiv la de la retest la toate dimensiunile lui de la începutul și finele perioadei de influență psihologică. Cel mai mare efect a fost observat la nivelul subscalei *Furie* ($W=0.938$), urmat îndeaproape de *Ostilitate* ($W=0.858$) și *Agresivitate fizică* ($W=0.846$). Cea mai mică magnitudine a efectului intervenției experimentale a fost pentru *Agresivitatea verbală* ($W=0.691$), un efect moderat dar în continuare substanțial și semnificativ. Pentru GC nu au fost observate modificări, excepție făcând subscalea *Agresivitate Fizică*, pentru care scorurile mediane au scăzut odată cu timpul dar manifestă un efect foarte slab de doar 0.255

Concluzii

În cadrul experimentului formativ au fost confirmată ipoteza generală care a fost examinată prin compararea GE și GC, care presupunea că după intervenția psihologică elevii din grupul experimental vor raporta o creștere esențială a nivelului componentelor competenței sociale și o reducere esențială a comportamentului agresiv din grupul experimental față de cei din grupul de control.

Conform analizelor asupra măsurătorilor repetate, rezultatele obținute de participanții din grupul experimental (GE) demonstrează eficacitatea programului formativ în dezvoltarea competenței sociale asupra reducerii comportamentului agresiv. În baza magnitudinii efectelor obținute, se poate afirma că programul de intervenție psihologică pentru dezvoltarea competențelor sociale implementat în mod planificat, structurat și bine organizat, facilitează optimizarea interacțiunilor sociale ale preadolescenților și duce la reducerea tuturor formelor de agresivitate. Lipsa diferențelor temporale la nivelul preadolescenților din grupul de control (GC) fundamentează ideea

că aceste modificări rareori survin de la sine, ci necesită facilitare externă pentru transformarea comportamentală pozitivă.

Recomandări

Rezultatele cercetării teoretice și studiului experimental privind reducerea comportamentului agresiv în rândul preadolescenților prin dezvoltarea competențelor sociale cu ajutorul unui program educațional ne permite să formulăm următoarele recomandări privind direcțiile de cercetare viitoare:

1. Extinderea programului educațional al competențelor sociale la întreaga populație școlară, indiferent de nivelul agresivității manifestat și evaluarea fiabilității acestuia.

2. Implementarea unui studiu longitudinal prin care poate fi urmărită stabilitatea și dinamica dezvoltării competenței sociale în urma intervenției formative, alături de efectele acesteia asupra agresivității și comportamentelor antisociale.

3. Implementarea programului formativ de la vârste mai fragede pentru a facilita comportamentul decent în rândul elevilor.

Bibliografie

1. ALBU, E. *Psihologia vârstelor*. Târgu-Mureș: Universitatea „Petru Maior”, 2015.
2. ALBU, E. *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți. Prevenire și terapie*. București: Editura Aramis, Colecția „Educația XXI”, 2002.
3. CALUSCHI, M., GAVRIL, O., FETCU, C. *Abilități și competențe în rezolvarea conflictelor*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2000.
4. CONSTANTINESCU, M. *Competența socială și competența profesională*. București: Editura Economica, 2004.
5. GOLEMAN, D. *Inteligența emoțională* (trad.). București: Editura Curtea Veche, 2001.
6. GOLEMAN, D. *Inteligența socială*. București: Editura Curtea Veche, 2018.
7. ILUȚ, P. *Psihologie socială și psihosociologie. Teme curente și noi viziuni*. Iași. Polirom, 2009.
8. LAROUSSE. *Marele dicționar al Psihologiei*. București: Ed. Trei, 2004.
9. GUILFORD, J. P. *Personality*. London: McGraw-Hill, 1959.
10. LOSÎL, E. *Comportamentul agresiv al preadolescenților în mediul școlar*. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*. 2019, nr. 1 (54), pp. 3-16.
11. LOSÎL, E. *Specificul manifestării și modalități de diminuare a comportamentului agresiv la preadolescenții contemporani*. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2004.
12. RIZEANU, S., CUCUI, C. *Diferențele de gen la elevii cu comportament agresiv din România*. In: *Psihologie, revista științifico-practică*, 2018, nr. 3-4 (33), pp. 3-13.
13. ROBU, V. *Competențe sociale și personalitate*. Iași: „Petre Andrei” LUMEN, 2011. 155p.
14. SAVCA, L. *Psihologia personalității în dezvoltare*. Chișinău: Tip. ”Sirius”, 2003, 152 p.
15. SAVCA, L., GERCIU, A. *Relația dintre comportamentul agresiv și inteligența emoțională în vârsta pubertară*. In: *Kreatikon. Creativitate. Formare. Performanță*. Ediția a 14-a, 23-24 martie 2018, Chișinău. Iași: Profesioniștii Imprimeriilor din Moldova, 2018, pp. 11-18.
16. ARGYLE, M. *Social Interaction*. New York: Routledge. 2nd Edition. 1969.
17. BUSS, A. H., PERRY, M. The aggression questionnaire. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1992, 63(3), p. 452– 459.
18. CASEL. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning [CASEL]. 2008. SEL assessment, tools, needs and outcome assessments. Chicago, Illinois: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. Accesat în data 03.02. 2019, la: <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/>
19. VYGOTSKY, L. S. *Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes*. Edited by Michael Cole et al. Harvard University Press, 1978.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.11>

UDC: 316.454.2

THE INCLUSION OF LGBTQIA+ UNIVERSITY STUDENTS ON CAMPUS: SOME PRACTICAL ASPECTS

INCLUZIUNEA STUDENȚILOR DIN COMUNITATEA LGBTQIA+ ÎN CAMPUSUL UNIVERSITAR: ASPECTE PRACTICE

**BULBOACĂ Gabriel, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0003-3324-6923)**

**BULBOACĂ Gabriel¹⁵, student, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID 0000-0003-3324-6923)**

Annotation: This paper addresses some conceptual and practical aspects related to campus inclusion of university students who publicly disclose their gender identity and/or sexual orientation. Across the world, harassment, discrimination and exclusion of LGBTQIA+ students is a sensitive issue. Such undesirable attitudes are based on prejudice and stigma that are rooted in cultural beliefs about traditional gender roles, masculinity and femininity, as well as heterosexism. Harassment and discrimination of students based on sexual orientation and/or gender identity and expression negatively affect their physical and mental health, as well as their efforts to adapt to the demands of academic life. By invoking the universal rights of the human individual, various international organizations (e.g., the United Nations or European Commission) have requested members to adopt an integrated set of measures to sanction and prevent psychological harassment, discrimination and university exclusion of LGBTQIA+ students. There is a need to increase public awareness of the rights of this vulnerable group of students. They can be provided with psychological, social, legal and academic support in various forms. Some measures focused on the inclusion of LGBTQIA+ students on the university campus are presented.

Adnotare: Această lucrare își focalizează atenția pe câteva aspecte conceptuale și practice ale incluziunii în campusul universitar a studenților care își dezvăluie public identitatea de gen și/sau orientarea sexuală. În toate colțurile lumii, hărțuirea, discriminarea și excluderea studenților din comunitatea LGBTQIA+ este o problemă sensibilă. Astfel de atitudini indezirabile au la bază prejudecățile și stigmatizarea care sunt înrădăcinate în credințe culturale cu privire la rolurile de gen tradiționale, masculinitate și feminitate, precum și în heterosexism. Hărțuirea și discriminarea studenților în baza orientării sexuale și/sau a identității și expresiei de gen le afectează negativ sănătatea fizică și mintală, respectiv eforturile de adaptare la solicitările vieții academice. Prin invocarea drepturilor universale ale individului uman, diferite organizații internaționale (de exemplu, Organizația Națiunilor Unite sau Comisia Europeană) au solicitat statelor membre să adopte un set integrat de măsuri în vederea sancționării și prevenirii hărțuirii psihologice, discriminării și excluderii din universități a studenților din comunitatea LGBTQIA+. Este necesară creșterea nivelului conștientizării publice în ceea ce privește drepturile acestui grup vulnerabil de studenți. Acestora li se poate acorda suportul psihologic, social, juridic și academic în variate forme. Sunt prezentate câteva măsuri focalizate pe incluziunea studenților din comunitatea LGBTQIA+ în campusul universitar.

Keywords: gender identity, sexual orientation, prejudice, discrimination, inclusion policy, university campus, students.

¹⁵ gabriel.bulboaca.ro@gmail.com

Cuvinte-cheie: identitate de gen, orientare sexuală, prejudecăți, discriminare, politică pentru incluziune, campus universitar, studenți.

Introducere

În ultimele două decenii, importanța respectării diversității și a facilitării incluziunii în toate contextele sociale și profesionale, inclusiv în învățământul superior, a început să se afirme tot mai mult în conștiința publică internațională. Pentru ca sistemele de învățământ superior să fie incluzive și conectate la cerințele sociale actuale, este necesară asigurarea tuturor condițiilor adecvate de care studenții și profesorii cu diferite *background*-uri au nevoie pentru a reuși să-și gestioneze cât mai eficient posibilitățile individuale și să obțină performanțele pe care le așteaptă. Cu toate acestea, studenții și profesorii din învățământul superior care își declară public identitatea de gen și/sau orientarea sexuală constituie un grup vulnerabil, expus marginalizării. De multe ori, aceștia se confruntă cu diverse forme de manifestare a stereotipizării, stigmatizării și a discriminării, precum și cu numeroase bariere în exercitarea drepturilor pe care le au.

Prezentul articol aduce în atenție câteva repere conceptuale și practice pentru incluziunea în campusurile universitare a studenților care își dezvăluie public identitatea de gen și/sau orientarea sexuală. Aceștia pot fi membri declarați ai comunității LGBTQIA+, deși mulți dintre ei evită această afiliere de teama repercusiunilor negative. În toate colțurile lumii, *bullying*-ul, hărțuirea, discriminarea și excluderea din campusurile universităților a studenților/profesorilor care își dezvăluie identitatea de gen și/sau orientarea sexuală reprezintă o problemă sensibilă. Cel mai frecvent, astfel de atitudini indezirabile au la bază prejudecățile și stigmatizarea care sunt înrădăcinate în credințe culturale cu privire la rolurile de gen tradiționale, masculinitate și feminitate, precum și în heterosexism. Unii dintre studenții care își dezvăluie identitatea de gen și/sau orientarea sexuală (altele decât cele predominante) trebuie să facă față poreclelor, tachinărilor, zvonurilor, intimidărilor, hărțuirii psihologice, discreditării imaginii proprii lor persoane, izolării sociale și altor atitudini și/sau comportamente negative. Aceste manifestări au loc în timpul orelor și/sau în pauze, în biblioteci, cantine și săli de sport, în unele contexte extra-academice, dar și în mediul *online* (de exemplu, rețelele de socializare).

În ultimele decenii, amploarea prejudecăților, stereotipurilor și a atitudinilor negative împotriva persoanelor cu alte identități de gen și/sau orientări decât cele majoritare a fost redusă substanțial în societățile occidentale. Cu toate acestea, cercetătorii, specialiștii din domeniul legislației care se ocupă de drepturile și libertățile omului, precum și profesioniștii care oferă servicii de asistență psihologică, socială și juridică membrilor comunității LGBTQIA+ își exprimă îngrijorarea cu privire la persistența atitudinilor negative pe care diverse segmente ale populațiilor din diverse țări le manifestă față de persoanele *gay*/lesbiene, cele cu orientare bisexuală și față de persoanele transgen sau transexuale. Prejudecățile, stereotipurile negative și atitudinile discriminatorii împotriva persoanelor care fac parte din comunitatea LGBTQIA+ rămân, încă, o problemă cu numeroase implicații sociale, juridice, politice și culturale [3]. Aceasta, deoarece persoanele cu alte identități de gen și/sau orientări sexuale, care sunt discriminate și marginalizate, se află într-un risc ridicat de a fi prejudiciate în ceea ce privește sănătatea mintală, starea de bine, cariera, funcționarea socială, respectiv capacitatea de integrare și participare la viața comunităților în care trăiesc și a societății din care fac parte.

Cine sunt studenții din comunitatea LGBTQIA+ ?

În jargonul social, cultural și științific internațional, binecunoscutul acronim LGBTQIA+ este utilizat pentru abrevierea expresiei în limba engleză „*Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex, Queer/Questioning, and Asexual people*”. Este vorba despre persoane care au o altă orientare sexuală decât cea predominantă (heterosexuală) și/sau o altă identitate sexuală și de gen decât sexul biologic stabilit la naștere. Termenul umbrelă LGBTQIA+ este utilizat și pentru denumirea comunității persoanelor lesbiene, *gay*, bisexuale, transgen, intersex, *queer*, asexuale etc. Pentru clarificarea

semnificației conceptuale și delimitarea sferei de cuprindere a acronimului LGBTQIA+, trebuie să se țină cont de anumite noțiuni, precum sexul biologic, identitatea de gen, exprimarea genului, orientarea sexuală ș.a. [1, 2, 4, 6, 7]. Astfel:

a) *sexul biologic* este determinat genetic și poate fi stabilit din punct de vedere clinic încă de la naștere (persoanele pot fi bărbați, femei sau hermafrodiți); sexul biologic implică o anumită anatomie a sistemului reproductiv și caracteristici sexuale secundare specifice;

b) *identitatea de gen* desemnează experiențele personale pe care un individ le are în conformitate cu propriul său gen și cu rolurile sociale pe care și le asumă; este vorba despre sentimentul autentic pe care o persoană îl trăiește în legătură cu propria sa identitate sexuală, sexualitate manifestă și cu propriile sale experiențe, ca bărbat sau femeie [7]; Asociația Psihologilor Americani conceptualizează mai larg identitatea de gen, și anume prin sentimentul unei persoane care se poate percepe pe ea însăși (și, eventual, se poate exprima) ca fiind femeie, bărbat, ambele, o persoană transgen sau niciuna dintre aceste variații [1]; persoanele a căror identitate de gen coincide cu sexul biologic atribuit la naștere se numesc *cisgen*; atunci când identitatea de gen și sexul atribuit la naștere nu sunt congruente, o persoană se poate identifica pe ea însăși ca fiind transgen sau ca făcând parte dintr-o altă categorie referitoare la identitatea de gen, cum ar fi persoanele non-binare sau cele a căror identitate de gen este fluidă [4];

c) *exprimarea genului* este un alt concept cheie care se referă la modul în care o persoană își comunică propriul gen într-un anumit context cultural, prin aparența fizică, îmbrăcăminte, exprimarea verbală și nonverbală, manierele sociale, comportamentele, interesele sau activitățile sale [2]; exprimarea genului poate fi sau nu în concordanță cu identitatea și rolurile de gen prescrise social; deoarece identitatea de gen reprezintă o structură psihică, această dimensiune a personalității și funcționării unui individ nu este neapărat vizibilă pentru alții [6];

d) *orientarea sexuală* se referă la sexul indivizilor de care o persoană se simte atrasă din punct de vedere sexual sau romantic [2]; categoriile tipice ale orientării sexuale includ atracția față de indivizii de sex opus (persoanele heterosexuale), de același sex (femeile lesbiene și bărbații *gay*) sau de ambele sexe (persoanele bisexuale); orientarea sexuală se caracterizează printr-un *pattern* relativ stabil în timp, care implică atracția romantică și/sau sexuală față de persoane de același sex sau de sex opus sau față de ambele sexe ori față de alte entități, ca în cazul pansexualismului (atracția romantică, emoțională sau sexuală față de persoane în general, indiferent de sexul lor biologic, de identitatea sexuală sau cea de gen, pe care și-o asumă).

Măsuri pentru prevenirea discriminării și a excluderii studenților din comunitatea LGBTQIA+

Peste tot în lume, persoanele non-*cisgen* și/sau non-heterosexuale se confruntă cu etichetarea negativă din cauza prejudecăților, discriminarea sub diverse forme și ostilitatea care poate ajunge până la violența fizică. Hărțuirea și marginalizarea studenților în baza orientării sexuale și/sau a identității și expresiei de gen le afectează negativ sănătatea fizică și mintală, respectiv potențialul în ceea ce privește adaptarea psihosocială și performanța academică. Studiile au identificat numeroși factori de risc, printre care se numără problemele psihosomate, tulburările de somn, anxietatea, depresia, pierderea încrederii în forțele proprii, deprecierea imaginii și a stimei de sine, izolarea socială, sentimentul singurătății și cel al vinovăției, abuzul de alcool și/sau alte substanțe dăunătoare, comportamentele din spectrul suicidar etc.[8] Din acest motiv, cunoașterea particularităților stilului de viață pe care membrii comunității LGBTQIA+ îl au, precum și a potențialului uman al acestora este un pas esențial pentru o mai bună înțelegere a prejudecăților publice față de persoanele cu alte identități de gen și/sau orientări sexuale decât cele majoritare, precum și pentru combaterea discriminării și a marginalizării acestui grup vulnerabil.

Într-un raport publicat în anul 2011 de Consiliul Europei, T. Hammarberg (Comisarul pentru Drepturile Omului) recomanda autorităților din statele membre ale Consiliului Europei să adopte o

poziție publică fermă împotriva încălcării drepturilor persoanelor LGBTQIA+ și să promoveze respectul față de problemele referitoare la orientarea sexuală și identitatea de gen, de exemplu prin educația continuă pentru drepturile omului și prin campanii de conștientizare și sensibilizare a opiniei publice [5]. Prin invocarea drepturilor universale ale individului uman, diferite foruri internaționale (de exemplu, Organizația Națiunilor Unite sau Comisia Europeană) au solicitat statelor membre să adopte un set integrat de măsuri în vederea sancționării și a prevenirii hărțuirii psihologice, discriminării și excluderii din universități a studenților și a profesorilor care își declară public identitatea de gen și/sau orientarea sexuală.

În România, experiența în ceea ce privește creșterea măsurilor incluzive adresate studenților din comunitatea LGBTQIA+ a debutat relativ recent. *Campus Pride – Campanii comunitare de advocacy pentru universități sigure* este un proiect inițiat de Asociația MozaiQ în scopul creării unui mediu primitor și sigur și a unui climat de acceptare pentru toți studenții din mediul universitar românesc, indiferent de orientarea lor sexuală și/sau identitatea de gen, respectiv de alte caracteristici individuale [cf. 8]. Fiind prima inițiativă din România de această natură, proiectul a debutat în anul universitar 2015-2016 în București și a implicat studenții din comunitatea LGBTQIA+ în organizarea mai multor activități formative, cu un caracter non-formal. În anul universitar 2017-2018, proiectul *Campus Pride* a continuat în București cu întâlniri comunitare, ateliere de educație sexuală și combatere a diferitelor forme de violență, o expoziție de instantanee din viața unui student din comunitatea LGBTQIA+ și două *training*-uri de dezvoltare personală desfășurate la Facultatea de Sociologie a Universității din București, respectiv Școala Națională de Studii Politice și Administrative în colaborare cu IBM România.

Proiectul *Campus Pride* a fost revitalizat în aprilie 2021 în parteneriat cu *Pride Romania* (Cluj), *Identity Education* (Timișoara) și *Samtokin '78* (Islanda), cu sprijinul financiar din partea organizației *Active Citizens Fund Romania* – program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia. În luna octombrie 2021, au fost inaugurate trei centre studențești (în orașele Cluj-Napoca, București și Timișoara) în care studenții din comunitatea LGBTQIA+ și aliații lor se pot întâlni în siguranță pentru a participa săptămânal la diverse activități de dezvoltare academică, personală și comunitară. Pe lângă obiectivele specifice unei organizații de tineret, proiectul își propune pilotarea și implementarea periodică a unor instrumente destinate măsurării gradului incluziunii studenților din comunitatea LGBTQIA+ în mediul universitar din România. Se pornește de la premisa că, pentru atingerea unui grad ridicat de incluziune, este nevoie de maparea comunităților studențești LGBTQIA+ prin colectarea de date care oglindesc experiențele lor în timpul studiilor universitare. Astfel, se pot propune și actualiza periodic politici și instrumente care vizează incluziunea studenților din comunitatea LGBTQIA+. Din păcate, inițiativele în ceea ce privește sporirea incluziunii în mediul universitar a studenților din comunitatea LGBTQIA+, precum proiectul *Campus Pride*, sunt limitate la un număr foarte mic de centre universitare importante.

În baza recomandărilor sugerate în *Raportul Național Campus Pride: Experiențe LGBTQIA+ în mediul universitar din România* [8], suntem de părere că un mediu academic incluziv, primitor și sigur pentru toate categoriile de studenți, indiferent de identitatea de gen și/sau orientarea sexuală, presupune ca personalul didactic și nedidactic, respectiv studenții în general să evite atitudinile și comportamentele homofobe, bifobe sau transfobe în sălile de curs, în spațiile campusurilor universitare sau în mediul *online*. Pentru atingerea acestui obiectiv, pot fi implementate măsuri, precum:

a) *formarea profesorilor pentru achiziționarea termenilor de bază* (de exemplu: identitatea de gen, exprimarea genului, normele și rolurile de gen, orientarea romantică și sexuală etc.) în discuția despre diversitatea de gen și comunitatea LGBTQIA+; centrele de formare, consiliere și orientare ale universităților pot fi abilitate să livreze astfel de cursuri interne;

b) *elaborarea și implementarea unor mecanisme și proceduri* care să le permită studenților din comunitatea LGBTQIA+ și aliaților să raporteze agresiuni bazate pe homofobie, bifobie, transfobie sau alte prejudecăți, fără riscul de a fi persecutați și discriminați;

c) *sprijinul acordat studenților pentru monitorizarea propriilor lor prejudecăți și atitudini negative* față de diferitele identități de gen, respectiv orientări romantice și sexuale sau de familie; acest obiectiv poate fi realizat prin grupuri de discuții (în care pot fi implicate și Ligile Studențești), suport *peer-to-peer* sau *coaching* colectiv cu implicarea unui mentor din comunitatea LGBTQIA+/aliat;

d) *revizuirea curriculum-urilor pentru a fi incluzive*; acest lucru nu trebuie să însemne, neapărat, programe de studiu tematice sau elemente curriculare specifice; este suficient, de exemplu, ca un profesor de matematică să menționeze că Alan Turing a fost o persoană *gay*, fără comentarii ironice sau răuvoitoare;

e) *gestionarea siguranței fizice și emoționale a studenților din comunitatea LGBTQIA+* atât în sălile de curs, cât și în spațiile publice din campusuri, biblioteci, cantine, săli de sport, cămine studențești; astfel de măsuri includ facilități unisex în campusuri, afișarea de materiale în spațiile publice care susțin diversitatea LGBTQIA+, informarea periodică a studenților în legătură cu serviciile de sprijin și protecție de care pot beneficia persoanele LGBTQIA+ care se confruntă cu hărțuire, discriminare, situații dificile cauzate de homofobie/transfobie, precum și în legătură cu posibilele consecințe ale actelor de hărțuire și discriminare a persoanelor LGBTQIA+ în mediul universitar;

f) *organizarea unor evenimente tematice (de exemplu, International Day Against Homophobia, Biphobia and Transphobia) și campanii* focalizate pe conștientizarea în rândul studenților și a profesorilor a cauzelor și consecințelor hărțuirii, discriminării și a abuzurilor la care studenții din comunitatea LGBTQIA+ sunt supuși de multe ori; în astfel de acțiuni, Ligile Studențești și alte organizații de tineret cu impact național pot avea o contribuție esențială prin schimbarea paradigmei contraproductive, în care studenții LGBTQIA+ sunt invizibili și expuși unei game largi de riscuri.

Concluzii

1. Este necesară creșterea nivelului conștientizării publice în ceea ce privește potențialul uman, valoarea socială și drepturile studenților din comunitatea LGBTQIA+, respectiv formele sub care acestora le poate fi acordat suportul academic, psihologic, social și juridic. Este nevoie urgentă de măsuri concrete pentru creșterea gradului incluziunii studenților din comunitatea LGBTQIA+ în mediul universitar din România. Tinerii cu diferite identități de gen și orientări romantice, sexuale sau de familie, care abandonează studiile din cauza homofobiei, bifobiei și a transfobiei din sălile de curs și campusuri, au șanse mai mici de integrare pe piața muncii și de a-și exprima și valorifica potențialul uman.

2. De asemenea, se recomandă intensificarea implementării programelor focalizate pe educarea și creșterea respectului pentru diversitate și toleranță. Prin astfel de măsuri, pot fi oferite tuturor actorilor din mediul academic informații cât mai cuprinzătoare și adecvate cu privire la diversitatea în ceea ce privește identitatea de gen și formele de manifestare a sexualității umane. De asemenea, pot fi create și consolidate pârgghiile necesare incluziunii tuturor studenților, indiferent de orientarea lor sexuală sau identitatea de gen, precum și de sex, etnie, *background* religios, dizabilități sau orice alte elemente identitare care îi pot diferenția și vulnerabiliza.

Bibliografie

1. AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION. Answers to Your Questions About Transgender Individuals and Gender Identity, 2006, 6 p. Document disponibil online la <http://www.apa.org/topics/transgender.html>.

2. AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION. Guidelines for psychological practice with lesbian, gay, and bisexual clients. În: *American Psychologist*, 2012, vol. 67, nr. 1, p. 10-42. ISSN (print) 0003-066X, ISSN (online) 1935-990X. doi: [10.1037/a0024659](https://doi.org/10.1037/a0024659).
3. CHONODY J. M. Measuring sexual prejudice against gay men and lesbian women: Development of the Sexual Prejudice Scale (SPS). În: *Journal of Homosexuality*, 2013, vol. 60, no. 6, p. 895-926. ISSN (print) 0091-8369, ISSN (online) 1540-3602. doi: [10.1080/00918369.2013.774863](https://doi.org/10.1080/00918369.2013.774863).
4. GAINOR K. A. Including transgender issues in lesbian, gay and bisexual psychology: Implications for clinical practice and training. În: GREENE B., CROOM G. L. (Eds.), *Psychological Perspectives on Lesbian and Gay Issues (Vol. 5 – Education, Research, and Practice in Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgendered Psychology: A Resource Manual)*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2000, p. 131-160. ISBN (print) 978-080-39-5383-3. ISBN (online) 978-145-22-3369-7. doi: [10.4135/9781452233697](https://doi.org/10.4135/9781452233697).
5. HAMMARBERG, T. *Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in Europe* (2nd ed.). Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2011, 215 p. Raport disponibil online la <https://rm.coe.int>.
6. KIRKUP K. The origins of gender identity and gender expression in Anglo-American legal discourse. În: *University of Toronto Law Journal*, 2018, vol. 68, no. 1, p. 80-117. ISSN (print) 0042-0220. ISSN (online) 1710-1174. doi: [10.3138/utlj.2017-0080](https://doi.org/10.3138/utlj.2017-0080).
7. MARTINSON R. D. Sexual orientation: The history and significance of an idea. În: *Word & World: Theology for Christian Ministry*, 1994, vol 14, no. 3, p. 239-245. ISSN (print) 0275-5270.
8. Raportul Național Campus Pride: Experiențe LGBTQIA+ în mediul universitar din România. Material realizat în cadrul proiectului „Campus Pride – Campanii comunitare de advocacy pentru universități sigure”, 2022, 41 p. Document disponibil online la https://www.mozaiqlgbt.ro/wp-content/uploads/2022/10/Raportul-National-Campus-Pride_compressed.pdf

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.12>

UDC: 159.9:316

**THE EXPERIMENTAL PROGRAM "DEVELOPING SOCIAL INTELLIGENCE IN
PRIMARY SCHOOL STUDENTS"**

**PROGRAMULUI EXPERIMENTAL „DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI SOCIALE LA
ȘCOLARII DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR”**

**GUȚUL Aliona¹⁶, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0009-0007-8864-6795)**

**GUȚUL Aliona, student, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID 0009-0007-8864-6795)**

***Annotation:** This article presents an Experimental Program designed to enhance the social intelligence of primary school students. This period is crucial in developing intellectual, artistic, moral, and social feelings in children. The program is designed for children who exhibit limited knowledge in understanding the logical progression of complex interaction situations and the significance of individual behaviour in these scenarios. Consequently, they face difficulties in comprehending and anticipating human behaviour, which, in turn, hinders the effective establishment of interpersonal relationships, the achievement of desired goals, and favourable social adaptation. Teaching methods and activities included in the program have been tailored to the specific age group and the domains of social and emotional development. This program is founded on robust research and pedagogical practices aimed at supporting the development of social intelligence in primary school children. The results of this experimental research offer a crucial understanding of the effectiveness of educational approaches targeting the enhancement of social intelligence in young children. This study provides a practical perspective on how education can contribute to the development of essential social and emotional skills among primary school students.*

***Adnotare:** Acest articol prezintă Programul experimental care a fost conceput în scopul dezvoltării inteligenței sociale la elevii din învățământul primar. Această perioadă este crucială în dezvoltarea sentimentelor intelectuale, artistice, morale și sociale ale copiilor. Acest program este conceput pentru copii care manifestă cunoștințe limitate în înțelegerea logică a evoluției situațiilor complexe de interacțiune și înțelegerea importanței comportamentului indivizilor în aceste situații. Prin urmare, ei se confruntă cu dificultăți în a înțelege și a anticipa comportamentul oamenilor, ceea ce, în consecință, dificultează stabilirea eficientă a relațiilor interpersonale, atingerea scopurilor dorite și adaptarea socială favorabilă. Metodele de predare și activitățile incluse în program au fost adaptate la specificul vârstei și la domeniile de dezvoltare socială și emoțională. Acest program se bazează pe cercetări și practici pedagogice solide pentru a sprijini dezvoltarea inteligenței sociale a copiilor din învățământul primar. Rezultatele acestei cercetări experimentale oferă o înțelegere esențială a eficacității abordărilor educaționale care vizează dezvoltarea inteligenței sociale la copiii mici. Acest studiu furnizează o perspectivă orientată spre practică asupra modului în care educația poate contribui la dezvoltarea abilităților sociale și emoționale esențiale în rândul școlărilor din învățământul primar.*

Keywords: social intelligence, young school children, social skills, academic success

Cuvinte-cheie: inteligența socială, școlarul mic, abilități sociale, succesul școlar.

¹⁶ alionagutul35@gmail.com

Introducere

Inteligența socială este un aspect important al dezvoltării școlarelor și influențează semnificativ succesul lor școlar. Abilitățile cognitive, comportamentale și morale dezvoltate în acest domeniu contribuie la dezvoltarea abilităților necesare pentru a crea un mediu de învățare mai eficient, pentru a construi relații pozitive și pentru a face față cu succes cerințelor școlii și ale vieții. Educarea și promovarea inteligenței sociale a copiilor este, prin urmare, esențială pentru succesul academic, personal și cel social pe termen lung. Acest lucru este menționat de Saranciuc-Gordea Liliana în Ghidul Metodologic "Dezvoltarea Personală" [2].

Analiza statistică ne-a oferit o imagine clară a realităților cu care se confruntă copiii noștri în ceea ce privește dezvoltarea lor socială și emoțională. Datele obținute din această analiză au scos la iveală o serie de probleme și tendințe care necesită o atenție specială și o intervenție corespunzătoare. Această analiză statistică ne-a îndemnat să ne gândim la necesitatea unui program de dezvoltare a inteligenței sociale pentru copiii noștri. Pentru aceasta am studiat Curriculum-ul Național pentru învățământul primar al RM care include repere metodologice pentru organizarea procesului de educație în vederea dezvoltării inteligenței sociale și a competențelor sociale la școlarul mic. Acestea sunt:

- să comunice mai eficient, să-și exprime gândurile și sentimentele și să înțeleagă mai bine limbajul non-verbal pentru stabilirea relațiilor sănătoase și pentru interacțiunile sociale reușite.
- să-și recunoască emoțiile, să le exprime în mod adecvat și să dezvolte empatie față de ceilalți;
- să identifice și să rezolve conflicte într-un mod constructiv implicând abilități precum ascultarea activă, negocierea și găsirea de soluții win-win;
- să dezvolte empatia, ceea ce poate contribui la relații sociale mai sănătoase;
- să lucreze în echipă, să-și împartă responsabilitățile și să contribuie la realizarea unor obiective comune;
- să recunoască și să contracareze comportamentele nedorite și să dezvolte abilități de relaționare pozitive.
- să-și descopere și să-și înțeleagă mai bine propriile valori, credințe și obiective în contextul social [1].

Prin urmare, am conceput și adaptat un program de dezvoltare a inteligenței sociale care se adresează direct problemelor identificate în urma analizei statistice. Ne-am concentrat pe un grup țintă specific, care include copiii care se confruntă cu dificultăți în stabilirea și menținerea relațiilor cu ceilalți, cei care au nevoie de sprijin suplimentar pentru a-și dezvolta abilitățile de comunicare și relaționare, cu scopul de a-și crește încrederea și a obține succes atât în școală, cât și în viața de zi cu zi, precum și copiii care au nevoie să învețe cum să-și gestioneze emoțiile.

Material și metodă

Scopul fundamental al programului este de a oferi copiilor instrumentele necesare pentru a se dezvolta în indivizi mai echilibrați emoțional, mai empatici și mai capabili să navigheze cu succes în lumea socială complexă în care trăim. Aceste abilități nu doar îi ajută pe copii să aibă succes în școală, ci au un impact pozitiv și durabil asupra calității vieții lor și a relațiilor cu cei din jur.

Obiectivele programului

Promovarea relațiilor sănătoase: Unul dintre principalele obiective ale programului este de a ajuta copiii să dezvolte abilități sociale care să le permită să stabilească și să mențină relații interpersonale sănătoase cu colegii, adulții și alte persoane din viața lor.

Prevenirea comportamentelor negative: Scopul programului este de a preveni comportamentele negative, precum agresiunea și hărțuirea, oferind copiilor instrumente pentru recunoașterea, evitarea și gestionarea acestor comportamente.

Dezvoltarea empatiei: Programul își propune să dezvolte empatia și înțelegerea față de ceilalți, ajutând copiii să poată empatiza și să ofere sprijin atunci când este nevoie

Învățarea abilităților de comunicare: Un alt scop important este de a dezvolta abilitățile de comunicare ale copiilor, astfel încât aceștia să poată exprima clar gândurile și sentimentele, să asculte cu atenție și să comunice eficient.

Gestionarea emoțiilor: Programul își propune să ajute copiii să învețe cum să-și recunoască și să-și regleze emoțiile în mod sănătos, evitând comportamentele distructive sau auto-dăunătoare.

Dezvoltarea abilităților de colaborare: Un alt obiectiv important este de a ajuta copiii să învețe să lucreze în echipă și să colaboreze cu ceilalți pentru atingerea obiectivelor comune.

Promovarea climatului școlar pozitiv: Prin dezvoltarea acestor abilități sociale și emoționale, programul contribuie la crearea unui mediu școlar mai pozitiv, în care copiii se simt în siguranță, sprijiniți și înțeleși.

Rezultate și discuții

Recomandări metodologice pentru implementarea programului:

Conținutul și structura programului de intervenție se bazează pe conceptul teoretic prezentat în capitolul I, rezultatele obținute prin metoda de constatare prezentate în capitolul II, Curriculum-ul Național al Republicii Moldova pentru Învățământul Primar, Dezvoltarea personală Ghid pentru cadrele didactice, Ghidul și Manualul *Global Team Up, Team Up-Game Book*, George W. Burns. 101 povesti vindecătoare pentru copii și adolescenți. Folosirea metaforelor în terapie (adaptate pentru program) [6].

Metodele folosite pentru organizarea programului au fost minuțios selectate și adaptate vârstei, intereselor și necesităților copiilor. Pe baza unei perspective integrate în psihologie, au fost alese metode, strategii și tehnici din diverse teorii practice, inclusiv cele cognitiv-comportamentale, psihodinamice, umaniste, gestalt, tranzaționale și sistematice bazate pe 8 subiecte psihosociale **Furia, Frica, Stres și Tensiune, Asertivitate, Bullying, Conflict, Respect, Prietenie și Prieteni** și adaptate vârstei, intereselor și necesităților copiilor.

În cadrul programului, s-au aplicat proceduri de restructurare cognitivă, care constau în "reformularea modului de gândire". Prin aceasta, participanții au învățat inițial să identifice gândurile nerealiste, disfuncționale și/sau iraționale legate de sentimentele negative sau comportamentele problematice. Apoi, au învățat să înlocuiască aceste tipuri de gândire cu unele mai realiste, funcționale și/sau raționale [5].

Restructurarea cognitivă vizează aspecte precum înțelegerea de sine, autoaprecierea, conștientizarea evenimentelor din viață care pot provoca emoții negative, comportamente distructive, relația dintre gânduri și comportament, cauzele conflictelor interne și interpersonale, contribuția personală la apariția și dezvoltarea situațiilor conflictuale și traumelor psihologice, precum și modul de evitare a acestor situații în viitor.

În cadrul acestui program, au fost folosite diferite tehnici:

- 1) de restructurare cognitivă, cum ar fi discuții în grup, jocul de rol, rezolvarea problemelor, exerciții cu elemente de psihodramă, monitorizarea personală, dezvoltarea percepției sociale și tehnici de reducere și integrare a gândurilor și emoțiilor negative;
- 2) expresiv-creative oferă școlarului mic posibilitatea de a descoperi propriile lor calități și competențe, dar și de a aborda temerile și dificultățile potențiale, precum și importanța stabilirii unor obiective realiste. Aceste tehnici îi îndrumă către o cunoaștere mai profundă a propriei lor lumi interioare, contribuind la înțelegerea și acceptarea de sine[4]. În cadrul acestor tehnici, desenul se evidențiază ca fiind cea mai comună modalitate de a proiecta personalitatea, permițând persoanei să-și exprime dorințele, trăirile și aspirațiile, în timp ce devine conștientă de dificultățile ce pot interveni în calea realizării acestor aspirații, precum și de propriile nevoi și resurse interioare;

- 3) jocuri mobile cu reguli (jocuri cu povești, jocuri fără povești, cu elemente de sport) sunt un tip de activitate ludică ce implică îndeplinirea unor reguli care au un efect complex asupra dezvoltării fizice, mentale, sociale și emoționale a copilului, reguli care au un efect complex asupra dezvoltării fizice, mentale, sociale și emoționale a copilului. Jocurile mobile bazate pe povești le permit copiilor să își consolideze înțelegerea obiectelor și fenomenelor din lumea din jurul lor. Jocurile mobile (jocuri fără povești) învață să acționeze rapid la semnal, dezvoltând dexteritatea, atenția, capacitatea de a se orienta în spațiu [3, 9].
- 4) jocurile cu elemente de sport sunt exerciții de joc care au ca scop creșterea activității motrice a copiilor. Activitatea sportivă are un efect favorabil asupra organismului: dezvoltă agilitatea, capacitatea de a-și păstra echilibrul, de a alerga repede, de a sări etc. Potrivit R.O. Bardina, jocurile cu elemente de activități sportive sunt însoțite de creștere emoțională, copiii se bucură de procesul de joc [7,12]. E.Y. Stepanenkova remarcă faptul că în aceste jocuri copilul învață să-și coordoneze acțiunile cu cele ale semenilor săi, el dezvoltă reținerea, responsabilitatea, voința, determinarea. Aceste calități sunt deosebit de importante pentru succesul interacțiunii interpersonale reușite a copiilor cu ceilalți [8].

Programul este conceput pentru copii cu vârsta cuprinsă între 7 și 11 ani și include 24 de sesiuni.

Fiecare sesiune se caracterizează prin ceea ce:

- constă din diferite activități pe bază de mișcare și mini-atelier care sunt efectuate conform unei
- structuri clare.
- are loc săptămânal la o oră anume, într-o zi fixă și cu o echipă fixă.
- durează 60 de minute, în funcție de gradul de energie și concentrare al copiilor.
- are loc într-un mediu stabil și sigur.
- asigură siguranța fizică și emoțională.
- este potrivită pentru copiii din grupele de vârste de 7-11 ani.
- nu este obligatorie pentru copii; oferă posibilități.
- este planificată și evaluată folosind formularele standard.
- Numărul optim de copii într-un grup este de 15 persoane.

Lucru în grup se bazează pe principii:

1. Atitudinea respectuoasă și prietenoasă față de copii, față de nevoile lor. Nu este permisă nici cea mai mică nepăsare față de starea lor de spirit și de bine.
2. Fiecare copil este acceptat așa cum este, îi este recunoscută valoarea, importanța, unicitatea.
3. Nu se acceptă reproșurile și cenzura pentru eșecuri.
4. Sesiunile se desfășoară într-o formă ludică, care trezește interesul viu al copiilor.
5. Succesul este trăit de copii ca o bucurie, aceasta este facilitată de evaluarea emoțională pozitivă a oricărei realizări mărunte a copilului.
6. Copiii au un sentiment de siguranță în sistemul de relații, datorită căruia își pot explora și exprima liber "eu"-ul, își pot arăta în siguranță emoțiile și sentimentele.
7. Este apreciat caracterul gradual al procesului de dezvoltare-corecție, nu se încearcă accelerarea acestuia. Fiecare copil are timpul și ora sa de înțelegere.

Conectarea cu copiii și menținerea unei sesiuni educaționale stimulante și distractive este esențială pentru a suscita interesul și implicarea lor. Pentru a realiza acest lucru, este importantă crearea unui mediu deschis și prietenos, adaptarea activităților la interesele și nivelul de dezvoltare al copiilor. Utilizarea metodelor variate de predare și oferirea unui model pozitiv de comportament, comunicare și colaborare, feedbackul constructiv și umorul pot contribui la menținerea unei atmosfere plăcute, iar pauzele și mișcarea pot păstra nivelul de energie al copiilor [10]. Această abordare promovează învățarea pozitivă și distractivă, sprijinind dezvoltarea lor într-un mediu deschis și prietenos. Pentru a ne asigura că sesiunea va avea succes, am ținut cont de gestionarea grupului: am

combinat diferite forme de organizare a grupului (cerc, șir, grupuri mici, lucrul individual). În cazul în care copiii repetă activitățile în cerc pe parcursul sesiunii, concentrarea poate scădea, în timp ce diversitatea organizării grupului poate oferi noi provocări, trecând de la lucrul individual la cel în perechi sau în grupuri mici. Statul în cerc poate fi dificil, deoarece toți vă pot vedea, spre deosebire de siguranța jocului într-un grup mic. Activitățile în sesiune sunt organizate de la simplu la complex prin demonstrație și exemplificare. La începutul sesiunii are loc stabilirea/revizuirea regulilor și semnelor de comunicare, care asigură desfășurarea activităților în mod eficient [13].

Un rol semnificativ în gestionarea sesiunilor și crearea unui mediu educațional eficient au rutinele. Rutinele pot fi gesturi, melodii, sunete, serii scurte de mișcare. Rutinele sunt repetitive și creează un mediu sigur, cald și protector în timpul sesiunii, asigurând copiilor un sentiment de securitate, se bazează pe o abordare cu structură și repetiție, ceea ce ajută la menținerea unui mediu previzibil și organizat, pot cultiva valori importante în viață, precum responsabilitatea și colaborarea, contribuind astfel la dezvoltarea morală a copiilor, întăresc legăturile dintre participanți și contribuie la construirea de comunități și grupuri sociale solide, reprezintă modalități puternice de organizare a grupurilor, ajutând la menținerea ordinii și a disciplinei, pot oferi copiilor o înțelegere clară a ceea ce urmează, ajutându-i să facă față momentelor dificile, aduc copiii împreună și îi conectează, susținând reglarea emoțională și ajutând la gestionarea sentimentelor de incertitudine. În ansamblu, rutinele sunt un element esențial în gestionarea eficientă a sesiunilor educaționale și în promovarea unui mediu pozitiv și ordonat, care să susțină dezvoltarea armonioasă a copiilor [11].

Conținutul programului

Programul "*Creșterea Competențelor Sociale pentru Succesul Școlar*" organizează activități pe bază de mișcare și mini-ateliere care întăresc dezvoltarea cognitivă, fizică, emoțională și socială a copiilor care oferă structură, stabilitate și socializare descriind mijloacele din activități care au o influență pozitivă asupra dezvoltării inteligenței sociale.

Fiecare sesiune constă din: rutina introductivă: început: activitatea de încălzire ca introducere; mijloc - două activități principale: activitatea 1 prezintă un mini-atelier, activitatea 2 -jocuri mobile; sfârșit: relaxare în vederea încheierii: rutina de încheiere. Distingem între: activități introductive (încălzire) cu durată de 5-10 minute; activități principale cu durată: 40- 45 de minute, activități de încheiere (relaxare) cu durată de 5-10 minute, rutinele de la începutul, sfârșitul și rutinele dintre activități. În continuare vom ilustra sesiunea de terapie psihosocială folosite în cadrul studiilor experimentale.

SUBIECTUL FURIE

OBIECTIVE:

Identificarea și recunoașterea furiei ca o emoție naturală și diferențierea de alte emoții.

Învățarea comunicării deschise și exprimării nevoilor și frustrărilor.

Reducerea sau eliminarea comportamentelor agresive sau distructive asociate furiei, precum lovirea, aruncarea obiectelor sau distrugerea proprietății.

Creșterea nivelului de conștiință de sine prin dezvoltarea abilităților de auto-reflecție pentru a înțelege mai bine propriile emoții și pentru a anticipa potențialele situații care pot declanșa furia.

Gestionarea stresului și a tensiunii prin tehnici de respirație profundă, meditația sau exercițiile fizice pentru a-i calma atunci când sunt furioși.

ABILITATE COMPORTAMENTALĂ

Luați o pauză.

ABILITĂȚI SPECIFICE OBSERVABILE

- Poate tolera ideea de a fi „scos” din joc sau de a „pierde” un joc.
- Acceptă faptul că face sau vede greșeli sau lucrurile care nu se întâmplă așa cum vrea.
- Poate să își gestioneze furia folosind diferite tehnici de autoreglare (inspirat și expirat, îndepărtarea de conflict).
- Poate fi furios în siguranță; fără să se rănească sau să îi rănească pe ceilalți și fără să distrugă obiectele materiale.

SESIUNEA II	
Apel de grup	<i>Bună ziua</i>
Rutina de deschidere	<i>Salutări în cerc</i>
Reguli	
Verificarea stării copiilor la introducerea activităților	
Încălzire	<i>Aleargă și bate palma cu celălalt</i>
Rutină	<i>Aplauze silențioase</i>
Activitatea principală 1	<p>PICTURA EMOȚIILOR (Invită copiii să-și aleagă subiectul pe care vor să-l deseneze sau să-l picteze în legătură cu furia. Acest lucru ar putea fi o situație specifică care i-a făcut să se simtă furioși sau o reprezentare abstractă a furiei).</p> <p><i>Explorarea soluțiilor:</i> După ce lucrarea este terminată, poți să discutați despre alternative la manifestările negative ale furiei. Încurajează-i să găsească soluții constructive pentru a face față situațiilor de furie în viitor.</p>
Rutină	<i>Foc de artificii</i>
Activitatea principală 2	<p>DANSUL ANIMALELOR (Explorați diverse mișcări creative, imitând diferite animale. Deplasați-vă liber în spațiu până la semnalul „Stop!” (folosește un obiect care emite sunete, precum o tamburină sau o tobă). La semnalul dat, opriți-vă și luați poziția animalului pe care l-ați imitat).</p>
Rutină	<i>Popcorn</i>
Calmare	<i>Fluturașul pe nas</i>
Verificarea stării copiilor la încheierea activităților	
Rutină de încheiere	<i>Ploaia</i>

SUBIECTUL CONFLICT	
OBIECTIVE:	
Înțelegerea conceptului de conflict și importanța rezolvării pașnice a acestuia.	
Dezvoltarea abilităților de comunicare și cooperare.	
Crearea unui spațiu sigur pentru exprimarea emoțiilor și soluționarea problemelor.	
ABILITATE COMPORTAMENTALĂ	
Acordă atenție celorlalți.	
ABILITĂȚI SPECIFICE OBSERVABILE	
<ul style="list-style-type: none"> • Își poate exprima nevoile într-un mod prietenos. • Se poate liniști atunci când lucrurile nu merg cum și-ar dori. • Poate pleca sau poate întoarce spatele conflictului sau frustrărilor, pentru a se concentra asupra altui lucru (ia o pauză) sau folosește alte tehnici pentru a neutraliza agresiunea. • Le arată altora grijă și ajutor. • Poate da mâna și poate spune "te rog," "mulțumesc," "îmi pare rău," și "înțeleg". • Poate face compromisuri, sugera idei noi, negocia și accepta soluții sau compromisuri. • Este deschis la ideile celorlalți. 	
SESIUNEA I	
Apel de grup	A ram zam zam

Rutina de deschidere	<i>Salutări în cerc</i>
Reguli	
Verificarea stării copiilor la introducerea activităților	
Încălzire	<i>Aleargă și atinge</i>
Rutină	<i>Aplauze silențioase</i>
Activitatea principală 1	<i>POVESTEA „MONSTRUL CONFLICTULUI”</i> (Această poveste imaginativă implică un element de joc de rol și o poveste despre un monstru imaginar numit "Monstrul Conflictului.")
Rutină	<i>Foc de artificii</i>
Activitatea principală 2	<i>PRINDE COADA</i> (Instrucțiuni pentru panglici: toți copiii primesc o panglică și o bagă în pantaloni, pe lateral, la șold, astfel încât cea mai lungă parte din panglică să atârne din pantaloni. Perechi: fiecare persoană încearcă să ia coada (panglică) celeilalte persoane, încercând totodată să își păstreze propria coadă).
Rutină	<i>Mulțumesc</i>
Calmare	<i>Albinuța zumzăitoare</i>
Verificarea stării copiilor la încheierea activităților	
Rutină de încheiere	

Concluzii

Prezentarea programului experimental pentru dezvoltarea inteligenței sociale la școlarii din învățământul primar aduce în prim-plan o abordare inovatoare și esențială pentru formarea copiilor în aspectele cheie ale inteligenței sociale. Acest program se bazează pe o fundație solidă de cercetare și practică pedagogică, cu accent pe dezvoltarea abilităților de comunicare, empatie, cooperare și gestionare a emoțiilor.

Programul a fost conceput și adaptat pentru a ține cont de nevoile specifice ale copiilor din această etapă a educației și de a promova învățarea activă și implicarea pozitivă. Prin utilizarea diferitelor metode și resurse educaționale, acest program oferă școlarii instrumente practice pentru a naviga cu succes în relațiile lor sociale și pentru a dezvolta abilitățile necesare pentru o adaptare sănătoasă la societate. În timp ce programul este prezentat ca o resursă valoroasă pentru dezvoltarea inteligenței sociale a copiilor, rămâne un domeniu în continuă evoluție și cercetare. Astfel, este important să continuăm să evaluăm și să ajustăm abordările noastre pentru a asigura eficacitatea și relevanța lor în contextul schimbător al învățământului primar.

În concluzie, acest program reprezintă un pas semnificativ către dezvoltarea inteligenței sociale a școlarii din învățământul primar, subliniind importanța acordată acestei dimensiuni a educației. Prin eforturi continue de îmbunătățire și adaptare a unor astfel de programe, putem contribui la formarea unei noi generații de tineri cu abilități sociale solide și conștienți de influența pozitivă pe care o pot avea asupra societății.

Bibliografie

1. Curriculum școlar, clasele I-IV. Chișinău: ME, 2018.
2. SARANCIUC-GORDEA L. Dezvoltarea personală: disciplina școlară în clasele primare: supliment la suporturile de curs: Didactica dezvoltării personale; Consiliere educațională; Consiliere școlară: Ghid metodologic; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău. Chișinău: S. n., 2021 (C.E.-P. UPS "Ion Creangă"). 233 p.
3. 855 de Jocuri și Activități. UNICEF, European Youth Exchange Moldova. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://drepturilecopilului.md/files/publications/Carteamare_jocuri.pdf

4. CAROL S. DWECK. Mindset: The New Psychology of Success. Random House Publishing Group: Ballantine Books, 2006.
5. MYRNA B. SHURE, ROBERTA ISRAELOFF. Raising a Thinking Preteen: The "I Can Problem Solve". Program for 8- to 12- Year-Olds. First Edition: April 1, 2001.
6. GEORGE W. BURNS. 101 povesti vindecatoare pentru copii si adolescenti. Folosirea metaforelor in terapie. Ed. TREI, 2011
7. БАРДИНА Р. О пользе спортивных игр. Эффективная медицина. <http://www.rostmaster.ru/lib/gymnastics/gymnastics-0034.shtml>
8. СТЕПАНЕНКО Э.Я. Теория и методика физического воспитания и развития ребенка. М.: Академия, 2001.
9. Подвижные игры для дошкольников. В: Zdravo: Портал вашего здоровья, 2015. <http://zdravoe.com/125/p3670/index.html>
10. Save the Children, Unicef, War Child: TeamUp-HandBook: Voor facilitators van gestructureerde recreatieve activiteiten in opvangcentra, 2016.
11. Save the Children, Unicef, War Child. TeamUp-GameBook: Voor facilitators van gestructureerde recreatieve activiteiten in opvangcentra, 2016.
12. Intervenții eficiente a cadrului didactic în soluționarea conflictelor dintre copiii, disponibil la: https://tdh-moldova.md/media/files/files/1_5_solutionarea_conflictelor_4588295.pdf
13. Teamup at Home Activity Book. www.warchildholland.org/activitybook

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2023.3.13>

UDC: 316.4, 316.6

SOCIO-PSYCHOLOGICAL CONTENT ANALYSIS OF EGO-DEFENSE MECHANISMS IN A PERSONAL MYTH OF A STUDENT, FUTURE TRANSLATOR

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТЕНТ АНАЛИЗ МЕХАНИЗМОВ ЭГО- ЗАЩИТ В ЛИЧНОМ МИФЕ СТУДЕНТОВ ПЕРЕВОДЧИКОВ

*ROTARU Silvia¹⁷, PhD student, university lecturer,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0002-4187-5722)*

*РОТАРУ Сильвия, лектор,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID 0000-0002-4187-5722)*

Annotation: *The interpreter's competence is determined by how accurately, without distortion, the translation is done. One of the reasons for distortion is socio-psychological. In the case of an emotionally incompetent Ego of the interpreter, ego-defence mechanisms operate and lead to complete or partial distortion in translation. Thus, Ego-defence mechanisms become a determinant of socio-emotional outsiderism. The aim of the article is to explore the problem of socio-emotional outsiderism and coping behavior as it's opposite pole in a "Personal Myth". In this context, the conditions of living the myth are examined, inter alia, in a personal myth. Hence, a content analysis of students' "Personal Myth" is carried out, in order to identify the ego-defence mechanisms. To conclude, in the course of this study, the experience of catharsis while living emotionally the personal myth is a valid indicator of the Ego competence formation among future interpreters, which in its turn tells on more accuracy in their translation as the need to exploit ego-defence mechanisms is reduced.*

Аннотация: *Компетенция переводчика определяется тем, насколько точно, без искажений выполнен перевод. Одна из причин искажений - социально-эмоциональное аутсайдерство. Оно проявляет себя в случае эмоционально не компетентного Эго. При этом, в силу вступают разнообразные механизмы Эго-защит, что и ведет к неадекватному переводу, в частности, к утаиванию, приукрашиванию, полному или частичному искажению информации. Несмотря на свою актуальность, проблема социально-эмоционального аутсайдерства у переводчиков крайне мало изучена. Цель данной статьи – исследовать механизмы эго-защит как детерминанту социально-эмоционального аутсайдерства у студентов переводчиков. В связи с этим проводится контент анализ «Личного мифа» студентов с целью выявить корреляцию между возможными механизмами эго-защит и уровнем рефлексии выборки. В ходе данного исследования, само проживание личного мифа на уровне катарсиса становится весомым показателем того, что Эго начинает проявлять достаточную социально-эмоциональную компетентность, чтобы совладать и смочь провести рефлексию проживаемых эмоций. Это в свою очередь, снижает уровень механизмов эго-защит и благоприятно сказывается на профессиональных навыках студентов переводчиков, снижая степень эмоционального искажения контекста в переводе.*

Keywords: *reflective approach, socio-emotional outsiderism, qualitative content analysis, myth, personal myth, catharsis, pro-activity*

Ключевые слова: *рефлексивный подход, социально-эмоциональный аутсайдер, качественный контент-анализ, миф, личностный миф, катарсис, проактивность*

¹⁷ srotaru@ulim.md

Введение

Проблема социально-эмоционального аутсайдерства исследуется в рамках теории адаптации начиная с античной школы, представителями коей были Анаксогор, Демокрит, Аристотель. Рассмотрим причины нарушения адаптации, согласно исследованиям прошлого и нынешнего столетий. Они представлены у Олпортта как недостаточное развитие Я (Self); у Айзенка в качестве врожденных свойств нервной системы; у Гелена - нечувствительность к нюансам ситуации; у Лерша - преобладание эмоциональной реактивности; у Мюррея это - отсутствие резистентности к давлению со стороны среды и Я (Self); у Тома - неадекватные когнитивные репрезентации ситуаций; у Левина - простая структура личностного пространства; у Салливана - жесткие персонификации динамизмы (страха враждебности); у Юнга - ригидность Я-структуры; у Фромма - иррациональные убеждения [14, с.167].

Тема данного исследования непосредственно связана с причинами нарушения адаптации в контексте механизмов Эго защит, рассматриваемых как детерминанты социально-эмоционального аутсайдерства.

В связи с вышесказанным, представляется важным исследовательским вопросом следующего характера: "Какие факторы влияют на формирование механизмов Эго защит?"

Мерила механизмов Эго-защит: Зигмунд Фрейд в 1894 году различил мерила механизмов Эго-защит среди которых выделяются следующие категории страха [2]:

- а) прагматический страх реальной опасности внешнего мира;
- б) моральный страх внутренней цензуры, совести;
- с) невротический страх, связанный с личными страстями и желаниями [6, с. 29-30].

Цель механизмов Эго-защит заключается в разрешении конфликтов между сознательным и бессознательным, а также в защите эмоционально не компетентного Эго от нежелательных аффектов и мыслей. Таким образом, слабое, избегающее эмоций Эго становится эмоциональным аутсайдером, что подтверждается концепциями А. Фрейд и других теоретиков.

Согласно А. Фрейд, при конфликте:

Таблица 1. Аспект конфликта согласно А. Фрейд [15]

Аспект конфликта	Компетентное Эго	Некомпетентное Эго
1. "Я и реальность"	- Стремление к объективности	- Аффект подавляется или усиливается, мир воспринимается как угроза
2. "Я и Сверх-Я"	- Понимание и интеграция принципов "Сверх-Я"	- Не понимание "Сверх-Я", игнорирование или потакание инстинктам
3. "Я и Оно"	- Разрешение конфликта с интеграцией страха и аффекта	- Вытеснение страха, сохранение аффекта в бессознательном, негативное воздействие на психику и физиологию

В случае не компетентного инфантильного Эго, конфликт между "Я и Оно" гасится с помощью механизмов эго-защит: идет вытеснение страха и сохранение аффекта в бессознательном, что плачевно сказывается на психике и физиологии человека [6, с.94].

Таблица 1 помогает наглядно сравнить, как компетентное Эго и некомпетентное Эго реагируют на различные аспекты конфликта согласно теории А. Фрейд.

Резюмируя вышесказанное следует отметить, что существует корреляция между уровнем эмоциональной компетентности Эго и активизацией механизмов Эго-защит. Следовательно, наличие двух полюсов аффективной сферы Эго - эмоционально аутсайдерского и эмоционально компетентного, отражает семантический уровень рефлексии эмоций от искаженного до объективного.

На основе вышеизложенных предпосылок по теме, следует сформулировать следующую гипотезу исследования: предполагается, что студенты, обладающие высоким уровнем про-социальной рефлексии, проявляют меньше механизмов Эго защит по сравнению с теми, у кого преобладает эго-центрированная рефлексия.

Цель данной статьи заключается в выявлении показателей корреляции между механизмами Эго защит и уровнем рефлексии у студентов, а также в исследовании феноменологии этой взаимосвязи в контексте переводческой деятельности.

Задачи исследования:

1. Провести анализ текущего состояния диагностики механизмов эго-защит.
2. Провести исследование возможных противоречий в теории механизмов эго-защит и различных подходов к их интерпретации.
3. Провести социально-психологический анализ механизмов эго-защит внутри личных мифов студентов, обучающихся на факультете перевода.

контент анализ механизмов эго-защит в личном мифе студентов переводчиков.

Состояние диагностики механизмов эго-защит в настоящее время характеризуется фрагментированным подходом и относительной разнообразностью. Например, Ж. Блэкман предоставляет хронологический обзор более ста механизмов эго-защит, начиная с З. Фрейда в 1894 году [2, с.40].

В 1991 году исследователь Крамер утверждал, что после систематического анализа литературы было выявлено существование пятидесяти восьми инструментов для диагностики механизмов защит [6, с. 94].

К. Дэвидсон и М. МакГрегор представляют обзор основных инструментов для диагностики механизмов защит, таких как шкалы копинга и защиты (Joffe & Naditch, 1977), опросник защитных механизмов (Gleser & Ihilevich, 1969), индекса жизненного стиля (Plutchik, Kellerman, & Conte, 1979), и опросника защитного стиля (Bond, Gardner, Christian, & Sigal, 1983). Эти исследователи приходят к выводу о необходимости различных версий интерпретации данных и амплификации диагностики защитных механизмов на основе показателей, полученных из нескольких инструментов диагностики [3, с. 965].

В данной статье автор проводит анализ механизмов эго-защит на основе опросника Р. Плутчика и Г. Келлермана. Этот опросник был выбран для исследования из-за его широкой апробированности на разнообразной выборке представителей общества.

Диагностические исследования, проведенные с использованием опросника "Индекс жизненного стиля", охватывали разные страны и включали в себя представителей разных гендерных, возрастных и социальных групп. Например, в Украине, среди 471 старшеклассников, была выявлена корреляция между механизмами психологической защиты и уровнем адаптивности личности в сфере социального общения. Это подтвердило прогностическую валидность опросника "Индекс жизненного стиля" и его применимость к украинской аудитории [10, с. 20].

Также исследование проводилось в Греции на выборке из 1261 взрослых, включая 723 пациента, 128 пациентов с психиатрическими расстройствами и 410 здоровых участников в возрастном диапазоне от 19 до 72 лет. Результаты показали, что психиатрические пациенты проявляли больше защитных механизмов, сопровождаясь конкретными психопатологическими симптомами, по сравнению с здоровыми участниками, что подтверждает валидность греческой версии опросника [5, с. 606].

Теория Плутчика также была подтверждена исследованием Баумайстера (1994), которое выявило, что люди, переживающие высокий уровень стресса и беспокойства, обычно используют больше защитных механизмов, таких как подавление и отрицание, по сравнению с теми, у кого уровень стресса ниже [1, с. 690].

Р. Плутчик и Г. Келлерман предполагали, что личностные черты, характерные для каждого индивида, влияют на выбор защитных механизмов. В их работе были выделены восемь основных защитных механизмов, которые были связаны с базовыми эмоциями. Авторы провели сравнительный анализ между контрольной и диагностической группами, а также между людьми, обладающими различными доминирующими чертами личности.

Исследования выявили, что шизофреники в большей степени используют практически все защитные механизмы Эго по сравнению с нормой. Люди с высоким уровнем тревожности чаще прибегают к регрессии, компенсации, проекции и вытеснению, в то время как люди с высокой самооценкой обычно используют эти защитные механизмы в минимальной степени.

Первоначальные исследования также указывают на то, что базовая эмоция "гнев" регулируется защитным механизмом "замещения" и может вести к формированию пассивно-агрессивного характера агрессивного типа личности. С другой стороны, базовая эмоция "страх" связана с защитным механизмом "вытеснения" и имеет тенденцию формировать пассивно-агрессивную личность пассивного типа [8, с. 228].

Материалы и методы исследования

В представленном исследовании личного мифа студента переводчика за основу предложены 8-10 механизмов эго-защит методики Плутчика и Келлермана (русский вариант), благодаря чьей валидности возможна диагностика механизмов в целом и каждого механизма в частности [12, с. 13].

Цель исследования: Опрос студентов - будущих переводчиков и написание ими личного мифа "Emotional Outsider", проведен в режиме онлайн используя Google Forms в течение первого семестра (сентябрь-декабрь 2022 г.) дабы выявить наличие механизмов эго-защит- детерминантов социально-эмоционального аутсайдерства, методом качественного контент анализа.

За основу методологии исследования механизмов Эго-защит предложенных Р. Плутчиком, автор статьи взял положения выдвинутые К. Харди, Б. Харли и Н. Филлипса о контент анализе:

- смысл возникает в контексте;
- категории исходят из данных и исследовательских вопросов;
- методика: кодирование категорий и подсчета частоты значений в изучаемом материале;
- социальный контекст определяет смысл контента;
- надежность возможна если результаты исследования валидны для других исследователей;
- достоверность результатов зависит от того, насколько точно значения изучаемого материала соответствуют социальному контексту;
- рефлексивность ставит вопрос о типе рефлексии автора при внесении смыслов в текст [4, с.19].

Опишем кратко содержательные характеристики механизмов эго-защит по методике Плутчика и Келлермана. В статье они представлены кодированными категориями, ввиду исследовательских вопросов о качественном контент анализе механизмов Эго защит в работах студентов переводчиков:

1. *Отрицание* (А. Freud, 1936; Moore & Rubinfine, 1969) - Отрицание реальности вопреки доказательствам обратного [2, с. 40].

2. *Вытеснение* (Freud, 1923; Arlow & Brenner, 1964) - не интенционное забывание мысли [2, с. 40].

3. *Подавление* (Werman, 1985) - сознательно делается попытка забыть нежелательные события [2, с.42].

3. *Регрессия Эго* - возврат к прежним защитным механизмам возникшие на ранней стадии развития [2, с.42].

4. *Компенсация недостатков* (Ackerman & Jahoda, 1948) - поиск замены реального/имагинативного недостатка другим ценным качеством пытаюсь завоевать признание, добиться богоподобного господства над своим окружением; отвергаются те, кто более интегрирован, чем вы [2, с.48].

5 *Проекция* (Фрейд, 1894; Виллик, 1993) - субъективные содержания переносятся на объект [2, с.39].

6. *Замещение* (Freud, 1900; Arlow & Brenner, 1964) - негативное чувство к одному человеку переносится на другого человека представляющую меньшую угрозу [2, с.41].

7. *Интеллектуализация* (А. Фрейд, 1936) - бессознательная попытка абстрагироваться от нежелательных чувств [2, с.41].

8. *Реактивное образование* (А.Фрейд, 1936; Горелик, 1931)- чувствуете себя противоположно, то есть, вам так хорошо, что вы не можете сказать, что сердитесь.[2, с.40]

9 *Изоляция* (аффекта) (С. Brenner, 1982a)- нет ощущения аффекта [2, с.41].

10. *Идеализация* (Kernberg, 1975; Kohut, 1971) - переоценивание кого-то по причине любви, дабы не испытать разочарований [2, с.44].

Другая теория, к которой автор обращается в данном исследовании, разработана Б. Братусем.

Следующее кодирование категорий в качественном контент анализе относится к личностным семантическим полям и располагаются в иерархии.

"Нулевое" поле является ситуативным и связано со значением непосредственной ситуации. Оно не несет определенной личностной интерпретации.

Первое поле - эгоцентрическое - подразумевает полную ориентацию человека на удовлетворение личных потребностей. Личная выгода является приоритетной. Люди делятся на "удобных/врагов". Первый уровень является чисто субъективным в отражении. "Здесь я - центр вселенной, а люди либо понимают меня, либо нет".

Второе поле - группоцентрированная рефлексия, и человек здесь оправдывает группу в любых обстоятельствах, будучи крайне субъективным в интересах группы. Достижения других групп для него - чистая незаслуженная удача, в то время как достижения собственной группы - вопрос заслуг. Группоцентрированная рефлексия оценивает неудачи собственной группы как несправедливые, в то время как неудачи в других группах рассматриваются как справедливое наказание за проступки.

Третье семантическое поле рефлексии ориентирована на общество и определяется как про-социальная. Высокая нравственность человека с такой высокой рефлексией мотивирует его стремиться к целям, которые приносят пользу всему человечеству, в равной степени всем, даже незнакомым людям. Здесь максимальная объективность. Никто не ошибается в своих суждениях [11, с.99].

Личные качества учителя и переводчика должны стремиться к третьему полю зрения, поскольку их профессии имеют просоциальную направленность. Чтобы стать проактивным, развивая высокое рефлексивное мышление, необходимо развивать осознание себя, начиная со своих эмоций и значений, которые за ними стоят. Работа с личным мифом направлена именно на решение этого комплекса задач.

Итак, рассмотрим личную историю студента в качестве личного мифа по аналогии с тем как об этом писал в свое время Юнг:

“Сейчас, в семьдесят три года, я предпринимаю попытку объективно рассмотреть мою жизнь. Таким образом я создаю личный миф. Все, что я могу сделать, — это утверждать нечто, «рассказывать истории». Говорю я правду или нет — не важно. Важно лишь, что это моя история, моя правда” [7, с.10].

Для Юнга работа с мифом тождественна само-раскрытию архетипической психики. Согласно К. Юнгу, психика состоит из взаимопроникающих уровней:

- а) индивидуального, представляющий опыт проживания собственной жизни и
- б) архетипического, представляющий универсальный опыт человечества в целом [16, с. 8].

Исследуя мифы, происходит узнавание мифических сценариев нашей жизни. В нашем окружении, легко узнать Геракла, совершающего свои двенадцать подвигов, Исиду собирающую по частям Осириса, Мудрую Софию сияющую божественным светом. Все эти архетипы бессознательно проявляются в жизни каждого дня с целью быть осознанными и реализованными на уровне индивидуальной жизни. Об этом пишет Юнг в своей книге "Воспоминания, сновидения, размышления": "Моя жизнь представляет собой историю самореализации бессознательного! Все, что есть в бессознательном, стремится к реализации, и человеческая личность, ощущая себя единым целым, хочет развиваться из своих бессознательных источников" [7, с. 10].

Обобщая итог исследований в области мифа, начиная со времен античности, В.М. Найдыш амплифицирует понятие о мифотворчестве. Универсальная культурная форма мифотворчества может быть охарактеризована следующими чертами:

- а) продуцированием и воспроизведением обобщений на основе конкретно-чувственной образности;
- б) тем, что такие обобщения принципиально не интерпретируемые, т.е. отношение их содержания к условиям (объективным или субъективным) их возникновения самим субъектом не осознаются, не объясняются, находятся вне поля его рефлексии;
- в) любой продукт мифотворчества есть единство знания и переживания действительности;
- г) мифотворчество является объектом волевого самоопределения субъекта, характеризуется наличием явно выраженной заинтересованности в нем субъекта" [14, с. 186].

Позиция автора в данном исследовании исходит из положения выдвинутого Эдингером о том, что изучение мифов дает инструмент познания глубинных слоев психики, с одной стороны [16, 9]. С другой стороны, мифотворчество, на взгляд автора, является мощной формой скриботерапии и мифодрамы, в поле которых имеет место проживание и рефлексия вытесненных эмоций, что обуславливает трансформацию эмоционально не компетентного Эго в Эго стремящегося стать эмоционально-компетентным, тем самым избавляясь от механизмов Эго-защит.

Результаты и обсуждения

Выборка

Результаты, полученные путем обработки ответов 53 респондентов используя удобную выборку, представляющих возраст от 19 до 24 лет. Средний возраст участников 20,5 лет. Распределение по полу: 34 (77%) женского пола и 10 (22,7%) мужского пола. Респонденты оценивают свое экономическое благополучие: как среднее удовлетворительное. Жители больших и малых городов. Студенты первого года обучения по специальности переводчики.

Респондентам был предложен в качестве стимул материала видео Firework и в качестве онлайн заданий а.) ответить на опросник по рефлексии проживаемых эмоций и б.) написать личный миф в котором респонденты столкнулись с некой эмоционально заряженной ситуацией.

Просмотрев видео, на вопрос как часто вы раньше (время личного мифа) вели себя подобно эмоциональному аутсайдеру, респонденты отмечают часто 22,7% , иногда 36,4%, редко 36,4%, никогда 4,5 %.

На вопрос как часто в настоящее время вы ведете себя, подобно эмоциональному аутсайдеру, респонденты отмечают всегда 4,5 %, часто 13,6% , иногда 29,5%, редко 36,4%, никогда 15,9%.

Сопоставляя данные по само отчету студентов, отмечаем, что в настоящее время относительно истории прошлого наблюдается тенденция меньшего эмоционального аутсайдерства: 15,9% не ведут себя подобно аутсайдерам сегодня против 4,5% респондентов не аутсайдеры в прошлом.

Одновременно с этим, отмечаем, что на сегодняшний момент появился показатель в 4,5% студентов, которые ведут себя в настоящее время “всегда” подобно аутсайдерам, чего не было в прошлом. В целом, эмоциональное аутсайдерство количественно сохранилось у 84,1 % респондентов и качественно усугубилось у 4,5%.

Если рассматривать с позиции Сонди о “навязанном выборе” и свободном выборе, то можно выдвинуть предположение о том, что с возрастом прослеживается с разницей в 11,4% в сторону уменьшения аутсайдерства, что в свою очередь предполагает отход от бессознательного выбора навязанного родового паттерна в сторону свободного осознанного про-активного выбора. Показатель в 84% свидетельствует о бессознательном выборе.

Респонденты связывали свои личные мифы соотнося с темами семьи 36,0%; само-принятия 20,6%; любви 13,7%; дружбы 11,4%; образования 9,1%; буллинга, общества 4,6%; политики 2, 3% искусства 2, 3%.

Эти данные позволяют выдвигать предположения о доминантности тропизма семьи и самопринятия версус тропизмов дружбы, образования, что говорит скорее о пассивной, нежели о про-активной рефлексии.

Личный миф у респондентов ассоциировался в большей мере со сценариями: *Король Лев; Бэмби-принц леса; Путешествие Одиссея; 300 Спартанцев; Fight Club; Harsh Reality 30,4%. Сценарии Золушка; Эрос и Психея; Спящая красавица; Русалочка составляют 22,5%. Красавица и Чудовище; Принцесса и Лягушка; Frozen; Рапунцель явился выбором 20,6% респондентов.* Все эти сценарии, указывают на наличие эмоционального аутсайдерства в большей или меньшей степени.

На вопрос испытывали ли Вы особо сильные эмоции, катарсис проживая личную историю эмоционального аутайдера, 86,4% респондентов отвечают положительно vs 13,6%.

На вопрос хотелось ли бы Вам уединения, 92,9 % респондентов отвечают да, из которых 61,4% хотели бы остаться дома в полном одиночестве, 22,4% ушли бы в “пустыню-отшельничество”, 4,5 % выбрали бы паломничество, еще 4,6% остались бы в собственном мире грез.

Уход в аутсайдерство, как эмоциональное небытие, отражается в частности в форме выбора изолированности, уединения. Зрелая автономия в этом случае не наблюдается. Хотя тенденция в сторону обретения понимания внутреннего мира прослеживается у 26,9% (символическое отшельничество, паломничество).

Значима следующая рефлексия в сторону социально-ориентированной про-активности с небольшим перевесом в 8%: 54,5% утверждают, что помирились со своим личным оппонентом в противовес 46,5 %. 2,3 % утверждает, что помирились, но все же эмоции прошлого еще довлеют.

По второму заданию, написания личного мифа, качественный контент анализ выявил процент респондентов использующих отдельный тип механизма эго защиты в личном мифе в следующей иерархии (рис.1): интеллектуализация 88, 7%, вытеснение 86,8% и изоляция 86,8%, компенсация 77,4% и регрессия 77,5%, идеализация 58,5%, проекция 43,4% отрицание 41,5%, реактивное образование 20,8%, замещение 11,3%.

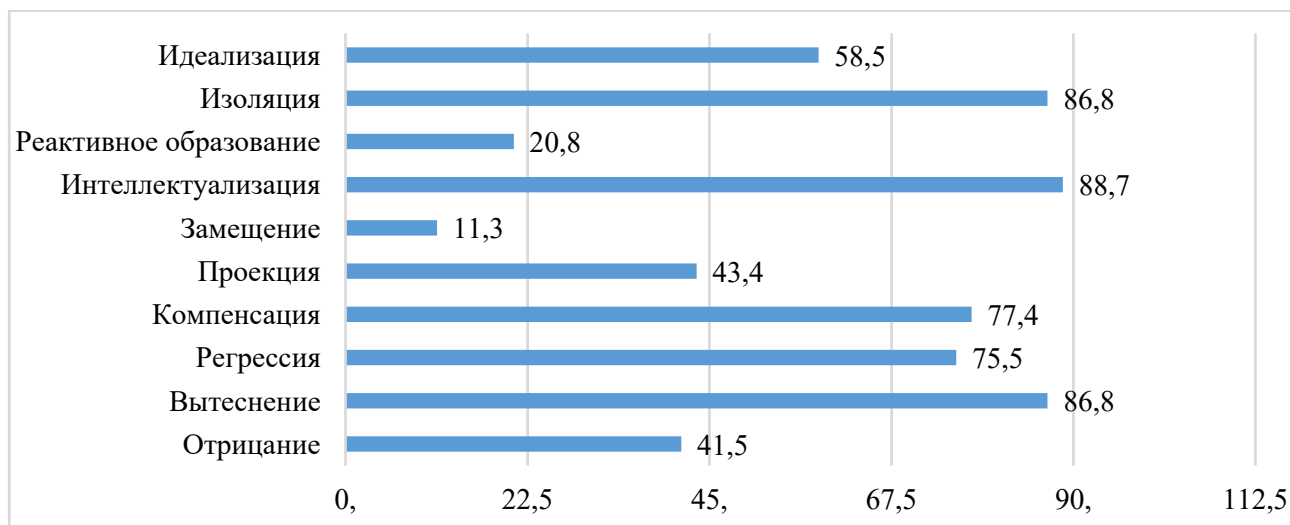

Рисунок 1. Процент респондентов использующих отдельный тип механизма эго защиты в личном мифе [разработано автором]

Для определения корреляции между переменными рефлексии и механизмами Эго защит мы использовали параметрический метод статистической обработки данных с помощью теста Пирсона, SPSS version 29 Pearson. Полученные результаты представлены в Таблице 2.

Таблица 2. Корреляции между переменными рефлексии и механизмами Эго защит [разработано автором]

		Сумма механизмов Эго защит
Рефлексия	Pearson Correlation	-.908**
	Sig. (2-tailed)	<.001
	N	53
**. Корреляция значима на уровне 0,01 (двухсторонняя).		

Данные в Таблице 2 показывают отрицательную корреляцию, что позволяет сделать вывод о следующей взаимосвязи: чем ниже уровень рефлексии, тем больше сумма механизмов Эго защит.

Выводы

Цель данной статьи заключалась в выявлении корреляционных связей между контентными категориями, соответствующими механизмам эго-защит опросника Плутчика-Келлермана, и уровнем рефлексии у студентов в контексте их переводческой деятельности. В результате проведенного корреляционного анализа на основе данных из личных мифов студентов была обнаружена обратно пропорциональная взаимосвязь. Этот результат соответствует теоретическим предположениям З. Фрейда и А. Фрейд относительно проявления механизмов эго-защит в случае эмоционально не компетентного Эго и эго-центрированной рефлексии, как представленной в работах Братуса Б.

Это означает, что чем ниже уровень рефлексии у студентов-переводчиков, тем более активно они прибегают к использованию механизмов эго-защит в ситуациях эмоционального напряжения. Такие механизмы могут привести к искажениям в переводном материале, что подтверждает предложенную гипотезу. Это также подчеркивает важность развития просоциальных рефлексивных навыков у будущих переводчиков, поскольку они могут

существенно влиять на точность и качество перевода в ситуациях, требующих эмоциональной стабильности и профессиональной компетентности.

Библиография

1. BAUMEISTER R. F., DALE K., SOMMER, K. L. The psychological functions of emotion: Revenge as a means of restoring justice. In: Psychological Review, N.101(2), 1994. p. 690-712.
2. BLACKMAN JEROME S. 101 apărări: cum se autoprotejează mintea. Trei, 2012. 378 p. ISBN 978-973-707-301-3
3. DAVIDSON K., MACGREGOR M. W. A critical appraisal of self-report defense mechanism measures. In: Journal of Personality, Nr.66(6), 1998. p. 965-992.
4. HARDY C., HARLEY B., PHILLIPS N. Discourse analysis and content analysis: Two solitudes. In: Qualitative methods, 2(1), 2004. p.19-22.
5. HYPHANTIS T., GOULIA P., FLOROS G.D., ICONOMOU G., PAPPAS A.I., KARAIVAZOGLOU K., ASSIMAKOPOULOS, K. Assessing ego defense mechanisms by questionnaire: psychometric properties and psychopathological correlates of the Greek version of the Plutchik's Life Style Index. In: Journal of personality assessment, 93(6), 2011. p. 605-617.
6. IONESCU S., JACQUET M., LHOTE C. Mecanisme de apărare. Polirom. 2020. 427p. ISBN: 978-973-46-8102-0
7. JAFFÉ A., JUNG C. G. Erinnerungen, Träume, Gedanken von CG Jung. – Walter-Verlag, 1987. 419 p.
8. PLUTCHIK R., KELLERMAN H., CONTE H.R. A Structural Theory of Ego Defenses and Emotions. In: Izard, C.E. (eds) Emotions in Personality and Psychopathology. Emotions, Personality, and Psychotherapy. Springer, Boston, MA. 1979. p. 227-257 https://doi.org/10.1007/978-1-4613-2892-6_9
9. SALA M. N., TESTA S., PONS F., MOLINA P. Emotion regulation and defense mechanisms. In: Journal of Individual Differences, 36(1), 2015. p.19–29. <https://doi.org/10.1027/1614-0001/a000151>
10. БЕЛЬСЬКАЯ Н. А. Исследование диагностико-психометрических возможностей теста Р. Плутчека, Г. Келлермана «Индекс жизненного стиля (Life Style Index)» и его стандартизация на выборке украинских учащихся старших классов. In: Освіта та розвиток обдарованої особистості, 1(72), 2019, с. 20-29. <https://lib.iitta.gov.ua/718949/1/06.pdf>
11. БРАТУСЬ Б. С. Аномалии личности. Мысль. 1988, 301 с.
12. ВАССЕРМАН Л. И., ЕРЬШЕВ О. Ф., КЛУБОВА Е. Б., & ПЕТРОВА Н. Н. Психологическая диагностика индекса жизненного стиля. НИПНИ им. ВМ Бехтерева. 2005. 34 с.
13. НАЙДЫШ В.М., БАРАНОВ А. В. и др. Миф в истории, политике, культуре. В: Сборник материалов II Международной научной междисциплинарной конференции июнь 2018 года, г. Севастополь, 2019, с. 353. ISBN 978-5-907196-15-5
14. РЕАН А. А., КУДАШЕВ А. Р., БАРАНОВ А. А. Психология адаптации личности. Прайм-Еврознак, 2006. 479 с. ISBN 978-5-93878-211-2
15. ФРЕЙД А. Эго и механизмы психологической защиты. М: ИОИ, 2016, 133 с. ISBN: 978-5-88230-329-6
16. ЭДИНГЕР Э. Душа в античности. М.: Касталия, 2015, 362 с.

EcoSoEn
Economics, Social and Engineering Sciences
SCIENTIFIC JOURNAL

EcoSoEn
Științe Economice, Sociale și Inginerești
REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

Year 6, Nr.3-4/2023 /Anul 6, Nr.3-4/2023

ISSN 2587-344X
E-ISSN 25870425X

*Submitted materials that do not meet the requirements are not reviewed and not returned to the authors.
Editorial is not responsible for the content of published articles.
Materialele prezentate care nu corespund cerințelor înaintate nu se recenzează și nu se restituie autorilor.
Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate.*

Bun de tipar: 30.11.2023
Tirajul: 100 ex.
Format A4
Coli editoriale: 11.43 Coli de tipar: 7.82
Tipar Digital. Hârtie ofset. Garnitura Times New Roman

TIPOGRAFIA PRINT-CARO

